
özelkitapgrubu

Oğuz Atay

Günlük

İletişim Yayınları

6 Nisan 85
Ankara

GÜNLÜK

Oğuz Atay

İletişim Yayınları/61
1. Baskı: İletişim Yayınları, İst. 1987

Kapak ve İç Baskı: Ayhan Matbaası

Oğuz Atay

GÜNLÜK

İletişim Yayınları
Klodfarer Cad. İletişim Han No.7 Cağaloğlu-İstanbul
Tel: 520 14 53 - 54 - 55

25 Nisan 1970

Selim* gibi, günlük tutmaya başlayalım bakalım. Sonumuz hayırlı değil herhalde onun gibi. Bu defteri bugün satın aldım. Artık Sevin olmadığına göre ve başka kimseyle konuşmak istemediğime göre, bu defter kaydetsin beni; dert ortağım olsun. "Kimseye söyleyemeden, içimde kaldı, kayboldu" dediğim düşüncelerin, duyguların aynası olsun. Kimse dinlemiyorsa beni -ya da istediğim gibi dinlemiyorsa- günlük tutmaktan başka çare kalmıyor. Canım insanlar! Sonunda, bana, bunu da yaptınız.

26 Nisan

Bugün, Blake Edwards'ın -başoyuncu Peter Sellers- "The Party" adlı filmini gördüm. İyi niyetli ve korkunç sakar bir adamın hikâyesi. İlk defa bir komedinin, beni bu kadar yorduğunu, bana acı geldiğini gördüm. Böyle bir insan ne yapabilir? Ya bütün hayatmca, kendinin ne olduğunu bildiği için hiç kıpırdamadan, tırnağını bile oynatmadan bir köşede oturur; ya da -Peter Sellers gibi- bir kere başlayınca tutamaz kendini artık. Peki bu adam ne yapsın? Benim yaptığım gibi, yıllarca yaşamasın mı? Sonunda tabii, bir kız çıkıyor ve onun kalbini anlıyor. Efendim? Filmin bitişi böyle. Benim hayatımın bir kısmı da böyle oldu. Fakat filim gibi hayat bir yerde

25 Nisan 1970

Selim gibi, günlük tutmaya başlayalım bakalım. Sonumuz hayırlı değil herhalde onun gibi. Bu defteri bugün satın aldım. Artık Sevim olmadığına göre ve başka kimseyle konuşmak istemediğime göre, bu defter kaydetsin beni; dert ortağım olsun. "Kimseye söyleyemeden, içimde kaldı, kayboldu" dediğim düşüncelerin, duygularımın aynası olsun. Kimse dinlemiyorsa beni - ya da sıkıldığım gibi dinlemiyorsa - günlük tutmaktan başka çare kalmıyor. Canım insanlar! Sonunda, bana, kendi de yaptınız.

26 Nisan

Bugün, Blake Edwards'ın - baş oyuncu Peter Sellers - "The Party" adlı filmini gördüm. İyi niyetli ve korkunç sakar bir adamın hikâyesi. İlk defa bir komedinin, beni bu kadar yorduğunu, bana acı geldiğini gördüm. Böyle bir insan ne yapabilir? Ya bütün hayatınca, kendinin ne olduğunu bildiği için, hiç kepazelenmeden, tırnağını bile oynatmadan bir köşede oturur; ya da - Peter Sellers gibi - bir kere başlayınca tutamaz kendini artık. Peki bu adam ne yapsın? Benim yaptığım gibi, yıllarca yaşamasın mı? Sonunda tabii, bir kız çıkıyor ve onun kalbini alıyor Efendim? Filmin bitişi böyle. Benim hayatımın bir kısmı da böyle oldu. Fakat filim gibi hayat bir yerde bitmiyor. Filmin devamı, Sevim'e

bitmiyor. Filmin devamı, Sevin'e Londra'da anlattığım gibi oluyor: Suç ve Ceza'da Marmaledov*, sarhoşları heyecanlandıran bir cennet hikâyesi anlatır ve sonunda hepsinin içeri alındığını, cennetin kapısında bekleyen Marmaledov gibi serserilere de "gelin hergeleler siz de..." denir. Sonra... sonra içerde hâdise çıkarıyorlar, masaları devirip, aynaları kırıyorlar. Cehaletten, görmemiş olmaktan tabii. Tekrar dışarı atılıyorlar sonunda. Sevin, "Artık meseleni sanat haline getirdin," dedi. Doğru ya, sanat eseri ile insan, yaşar mı bir insanla yaşadığı gibi. Peter Sellers'i seyretselerdi, nasıl kendilerini tutamadıklarını anlarlardı. Bir gülüş, bir tatlı söz onu baştan çıkarır; bir bakıma zararlıdır. O tatlı bakışın sahibi, sonra, içine düştüğü ümitsiz pişmanlıktan kurtaramaz onu. Bu ağırlığı da kimse çekemez. Sevin bile, 'ağırlık' kelimesini kullandığım zaman yadırgamadı. Bilmedi ki ben her şeyi hem görüyor, hem de ümitsizce öyle olmadığının söylenmesini bekliyordum. Şimdi yalnızlığımı ve çaresizliğimi daha iyi görüyorum. Londra'ya gitmeden önce, bana dayanılmaz gelen acı ümitler içindeydim. Bütün mesele bu imkânsızlığı görmekse, ben onu hiç yaşamadan da biliyordum. Bu imkânsızlığın ötesine geçip, onu zorlamadan bir şeyler çıkarabilecek miyim? Bilmiyorum. Bunu, bana zaman gösterecek.

Londra'da anlattığım gibi oluyor: 'Suç ve Ceza'da Marmaladov, sarhoşları heyecanlandıran bir cinayet hikâyesi anlatır ve sonunda kapısının içeri alındığını, cennetin kapısında beklediği Marmaladov gibi serserilere de "gelin hergelden siz de..." denir. Sonra... sonra içerde hâdise çıkarıyorlar, masaları devirip, aynaları kırıyorlar. Cehaletten, görmemiş olmaktan kabi. Tekrar dışarı atılıyorlar sonunda. Sevim, "Artık meseleni sanat hâline getirdin," dedi. Doğru ya, sanat eseri ile insan, yaşar mı bir insanda yaşadığı gibi. Peter Sellers'i seyredecekler, nasıl kendilerini tiksinmadıklarını anlarlarda. Bir gülüş, bir tatlı söz onu baştan çıkarır; bir bakma zaaflıdır. O tatlı bakışın sahibi, sonra, içine düştüğü ümitsiz pişmanlıktan kurtaramaz onu. Bu ağırlığı da kimse çekmez. Sevim bile, 'ağırlık' kelimesini kullandığım zaman yadırgamadı. Bilmedi ki ben her şeyi hem görüyor, hem de ümitsizce öyle olmadığının söylenmesini bekliyordum. Şimdi yalnızlığımı ve çaresizliğimi daha iyi görüyorum. Londra'ya gitmeden önce, bana dayanılmaz gelen acı ümitler için deydim. Bütün mesele bu imkânsızlığa gömülse, ben onu hiç yaşamadan da biliyordum. Bu imkânsızlığın üstesinden gelip, onu zorlamadan bir şeyler çıkarabilecek miyim? Bilmiyorum. Bunu, bana zaman gösterecek.

27 Nisan

İkinci kitabımda, herkesin saldırdığı ve saldırmakta haklı olduğu bir adamla* (bir bakıma adam haklı görüyor onları) herkesin hor gördüğü bir kadının* macerasını yazacağım. İkisinin de tek tek yaşantıları, onların birleşmesini zorunlu bir hâle getirecek. Kimse adama acımayacak. Adam ise her zaman kötü değil. Gene de acımaya lâyık görülmüyor hiçbir zaman. Her zaman, başkalarının üstün olmalarının acısını yaşamış ve başını kaldırmadıkça küçümseyici bir hor görüşle izin verilmiş nefes almasına. Biraz direnip, ben de bir şeyler yapmalıyım dediği zaman binmişler tepesine; hem de, aldırmadan, yaptıklarını farketmeden, hemen unutarak yapmışlar bunu. Adam hiç unutmamış kendine yapılanları. Kendi yaptıklarını da, aşağılığını da unutmamış, unutamamış. Kadın biraz başka türlü, hep almaya çalışırken, kendine akılsızca güvenmiş. Haksızlık saymış başına gelenleri. Hep beklemiş cennete girmeyi. Adam, bir cennet gibi görünüyor ilk zamanlar ona. Sonra -ne yazık- birbirlerine eziyet ediyorlar. Adam bilmeden, iyi olduğunu sanarak; fakat bir miskinlik ve derininden kadının yanlış olduğunu sezerek... kadın da devamlı bir didinme ile. İkisi de yoruluyorlar. Hikâyeyi, kıs-

27 Nisan

İkinci kitabımda, herkesin saldırdığı ve saldırmakta haklı olduğu bir adamla (bir bakıma adam haklı görünüyor onları) herkesin hor gördüğü bir ~~adamın~~ kadının maceralarını yazacağım. İkisinin de tek tek yaşantıları, onların birleşmesini zorunlu bir hâle getirecek. Kimse adama acımayacak. Adam ise her zaman kötü değil. Gene de acımaya layık görülmüyor hiç bir zaman. Her zaman, başkalarının üstüne olmalarının acısını yaşarken ve başını kaldırmadıkça küçümseyici bir hor görüşle izin verilmiş nefes almasına. Biraz direnip, ben de bir şeyler yapmalıyım dediği zaman bitmişler tepesine; hem de, aldırmaden, yaptıklarını farketmeden, hemen unutarak yapmışlar bunu. Adam hiç unutmamış kendine yapılanları. Kendi yaptıklarını da, aşağılığını da unutmamış, unutamamış. Kadın biraz başka türlü, hep olmaya çalışırken, kendine akılsızca güvenmiş. Hafızsızlık saymış başına gelenleri. Hep bekleniş cennete girmeyi. Adam, bir cennet gibi görünüyor ilk zamanlar ona. Sonra - ne yazık - bin türlerine eziyet ediyorlar. Adam bilmeden, iyi olduğunu sanarak; fakat bin miskinlik ve dereninden kadının yanlış olduğunu sezerek... kadın da devamlı bir didinme ile. İkisi de yoruluyorlar. Hikâyeyi, kısmen adam

men adam anlatıyor. Kısmen başkaları. Kadın anlatmıyor. Yalnız adamla konuşuyor ve onu da anlatıyorlar. Sonunu şimdilik düşünemiyorum; fakat birçok bölüm yazabileceğimi hissediyorum şimdiden. Adam, kendini çok didikliyor ve her yıkılışında, daha önceden yalnız kendinin bildiği küçük hesaplardan, küçük günahlardan dolayı bu yıkılışın olduğuna inanıyor. Adam sonra ne oluyor? Belki başka bir kitabın konusu olur bu. Onun yıkılışının sonuyla başlayan bir kitap. Onu, herhalde daha sakin bir devremde düşünebileceğim. Gene sondan başlamayı düşünüyorum. Bu sefer, formu daha esash düşünmeli ve yoğun, sıkışık bir şey olmalı bu hikâye. Çok uzun olmayabilir. Özellikle dağınık olmamalı. Onun için ne yapacağımı iyi bilmeliyim başından.

Gene Sevin'den mektup beklemeye başladım. Aynı psikoza düşmek istemiyorum oysa. Yalnız çalışabildiğim zamanlar ayakta durabiliyorum. Onun için güçlü olmak zorundayım. Bunu da becermek çok zor. Gerçekler henüz ağır geliyor. İlk günler hafif ve dayanılır gelen şeyler, şimdi biraz ağırlaştı. Fakat hüküm vermemeliyim. O kadar sık değişiyorum ki.

Joseph Losey'in "Secret Ceremony" adh bir filmini seyrettim. Yordu beni. Londra'yı, kırmızı, iki katlı otobüsleri görmeye dayanamadım. Garip bir şey: Londra'yı Sevin'le bir

anlatıyor. Kısmen başkaları. Kadın anlatmıyor. Yalnız adamla konuşuyor ve onu da anlatıyorlar. Sonunu şimdilik düşünemiyorum, fakat bir çok bölüm yazabileceğimi hissediyorum şimdiden. Adam, kendini çok didikliyor ve her yükleşmede, daha önceden yalnız kendinin bildiği küçük hesaplardan, küçük günahlardan dolayı bu yükleşmenin olduğuna inanıyor. Adam sonra ne oluyor? Belki başka bir kitabın konusu olur bu. Onun yükleşmesiyle başlayan bir kitap. Onu, herhalde daha sakin bir devrimde düşünebileceğim. Gene sondan başlamayı düşünüyorum. Bu sefer, formu daha esaslı düşünmeli ve yoğun, sıkışık bir şey olmalı bu hikâye. Çok uzun olmayabilir. Özellikle dağınık olmamalı. Onun için ne yapacağımı iyi bilmeliyim başından.

Gene 'Sevin'den mektup beklemeye başladım. Aynı psikoza düşmek istemiyorum ayrıca. Yalnız çalışabildiğim zamanlar ayakta dinleniyorum. Onun için güçlü olmak zorundayım. Bunu da becermek çok zor. Gerçekler hemen ağır geliyor. İlk günler hafif ve dayanılır gelen şeyler, şimdi biraz ağırlaştı. Fakat hüküm vermemeliyim. O kadar hızlı değişiyorum ki.

Joseph Losey'in "Secret Ceremony" adlı bir filmini seyrettim. Yorucu. Londra'yı, kırmızı, iki katlı otobüsleri görmeye dayanamadım.

tutmaya başladım. Bu duygu beni rahatsız ediyor. Neyse filim hemen, evlerin içinde geçmeye başladı da unuttum bu acıyı. Nefis bir evdi. Gerçekte yaşandığım bildiğim masallar -meselâ Sevin'in yaşaması gibi- artık beni rahatsız etsin istemiyorum. Filimdeki ev de böyle bir masaldı. Sevin de. Artık ezilmek istemiyorum. Bundan kurtulmalıyım -yani ezilme duygusundan. Bir resim, bir kitap -meselâ yazmayı düşündüğüm kitap- gibi kalmalı bu duygu. Tatlı, tatlı acıtmadan...

6 Ağustos

Üç aydan fazla zaman geçti, bu deftere bir satır, bir düşünce, bir duygu kaydetmedim. Bu arada kitabı bitirdim, yani üç yüz sayfa yazdım; onun telâşı vardı. Sonra, yeni bir şey yapmak isteğim yoktu. On gündür boştayım. İşinden ayrılmış biri gibi. Kitabı düzeltmeliyim. *Vüsat*'ı* bekliyorum.

Bugün Sevin'den mektup geldi. Mektup bekleme telâşından kurtulamadım. 20 gündür yazmamıştı. Beklediğimi bilmek, onu da telâşlandırıyor. Bundan vazgeçmesi için onu inandırmalıyım ki ne isterse yapabilir. Yoksa, bilemiyorum, sadece ben bekliyorum diye mi yazıyor? Bunu istemiyorum.

Bugünlerde kendimden bahsetmek isteği yok. Bu deftere ikinci kitabım hakkındaki düşüncelerimi yazmak istiyorum.

Garip bir şey: Londra'ya Sevin'le bir tutmaya başladım. Bu duygu beni rahatsız ediyor. Neyse filim hemen, evlerin içinde geçmeye başladı da unuttum bu acıyı. Nefis bir evdi. Gerçekte yaşadığım bildiğim masallar – meselâ Sevin'in yazamayışı gibi – artık beni rahatsız etsin istemiyorum. Filmdeki ev de böyle bir masaldı. Sevin de. Artık ezilmek istemiyorum. Bundan kurtulmalıyım – yani ezilme duygusundan. Bir resim, bir kitap – meselâ yazmaya düşündüğüm kitap – gibi kalmalı bu duygu. Tatlı, tatlı acıtmadan--

6 Ağustos

Üç aydan fazla zaman geçti, bu deftere bir satır, bir düşünce, bir duygu kaydetmedim. Bu arada kitabı bitirdim, yeni üç yüz sayfa yazdım; onun telâşı vardı. Sonra, yeni bir şey yapmak istiyordum. On gündür boştayım. İçinden anlatılmış bir gibi. Kitabı düzeltmeliyim. Vüsatı bekliyorum.

Bugün Sevin'den mektup geldi. Mektup bekleme telâşından kurtulamadım. 20 gündür yazmamıştı. Beklediğini bilmek, onu da telâşlandırıyor. Bundan vazgeçmem için onu inandırmalıyım ki ne istese yapabilir. Yoksa, bilemiyorum, sadece ben bekliyorum diye mi yazıyor? Bunu istemiyorum.

Bugünlerde kendimden bahsetmek istegi yok. Bu deftere ikinci kitabım hakkındaki düşüncelerimi.

Aklımdan bir şeyler geçiyor ara sıra. Unutuyorum. Geldiği anda bu deftere yazmalıyım. 'Tutunamayanlar' gibi sayfa bir diye başlamak olmaz. Çok dağılıyorum.

Çoktandır aklımda; Perşembe günlerini sevmem diye başlayacak adam anlatmaya. Küçük hesapların ve kesintisiz kuruntuların hikâyesi. Tutunamayanlar'da şöyle bir dokunup geçtiğim konular var. Nazmiye Erdoğru aslında ilginç ve genişletilebilir. Selim'le oldukça güç bir tip, yani olumlu insan -bir bakıma- denemiştim. Şimdi sürekli olumsuz bir tip düşünüyorum. Küçük hesapların olumsuzluğunu. Kimsenin okumadığı kitapları okuyan, kötü yaşayan bir adam. Bu sırada zaten kendimi o kadar olumsuz hissediyorum ki kafamın yükünü alır biraz. Tutunamayanlar'dan çıkardığım Burhan, uygun bir biçimde ele alınabilir. Selim'in küçük gazetedeki yazı işleri müdüründe de bu adama uyan bir yön var. İsimleri bulalım. Adamın adı: Hikmet, kadının adı: Sevgi (sonradan değişebilir, şimdilik kolayhk sağlasın da). Hikmet, kendinde kötü gördüğü -ve engel olmadığı- her özelliği açıkça belirtiyor. Aşağılık bir adam. Self-concious olmalı. Hem de nasıl! Hikâyedeki bütün güzellikler, Hikmet ile Sevgi'nin ilişkisi. Sevgi bunu hiç anlamıyor. Hikmet farkında. Fakat kötülüklerine engel olamıyor. Gene de ilişkinin başmdan itibaren aralarında geçen her olayın küçük yönlerini görüyor. Son okuduğum *Games people play*'in* deyimiyle 'bad games' oynu-

mi yazmak istiyorum. Aklımdan bir şeyler geçiyor ara sıra. Unutuyorum. Geldiği anda bu deftere yazmalıyım. 'Tutunamayanlar' gibi sayfa bir diye başlamak olmaz. Çok dağılıyorum.

Çoktandır aklımda; Perşembe günlerini sevmem diye başlayacak adam anlatmaya. Küçük hesapların ve kesintiniz kurumlarının hikâyesi. Tutunamayanlarda şöyle bir dokunup geçtiğim konular var. Nasuhiye Erdoğu aslında ilginç ve geliştirilebilir. Salim'le oldukça güçlü bir tip, yani olumlu insan - bir bakıma - denemiştim. Şimdi sinekli olumsuz bir tip düşünüyorum. Küçük hesapların olumsuzluğu. Kimsenin okumadığı kitapları okuyan, kötü yaşayan bir adam. Bu sırada zaten kendimi o kadar olumsuz hissediyorum ki kafamın yükünü alır biraz. Tutunamayanlardan çıkardığım Bunlar, uygun bir biçimde ele alınabilir. Selim'in küçük gazetedeki yazı işleri müdüründe de bu adama uyan bir yön var. İsimleri bulalım. Adamın adı: Hikmet, kadının adı: Sevgi (Sonradan değişebilir, şimdilik kolaylık sağlasın da) Hikmet, kendinde kötü gördüğü - ve ezgel olmadığı - her özelliği abuka bulmuyor. Aşağılık bir adam. Self-concious olmalı. Hem de nasıl! Hikâyedeki bütün güçlükler, Hikmet ile Sevginin ilişkisi. Sevgi bunu hiç anlamıyor. Hikmet farkında. Fakat kötülüklerine ezgel olamıyor. Gene de ilişkinin başından itibaren, aralarında geçen her olayın küçük yönlerini görüyor. Son okuduğum 'Game paradise' in deyişiyle 'bad game' oynuyorlar birbirle-

yorlar birbirlerine. *Underworld**-Dostoievsky'nin anlamında- games. Kitabın başında Hikmet, Sevgi'den ayrılmış. Daha iyi de olmamış. Beter olsun! Olmak da istiyor. Çocukluğundaki bütün kötü huylarına dönüyor. Dolaşıyor ortalıkta ve hatırlıyor. Küçük şeyler yaşıyor. Sevgi ile yaşadığından daha küçük şeyler. İçki, tartışmalar... sonra bırakıyor, hatırlama yoğunlaşıyor. Yalnız hatırlama kalıyor. Delirebilir. Ya da onun gibi bir şey. Kafasının sürekli çalışması ve insanlar için kötü şeyler kurması gittikçe sırf fanteziden ibaret bir yaşantıya götürüyor onu. Bu arada, tutunamayanlar ile bir sürü ilişki.

Perşembe günlerini sevmem. Sabah sekizden akşam beşe kadar demek istiyorum. Yüz kere, bin kere alt alta yazmak istiyorum: perşembe günlerini sevmem. Sonunda insanlar anlasın ne demek istediğimi de sormasınlar gerisini. Can sıkıcı anılarımdan kurtulmak için daha iyi bir yol bilmiyorum. Perşembe günlerini sevmem. Daha ne istiyorsun benden? Sevmiyorum işte. Neyi seviyorum ki? Çiçekleri de, iki kiloluk gaz tenekelerinin içine doldurduğum toprakların ortasına sapladım: arsız çiçekler yetiştiriyorum. Tenekeler düşmesin diye pencerenin iki kasası arasına çıtalar çaktım: daha çirkin oldu görünüşleri. Çiçeklerle birlikte her soluk alışımızda havayı kirletiyoruz. Daha ne istiyorsunuz benden? Kafeste so-

lerine. Underworld – Dostoievsky'nin anlarında – ; ~~=~~
Kitabın başında Hikmet, Sevgi'den ayrılmış. Daha
iyi de olmamış. Beter olsun! Olmak da istiyor. Çocuklu-
ğundaki bütün kötü huylarına dönüyor. Dolaşıyor
ortalıkta ve hatırlıyor. Küçük şeyler yaşıyor. Sevgi
ile yaşadığından daha küçük şeyler. İçki, tartışma-
lar .. sonra bırakıyor, hatırlama yoğunlaşıyor.
Yalnız hatırlama kalıyor. Delirebilir. Ya da onun gibi
bir şey. Kafasının sürekli çalışması ve insanları için
kötü şeyler kurması gittikçe sınıf fantezisinden ibaret
bir yaşantıya gösteriyor onu. Bu arada, tutunamayanlar
ile bir sınıf ilişki.

Perşembe günlerini sevmem. Sabah sekizden ak-
şam beşe kadar demek istiyorum. Yüz kere, bin kere
alt alta yazmak istiyorum: perşembe günlerini sevmem.
Sonunda insanlar anlasın ne demek istediğimi de
sormasınlar gerisini. Can sıkıcı anılarından kurtul-
mak için daha iyi bir yol bilmiyorum. Perşembe gün-
lerini sevmem. Daha ne istiyorsun benden? Sevmiyorum
işte. Neyi seviyorum ki? Çiçekleri de, iki kiloluk
gaz tenekelerinin içine doldurduğum toprakların orta-
sına sapladım: arsız çiçekler yetiştiriyorum. Tenek-
ler düşmesin diye pencerenin iki kasası arasına çıta-
lar çaktım; daha çirkin oldu görünüşleri. Çiçekler-
le birlikte her soluk alışımızda havayı kirletiyo-
ruz. Daha ne istiyorsunuz benden? Kafeste solucan

lucan filân beslememi mi bekliyorsunuz? Midem sağlam olsaydı onu da yapardım. Biliyorum, kimseyi kandıramıyorum: siz gene perşembe günü ne olduğunu anlatmamı bekliyorsunuz. Bu uzun girişten sonra, dişe dokunur bir, ne bileyim, bir esaslı olay, ya da ruhsal derinliği olan bir gözlem umuyorsunuz. Solucanla ilgili acı güldürücülüğüme kapılanlar da olabilir içinizde. Bir bilseniz arkasından gelen tatsızlığı. Bu nedenle, bana kalırsa, perşembeleri sevmem -usandım gene bir de 'günler' demeye- sözünü, sabrınız olduğu kadar tekrarlayın daha iyi. Yoksa siz de, ben de pişman olacağız. Perşembe günü ile yetinmeyeceğim. Daha şimdiden, arsız çiçekleri, solucanları soktum araya; perşembe günlerinden hiç bahsetmediğim halde.

Bazıları da diyor ki: bize ne senin perşembe günlerini sevmemenden ve ondan sonraki tatsızlıklardan. Haklısınız. İnsanlar acıklı sözler dinlemek istemiyorlar. onları üzmek çok zor: kitabı suratınıza kapatıveriyorlar; sıkışıp kalıyorsunuz sayfaların arasında. Bir takım aptal yazarlar, olur olmaz yerlerde -duvarlara, helâ kapılarına yazan çocuklar gibi- 'İnsanları güldürmek çok zordur' gibi saçmalıklar karalayıp dururlar. Çok kolaydır oysa. Ben, bu asık suratımla bile, çok gül-

falan beslenmemi mi bekliyorsunuz? Midem sağlam olsaydı onu da yapardım. Biliyorum, kimseyi kandıramıyorum: siz gene perşembe günü ne olduğunu anlatmamı bekliyorsunuz. Bu uzun girişten sonra, dişe dokunur bir, ne bileyim, bir esaslı olay, ya da ruhsal derinliği olan bir gözlem umuyorsunuz. Solucanla ilgili acı güldürücülüğüme kapılanlar da olabilir içinizde. Bir bilseniz arkasından gelen tatsızlığı. Bu nedenle, bana kalırsa, perşembeleri sevmemi anlatmasam da gene bir de 'günler' demeye - sözünü, sabrınız olduğu kadar tekrarlayın daha iyi. Yoksa siz de, ben de pişman olacağız. Perşembe günü ile yetinmeyeceğim. Daha şimdiden, arpa çiçekleri, solucanları soktum araya; perşembe günlerinden hiç bahsetmediğim halde.

Bazıları da diyor ki: bize ne sizin perşembe günlerini sevmemenden ve ondan sonraki tatsızlıklardan. Haklısınız. İnsanlar acıklı sözler dinletmek istemiyorlar. Onları üzmek çok zor: kitabı sonatınıza kapatıveriyorlar; sıkışıp kalıyorsunuz sayfaların arasında. Bir takım aptal yazarlar, olmaz olmaz yerlerde - duvarlara, hela kapılarına yazan çocuklar gibi - "insanları güldürmek çok zordur" gibi saçmalıklar karalayıp dururlar. Çok kolaydır oysa. Ben, bu acık sanatımla bile, çok gül-

dürmüşümdür onları. Olur olmaz saçmalıklara gülerler utanmadan. Bir zamanlar güldürücü bir yaratık olarak bilinirdim. Karşı kaldırımda görünce beni gülmeye başlarlardı; yoldan geçen arabaların üstünden bağırırlardı benden duymuş oldukları gülünç sözleri. Siz hiç karşı kaldırımdan insanı ağlatan birini duydunuz mu? Bazı özel durumlar vardır elbette; bizim evde perşembe günleri temizlik yapan Fatma hanım radyoda mevlut okunduğunu duyunca bir yandan çamaşırları kaynatır, bir yandan da büyük bir gürültü ile ağlardı. Sonra annem de katılırdı bu ağlamaya. Ben de onlara bağırarak günaha girerdim. Ciddi insanları mevlûtla filân ağlatamazsınız elbette; fakat sözlerinizi saçma da bulsalar gülerler gene. Saçma bir üzüntünüze ise burun kıvırırlar. Bir sarhoş, büyük bir kalabalığın içinde, ağlamaya başlarsa, ağlatamadığı gibi güldürür herkesi kendine. Biliyorum, bir takım yazarlar, ince bir güldürü, demek istiyorlar. Bu çeşit bir incelik olsaydı bende, perşembe günleri sevmeyişimden de buruk bir tat almasını bilirdim.

Bilmiyorum, gene bu şekilde mi yazmalıyım, yoksa bir 'uzun plan' bir senaryo mu yapmalıyım önce. Sevin'e göndermeli birkaç sayfa yazıp. Bakalım o ne diyecek?

düşüncesinden onları. Olsa olmaz saçmalıklara güderler utanmadan. Bir zamanlar güldürücü bir yaratık olarak bilinirdim. Karşı kaldırımda görünce beni gülmeye başlarlardı; yoldan geçen arabaların üstünden bağırırlardı benden duymuş oldukları gülünç sözleri. Siz hiç karşı kaldırımdan insanı ağlatan birini duydunuz mu? Bazı özel durumlar vardır elbette: bizim evde perşembe günleri temizlik yapan Fatma Hanım radyoda mevlut okunduğunu duyunca bir yandan çamaşırları kaynatır, bir yandan da büyük bir gürültü ile ağlardı. Sonra annem de katılırdı bu ağlamaya. Ben de onlara bağırarak gırtlağa girerdim. Ciddi insanları mevlütla filân ağlatamazsınız elbette; fakat sözlerinizi saçma da bulsalar güderler gene. Saçma bir düşüncüye ise burun kıvırırlar. Bir sarhoş, büyük bir kalabalığın içinde, ağlamaya başlasa, ağlatamadığı gibi güldürür herkesi kendine. Biliyorum, bir takım yazarlar, ince bir güldürü, demek istiyorlar. Bu çeşit bir incelik olsaydı bende, perşembe günleri sevmeyişimden de bunuk bir tat almasam bilirdim.

Bilmiyorum, gene bu şekilde mi yazmalıyım, yoksa bir 'uyum planı' bir senaryo mu yapmalıyım önce. Sevin'e göndermeli bir kaç sayfa yazıp. Baka-

7 Ağustos

Hikmet'in yaşantısında en önemli noktalardan biri başkalarından çok şey beklemesi, ümit etmesi ve devamlı gerçek dışı hayaller kurması başkaları için ve sonunda devamlı bozulması ve bu kendine yaptığı baskı ve kurduğu fanteziler yüzünden, karşısındakileri yaşadığı sırada değerlendiremeyişi.

7 Kasım

Eski kitap bitti ve yarışmaya gönderildi. 31 Ekim'de teslim ettim. Şimdi Sevin, yeniden İngilizceye çeviriyor ve daktilo ediyor. Ben de belli belirsiz yeni kitabı düşünüyorum. Sevin, beni çeviri işine karıştırmıyor; bu nedenle vaktim oluyor. Biraz gerginim, pek iyi düşünemiyorum, düşünmeye çalışıyorum. Dün de kitabı Cem Yayınevi sahibi Oğuz Akkan'a götürdüm. Durum pek parlak değil. Bu deftere yeni kitapla ilgili aklıma ne gelirse yazacağım.

Biraz okumalıyım gibi geliyor bana. Eski Türk edebiyatı ile ilgili, bir de Karagöz-Hacivat gibi şeyler. Ayrıca dramatik yapı için de Batı edebiyatından essay gibi parçalar ve belki Shakespeare. En önemli sorun da henüz sürekli bir 'plot'* bulamadım, bunu halletmeliyim. İnsanlarımızın, daha doğ-

Lem o ne diyecek?

7 Ağustos

Hikmet'in yaşantisinde en önemli noktalardan biri başkalarından çok şey beklemesi, ümit etmesi ve devamli gerçek dişi hayaller kurmasi başkalari için ve sonunda devamli bozulmasi ve bu kendine yaptığı baskı ve kendiğe fantezileri yüzünden, karşısındakileri yaşadığı anda değerlendirememesi.

7 Kasım

Eski kitap kitti'ye yarışmaya gönderildi. 31 Ekim'de teslim ettim. Şimdi Seçin, yeniden İngilizceye çeviriyor ve daktilo ediyor. Ben de belli belirsiz yeni kitabı düşünüyorum. Seçin, beni çevresine karıştırmıyor; bu nedenle vaktim oluyor. Biraz gerginim, çok iyi düşünemiyorum, düşünmeye çalışıyorum. Lem de kitabı Cem yayınevi sahibi Oğuz Dikkan'a götürdüm. Durum çok parlak değil. Bu defterce yeni kitapla ilgili aklıma ne gelirse yazacağım.

Biraz okumalıyım gibi geliyor bana. Eski Türk edebiyatı ile ilgili, bir de Karagöz-Hacivat gibi şeyler. Ayrıca dramatik yapı için de Batı edebiyatından eserler gibi parçalar ve belki Shakespeare

En önemli sorun da henüz sinirli bir 'plot' bulamadım, bunu halletmeliyim

rusu benim ilgilendiklerimin dünyaya nasıl baktıklarını -benim bilebildiğim, görebildiğim kadar- bu arada anlatmak istiyorum. Batı Dünyasından bütünüyle farklı bir görüşü anlatmayı bilmeru nasıl becermeli? Bunu hissettiğimi sanıyorum. Bir bakıma 'irrational'* -Batının anladığından ayrı- bir görüş bu. İçinde, düşünenin farketmediği bir 'humour' olan, saf diyebileceğim bir görüş. Bana öyle geliyor ki biz çocuk kalmış bir milletiz ve daha olayları ve dünyayı, mucizelere bağlı, 'myth'lere bağlı bir şekilde yorumluyoruz en ciddi bir biçimde. Aklı başında bir Batılının gülerek karşılayacağı ve bize ölesiye ciddi gelen bir şekilde.

Bir başka nokta daha: öyle bir yarım yamalaklığımız var ki, bizim dramımız, trajedimiz, akıl almaz bir biçimde gelişiyor. Ayrıca, bir trajedinin içinde olduğumuzun farkında bile değiliz. Çok güzel yaşayıp gittiğimizi sanıyoruz. İktidardaki adamlar da, bu sanıyı bütün millet adına dile getiriyorlar. Birkaç aydın dışında bunu anlayan yok gibi. O aydınlar da, sosyal bir takım sözler ediyorlar. Psikolojik yönü boşlukta kalıyor

İnsanlarımızın, daha doğrusu benim ilgilendiklerimin dünyaya nasıl baktıklarını - benim bilebildiğim, görebildiğim kadar - bu arada anlatmak istiyorum. Batı Dünyasından bütünüyle farklı bir görüşü anlatmaya bilmem nasıl becermeli? Bunu hissettiğimi sanıyorum. Bir bakıma 'irrational' - Batının anladığından ayrı - bir görüş bu. İçinde, düşünenin farketmediği bir 'humour' olan, saf diyebileceğim bir görüş. Bana öyle geliyor ki biz çocuk kalmış bir milletiz ve daha dağları ve denizleri, mucizelere bağlı, 'myth'lere bağlı bir şekilde yorumluyoruz en ciddi bir biçimde. Akli başında bir Batılının gülerek karşılayacağı ve bize ölesiye ciddi gelen bir şekilde.

Bir başka nokta daha: öyle bir yarım yamalaklığımız var ki, bizim dramımız, trajedimiz ciddi almaz bir biçimde gelişiyor hemen, bir trajedinin içinde olduğumuzun farkında bile değiliz. Çok güzel yaşayıp gittiğimizi sanıyoruz. İktidardaki adamlar da, bu sahneye bütün milleti adına dile getiriyorlar. Bir kaç aydın dışında kimse onlayan yok gibi. O aydınlar da, sosyal bir takım sözler ediyorlar. Psikolojik yönü boş-

bu meselenin. İnsanlarımız, bu kötü yaşantıyı dile getirmenin, 'muhalefet yapmak' olduğunu sanıyorlar. Yapanlar bile, 'muhalefet yaptıklarını' sanıyor bir bakıma. Aslında bir yanlış anlama olduğu halde, anlaşıp gidiyorlar. Bir 'mış gibi yapmak' tutturmuşlar; arabalar yürüyor ya, ekmek yapılıyor ya, iyi kötü suyumuz geliyor ya... mesele yok. Bir taklid yapıyoruz ve Batıya bile kendimizi kabul ettirdiğimiz anlar oluyor (Bir futbol maçında yeniveriyoruz onları.) Ya çocuksu gururumuz! Beğenilmezsek hemen alınıyoruz, Batılılara iftiralar ederek kendimizi temize çıkarmak için didiniyoruz. İyi aile çocukları arasında, onlara çamur atan mahalle çocuğu gibiyiz. Ben buna saflık diyorum ve genel anlamda bir sempati duyuyorum. İçinde yaşarken de öfkeyle tepiniyorum. Hikmet de aynı duyguları taşıyabilir içinde.

İki insanın ilişkisi bakımından da bu çocukluk ve yarım yamalaklık ve çamur atma bahis konusu.

Hikmet'in çocukluğu da aynı uyuşmazlıklar içinde geçmiş.

lukta kalıyor bu meselenin. İnsanlarımız, bize kötü yaşantıya dile getirmenin, 'muhalefet yapmak' olduğunu sanıyorlar. Yaşadıkları bile, 'muhalefet yaptıklarını' sanıyor bir bakıma. Aslında bir yanlış anlama olduğu halde, anlaşıp gidiyorlar. Bir 'muş gibi yapmak' tuttursunuşlar; arabalar yürüyor ya, ekmek yapılıyor ya, iyi kötü sıyrılmış geliyor ya... mesele yok. Bir taklid yapıyoruz ve Batıya bile kendimizi kabul ettirdiğimiz anlar oluyor (Bir futbol maçında yeniliyoruz onlara.) Ya çocuksu gururumuz! Beğenilmezsek hemen alınıyoruz, Batılılara iftiralar ederek kendimiz teniğe çıkarmak için didiniyoruz. İyi aile çocukları arasında, onlara çamur atan mahalle çocuğu gibiyiz. Ben buna saflık diyorum ve genel anlamda bir sempati duyuyorum. İçinde yaşarken de öfkeyle tepiniyorum. Hikmet de aynı duygulara taşıyabilir içinde.

İki insanın ilişkisi bakımından da bu çocukluk ve yarım yamalaklık ve çamur atma bakış konusu.

Hikmet'in çocukluğu da aynı uyuşmazlıklar içinde geçmiş,

Bir de insana karşı katılığımız, insafsızca yalnız bırakışımız var ki, görünüşteki sıcaklık ve laubalilikten sonra daha da yıkıcı oluyor bu bükülmezlik. Gene de sürekli bir kötülük değil, bu bakımdan da (Allahtan) tutarlılık gösteremiyoruz.

Hikmet ve Sevgi'nin hikâyesinde, daha çok Hikmet anlatacak. Sevgi'nin konuşmalarını hatırlayacak. Çocuklukları, aileleri, yaşadıkları ortam -birbirleriyle karşılaşmadan önce- duygu ve düşünceleri, yer yer ortaya çıkacak. Şehir ve yer isimleri gene uydurma olmalı. Taşrada yetişmiş olacak ikisi de. Aileleri arasında benzerlikler var.

Hikmet'in sayısız merakları var. Bunları usanmadan anlatıyor. Ayrıntılı verilirse iyi olur. Sevgi'den ayrılıp odasına kapanınca da yeni merakları ortaya çıkabilir. İlgilerini tam kaybedemiyor. Hepsi, yarım yamalak devam ediyor.

Sevgi, insanlarımızın 'irrational' ve 'çocuksu' yorumlarıyla ortaya çıkan yönünün temsilcisi. Din de onu ilgilendirebilir.

'Çocuksu gurur'u da ifade edecek bir tip olmalı. Sevgi'nin ya da Hikmet'in bir akrabası. Erkek. Adı Erol olsun.

Bir kadın daha. Toplumun sağduyusu ve Batıya yakın.

Bir de insana karşı katılığımız, insafsızca yalnız bırakışımız var ki, görünüşteki sıcaklık ve laubalilikten sonra daha da yüksek oluyor bu bütünlemezlik. Yine de sinsi bir kötülük değil; bu bakımdan da (Allah'tan) tutarlılık gösteriyoruz.

Hikmet ve Sevgi'nin hikâyesinde, daha çok Hikmet anlatacak. Sevgi'nin konuşmalarını hatırlayacak. Çocukluklarını, ailelerini, yaşadıklarını ortam-binbirleriyle karşılaşmadan önce — duygu ve düşüncelerini, yer yer ortaya çıkacak. Şehir ve yer isimleri genel nitelemeye olmalı. Taşrada yetişmiş olacak ikisi de. Aileleri arasında benzerlikler var.

Hikmet'in sayısız meraklarını var. Bunları insanmadan anlatıyor. Sigortalı verilişini oku. Sevgi'den ayrılıp odasına kapanınca da yeni meraklarını ortaya çıkarabilir. İlgilerini tam kaybedemiyor. Hepsi, yarım yamalak devam ediyor.

Sevgi, insanlarımızın 'irrational' ve 'çocuksu' yorumlarıyla ortaya çıkan yönünün temsilcisi. Din de onu ilgilendirebilir.

'Çocuksu gurur'u da ifade edecek bir tip olmalı. Sevgi'nin ya da Hikmet'in bir akrabası. Erkek. Adı Erol olsun.

Bir kadın daha, Topalumun sağduyusunu ve Bataya

Gene de mahalli. Tutucu. Ev kadını -gerçekten. Kitabın tek gerçeklere yakın kahramanı. Adı: Bilge.

Kötü tipler de var. Kemal: Osmanlı ve menfaatçi ve aptal ve cahil. Hikmet'in yakasını bırakmıyor. Cahit: Başarıya ulaşmak istiyor. Zamanında Hikmet'i kıskanmış. Şimdi durumu iyi: katı, arabası var. İyi insan rolünde. Karısı: Sumru. Aşağı tabakadan geliyor, Bilge'nin kötü kopyası. Haris.

Bir iki de başıboş insan. İyi ve kötü oldukları belli değil. Nazmi, Haydar, Behçet ve Dumrul. Dolaşıp duruyorlar ortada.

Tutunamayanlar'dan daha canlı ve entrikalı bir olay istiyorum. Biraz hareket olsun istiyorum. Bu olay sosyal mücadele olabilir. Bu olay için de ikinci derece yeni tipler olmalı. Ayrıca Nazmi vs. de karışmalı. Gizli bir çalışma bulunsun içinde. Dergi ve yeraltı karışık. Biraz da ticaret. Ticaret dava için gerekli gibi gösteriliyor. Bazı kirli ilişkilere giriliyor. Yani başkaları onlara kirli birtakım oyunlar oynuyorlar.

Sevgi bu işlere karışmıyor. Hikmet'den korkuyor. Kendisi için korkuyor. Akrabaları, -Erol, Sevgi'nin akrabası olmalı- Sevgi'yi bu işlerden koruyor. Biraz detektif oyunları girmeli. Gerçek dışı. Ve özellikle Hikmet olanları, kafasında fan-

yaken. Genç de mahalli. Tuttucu. Ev kadını - gerçek tip. Kitabın tek gerçekçi yaken kahramanı. Sözü Bilge.

Köşe tipler de var. Kemal: Osmanlı ve menfaatçi ve çıpıl ve cahil. Hikmet'in yakasını bırakmıyor. Cahit: başarıya ulaşmak istiyor. Zamanında Hikmet'i kıskanmış. Şimdi durumu iyi: katı, arabası var. İyi insan rolünde. Kamuran: Sümru. Ağzı talakadan geliyor. Bilge'nin kötü kopyası. Hariş.

Bu iki de başarısız insan. İyi ve kötü olduğu belli değil. Nazmi, Haydar, Behçet ve Dumrul. Dolaşıp duruyorlar ortada.

Tuttumayanlar'dan daha canlı ve entrikalı bir olay istiyorum. Biraz hareket olsun istiyorum. Bir olay sosyal mücadele olabilir. Bu olay için de ikinci derece yeni tipler olmalı. Ayrıca Nazmi v.s. de karışmalı. Gizli bir çalışma bulunsun içinde. Dergi ve yer altı karışık. Biraz da ticaret. Ticaret dava için gerekli gibi gösteriliyor. Bazı kirli ilişkilere giriliyor. Yani başkaları onlara kirli bir takım oyunlar oynuyorlar.

Sevgi bu işlere karışmıyor. Hikmet'ten korkuyor. Kendisi için korkuyor. Akrabası, - Erol, Sevgi'nin akrabası olmalı - Sevgi'yi bu işlerden korumuş. Biraz detektif oyunları girmeli. Gerçek dışı. Ve özellikle Hikmet

teziler şeklinde büyütmeli, rüyalar görmeli. Bazı yerlerinde gerçek ve fantezi karışıyor. Korku da var. Hikmet gözünde meseleleri büyütüyor ve korkuyor. Yalnız bunlar Hikmet-Sevgi ilişkisini hiçbir zaman gölgelememeli.

Bu 'olay'ı son derece gerçek-üstü ya da gerçek-dışı vermeli. Bildiğim olayların etkisine kapılırsam, Tutunamayanlar'daki sonunda atmak zorunda kaldığım 'Burhan Bölümü'ne benzer sonunda. Kerhane ya da uzun cümlede yaptığım gibi dramatize edebilirsem bu tehlikeden kaçınabilirim. Kerhane Cümax'ı* gibi burada da bu olayla ilgili bir 'gerilim yükselmesi' olabilir.

Bu deftere her 'Chapter' için bir cümle -veya bir iki cümle- şeklinde bir synopsis yazabilirsem iyi olacak. (Birkaç synopsis de olabilir.)

Bu arada 'Games' anlatmak istiyorum. Bileşik kelimeler şeklinde adları olan -uzun adlar- "games".

Küçük burjuva 'ayinler'inden biri -ya da birkaçı- anlatılacak (Yemek özellikle) bu 'ayinler'deki duygusallık ve aym zamanda klişeleşmiş heyecan.

olanları, kafasında fantezileri şeklinde büyütmeli, rüyalar görmeli. Bazı yerlerinde gerçek ve fantezi karışıyor. Korku da var. Hikmet gözünde mesleğini büyütüyor ve korkuyor. Yahut bunları Hikmet-Sevgi ilişkisini hiç bir zaman gölgelememeli.

Bu 'olay'a son derece gerçek-üstü yada gerçek-dışı vermeli. Bildiğim olayların etkisine kapılırsam, Tutunamayanlar'daki sonunda atmak zorunda kaldığım 'Bunlar Bölümü'ne benzer sonunda. Kırkbaş ya da uzun cümlede yaptığım gibi dramatize edebilirsem bu tehlikeden kaçınabilirim. Kırkbaş Climax'ı gibi burada da bu olayla ilgili bir 'gerilim yükselmesi' olabilir.

Bu deftere her 'Chapter' için bir cümle - veya bir iki cümle - şeklinde bir synopsis yazabilirsem iyi olacak. (Bir kaç synopsis de olabilir)

Bu arada "Games" anlatmak istiyorum. Bilesik kelimeler şeklinde adları olan - uzun adları - ~~kısa~~ "games."

Küçük bunuva 'oyunlar' inden biri - ya da bir kaçı anlatılacak (Yemek özellikle) bu 'oyunlar' daki duygusuzluk ve aynı zamanda klişeleşmiş heyecan.

14 Kasım

Kitapların belirli yerlerini okuyabilmek, bazı insanların bu konuda -kitap okuma konusunda- en önemli özelliklerinden biri gibi geliyor bana. Ben de çoğu zaman böyleyim. Sanki, bu 'belirli yerler'in ne olduğunda insanların büyük bir kısmı birleşiyor. Özellikle ben, bu 'belirli yerler'in dışında kalan ve çok kaba bir deyimle 'ukalalık' denebilecek bölümlerden kaçınmalıyım. Kendi okumak istediği yerleri yazmalı insan herhalde.

Dün gece bir rüya gördüm -birçok rüya gördüm de bir kısmı kopuk kopuk kaldı hatırımda- Topağacı'ndaki ev ve akademideki bir hoca; ev çok büyük, hele bahçesi. Bir kısmında, ordu tipi barakalarda akademili hoca bir fabrika işletiyor; kahverengi, pis bir madde yapılan bir fabrika. Evi bu bahçesi yüzünden tutmuş. Füruzan da* var işin içinde; eşyalarını değiştirmek istiyor ve eskilerini bu hocaya satacak. Ev, dubleks bir kat olmuş. Eskiye dönmek istemem ama bu evin de büyüklüğü, rahatlığı, söz götürmez, diyorum. Hoca da bana katılıyor.

Bir kadın daha olmalı kitapta: Asuman. Hikmet'in gelişiminde payı var bir bakıma. Uzak bir akraba. Okuyor, hikâyeler yazıyor. Hikmet'e kitaplar veriyor. Sinirli bir tip. Çalışıyor ve hayat şartları zor. Hikmet, bir zamanlar ondan korkmuş.

Bu kitapta aile içi ilişkilere çok yer vermeli. Bu sabah rad-

14 -Kasım

Kitapların belirli yerlerini okuyabilmek, bazı insanların bu konuda - kitap okuma konusunda - en önemli özelliklerinden biri gibi geliyor bana. Ben de çoğu zaman böyleyim. Sanki, bu 'belirli yerler' in ne olduğunda insanların büyük bir kısmı birleşiyor. Özellikle ben, bu belirli yerler' in dışında kalan ve çok kaba bir deyimle 'ırkalalık' denebilecek bölümlerden kaçınmalıyım. Kendi okumak istediği yerleri yazmalı insan herhalde.

Dün gece bir rüya gördüm - bir çok rüya gördüm de bir kısmı kopuk kopuk kaldı hatırımda - Topağacındaki ev ve akademideki bir hoca; ev çok büyük, hele bahçesi. Bir kısmında, ordu tipi barakalarda akademisi hoca bir fabrika işletiyor; katranlı pis bir madde yapılan bir fabrika. Evi, bu bahçesi yüzünden tutmuş. Fırsuzan da var içinde, eşyalarını değiştirmek istiyor ve eskilerini bu hocaya satacak. Ev, dubleks bir kat olmuş. Eskiye dönmek istemem ama bu evim de büyüklüğü, rahatlığı, söz götürmez, diyorum. Hoca da bana katılıyor.

Bir kadın daha olmalı kitapta: Asuman, Hikmet'in gelişiminde payı var bir bakıma. Uzak bir akraba. Okuyor, hikâyeler yazıyor. Hikmet'e kitaplar veriyor. Sinirli bir tip. Çalışıyor ve hayat şartları zor. Hikmet, bir zamanlar ondan korkmuş.

Bu kitapta aile içi ilişkilere çok yer vermeli.

veda uzun bir hikâyenin son bölümü oynanıyordu. Müzik double six. Heyecanlı kadın ve erkek sesleri. Çok büyük ve sonsuz bir oyunun bölümleri gibi bu oyunlar. Yüzyıllarca önce başlamış ve bir türlü bitmek bilmeyen entrikalar, heyecanlar, ıstıraplar, kıskanmalar, yükseliş ve düşüşler. Hayal gücü bir yerde beylikleşiyor. Gerçek hayattaki insanların çoğu da öyle. Verilen rolü oynayıp duruyorlar.

Konuşur gibi yazmak ve yazar gibi konuşmak. İkincisi bir maniyer* elbette. Fakat öyle bir tadı var ki iyi yapılırsa, insan pek anlamasa da bir şeyler sezebilir. Uzun ve karmaşık cümleler. Düşünürken, cümle haline getirmeden önce, insan, çok karmaşık ve birbirine nasıl bağlandığı belirsiz uzun cümlelerle düşünüyor.

Türkçeyi insan nasıl ediniyor? Yazı dili demek istiyorum. Eliot* diyor ki, konuşma diliymiş ama, kimse öyle konuşmazmış -belki insanın yakın çevresi. Ben de birçok kitaptan eledim, süzdüm herhalde. Bu arada tatsız, renksiz, kötü kuruluşlu cümleleri nereden buldum? Sadece bana ait olanlar bunlar mı acaba?

Bir cümle -ve bir deyim- geldi aklıma: 'Beni gayrı ciddiye ahyorsunuz.'

Anadolu'da uzun süren bir yolculuk ve bir araştırmayı da anlatmak istiyorum bu arada. İnsanlarımız ve bizim onlarla ilişkimiz. Bizi nasıl anlıyorlar? Biz onların içinde nasıl hisse-

Bu sabah radyoda uzun bir hikâyenin son bölümü okunuyordu. Müzik: double six. Heyecanlı kadın ve erkek sesleri. Çok büyük ve sonuç bir oyunun bölümleri gibi bu oyunlar. Yüzyıllarca önce başlamış ve bir türlü bitmek bilmeyen entrikalar, heyecanlar, sıkıntılar, kıskanmalar, yükseliş ve düşüşler. Hayal gücün bir yerde beyliklerdeyiz. Gerçek hayattaki insanların çoğu da öyle. Verilen rolü oynamaya devam ediyorlar.

Konuşan gibi yazmak ve yazar gibi konuşmak. İkincisi bir marifet elbette. Fakat öyle bir tarz var ki: İyi yapılırsa, insan pek anlamasa da bir şeyler sezebilir. Uzun ve karmaşık cümleler. Düşünürken, cümle haline getirmeden önce, insan, çok karmaşık ve birbirine mânâ bağlandığı bilinç uzun cümlelerle düşünüyor.

Türkçeyi insan nasıl ediniyor? Yazı dili demek istiyorum. Eliot diyor ki, konuşma dilinmiş anne, kimse öyle konuşmazmış – belki insanın yakın çevresi. Ben de bu çok kitaptan eledim, süzdüm herhalde. Bu arada tatsız, renksiz, kötü konuşulan cümleleri nereden buldum? Sadece bana ait olanlar bunlar mı acaba?

Bir cümle – ve bir derginin geldi aklıma: 'Beni gayri ciddiye alıyorsunuz.'

Anadolu'da uzun süren bir yolculuk ve bir araştırmayı da anlatmak istiyorum bu arada. İnsanlarımız ve bizim onlarla ilişkimiz. Bizi nasıl anla-

diyoruz? Ben hep kendimi onlarla yakın ilişkiler kurmuş bir insan olarak düşünürüm. Sonra, arkamdan olmadık düşmanca, hissiz, soğuk ve kötüleyici sözler edildiğini duyarım. Bu birliği -bana karşı davranış birliğini- nasıl kurarlar acaba? Hangi noktada birleşirler? Aralarında iyi bir izlenim edinmiş olanlar yok mudur? Nasıl başlarlar insanın arkasından çekiştirmeye sonra? Nasıl cesaret ederler? Ya biri karşı çıkarsa onlara? Aydın çevrede de aynı davranışlar sürüp gidiyor. Aydın çevre dedim de aklıma geldi: bu 'muş gibi yapmak' nasıl verilmeli? Biraz mübalağa edilmeli. Bana mübalağa gibi gelmiyor aslında. Örnek: bir iki araştırmacı var, yazar ya da ressamları, Batılılar gibi eleştiriyor. Bilimsel. Anlaşılır olmalı.

Olay kırıntıları:

Hikmet, Anadolu'ya gidiyor. Orada kısa bir süre kalıyor. Memur. Geçici bir görevi var. Bir gece, işletmenin şöför, muhasebe memuru ve personel memuru ile poker oynuyorlar. Hikmet kaybediyor. Sonra yola çıkıyorlar şöförle. Şöför de kaybetmiş. Uzun bir yola gidiyorlar. Bütün masrafları muhasebeci ve Hikmet ödüyor (Muhasebeci oyunda kazanmış) Hikmet iki olayda da kaybediyor. Otellerde kalıyorlar. Bir gece -cumartesi gecesi- kamyonla İstanbul'a kaçıyorlar. Bir randevu evine gidiyorlar. Hikmet, kadınla yatamıyor. Kadının yüzünde yara izleri. Bir resmini veriyor Hikmet'e -kaşı bantlı. Dostu yapmış. Ağlıyor. Personel memuru evli ve beş

yorlar? Biz onların sesinde nasıl hissediyoruz?
Ben hep kendimi onlarla yakın ilişkiler kurmuş bir insan olarak düşünürüm. Sonra, arkasından olmadık düşmanca, hoşsuz, sözsüz ve kötüleyici sözler edildiğini duyarım. Bu birliği - bana karşı davranış birliğini - nasıl kurarlar acaba? Hangi noktada birleşirler? Aralarında iyi bir izlenim edinmiş olanlar yok muydu? Nasıl bağlarlar insanın arkasından çekiştirmeye sonra? Nasıl cesaret ederler? Ya biri karşısına çıkarsa onlara? Aydın çevrede de agresif davranışlar süzüp gidiyor. Aydın çevre dedim de aklıma geldi: bu 'nasıl yapmak' nasıl verilmeli? Biraz mübalağa edilmeli. Bana mübalağa gibi geliyor aslında. Örnek: bir iki araştırmacı var, yazar ya da ressamları, Batılıları gibi eleştiriyor. Bilimsel. Anlaşılır olmalı.
Olay kurmaları:
Hikmet, Anadolu'ya gidiyor. Orada kısa bir süre kalıyor. Memur. Geçici bir görevi var. Bir gece, ışıklatmanın şöförü, muhasebe memuru ve personel memuru ile poker oynuyorlar. Hikmet kaybediyor. Sonra yola çıkıyorlar şöförle. Şöför de kaybetmiş. Uzun bir yola gidiyorlar. Bütün masrafları muhasebeci ve Hikmet ödüyor (Muhasebeci oyunda kazanmış) Hikmet iki olayda da kaybediyor. Otellerde kalıyorlar. Bir gece - cumartesi gecesi - kamyonla İstanbul'a dönüyorlar. Bir randevu evine gidiyorlar. Hikmet, kadınla yatamıyor. Kadının üzerinde yara izleri. Bu resmi veriyor Hikmete - kaşı bandlı. Dövmüş yapmış. Ağlıyor.

çocuklu. Maceralarını anlatıyor evlenmeden önce. Hikmet'i de sıkıştırıyorlar anlatması için. Hikmet de bir iki macera anlatıyor, gerçek dışı -ve gerçek üstü. Sabaha karşı, dayanılmaz bir diş ağrısı yakalıyor Hikmet'i. Hepsini uyandırıp anlattıklarının yalan olduğunu söylemek istiyor. Horluyorlar. Vazgeçiyor.

Çok basit hesaplara âlet edilmek isteniyor Hikmet. Anadolu'daki işletme müdürü kızını vermek istiyor. İstanbul'da bir arkadaşı da -Nazmi olabilir- kız kardeşini. Bir gece hep birlikte -Nazmi, kızkardeşi ve başkaları- çıkıyorlar, içiyorlar, sokaklarda dansediyorlar. Daha önce, bir arkadaşlarının nişanına gidiyorlar. Bir kız, Hikmet'le ilgileniyor. Nazmi'nin kızkardeşi, baskı yaparak engel oluyor Hikmet'in kızla konuşmasına. Kız, uzun boylu, ayağında hafif sandallar, kısa etekli. Uçar gibi dansediyor sokakta Hikmet'le. Kızın arkadaşları, Hikmet'le alay ediyorlar: sen nereden çıktın? Sen kimsin? Bilmiyor Hikmet. Şüphe duyuyor. Utanıyor.

Behçet veremli ve sinir hastası. Garip düşünceleri var. Politik. Durmadan okuyor. Tarihin akışını çok farklı yorumluyor. Fransızlar, Almanlar, savaşlar... Hikmet'in kafası karışıyor. Bir gece, babasının öldüğü gün hastabakıcı ile nasıl yattığını anlatıyor. Karısı ile nasıl evlendiğini hatırlamıyor. Sarhoş gibiymiş. Gerçekten de o gün çok içmiş. Nikâh dairesi, insanların yüzleri, ev, eşyalar alınmış acele babasının evin-

Personel memuru evli ve beş çocuklu. Maceralarını anlatıyor evlenmeden önce. Hikmet'i de sekiştiriyorlar anlatmasın için. Hikmet de bir iki macera anlatıyor, gerçek dışı - ve gerçek üstü. Sabaha kadar, dayanılmaz bir diş ağrısı yakalıyor Hikmet'i. Hepsini uyandırıp anlattıklarının yalan olduğunu söylemek istiyor. Horluyorlar. Vaz geçiyor.

Çok basit hesaplara âlet edilmek istenmiyor Hikmet. Anadolu'daki işletme müdürü kızını vermek istiyor. İstanbul'da bir arkadaşı da - Nazmi olabilir - kız kardeşini. Bir gece hep birlikte - Nazmi, kızkardeşi ve başkaları - çıkıyorlar, içiyorlar, sokaklarda dansediyorlar. Daha önce bir arkadaşlarının nişanına gidiyorlar. Bir kız, Hikmet'le ilgileniyor. Nazmi'nin kızkardeşi, baskı yaparak engel oluyor Hikmet'in kızla konuşmasına. Kız uzun boylu, ayağında hafif sandallar, kısa etekli. Uçan gibi dansediyor sokakta Hikmet'le. Kızın arkadaşları, Hikmetle alay ediyorlar: sen nereden çıktın? sen kimsin? Bilmiyor Hikmet. Şişkin duruyor. Utanıyor.

Behçet veremli ve ümitsiz hasta. Garip düşünceleri var. Politik. Durmadan okuyor. Tarihin akışını çok farklı yorumluyor. Fransızlar, Almanlar, savaşlar... Hikmet'in kafası karışıyor. Bir gece, babasının öldüğü gün hastabakıcı ile nasıl yattığını anlatıyor. Kâbus ile nasıl evlendiğini hatırlanıyor. Şaşkın gülüşmüş. Gerçekten de o gün çok işmiş. Nikâh dairesi, insanların yüzleri, ev, eşyaları alınmış acele babasının evinden. Bunalık bir karışıklık.

den. Büyük bir karışıklık. Dumrul çok mutlu olduğunu sanıyor. Genç ve güzel bir karısı var. Kat almış borçla. Şehrin dışında elektrik yok, gaz yok bir bölge. Çabalayıp duruyor. Mutluyum deyip duruyor. Bir çocuğu var küçük. Karısı aptal bakışlarla çevreyi süzüyor.

Nazmi, Dumrul'un karısı ile ilişki kuruyor. Çevresi afaroz ediyor onu. Bunların hepsi sosyal sorunlarla ilgili insanlar. Dava bakımından, moral ölçüler bakımından yargılıyorlar. İlerici sözler edip, küçük çevrelerinde tutucu davranışlarda bulunuyorlar bu olayda olduğu gibi.

Hikmet bunları hatırlıyor; kendisine anlatılanlardan, ya da yaşadığı olaylardan hatırlıyor. Bütün bunlar yan temalar. Asıl tema, Hikmet'in evliliği ve Sevgi'yi bir rakip, bir cehennem gibi görmesinde. Bütün bu yan olaylar sadece bu ilişkiyi, iyi başlayan bu ilişkiyi ortaya çıkarıyor.

Asuman ve Bilge arkadaş. Asuman, sonunda tutucu babasının baskısına dayanamayarak çok aptal ve kendini kazanova sanan Kerim'le evlenmek üzere evden kaçıyor. Kerim ondan yaşlı. Anadolu'ya gidiyorlar. Baba onlara baskı yapmaya devam ediyor. Bu sırada bir gazeteci -oraya bir röportaj için gelmiş- ile tanışan Asuman, Kerim'i bırakıp İstanbul'a dönüyor bu gazeteci ile. Hikmet, gazeteci, Asuman

Durmuş çok mutlu olduğunu sanıyor. Genç ve güzel bir karısı var. Kat almış borçla. Sekiz dosende elektrik yok, gaz yok bu bölge. Çabalayıp duruyor. Mutluyum diyip duruyor. Bir çocuğu var küçük. Karısı aptal bakışlarla çevreyi süzüyor.

Nazmi, Durmuş'un karısı ile ilişki kuruyor. Çevresi afaroz ediyor onu. Bunların hepsi sosyal sorunlarla ilgili insanlar. Dava bakımından, moral ölçüler bakımından yargılıyorlar. İlerici sözler ediyo, küçük çevrelerinde tutucu davranışlarda bulunuyorlar bu olayda olduğu gibi.

Hikmet bunları hatırlıyor; kendisine anlatılanlardan, ya da yaşadığı olaylardan hareketle. Bütün bunlar yan temalar. Asıl tema, Hikmet'in evliliği ve Sevgi'yi ~~~~ bir rakip, bir cehennem gibi görmesinde. Bütün bu yan olaylar sadece bu ilişkiyi, iyi başlayan bu ilişkiyi ortaya çıkarıyor.

Asuman ve Bilge arkadaş. Asuman, sonunda tutucu babasının ~~~~ baskısına dayanamayarak evlenmek üzere evden kaçıyor. Karım ondan yaşlı. Anadolu'ya gidiyorlar. Bebe onlara baskı yapmaya devam ediyor. Bu sırada bir gazeteci - oraya bir röportaj için gelmiş - ile tanışan Asuman, Karım'ı bırakıp İstanbul'a dönüyor bu gazeteci ile. Hikmet, gazeteci, Asuman ve gazetecinin arkadaşı

ve gazetecinin arkadaşı bir kadın, bir gece evde içiyorlar. Asuman ve gazeteci kayboluyorlar. Kadın, Hikmet'e nazlanıyor. Hikmet, kadını yolun ortasında bırakıp gidiyor öfkeyle. Kadın, ertesi günü Hikmet'i aratıyor gazeteci vasıtasıyla. Çirkince ve Hikmet'ten yaşlı. Peşini bırakmıyor. Bir kâbus oluyor Hikmet için. Acıyor ve aynı zamanda boşluktan bir süre bu yarı-ilişkiye razı görünüyor.

Hikmet bunları, Sevgi'den ayrıldıktan sonra, bir gecekondu mahallesinde tuttuğu bir evde düşünüyor. Çalışmıyor. Biriktirmiş olduğu bir paranın geliri ile sefil bir hayat sürüyor. Yeni çevresi, kendileri gibi olmayan bu adamı kuşkuyla süzüyorlar.

Bu arada oyunlar: Hikmet, kafasında, ya da defterinde - kötü bir bakkal defteri sarı kâğıtlı- yaşadığı eksik ya da kötü olayları, oyunlar olarak, istediği gibi tamamlıyor. Bunların bir kısmı 'games' şeklinde yazılacak; bir kısmı da 'piyes' şeklinde olacak. Önce olayları öğreneceğiz Hikmet'ten. Sonra da piyesleri seyredeceğiz. Bu arada Hikmet dışında -özellikle Sevgi tarafından- anlatılanlar olacak. Bu olayların da önce Hikmet'ten 'game' ya da 'piyes' şeklinde versiyonunu seyredeceğiz. Sonra da gerçeği öğreneceğiz.

Hikmet tiyatro ve sinema delisi. Bu yaşantısını örneklerle

İki kadın, bir gece evde içiyorlar. Zaman ve gazeteci kavgalaşıyorlar. Kadın, Hikmet'e nazlanıyor. Hikmet, kadını yolun ortasında bırakıp gidiyor öfkeyle. Kadın, ertesi günü Hikmet'i arıyor gazeteci vasıtasıyla. Gidince ve Hikmet'ten yaşlı. Peşini bırakmıyor. Bu kâbus oluyor Hikmet için. Acıyor ve aynı zamanda boşluktan bir şüne bu yarı-ilişkiye razı görünüyor.

Hikmet bunları, Sevgi'den ayrıldıktan sonra, bir gecekondu mahallesinde tuttuğu bir evde düşünüyor. Çalışmıyor. Biriktiriş yıldığı bir paranın gölgesi ile sefil bir hayat sürüyor. Geniş çevresi, kandilleri gibi olmuş yanı bu adamı kuşkuyla süzüyorlar.

Bu arada oyunları: Hikmet, kafasında, ya da defterinde - kötü bir bakkal defteri sarı kâğıtlı - yaşadığı acık ya da kötü olayları, oyunlar olarak, ister istemez tamamlıyor. Bunların bir kısmı 'game' şeklinde yazılacak; bir kısmı da 'piyes' şeklinde olacak. Önce olayları öğreneceğiz Hikmet'ten. Sonra da piyesleri sayacağız. Bu arada Hikmet dışında - özellikle Sevgi tarafından - anlatılanlar olacak. Bu olayların da önce Hikmet'ten 'game' ya da 'piyes' şeklinde versiyonunu sayacağız. Sonra da gerçeği öğreneceğiz.

Hikmet tiyatro ve sinema delisi. Bu yazıtının örneklerle vermeli önce-ve arada.

vermeli önce -ve arada. Hikmet'in bu 'games' ve 'plays' hallusinasyonları biraz da son olarak içine düştüğü parasızlık, düşman bir çevre vs.ye bağlı.

Hikmet bu 'bozulma'nın içinde, kendi adı: 'Hikmet-wisdom' ve eski karısının adı 'Sevgi-love'ın ilâhi bir sebeple verildiği sanısına kapılacak ve 'games' ve özellikle 'plays'de bütün tanıdığı insanlara soyut adlar takacak: "Fazilet" "Nurüd-din" "Müşfik" "Yezid" "Kâmil"... *(Pilgrim's Progress)**

Bir yerde okumuştum; *tiyatroda bütün olayların sahne dışında geçtiğini, sahnede olanların sadece oyuncular tarafından nakledildiğini* söylüyordu. Yani, hep bir şeyler oluyor bir yerlerde ve biz sadece duyuyoruz. Hikmet de -yer yer- böyle kullanabilir 'cahilliğini'. Sahnede yer alır ya da yer alanlar, olup bitenleri anlatırlar. Rivayetler nakledilir (Meddah).

Hikmet'in ölümü bu gecekondu semtinde, çok gürültülü ve trajik bir sahne sonunda olacak. Ölüm, bir piyesle karışık ve oyun ile gerçeğin karıştığı bir atmosferde verilecek. Gerçek yaşantı bitecek, oyun devam edecek.

Hikmet'in üst katında gene yalnız yaşayan bir adam var.

Hikmet'in bu 'games' ve 'plays' kalbinin [redacted] bir yanı da son olarak içine düştüğü paranoyak, düşmanı içerde vs. ye bağlı.

Hikmet bu 'bozulma'nın içinde, kendi adı: 'Hikmet - wisdom' ve eski karısının adı 'Sevgi - love' in ilâhî bir sebeple verildiği sanısına kapılacak ve 'games' ve özellikle 'plays' de bütün tanıdığı insanlara soyut adlar takacak:
"Fazilet" "Nur-üd-din" ~~"Şeytan"~~ "Müşfik"
"Yezid" "Kâmil"... (Pilgrim's Progress)

Bir yerde okumuştum; tiyatroda bütün olayların sahne dışında geçtiğini, sahnede olanların sadece oyuncular tarafından nakledildiğini söylüyordu. Yani, hep bir şeyler oluyor bu yerlerde ve biz sadece duyuyoruz. Hikmet de - yer yer - böyle kullanabilir 'cahilliğini'. Sahnede yer alır ya da yer alanlar, olup bitenleri anlatırlar. Rivayetler nakledilir. (Meddah)

Hikmet'in ölümü bu gecekondu semtinde, çok gürültülü ve trajik bir sahne sonunda olacak. Ölüm, bir yandan karışık ve oyun ile gerçeğin karıştığı bir atmosferde verilecek. Gerçek yaşantı bitecek, oyun devam edecek.

Hikmet'in üst katında gene yalnız yaşayan bir

İhtiyar bir adam. Emekli bir albay. Hüsamettin Bey. Tarihe meraklı. Hikmet'i seviyor. Tarih ve trajedi -facia- ile ilgili. Sonunu o yazıyor Hikmet'in. Tarihî belgeler ve olaylarla uğraşıyor. (Bazı nazariyeleri var.) Hikmet'e saygısı var. Hikmet yazdıklarını ona okuyor. Pek beğeniyorlar. Hikmet'e geçmiş paşalardan, devlet adamlarından bahsediyor. Ters bir anlaşmaları var. Bazı yazıları da birlikte hazırlıyorlar. Hüsam Bey de bazı notlarını okuyor Hikmet'e.

Olay, Hikmet'in gecekondu mahallesine gelmesiyle başlıyor. Hüsamettin Bey'le tanışıyor. Facia hakkındaki ilk düşünceleri ona Hüsam B. veriyor. Hikmet hatırlıyor ve bir yandan da yeni çevrenin içinde yaşıyor. Sonunda geçmiş ve yaşanan bir yerde birleşiyor ve Hikmet ölüyor.

Bradley* diyor ki: Orta Çağ insanı, trajediyi, Talih'in kendisine gönderdiği önüne geçilmez bir 'yıkım' olarak görüyordu; Shakespeare, trajediyi bunun ötesine götürdü, bu unsura ek olarak, trajedinin aynı zamanda insanların -Shakespeare'de bunlar büyük insanlar, krallar vs.- hareketleri sonucu meydana geldiğini ifade etti. Hikmet'in trajedisinde, bence önemli unsur, bütün 'yıkım'ların, onun davranışlarından doğması 've fakat' onun, bütün bu felâketleri 'Talih'in Kuvveti'ne bağlamasıdır. Elbette, bunu yer yer hisset-

adam var. İhtiyar bir adam. Emekli bir albay: Hüsamettin Bey. Tarihe meraklı. Hikmet'i seviyor. Tarih ve trajedi - facia - ile ilgili. Sonunu o yazıyor Hikmet'in. Tarihi belgeler ve olaylarla uğraşıyor. (Bazı nazariyeleri var.) Hikmet'e saygısı var. Hikmet yazdıklarını ona okuyor. Pek beğeniyorlar. Hikmet'e geçmiş paşalardan, devlet adamlarından bahsediyor. Ters bir anlaşmaları var. Bazı yerleri de birlikte hazırlıyorlar. Hüsam Bey de bazı notlarını okuyor Hikmet'e.

Olay, Hikmet'in gecekondu mahallesine gelmesiyle başlıyor. Hüsamettin Beyle tanışıyor. Facia hakkındaki ilk düşünceleri ona Hüsam B. veriyor. Hikmet hatırlıyor ve bir yandan da yeni çalışmasını için de yapıyor. Sonunda geçmiş ve yaşanan bir yerde birleşiyor ve Hikmet ölüyor.

Bradley diyor ki: Orta Çağ insanı, trajediyi, 'Talih'in kendisine gönderdiği önüne geçilmez bir 'yıkım' olarak görüyordu; Shakespeare, trajediyi bunun ötesine götürdü, bu unsura ek olarak, trajedinin aynı zamanda insanların - Shakespeare'de bunlar büyük insanlar, kralları v.s. — hareketleri sonucu meydana geldiğini ifade etti. Hikmet'in trajedisinde, bence önemli unsur, bütün 'yıkım'ların, onun davranışlarından doğması ve fakat onun, bütün bu felâketleri 'Talihin Kudreti'ne bağlamamasıdır.

mektedir; her zaman değil, Talih'in oyununa geldiğini de düşündüğü zaman ise gene belirsiz bir kuşku duyacaktır.

Shakespeare, insanın düşüşündeki büyük çelişkileri vermek için, düşüşü daha keskin bir şekilde ifade etmek için, onu önemli bir kişi yapıyor önce: bir kıral, bir prens, bir kumandan. Onun düşüşü daha acıklı oluyor. İnsanın hayatında, bence, kendini öyle yüksek ve parlak gördüğü anlar vardır ki - ya da bazı insanlar için, önemli kişiler olmasalar da vardır- düştüğü anda, böyle zamanların hayaliyle, bir prensin düşüşü kadar acıklı gelebilir ona bu 'felaket'.

Trajedi kahramanının kafasında yaşattığı 'çatışma', özellikle başlangıçta gerçek çatışmaya oranla çok büyütülmüştür. Hatta, kahramanın, kendisini çatışma halinde gördüğü 'rakip', çoğu zaman bunun farkında bile değildir. Sonunda, (Hamlet'te olduğu gibi) kahramanın saldırılara karşı kendini koruması ile başlayan 'gerçek bir çatışma' ortaya çıkar. Kahraman, başlangıçta, kendisiyle doğrudan doğruya ilgili olmayan bir davranışı bir 'offense'* olarak kabul eder. Özellikle çağımızın insanında, benim ilgilendiğim kişi, bir kenarda bırakılmanın, fantezilerine uygun olayların başına gelmemesinin, ona doğrudan doğruya yapılmış bir 'offense' kabul

Elbette, bunu yer yer hissetmektedir; [redacted] değil. Talih'in oyununa geldiğini de düşündüğü zaman ise gene telâşsız bir kuşku duyacaktır.

Shakespeare, insanın düşüşündeki büyük çelişkileri vermek için, düşüşü daha keskin bir şekilde ifade etmek için, onu önemli bir kişi yapıyor önce: bir kral, bir prens, bir komutan. Onun düşüşü daha acıklı oluyor. İnsanın hayatında, bence, kendini öyle yüksek ve parlak gördüğü anlar vardır ki - ya da bazı insanlar için, önemli kişiler olmasalar da vardır - düştüğü anda, böyle zamanların hayaliyle, bir prensin düşüşü kadar acıklı gelebilir ona bu 'felâket'.

Trajedi kahramanının kafasında yaşattığı 'çatışma', özellikle başlangıçta gerçek çatışmaya oranla çok büyütülmüştür. Hatta, kahramanın, kendisini çatışma halinde gördüğü 'rakip', çoğu zaman [redacted] farkında bile değildir. Sonunda (Hamlet'te olduğu gibi) kahramanın saldırıları karşı kendini koruması ile başlayan 'gerçek bir çatışma' ortaya çıkar. Kahraman, başlangıçta, kendisiyle doğrudan doğruya ilgili olmayan bir davranışı bir 'offence' olarak kabul eder. Özellikle çağımızın insanında, benim ilgilendiğim kişi, bir kenarda bırakılmanın, fantezilerine uygun olayların başına gelmemesinin, ona doğrudan doğruya yapılmış

etmesiyle bu 'çatışma' ve 'trajedi' başlıyor. Burada 'offense'i doğuran sebepler, bazı şeylerin yapılmasından değil de, yapılmamasından doğuyor. Hikmet'e -ve supernatural, irrational Sevgi'ye- bekledikleri davranışlarda bulunulmaması modern bir trajedi doğuruyor. Özellikle Sevgi, beklediği bütün davranışları, en doğal hakkı olarak görüyor. Hikmet'in bir bakıma bu eksikleri hayalleriyle doldurması, Sevgi kadar saldırgan -insanlara- olmamasını sağlıyor. Önce ikisi de, birbirlerini tanıyıncaya kadar insanlardan beklediklerini, birlikte yaşamaya başlayınca birbirlerinden istiyorlar. İkisi de haklarından belirli bir süre yoksun bırakılmış 'Ruh Asilleri'. (Hikmet bu konuda bir piyes yazabilir.) Sonunda Hikmet, gecekondu mahallesine düşünce, yalnız hayallerinde -oyunlarında- bu beklediği davranışları görebilir. (Bu oyunları oynamasında, ruhsal bakımdan kuvvetli bir etken.)

Sevgi'yle ilişkisinde, Hikmet bütün zorluğun, bazı şeyleri öyle değil de böyle yapmamasından doğduğunu sanıyor; (orada onu söylemeseydim gibi). Ya da bazı çatışmaların nedenini çok aptalca yanlışlarına bağlıyor. Aklınca daha düzgün bir şeyler yapmaya, ilk yaptığının tersini yapmaya kalkıyor ve olmuyor. Sonradan, hatırlarken, gene yanlış ümitlere kapıldığı, yanlış 'games' ve 'plays' oynadığı oluyor. Bu arada Sevgi ile ilgili gerçek olaylar, bu fantezileri yıkıyor. Aslında iki in-

bir 'offense' kabul etmesiyle bu 'çatışma' ve 'trajedi' başlıyor. Burada 'offense'i doğuran sebepler, bazı şeylerin yapılmasından değil de, yapılmamasından doğuyor. Hikmet'e -ve supernatural, irrational Sevgi'ye- beklediklerinin davranışlarında bulunulmaması neden bir trajedi doğuruyor. Özellikle Sevgi, beklediği bütün davranışları, en doğal hakkı olarak görüyor. Hikmet'in bir bakıma bu eksikleri hayalleriyle doldurması, Sevgi kadar saldırgan-insanlara-olmamasını sağlıyor. Önce ikisi de birbirlerini tanıyıncaya kadar insanlardan beklediklerini, birlikte yaşamaya başlayınca birbirlerinden istiyorlar, ikisi de haklarından belirli bir süre yoksun bırakılmış. 'Ruh Asilleri'. (Hikmet bu konuda bir piyes yazabilir.) Sonunda Hikmet, gecekondu mahallesine düşünce, yalnız hayallerinde -oyunlarında- bu beklediği davranışları görebilir. (Bu oyunları oynamasında, ruhsal bakımdan kuvvetli bir etken.)

Sevgi de ilişkisinde, Hikmet bütün zorluğun, bazı şeyleri öyle değil de böyle yapmamasından doğduğunu sanıyor; (orada "onu söylemeseydim" gibi) ya da bazı çatışmaların nedenini çok aptalca yanlışlarına bağlıyor. Aklınca daha düzgün bir şeyler yapmaya, ilk yaptığının tersini yapmaya kalkıyor ve olmuyor. Sonradan, Hatalarken, gene yanlış ünitelere kapıldığı, yanlış 'gamer' ve 'playr' oynadığı oluyor. Bu sırada Sevgi ile ilgili gerçek olaylar, bu fantezileri yıkıyor. Sonunda iki insan arasında,

san arasında, -Sevgi ile Hikmet arasında- oldukları gibi olmaktan doğan bir çelişki bu. *Hikmet, Sevgi'ye sığınıyor. Teslim oluyor başlangıçta. Fakat Sevgi, böyle bir şey istemiyor; bir 'insan' istiyor karşısında-* kendini bilen ve çevreye erkek gibi davranan bir insan. Kendi 'kadın' gibi davranmıyor; fakat, o güne kadar hakkını alamamış bir insanın gururu ve güveni var... metafizik, mistik bir güven. Hikmet'in bu sığınışını hor görüyor aslında. Hikmet de tam günahsız değil. Biraz kendine gelir gelmez kişiliğini, alışkanlıklarını, isteklerini burnuna dayıyor Sevgi'nin. Yani, ilk sözleşmenin maddelerini ikisi de, birbirinden yeterli kuvveti aldıklarını hissettikleri zaman, çiğniyorlar. Hikmet dinlenmiş, Sevgi de aradığı güveni bulmuş olarak kendilerini yeniden taze hissediyorlar. Sevgi'nin biraz fazla içgüdüsel kurnazlık gösteriyor. Daha baştan, Hikmet'in ileride tehlikeli olabilecek sivri noktalarını ezmeğe, yok etmeğe çalışıyor. Elbette Hikmet, Sevgi'nin bu davranışını -ileride hatırlarken- biraz büyütüyor ve güzel yönleri olan bir ilişkinin kâbuslu bölümlerini ortaya koyuyor. Bütün dünyanın ona karşı olduğunu sanmanın verdiği bir kâbus bu. Yalnız, paranoyak değil Hikmet; gerçekleri görebiliyor. Fakat, kendi de nasıl olduğunu anlamadan birdenbire kuşkular cehenneminde buluyor kendini ve kapılmak-

- Sevgi ile Hikmet arasında - olduğları gibi olmaktan doğan bir çelişki bu. Hikmet, Sevgi'ye sığınıyor. Teslim oluyor başlangıçta. Fakat Sevgi, böyle bir şey istemiyor; bir 'insan' istiyor karşısında - kendisi bilen ve cevaba ertek gibi davranan bir insan. Kendi 'kadın' gibi davranmıyor; fakat, o güne kadar hakkını alamamış bir insanın gururu ve güveni var.. metafizik, mistik bir güven. Hikmet'in bu sığınışını hor görüyor aslında. Hikmet de tam güvenlisi değil. Biraz kendine gelir gelmez kişiliğini, alışkanlıklarını, isteklerini buruna dayıyor Sevgi'nin. Yani, ilk sözleşmenin maddelerini ikisi de, birbirinden yetkeli kuvvetli aldıklarını hissettikleri zaman, çığrışıyorlar. Hikmet dinlenmiş, Sevgi de aradığı güveni bulmuş olarak kendilerini yeniden taze hissediyorlar. Sevgi'nin biraz fazla içgüdüsel kurnazlık göstermiyor. Daha baştan, Hikmet'in ileride tehlikeli olabilecek sivri noktalarını eğmeğe, yok etmeğe çalışıyor. Elbette Hikmet, Sevgi'nin bu davranışını - ileride hatırlarken - biraz büyütüyor ve güzel yönleri olan bir ilişkinin kötülüklerini ortaya koyuyor. Bütün dünyanın ona karşı olduğunu sanmanın verdiği bir kabus bu. Yalnız, paranoyak değil Hikmet; gerçekleri görebiliyor. Fakat, kendi de nasıl olduğunu anlamadan kendinine kuşkular cehennemine erdiyor

tan ve gittikçe acılaşmaktan kurtaramıyor kendini. (Bunu belirtmek için Sevgi ile ilişkisi dışında, kafasında kendisine kötülük edildiğine ait hayalî olaylar anlatılmalı). Bundan zevk duyup duymadığı belli değil. Bilinen kendini kurtaramadığı. Böyle 'games' ve 'plays' de yazabilir.

21 Kasım

Hikmet'in olaylarla ilgili bir özelliği: kendini bir süre için kaptırdığı yaşantıların, hiçbir zaman sonunu getiremiyor. Neden? Üstelik, olayların tam bütün düğümleri çözülmek üzereyken, davayı terkediyor; üzerine bir bezginlik çöküyor; sanki bir an daha yaşayamayacakmış o şekilde gibi geliyor ona. Neden? Yarıda bırakıyor her şeyi. Herkes, yarı yolda bıraktığı herkes, o yolda bir yere varıyor. Hikmet, herkes namına, hepsinin yaşantısını öldüresiye sıkıcı buluyor. Onların yaşamadığı sıkıntıyı, sanki onlar adına Hikmet duyuyor. Bu nedenle bitiremiyor belki yaşantılarını; sonuna kadar yaşayamıyor. Belki de değil. Belki bir yaşantıyı sonuna kadar sürekli izlemenin, bitirmenin, bir çeşit ölmek olduğunu hissediyor. Yarım yaşantılar sürdürerek, bütün ölümlerden kaçıyor. Çehov'-

kendini ve kapılmaktan ve gittikçe acılaşmaktan kurtaramıyor kendini. (Bunu belirtmek için sevgi ile ilişkisi dışında, kafasında herdemine kötülük edildiğine ait hayali olayları anlatılmak) Bundan zevk duyup duymadığı belli değil. Bilinen kendini kurtaramadığı. Böyle 'garaz' ve 'pişi' de yazabilir.

21 Kasım

Hikmet'in olaylarla ilgili bir özelliği: kendini bir süre için kaptırdığı yaşantıların, hiç bir zaman sonuna getiremiyor. Neden? Üstelik, olayların tam bütün düğümleri çözülmek üzereyken, davayı terkediyor; üzerine bir bezginlik çöküyor; sanki bir an daha yaşayamayacakmış o şekilde gibi geliyor ona. Neden? Yarıda bırakıyor her şeyi. Herkes, yarı yolda bıraktığı herkes, o yolda bir yere varıyor. Hikmet, herkes namına, hepsinin yaşantısını öldürücüye sekteye uğruyor. Onların yaşamadığı sekteye, sanki onlar adına Hikmet duyuyor. Bu nedenle bitiremiyor belki yaşantılarını; sonuna kadar yaşıyamıyor. Belki de değil. Belki bir yaşantıyı sonuna kadar sürebildiğini izlenimini, bitirmenin, bir çeşit ölmek olduğunu hissediyor. Yarım yaşantılar sürdürerek, bütün ölümlerden kaçıyor.

un 6 No.lu Koğuş'da, deli adamla kısaca işlediği -insanın farkına varmadan suç işlemesi-temi ya bu kitapta, ya da başlıbaşına bir kitapta işlemek istiyorum. Kanunların karışıklığı, bazı şeylerin sadece yapılmamasının bile suç olabilmesi, sonunda insanın sabahları bir suç işlemiş hissiyle, (başağrısı, bulantı gibi keskin bir duygu- sanki psikolojik değil fizyolojik bir durum) uykuda görülen kâbusların devamı gibi yaşamaga başlaması, sonunda hiç bir şey yapmamaya karar vermesi, ya da 'kanun'a başvurup 'iyi ya da kötü' bu karışıklığa son vermek istemesi; ve ne yazık ki sürüp giden kargaşalık yüzünden buna da imkân bulamaması- bürokrasi, pişmanlık, humiliation, ya da confession gibi kesin düşüşlere de fırsat vermiyor- Bu konu, tutunamayanlardaki daire ve onunla ilgili rüya gibi uygun bir yerde işlenebilir.

Shakespeare'i okurken -Hamlet- Polonius'un* II. Perdeyi başlatan konuşmaları (Reynaldo ile) bana, Macit'i hatırlattı. Bu adamı, ayrıca rüyamda bir fare şeklinde, odanın orasından burasından çıkarken görmüştüm. Her seferinde, kur-

Çahor'un .6 No.lu Koğuş'da, deli adamla kısaca iş-
lediği - insanın farkına varmadan suç işlemesi -
temi ya bu kitapta, ya da başkalaşma bir kitapta
işlemek istiyorum. Kanunların karşıtlığı, bazı şeyle-
rin sadece yapılmamasının bile suç olabilmesi, sonunda
insanın sebepleri bir suç işleniş hissiyle (başağrısı,
bulantı gibi kesin bir duygu - sanki psikolojik
değil fizyolojik bir durum) içinde görülen kâbusların
devamı gibi yaşamaya başlaması, sonunda bir
iş yapmamaya karar vermesi, ya da "kanun"a
başvurup "iyi ya da kötü" bu karşıtlığa son vermek
istemesi; ve ne yazık ki sürüp giden kargaşalık yü-
zünden buna da imkân bulamaması - bürokrasi, pis-
manlık, hemiliation, ya da confession gibi kesin
düşüşlere de fırsat vermiyor - Bu konu, tutunama-
yanlardaki daire ve onunla ilgili rüya gibi uygun bir
yerde işlenebilir.

Shakespeare'i okurken - Hamlet - Polonius'un II.
Perdeyi başlatan konuşmaları (Reynaldo'da) bana,
Marat'i hatırlattı. Bu adamı, açıkça rüyamda bir
fare şeklinde, odamın orasından burasından çı-
karken görmüştüm. Her seferinde, kımıldayan bakış-

naz bakışlarıyla can sıkıcı ve insanın yüreğini ezen sözler söylüyordu. Lisedeyken Ankara'da ilk seyrettiğim Hamlet oyununda Polonius'u Salih Canan oynuyordu -Macit'e birden çok benzettim bu adamı da- Burada, onun her zaman kullandığı ve ileri bir düşünceye karşı söylediği 'denklemini kuramıyorlar' sözü de Poloniusvari mantığı karakterize ediyor. (Düşzer gibi bir tip). Toplantılarda çekimser oy kullanması, Osmanlı perde arkası oyunculuğu, sağlığının bozukluğunu sık sık ileri sürmesi -yerinde kullanmaya çalışması- ve bütün insanlarımızda görülen 'çap düşüklüğü' (küçük çapta bir Polonius). Sonunda bütün 'müdebbirliğine' rağmen Polonius öldürülür.

24 Kasım

İnsan kendini Polonius'lara karşı çok hazırlıklı hissediyor; onlara öyle sözler bulup söyleyeceğim ki şaşırıp öylece kalacaklar, diyor. Sonra, onlarla karşılaşınca, aklınıza gelmeyen öyle bir tutumla karşınıza çıkıyorlar ki gene siz kaybediyorsunuz. Hikmet, oyunlarında bu kayıpları, kazanca çeviriyor. Herkes, karşısında başını önüne eğip susuyor. Bir yandan, kafasında olmadık güç durumlar yaratıp, boş yere 'kaybederken', öte yandan bu oyunlarla kapatıyor 'zararlarını'.

Sevgi'nin üstünlükleri -maddi beceriklilikleri- Hikmet'in güven duygusunu yok ettiği için, yalnız kaldığı ilk günler-

karşıyla can ekmek ve insanın yüreğini ezen sözler söylüyordu. Lisedeyken Ankara'da ilk seyrettiğim Hamlet oyununda Polonius'u Selik Sanar oynuyordu - Necit'e biraz çok benzettim bu adamı da - Burada, onun her zaman kullandığı ve ileri bir düşünceye karşı söylediği "denklemini kuramıyorlar" sözü de Poloniusvari mantığı karakterize ediyor. (Dilâzer gibi bir tip) Toplantılarda çekinsiz oy kullanmak, Osmanlı perde arkası oyunculuğu, sağlığının bozukluğunu ısrarla ileri sürmesi - yanında kullanmaya çalışması - ve kitabın insanlarımızda görülen "çap büyüklüğü" (küçük çapta bir Polonius) sonunda büyük "müdebbirliğine" rağmen Polonius öldürülür.

24 Kasım

İnsan kendini Polonius'lara karşı çok hazırlıklı hissediyor; onlara öyle sözler bulup söyleyeceğim ki şaşırıp, öylece kalacaklar, diyor. Sonra, onlarla karşılaşınca, aklımıza gelmeyen öyle bir tutumla karşımıza çıkıyorlar ki genç siz kaybediyorsunuz. Hikmet, oyunlarında bu kaygılar, kaygınca çevriniyor. Herkes, karşısında bazen önüne eğip susuyor. Bir yandan, kafasında olmadık güç hünerler yaratıp, boş yere 'kaybederken', öte yandan bu oyunlarla kapatıyor 'zaaflarını'.

Sevgi'nin üstünlükleri - maddi beceriksizlikleri - Hikmet'in güvenci duygusunu yok ettiği için, yalnız kaldığı ilk gün-

de, bu oyunları oynaması zor oluyor. İlk günlerde oyunlar, hep yarıda bozuluyor kafasında.

Gecekondu semtine neden geldi? Maddi zorluklar ve kendine güven duygusunu yeniden kazanma isteği zorladı. Önce kendine yakıştıramıyor. Hafif bir 'aziz' tavrı takınmak istiyor. Bir missionu var. Din kitapları getirmiş, orasından burasından okuyor. Sosyal kitaplardan usanmış; her şeyden usanmış, her şeyi yarım yamalak yaptığı halde.

Cinsel bir kapalılık içinde büyümüş Hikmet. Bu konuda bir tutuculuk var davranışlarında. Günah duygusu yüzünden, Sevgi ile evliliği sırasında, ona yakınlık gösteren bir kadına (mevcut kadın kahramanlardan biri olabilir) karşı istediği gibi davranamıyor. Bu nedenle pişmanlık duyuyor. Gecekondu'da yaşarken bu kadını arıyor. Hayal kırıkhğına uğruyor. Kadın, büyük bir romantizm yaşamak sevdasında. İstemediği halde kadına kırıcı davranıyor ve 'olay yerinden süratle uzaklaşarak' kadını ve kendini gülünç duruma düşüren kısa bir 'oyun' yazıyor. Bu kadın 'Asuman'* olabilir.

Kitabın adı 'Tehlikeli Oyunlar'. İlk plan: Hikmet, gecekondu evine bir kamyonla gelir -basit eşyalarla; detaylı anlatılır- Kendi kendine uzun konuşmalar. Olaylar -geçmiş olaylar- parça parça verilir. Hüsamettin beyle tanışır. Ondan oyun yazma fikrini edinir. Alt kattaki kiracı da evi ile ilgili

Leyla, bu oyunlara oynamaya zor oluyor. İlk günlerde oyunlar, hep yarıda bozuluyor kafasında.

Gecekondu semtine neden geldi? Maddi zorluklar ve kendine güven duygusunu yeniden kazanma isteği zorladı. Ona kendini yakıştıramıyor. Hafif bir 'oziş' tavrı takınmak istiyor. Bir misyonu var. Din kitapları getirmiş, oradan buradan okuyor. Sosyal kitaplardan uzaklaşmış; her şeyden usanmış, her şeyi yarım yamalak yapmış halde.

Cinsel bir kapalılık içinde büyümüş Hikmet. Bu konuda bir tutuculuk var davranışlarında. Günah duygusu yüzünden, sevgi ile evliliği sırasında, ona yakınlık gösteren bir kadına (mevcut kadın kahramanlardan biri olabilir) karşı istediği gibi davranamıyor. Bu nedenle pişmanlık duyuyor. Gecekondu'da yaşarken bu kadını arıyor. Hayal kırıklığına uğruyor. Kadın, büyük bir romantizm yaşamak sevdasında. İstemediği halde kadına karşı davranıyor ve 'olay yeniden sinirle uzaklaşarak' kadını ve kendini gülünç duruma düşüren kısa bir 'oyun' yazıyor. Bu kadın 'Asuman' olabilir.

Kitabın adı 'Tehlikeli Oyunlar'. İlk plan: Hikmet, gecekondu evine bir kamyonla gelir - basit eşyalarla; detaylı anlatılır - kendi kendine uzun konuşmalar. Leylar - gecenin olayları - parça parça verilir. Hüsamettin böyle tanışır. Ondan oyun yazma fikrini edinir. Not defteri kısa da

geriye dönüşlere yolaçar. Hüsamettin beyle plânlar kurarlar ve her şeyin hayal edilebileceğine karar verirler. İçki içerler ve sarhoş bir gecesinde Hikmet, büyük bir ihtilâl planı anlatır -arada geçmiş yaşantılarını hatırlayarak. Bu ilk fantezi, 'oyunlar' dizisi için bir işaret olur. Bu arada eve uğrayan eski devrimci arkadaşları onu daha canlı olmaya çağırırlar. Gene hatırlamalar, önderlik arzularının aklına gelişi... Bu arada onlardan kaçıp nasıl evlendiğini düşünür. Sevgi ile ilk günlerin kâbusu, sonra alışıp uyuşuk bir düzene girişi, Sevgi'nin uyarısı ve onu bir toplum adamı yapmak, tekrar topluma kazandırma çabaları. Oyunlar. (Sevgi'nin kaybettiği oyunlar). Adam olmak için iş hayatına atılma çabaları, Poloniuslar ve başkalarının engellemesi, oyunlar: 'onların' kaybettiği oyunlar. Hüsamettin Bey bu arada olmadık çılgınca fikirlerle onu büsbütün tahrik eder. Sonra yolda bir gün Sevgi ile karşılaşır. Hikmet'in bitkin durumu Sevgi'ye ümit verir. Hikmet gene kaçarcasına uzaklaşır. Kaçışı bile Sevgi için bir değişikliktir. Bu arada Asuman, tekrar Hikmet'e uğramaya başlar. Sevgi de, Hikmet farketmeden onunla uzaktan ilgilenir. Kadınlar, hangi erkek olursa olsun razı olacak duruma gelmişlerdir. İhtiyarlamaktadırlar. Hikmet, Asuman'a, can sıkıntısından yakınlık gösterir. Bununla ilgili hatırlamalar. Eski kadınların

evi ile ilgili gerçeğe dönüşlere yol açar. Hüsamettin böyle olaylar kervanlar ve her şeyin hayal edilebileceğine karar verirler. İçki içerler ve sarhoş bir gecesinde Hikmet, büyük bir ihtilal planı anlatır. - arada geçmiş yaşantılarını hatırlayarak. Bu ilk fantezi, 'oyunlar' dizisi için bir işaret olur. Bu arada eve uğrayan eski devrim arkadaşları onu daha canlı olmaya çağırırlar. Geçmişi hatırlamalar, öndelik arzularının ortaya çıkışı. Bu arada onlardan kaçıp nasıl ertendiğini düşünür. Sevgi ile ilk günlerin kitlenmesi, sonra alışıp uyuşak bir düzene girişi. Sevgi'nin uyarısı ve onu bir toplum adamı yapmak, tekrar toplumla kaynaştırma çabaları. Oyunlar. (Sevgi'nin kaybettiği oyunlar) Adam olmak için iş hayatına atılma çabaları, Polonyalılar ve başkalarının engellemesi, oyunlar: onların kaybettiği oyunlar. Hüsamettin Bey bu arada olmadık çelgunca filizlerle onu büsbütün tahrik eder. Sonra yolda bir gün Sevgi ile karşılaşır. Hikmet'in bitkin durumu Sevgi'ye ümit verir. Hikmet gene kaçarcasına uzaklaşır. Kaçışı bile Sevgi için bir değişiklikti. Bu arada Asuman, tekrar Hikmet'e uğramaya başlar. Sevgi de, Hikmet farketmeden onunla uşaktan ilişkilenir. Kadınlar, hangi erkek olursa olsun razı olacak durumu gelmişlerdir. İhtiyarlamaktadırlar. Hikmet, Asuman'a, can sıkıntısından yakınarak göstirir. Bununla ilgili hatırlamalar. Eski kadınların yerine Asuman'a

yerine Asuman'ı koyarak oynanan oyunlar ve Asuman'ın çaresizliğinden yararlanarak, ona eziyet etmesi. Asuman kaçar. Hikmet, kendi yarattığı öfkesiyle ve oyunlarla delirecek duruma gelmiştir. Bu sırada Sevgi gelir; çaresizlikle onu kabul eder. Asuman'ın birden dönmesiyle büyük bir kıyamet kopar. Asuman gider; Sevgi'ye hakaret eder Hikmet. Hüsamettin Bey de karışır olaya. Hikmet hepsini kovar ve bütün olayları düzelten oyunlar oynar kafasında. Sarhoş gibidir, eşyalara çarpar. Artık -okuyan için de- oyun ve gerçek karışmıştır. Hüsamettin Bey'in katına çıkar. Onu evde bulup bulmadığı belli değildir. Kalbi sıkışır, balkona hava almaya çıkar ve balkondan düşer, ya da atlar. Bu da belli olmaz. Hüsamettin Bey de bu olaya bir 'oyun' yazar. O da yarı delidir. Olayda orada mıdır? Belli değil. Hikmet, nasıl ölür? Bunu ancak Hikmet'in ve Hüsamettin Bey'in oyunlarından öğrenebiliriz. Belli belirsiz bir durumdur bu, olayı görenler de -kimse tam görmemiştir- çok değişik anlatırlar. Tehlikeli oyunlar oynanmıştır. İnsanın içinde ifade edilmez bir eksiklik duygusu kalır. Her şey başka türlü olabilirdi sanki. Bütün bu oyunlar bu kadar kötü oynanmayabilirdi. Alt kattaki kadının, ortaokula giden çocuğu tiyatro sever. Öğretmeninin verdiği bir 'serbest tahrir' konusu olarak, bir oyun yazar ve annesine okur. Annesi 'olayın' verdiği kötü duygularla oğlunu azarlar. Çocuk ağlayarak sokağa çıkar ve arkadaşlarıyla bilya oynamaya gider. Onun yaşındaki bir çocuk için fazla 'çocukça'

koyarak oynanan oyunlar ve Asuman'ın çaresizliğinden yararlanarak ona eziyet etmesi. Asuman kaçan, Hikmet, kendi yaratığı öfkesiyle ve oyundaki delirecek duruma gelmiştir. Bu sırada Sevgi gelir; sarsıntılıkla onu kabul eder. Asuman'ın üzüden dönmesiyle büyük bir kıyamet kopar. Asuman giden; Sevgi'ye hakaret eden Hikmet. Hüsamettin bey de kızgın olaya - Hikmet hepsini kovar ve bütün olayları düzelten oyundan oynar kafasında. Sonuç gülünç, eziyetlere sarpar. Aslında - oluşan için de - oyun ve gerçek karışmıştır. Hüsamettin beyin kızına aşkın. Onu evde bulup bulmadığı belli değildir. Kalbi sıkışın, balkona hava almaya çıkar ve balkondan düşer, ya da atlar. Bu da belli olmaz. Hüsamettin bey de bu olaya bir 'oyun' yazan. O da yaralıdır. Olayla orada mıdır? Belli değil. Hikmet nasıl ölür? Bunu ancak Hikmet'in ve Hüsamettin beyin oyunlarından öğrenebiliriz. Belli belirsiz bir duyumdan bu. Olayı görenler de - kimse tam görmemiştir - çok değişik anlatılar, tehlikeli oyunlar oynanmıştır. İnsanın içinde ifade edilmez bir eksiklik duygusu kalır. Herşey başka türlü olabilirdi sanki. Bütün bu oyunlar bu kadar kötü oynanmayabilirdi. Alt kattaki kadının, orta okula giden çocuğa tiyatro sever. Öğretmenin verdiği bir 'serbest tahlil' konusu olarak, bir oyun yazar ve annesine okur. Annesi 'oyun' verdiği kötü duygularla oğlunu azarlar. Çocuk ağlayarak sokağa çıkar ve arkadaşlarıyla bilya oynamaya gider. Onun yaşındaki bir çocuk için fazla 'çocukca'

bir oyundur bu. Fakat tehlikesizdir. Hüsamettin Bey onun tehlikesiz oyununu boş gözlerle seyreder. Kolunu Hikmet'in düştüğü balkona dayar. Çocukça, içinde meleklerin, perilerin olduğu, gökyüzünde geçen aptalca bir oyun düşünür. Hükümetin bu işi ele alma zamanı gelmiştir artık. Oyun yazarları artık korunmalıdır. (Özlemli bir fantezi.) Bu konuda gazeteye bir okuyucu mektubu yazmaya başlar kafasmda. Mektubun kelimeleri soluklaşır, kaybolmaya başlar. Kitap biter.

Daha önce yazdığım olay kırıntılarını ve kahramanları bu çerçevenin içine yerleştirmeliyim. Hikmet için bu oyunların temel düğümlerinden biri, her zaman büyük işler yapan bir trajedi kahramanı olmak istemesidir. Kendini uyutabildiği zamanlarda, böyle trajediler yazar ve sık sık -olayların baskısıyla- düşüşler gösterir ve gülünç roller almak zorunda kalır. Burada hayalî bir tiyatro patronu ve rejisörü ile çekişmeler de yaşayabilir kafasında.

27.11

Hüsamettin Bey, önsözler ve ithaflar yazmaya çok meraklı. Karışık ve kimi övdüğü pek belli olmayan ithaflar karalıyor. Bazı zenginlere gönderip para kazanmak gibi bir düşüncesi de var. Eskiden nişanlarda konuşmalar yaparmış, bazı

bir oyundan bu. Fakat tehlikesizdir. Hüsamettin Bey onun tehlikesiz oyununu boş gözlerle seyreder. Kadın Hikmet'in düştüğü balkona doğar. Çocukça, içinde melekler, periler olduğu, gökyüzünde geçen aptalca bir oyun düşünür. Hükümetin bu'işi ele alma zamanı gelmiştir artık. Oyun yazarları artık korunmalıdır (özlemli bir fantezi) Bu konuda gazeteye bir okuyucu mektubu yazmaya başlar kafasında. Mektubun kelimeleri soluklaşır, kaybolmaya başlar. Kitap biter.

Daha önce yazdığım olay kurtularını ve kahramanlarını bu çerçevenin içine yerleştirmeliyim. Hikmet için bu oyunların temel düşüncelerinden biri, her zaman büyük işler yapan bir trajedi kahramanı olmak isteyişidir. Kendini unutabildiği zamanlarda, bütün trajedilerin yazarı ve sık sık - olayların baskısıyla - düşüşler gösterir ve gülünç roller almak zorunda kalır. Burada hayali bir tiyatro patronu ve rejisörü ile çelişmeler de yaşayabilir kafasında.

27.11

Hüsamettin Bey, önsözler ve ithaflar yazmaya çok meraklı. Kendisi ve kimi önemli şeyler üzerine olmayan ithaflar kuruntusu. Bazı zenginlere gönderip para koparmak gibi bir düşüncesi de var. Eskiden dolandırıcılık denemeleri yaparmış.

'vesileler' için şiirler yazarmış. Hikmet'in anlattığı bazı 'oyunlar'a önsözler, ithaflar yapıyor ve bazı değişiklikler teklif ediyor ve Hikmet'le kavgalar oluyor. (Hüsamettin Bey'in geçmişi üzerinde düşünmeli.)

1 Aralık

Tutunamayanlar'da, Turgut'un muhallebicide oturduğu sırada aklından geçenler arasında bir söz vardı: akıl büyük bir diktatör aslında (ya da buna benzer bir söz). Bugün Uğur'la konuşurken, bu sözü daha başka bütünlüğe vardırdım galiba: *akıl tutucu (muhafazakâr) ya da gerici, sevgi ilericidir (ya da devrimcidir).* Büyük matematikçiler de çoğunlukla tutucu insanlardır. Bu herhalde tesadüf değildir. Başka bir nokta daha: Hikmet 'sevgi' ile kurtulacağını sanmış. Fakat her zaman 'silahına ilk davranan' karşısındaki olmuş. Olmuş mu? Yoksa Hikmet mi öyle sanmış? Bu bir yanılma mı? Bunu anlamak çok güç. Bir gerçek payı var. Fakat herhalde Hikmet'in yaptığı gibi her şeyi buna bağlamak mümkün değil.

Hikmet'te gittikçe acılaşan bir 'sense of humor' var. Önce fantezilere tatlı bir şeklide başlıyor. Mizah unsuru kuvvetli.

bazı 'resileler' için şiirler yazarmış. Hikmet'in anlattığı bazı oyunlar a önsözler, ithaflar yapıyor ve bazı değişiklikler teklif ediyor ve Hikmetle kavgalar oluyor. (Hüsamettin Bey'in geçmiş üzerine bir sunuşu.)

1 Aralık

Tutuklanmayanlar'da, Turgut'un muhallebicide otururken sıradaki akıllardan geçenler arasında bir söz vardı: akıl büyük bir diktatör olunca (ya da buna benzer bir söz) Büyük Usta'la konuşurken, bu sözü daha başka bütünlüğe vardırdım galiba: akıl tutucu (muhafazakâr) ya da geriye, sevgi ileriyedir (ya da devrimcidir). Büyük matematikçiler de çoğunlukla tutucu insanlardır. Bu herhalde tesadüf değildir.

Başka bir nokta daha: Hikmet 'sevgi' ile kastedeceğimi sanmış. Fakat her zaman 'sıfatına' ilk davranan' karşısındaki olmuş. Olmuş mu? Yoksa Hikmet mi öyle sanmış? Bu bir yanılma mı? Belki anlamak çok güç. Bir gerçek payı var. Fakat herhalde Hikmet'in yaptığı gibi her şeyi buna bağlamak mümkün değil.

Hikmet'te gittikçe artacak bir 'sense of humor' var. İnce fantezilere tatlı bir şekilde başlıyor. Hızlı artış

Acknowledgement'ler* yazıyor, onu bu duruma getirenler için. Fantezilerde acılığa devamlı bu 'humoru' karışıyor işin içinden çıkamadığı zamanlarda. Sahte bir bilimsellik 'fake' bir bilimsellikle (Tutunamayanlardaki gibi olmamalı) sıkıntılarını alaya almaya çalışıyor. Hiç kimseyi düşünmeden yaşamaya çalışıyor. Oyunlarımıza kim karışabilir? Herkesi istediğimiz gibi yargılayabiliriz. Bütün yaşantıları, düşünceleri, her şeyi dilediğimiz gibi yorumlayabiliriz. Acaba gerçekten öyle mi? Oyunlarda bile hür olmak mümkün mü? Trajik çelişkiler her yanı sarmış mıdır? İşte sayın seyirciler, bu ve bunun gibi evrensel sorunların karşılığını bulmak için oyunumuza buyrun. Hiç bir şey elde edemezsiniz bizden. Aslında ekmek kavgası için yazıyoruz oyunlarımızı. Bir gün daha karnımızı besleyebilmek için, yarını ve sizleri düşünmeden insafsızca yalan söylüyoruz, her şeyi tahrif ediyoruz, bilinci küçümsüyoruz, tarihi gülünç duruma düşürüyoruz, sanatı ayaklarımızın altında eziyoruz, ölüsünün üzerinde tepiniyoruz. Bize ne verdiniz ki ne bekliyorsunuz? Karanlık, çarpık, taşlı yolların kirli meyhanelerinde iyi yarınları tasavvur etmekten aciz, hamur-ekmek ve biberli fasulyeye yatıyoruz. İşte size gecekondu felsefesi. İnsana benzer bir tarafımız var mı? Dıştan bakınca kan-sefalet-şehvet-hırs-cinayet. İçten bakınca can

ru kuvvetli. 'Acknowledgement'leri yazıyor, onu bu duruma getirenler için. Fantezilerde aralığa devamlı bu 'hunharı' karışıyor işin içinden çıkamadığı zamanlarda. Sahte bir bilimsellik 'fake' bir bilimsellik (Tutunamayanlardaki gibi olmamalı) sıkıntılarını alaya almaya çalışıyor. Hiç kimseyi düşünmeden yaşamaya çalışıyor. Oyunlarımıza kim karışabilir? Herkesi istediğimiz gibi yargılayabiliriz, Bütün yaşantıları, düşünceleri, herşeyi dilediğimiz gibi yorumlayabiliriz. Acaba gerçekten öyle mi? Oyunlarda bile hür olmak mümkün mü? Trajik çelişkiler her yanı sarmış mıdır? İşte sayın seyirciler, bu ve bunun gibi evrensel sorunların karşılığını bulmak için oyunumuza buyurun. Hiç bir şey elde edemeyeceğiz bizden. Aslında ekmek kavgası için yaşıyoruz oyunlarımız. Bir gün daha kafamızı besleyebilmek için, yarını ve sizleri düşünmeden insafsızca yalan söylüyoruz, herşeyi tahrif ediyoruz, bilimi küçümsüyoruz, tarihi gerilere duruma düşürüyoruz, sanatı ayaklarımızın altında eziyoruz, ölüsünün üzerinde tepiniyoruz Bize ne verdiniz ki ne bekliyorsunuz? Karanlık, çamur, tasalı yılların kirli meyhanelerinde iyi yarınları tasavvur etmekten aciz, hamur ekmek ve tiberli fasulyeye yatıyoruz. İşte size gecekondu felsefesi. İnsana benzer bir tarafımız var mı? Dıştan bakınca kan - sefalet - şehvet - hırs - cinayet içten

sıkıntısından boğuluyoruz. Sayın başbakan sefalet edebiyatı yapmayın diyor. Bir şey yaptığımız yok. İçimize düşenlere ilgisiz bir düşmanlık gösteriyoruz. Bizi kimse anlamadı, biz de kimseyi anlamıyoruz. Hikmet de iç dünyasıyla gecekondu felsefesine uygun.

Hikmet'in başından geçenlerin gerçekliğini tam olarak bilemiyoruz. Birçok olayı sadece Hikmet'ten öğrendik.

22 Mart

Kendinden geçerek yaşayan bir insan, önemli bir olayı nasıl değerlendirir? Kendinden geçmesinin nedeni bu olay bile olsa, yarı deli bir insan bu olayı başka kurallara göre yaşamaz mı?

20 Ocak 1974

Babama mektup* için,

Sen üstüne başına dikkat etmezdin; bense ne kendime bakıyorum, ne de arabama. Senden söz olarak birçok şey kaptığım doğrudur; fakat bende senin tabiiliğin yok, senden aldıklarımı kendime göre güzel biçimlere sokuyorum. Bazıları da bu yüzden beni bir şey sanıyor. 'Tedrici intihar' gibi (içki meselesinde). Oysa asıl olan sensin. Benim gibi şüpheler içinde yaşamadın sen; kendini yaşadın. Tutarlıydın. Ben senin huylarından beğendiklerimi gösteriş için aldım; beğenmediklerimi de kötü veraset olarak suçladım. Gene de bugünkü durumumu görseydin, bana belli etmeden öğünürdün benimle.

bakınca can sıkıntısından boğuluyoruz. Sayın başkan sefalet edebiyatı yapmayın diyor. Bu şey yaptığımız yok. İçimize düşenlere ilgisiz bir düşmanlık gösteriyoruz. Biz kimse anlamadık, biz de kimseyi anlamıyoruz. Hikmet de iç dünyasıyla geçekondu felsefesine uygun.

Ü: Hikmet'in başından geçenlerin gerçekliğini tam olarak bilmiyoruz. Bu çok olayın sadece Hikmet'ten öğrendik.

22 Mart

Kendinden geçerek yaşayan bu insan, önemli bir olayı nasıl değerlendirir? Kendinden geçmesinin nedeni bu olay bile olsa, yani deli bir insan bu olayı başka kanallara göre yaşamaz mı?

20 ocak 1974

Babama mektup için,

Ben üstüne başına dikkat etmedim; ben ne kendime bakıyorum, ne de arabama. Senden söz olarak birçok şey kapattığım doğrudur; fakat bende senin takibiğin yok, senden aldıklarımı kendime göre güzel biçimlere sokuyorum. Bazıları da bu yüzden beni bir şey sanıyor. Tedrici intihar gibi (içki nesleşinde). Oysa asıl olan senin. Benim gibi şüpheler içinde yaşamaden sen; kendini yaşadın. Tutarlıydın. Ben senin hıçlarından beğendiklerimi gösteriş için aldım; beğenmediklerimi de kötü veraset olarak suçladım. Zeno da bugünkü durumumu görseydin, bana belli etmeden öğünürdüm benimle.

Sana bazı şeyleri anlatamadım. Bir iki yıl daha yaşasaydın her şey başka türlü olurdu sanki; ya da dünyaya dönseydin kısa bir süre için. Çaresizlik yüzünden her şey anlamını kaybediyor. Sen olmadıktan sonra sana yazılan mektup ne işe yarar? Fakat ben artık meslek adamı oldum. Yakın çevremde seninle ilgili bir anımı anlattığım zaman, 'ne güzel' diyorlar; bunu bir yerde kullansana. Onun için, çok özür dilerim sevgili babacığım, seni de bir yerde, meselâ bu mektupta kullanmak zorundayım.

Bugün, sen belki hatırlamazsın ama, senin ölümünden buyana tam iki yıl geçti. Bu süre içinde ben daha iyi ve akıllı olamadım; bu fırsatı da kullanamadım. Oysa yıllar önce, bazı zamanlar, sen olmasaydın birçok şey yapabileceğimi düşünürdüm. Şimdi artık suçun kendimde olduğunu görmek zorundayım. Evet babacığım, belki hatırlamazsın ama, bugün sen öleli tam iki yıl oluyor. Kimseye asıl amacımı belli etmeden seni yaşatmaya çalışıyorum. Bana kızınca -bu çok şık olurdu- "Senin aynadan gördüğünü ben 'dıvardan' görürüm," derdin. Annemle birlikte 'dıvar' sözünle alay ederdik. Şimdi benden küçük olanlara karşı bu cümleni kullamyorum, gülüyorlar. Bu sözü kullanmakla aslında ne yapmak istediğimi anlamıyorlar tabii. Sen anlar mıydın acaba? Eski kuşaklarla alay etmek istediğimi sanıyorlar. Herhalde ben tam belirtemiyorum ne demek istediğimi. Gülümsemenin içindeki sevgiyi anlatamıyorum demek ki. Şimdiki gençler başka türlü babacığım; her sözden tek anlam çıkarıyorlar. Belki ben

Sana bazı şeyleri anlatamadım. Bir iki yıl daha yaşasaydın herşey başka türlü olurdu sanki; ya da dünyaya dönseydin kısa bir süre için. Garesizlik yüzünden herşey anlamını kaybediyor. Sen olmadıktan sonra sana yazılan mektup ne işe yarar? Fakat ben artık meslek adamı oldum. Yakın çevremde seninle ilgili bir anımı anlattığım zaman, 'ne güzel' diyorlar; bunu bir yerde kullansana. Onun için, çok özür dilerim sevgili babacığım, seni de bir yerde, nesilâ bu mektupta kullanmak zorundayım.

Bugün, sen belki hatırlamazsın ama, senin ölümünden bu yana tam iki yıl geçti. Bu süre içinde ben daha iyi ve akıllı olamadım; bu fırsatı da kullanamadım. Oysa yıllar önce, bazı zamanlar, sen olmasaydın birçok şey yapabileceğini düşünürdüm. Şimdi artık sucun kendinde olduğunu görmek zorundayım. Evet babacığım, belki hatırlamazsın ama, bugün sen öleli tam iki yıl oluyor. Kimseye asıl amacımı belli etmeden seni yaşatmaya çalışıyorum. Bana kızınca - bu çok sık olurdu - "Senin aynadan gördüğünü ben 'divardan' görürürüm," derdin. Annemle birlikte 'duvar' sözünle alay ederdik. Şimdi benden küçük olanlara karşı bu cümleni kullanıyorum, gülüşüyorlar. Bu sözü kullanmakla aslında ne yapmak istediğimi anlamıyorlar tabii. Sen anlar mıydın acaba? Eski kuşaklarla alay etmek istediğimi sanıyorlar. Herhalde ben tam belirtemiyorum ne demek istediğimi. Gülümsemenin içindeki sevgiyi anlatamıyorum demek ki. Şimdiki gençler başka türlü babacığım; her sözden tek anlam çıkarıyorlar. Belki ben daha güçlü

daha güçlü olsaydım bir şeyler yapılabilirdi. Seni onlara beğendirmenin -bu çabanın- anlamsızlığını da sezmiyor değilim. Türkiye'nin -ülkenin- en zengin adamı senin paltonu tutarken, ya da 'kimseye paltomu tutturmayıp kendisi giydirmekte ısrar ederken' senin hissettiklerini hissetmedikten sonra, o paltonun içinde kendileri varmış gibi gururlanmadıktan sonra, seni beğenmeleri hatta anlamaları neye yarar? Ya da Meclise ilk girdiğin sıralarda Başkan'dan birkaç gün izin istemeğe gittiğin zaman, 'Cemil Bey siz galiba yenisiniz' dediğini onlara anlatırken senin gibi utanmadıktan sonra böyle küçük ayrıntıların ne anlamı var? 'İstediğiniz zaman izin yapabilirsiniz Cemil Bey; bana gelmenize lüzum yok' sözünü duyunca kim senin gibi ferahlayabilir? Kürsülerde nutuk atarak parti ileri gelenlerinin gözüne girmeğe çalışmadığın için bugün seni kimse hatırlamıyor babacığım. Ya da ikide birde parti değiştirerek gazetelere geçmediğin için adını benden başka bilen yok. Oysa senin gibilerin davranışları böyle insanlar kötülenerek, örnek gösteriliyor; ama ansiklopedilere gene onlar geçiyor. Ben de kimsenin samimiyetine inanmıyorum. Sen yanılmışsın babacığım. Beni de yanılttın. Sessiz faziletlerin heykeli dikilmiyor. Daha başka ölçüler var; daha doğrusu her zaman varmış da biz bilmiyormuşuz. Özellikle ülkemizde durum böyle. Sen de artık öldün, durumu düzeltmek mümkün değil. Ben de bu hatadan sıyrılmağa çalışıyorum;

olsaydım bu şeyler yapılabilirdi. Seni onlara beğendirmenin - bu çabanın - anlamsızlığına da seziyor değilsin. Türkiye'nin - ülkenin - en zengin adamı senin paltonu tutarken, ya da 'kimseye paltonu tuttursmayıp kendisi giydirmekte ısrar ederken' senin hissettiklerini hissetmediklen sonra, o paltonun içinde kendilere varmış gibi gururlanmadıktan sonra, seni beğenmeleri hatta anlamaları neye yarar? Ya da Meclise ilk girdiğin sıralarda Başkan'dan bonkaç gün izin istemeğe gittiğin zaman, "Cemil Bey siz galiba yenisiniz' ~~dağınık~~ dediğini onlara anlatırken senin gibi utanmadıktan sonra böyle küçük ayrıntıların ne anlamı var? ~~Ya da,~~ 'İstediğiniz zaman izin yapabilirsiniz Cemil Bey; bana gelmenize lüzum yok" sözünü duymca kim senin gibi ferahlayabilir? Kürsülerde nutuk atarak parti ileri gelenlerinin gözüne girmeğe çalışmadığın için bugün seni kimse hatırlamıyor babacığım. Ya da ikide bir de parti değiştirerek gazetelere geçmediğin için adını benden başka bilen yok. Oysa senin gibilerin davranışları böyle insanlar kötülenerek, örnek gösterilişor; ama ansiklopedilere genç onlar geçiyor. Ben de kimsenin samimiyetine inanmıyorum. Son yanılmışsın babacığım. Beni de yanıltmış. Sessiz fazilet'lerin heykeli dikilmiyor. Daha başka ölçüler var, daha doğrusu her zaman varmış da biz bilmiyormuşuz. Özellikle ülkemizde durum böyle. Sen de artık öldün, durumu düzeltmek mümkün değil. Ben bu hatadan sıyrılmağa çalış-yorum,

ama senden miras kalan beceriksizliğim yüzünden başarıya ulaşamıyorum. Sen hiç olmazsa tutarlıydın, olduğun gibi olmaktan gurur duyuyordun, her zaman olduğun gibi davranıyordun. Bense küçük hırslar yüzünden bocalıyorum, senin deyiminle 'iki cami arasında beynamaz' ya da senin gibi senden önce rahmetli olan Numan Bey'in deyimiyle: 'Güreş güreş, Hacı Muhammet altta' bir durumdayım. 'Tedrici inhitat' oluyorum senin anlayacağın. (Sen dememe kızıyorsun biliyorum, daha samimi oluyor da, olmuyor mu, ne yapalım anlaşamıyoruz. Biliyorsun sen de böyle davranışlarıma alışıktın; sonra birdenbire kızardın: karşımda bacak bacak üstüne atıp sigara içiyorsun. Ama babacığım her zaman yapıyorum,onyüz bin yıldan beri. Bilirdim tabii bu ani öfkenin sebebini: Refik Bey 'vaziyeti tenkit etmişti'. Sen de Refik Bey'e kızdığın halde beni paylamıştın.) Bunlar bildiğin şeyler; sana bilmediklerini anlatayım biraz: Meselâ cenaze törenin nasıl oldu? Kimler geldi? Cenaze namazın nasıl kılındı? Genellikle bir aksilik olmadı. Ben ağladım. Okuldan bir otobüsle bir miktar öğretim üyesi ve bir çelenk gönderildi. Hayatın boyunca hiç görmediğin kimseler, ellerini önlerine kavuşturarak ve başlarını eğerek ölümün anlaşılmaz gerçeği üzerinde düşünüyormuş gibi yaptılar mezarının başında. Annemin mezarına olduğu gibi büyük beton bloklar konuldu. Bu tekniği sevmiyorum; aşılmaz engellere karşıyım. Seni annemin yattığı mezarlığa gömmedik. Bazı yakınlarım öyle uygun gördüler. İnsanlar arasında onlar öldükten sonra bile anlaşmaz-

ama senden miras kalan becerikisizliğim yüzünden başarıya ulaşamıyorum. Sen hiç olmazsa tutarlıydın, olduğun gibi olmaktan gurur duyuyordun. Her zaman olduğun gibi davranıyordun. Bense küçük hırslar yüzünden bocalıyorum, senin deyiminle 'iki cami arasında beynamaz' ya da senden öğrendiğim 'rahmetli' olan Numan Beyin deyimiyle: 'güreş güreş, Hacı Muhammet altta' bir durumdayım. 'Tedrici inhitat' oluyorum senin anlayacağın. (Sen deneme kızıyorsun biliyorum, daha sanatsı oluyor da, oluyor mu, ne yapalım anlaşamıyoruz. Biliyorsun sen de böyle davranışlarıma alışıktın; sonra birdenbire kızardın: karşında bacak bacak üstüne atıp sigara içiyorsun. Ama babacığım her zaman yapıyorum, onyüz bin yıldan beri. Bilirdim tabii bu anî öfkenin sebebini. Refik Bey 'vaziyeti tenkit etmişti.' Sen de Refik Beye kızdığın halde beni paylamıştın.) Bunlar bildiğin şeyler; sana bilmediklerini anlatayım biraz: Meselâ cenaze töreninin nasıl oldu? Kimler geldi? Cenaze namazın nasıl kılındı? Gençlikle bir ihtilâl olmadı. Ben ağladım. Okuldan bir otobüsle bir miktar öğretim üyesi ve bir çelenk gönderildi. Hayatım boyunca hiç görmediğim kimseler, ellerini önlerine kavuşturarak ve başlarını eğerek ölümün anlaşılmaz gerçeği üzerinde düşünüyormuş gibi yaptılar mezarının başında. Annenin mezarına olduğu gibi tuğla beton bloklar konuldu. Bu tekniği sevmiyorum. Aşılmaz engellere kavuşuyorum. Seni annenin yattığı mezarlığa gömmedik. Bazı yakınlarım öyle uygun gördüler. İnsanlar arasında, öldükten sonra bile anlaşmazlıklarını sürüp gitme-

hkların sürüp gitmesini istiyorlar. Bense bütünüyle seninle uz laştığımı söyleyebilirim.

Bugünlerde ilgi duyduğum, sevdiğim kimselerin yaşantılarının unutulup gitmesine karşı duyduğum tepki gittikçe büyüyor. Onların nerelerde anlatılacağını düşünüyorum; hemen hepsi önemsiz sayılan kişiler. Ne savaşlarda kahramanlıklar yapmışlar, ne de ondan sonra bu başarılarının üstüne oturup çiftlikler kurmuşlar. Kimsenin doğru dürüst bir şey bilmediği bu ülkede belki ordan burdan bir şeyler makaslayarak eserler verselerdi, iyi kötü bir ansiklopedide iki üç satırla anılmaları işten bile değildi. Onları tanıyanlar arasında benden başka bu sorunu düşünen olduğunu sanmıyorum. Dünya belirli bir düzene göre kurulmuş ve sizler bile babacığım neden böyle bir ayrım yapıldığı konusunda hiç zihninizi yormadınız. Geçenlerde bir arkadaşınızın biyografisini gördüm, ansiklopedinin birinde. İkinizi tanıyan -gerçekten tanıyan- on kişiden dokuzunun, bir seçim yapmak gerekse oylarını size vereceğini ismim gibi biliyorum. Bu nedenle babacığım, günün birinde göreceksiniz bu ansiklopediyi tek başıma yazacağım. Buna benzer denemelerim oldu; ama onlar senin deyiminle 'uydurma' şeylerdi; annemin seyrederken ağladığı filimler ya da okurken duygulandığı romanlar gibi 'hepsi uydurma'. Sana yazdığım bu satırların da bir kısmı 'uydurma' olabilir; üstelik bu mektubu benim hissettiğim şekilde anladığından şüpheliyim, hattâ anlayıp anlamayacağını da bilemiyorum.

Senin hayat hikâyene gelince babacığım: 1892'de doğdun, ülkemizin ortalama ömür sınırını çok aştın. Duyduğuma göre İsveç ortalamasını bulmuşsun. Köyde, kasabada, taşrada yetiştin. Olgunluk çağı denen dönemde ülkeyi yönetenleri daha

sini istiyorlar. Bense bütünüyle senunle uzlaştığımı söyleyebilirim.

Bugünlerde ilgi duyduğum, sevdiğim kimselerin yaşantılarının unutulup gitmesine karşı duyduğum tepki gittikçe büyüyor. Onların nerelerde anlatılacağını düşünüyorum; hemen hepsi önemsiz sayılan kişiler. Ne savaşlarda kahramanlıklar yapmışlar, ne de ondan sonra bu başarılarının üstüne oturup ciltlikler konmuşlar. Kimsenin doğru dürüst birşey bilmediği bu ülkede belki ordan burdan birşeyler makaslayarak eserler verselerdi, iyi kötü bir ansiklopedide iki üç satırla anılmaları işten bile değildi. Onları tanıyanlar arasında benden başka bu sorunu düşünen olduğunu sanmıyorum. Dünya belirli bir düzene göre kurulmuş ve sizler bile babacığım neden böyle bir ayrım yapıldığı konusunda hiç zihninizi yormadınız. Geçenlerde bir arkadaşımızın biyografisini gördüm, ansiklopedinin birinde ikinci tanıyan - gerçekten tanıyan - on kişiden dokuzunun, bir seçim yapmak gerekse oylarını ona vereceğini ismim gibi biliyorum. Bu nedenle babacığım, gözünün önünde göreceksiniz bu ansiklopediyi tek başıma yazacağım. Buna benzer denemelerim oldu; ama onlar senin deyiminle 'uydurma' şeylerdi; annenin zamanında ağladığı filmler ya da okunken düzgülandığı romanlar gibi 'hepsi uydurma.' Sana yazdığım bu satırların da bir kısmı 'uydurma' olabilir; üstelik bu mektubu benim hissettiğim şekilde anladığından şüpheliyim, hatta anlayıp anlamayacağını da bilemiyorum.

Senin hayat hikâyene gelince babacığım: 1892'de doğdum, ülkemizin ortalama ömür süresini çok aştım. Duyduğuma göre isveç ortalamasını bulmuşsum. Köyde, kasabada, taşrada yetiştim. Olgunluk çağı denen dönemimde ülkeyi yönetenlerin ~~daha sonra~~,

kalabalıkmış gibi görünsün diye, onların (esas yöneticilerin) getirildin. İnsanın evrendeki yeri konusunda düşüncelere dalmadığın gibi, aynı ruh saflığıyla, büyük şehirde kendi yerin konusunda düşünmedin. Kendini çok beğendiğin halde, kusurlarını bilmediğin gibi meziyetlerinin de farkına varmadın. Sana yöneltebileceğim en kuvvetli tenkit şudur: kendini sunmasını hiç beceremedin. Sert, duygusuz ve bencil göründün. Bu özelliklerin bir çocuğun huylarına benziyordu. Çocukçaydı diyorum, çünkü kötü huylarından bir 'menfaat temini cihetine' gitmedin. Bütün konularda çocukça fikirler ileri sürdün, yani her düşündüğünde samimiydin; bununla birlikte kötü davranışlarının ev içinde 'menfi neticeler tevlid ettiği' oldu. Ben bu sonuçlardan çok yakındım ve 'âsi evlâd' oldum. Şimdi başka türlü düşünüyorum. Allah kimseyi genç yaşında anasız babasız bırakmasın filan diyorum. Sana oranla daha 'münevver bir zat' sayıldığım ya da kendimi öyle saydığım için bu yargıya bir 'filân' sözünü eklemeyi de ihmal etmiyorum. Aramızda bu bakımdan -görünüşte- bir fark olduğu doğrudur. Sen, böyle görünüm inceliklerini akıl edemeyecek kadar saftın; yani benim gibi 'zıt kuvvetlerin muhasalası' değildin. Ben de bazen -bu mektubu yazma isteğim bunlardan biridir- samimiyet buhranlarına kapılarak içimdeki Cemil Beyi bir ölçüde yaşatmağa çalışıyorum. Yalnız senden farkım, içimde bir Cemil Beyin yaşadığını görüyorum. Buna 'tezyidi şahsiyet' mi denir yoksa 'taksimi şahsiyet' mi? pek bilemiyorum.

Görüyorsun senin hayat hikâyeni bahane ederek gene kendimden bahsediyorum. Senin asaletini tevarüs etmediğim için

onları daha kalabalıkmış gibi görünsün diye, onlarından getirildin. İnsanın evrendeki yeri konusunda düşüncelere dalmadığın gibi, aynı ruh sağlığıyla, bunlar içinde kendi yerin konusunda düşünmedin. Kendini çok beğendiğin halde, kusurlarını bilmediğin gibi meziyetlerinin de farkına varmadın. Sana yöneltebileceğim en kuvvetli tenkit kendini sunmasını hiç becerememdin. Sert, duygusuz ve kendini görünüyordu. Bu özelliklerin bir çocuğun hayalarına benziyordu. Çocukcaydı diyorum, çünkü kötü huylarından bir 'menfaat temini cihetine' gitmedin. Bütün konularda çocukça fikirler ileri sürdün, yani her düşündüğünde samimiydin; bununla birlikte kötü davranışlarının ev içinde 'menfi neticeler tevlid ettiği' oldu. Ben bu sonuçlardan çok yakındım ve 'âsi evlâd' oldum. Şimdi başka türlü düşünüyorum. Daha doğrusu basit ve cahil halk gibi görüyorum durumu. Allah kimseyi genç yaşında anasız babasız bırakmasın filân diyorum. Sana oranla daha 'münevver bir zat' saydığım ya da kendimi öyle saydığım için bu yargıya bir 'filân' sözünü eklemeyi de ihmal etmiyorum. Aramızda bu bakımdan – görünüşte – bir fark olduğu doğrudur. Sen, böyle görünüşün inceliklerini akıl edemeyecek kadar saftın; yani benim gibi 'zât kuvvetlenin muhasalası' değildin. Ben de bazen bu mektubu yazma isteğim bunlardan biridir – samimiyet buhranlarına kapılarak içimdeki Cemil Beyi bir ölçüde yaşatmağa çalışıyorum. Yalnız senden farkım, içimde bir Cemil Beyin yaşadığını görüyorum. Buna 'tezyidi şahsiyet' mi demin yoksa 'tahsimi şahsiyet' mi? pek bilemiyorum.

Görüyorsun senin hayat hikâyeni bahane ederek genç kendimden bahsediyorum. Senin asaletini tevarüs etmediğim için şahsiyetim

şahsiyetim şu ya da bu nedenle kendini ileri sürmek gibi bir zaaftan kendini kurtaramıyor. Beni daha iyi yetiştirseydin, meselâ ne bileyim yabancı ülkelere filân gönderseydin, daha esaslı olmasam da, kendimi ifadede ve eşya ile münasebetimi tayinde daha becerikli olurdum. Bununla birlikte bütün baskılarına rağmen 'hürriyet mefhumu'nu ve bütün saf inanışlarını bildiğim halde 'aklımı' senden aldım. Duygularımın bir kısmını da senden aldığımı hiç olmazsa bugün biliyorum. Bazı duygularımı da, sen kızacaksın ama, annemden tevarüs ettim. Sinemada olup bitenlere kendimi kaptırmam gibi, ya da bazı kitapları okuduktan sonra 'sabit nazarlar'la boşluğa bakmam gibi.

10 Şubat 1974

Notlar

Kadın çok ihtiyarlamıştı, yürüyemiyordu. Daha geçen yıl durumundan yakınmıyordu, yalnız ayaklarım çalışmıyor, diyordu. Başka her şeyim tamam. Hafızam da eskisi kadar sağlam, her şeyi hatırlıyorum. Bu yıl durumu değişti: önce hafıza zayıfladı. Ben ne zaman yemek yiyeceğim? ne zaman yatacağım? diye sorup duruyor. Mutfağa geliyor, şimdi nereye gideceğim? Beni yalnız bırakmayın. Oysa geçen yıl öbür dünyaya gidip de ne yapacağım? diye gururlanıyordu. Şimdi kimseye güveni kalmadı. Anne biz evdeyiz merak etme diyoruz ona, inanmıyor. Gece yatarsam sabah olacak mı? Siz olacak mısınız? Sonra biraz iyileşiyor. Ölsem artık demiştim ya geçen gün. Siz insanlara inanmayın. Şimdi hiç ölmek istemiyorum.

İnsan bazı olayları yaşamanın heyecanını kaybedince, aynı olayları tekrar yaşarken daha ustalaşıyor; yaşamamn akışına kapılmadığı için daha üstün bir yaratıkmış gibi görünüyor başkalarına, Oysa duyarlık bitmiş.

şu ya da bu nedenle kendini ileri sürmek gibi bir zaaftan kendini kurtaramıyor. Beni daha iyi yetiştirseydin, nasıl ne bileyim yabancı ülkelere falan gönderseydin, daha ~~yakından~~ ~~tanıdı~~ esaslı olmasam da, kendimi ifadede ve eşya ile münasebetimi tayinde daha becerikli olurdum. Bunula birlikte bütün başkalarına rağmen hürriyet meşhumu'nu ve bütün saf inançlarını ~~ne~~ bildiğim halde 'akkını' senden aldım. Duygularımın bu kısmını da senden aldığını hiç olmazsa bugün biliyorum. Bazı duygularımı da, sen kızacaksın ama, annemden tevarüs ettim. Sinemada olup bitenlere kendimi kaptırmam gibi, ya da bazı kitapları okuduktan sonra ~~kabit~~ nazarlar'la bağlığa bakmam gibi.

10 Şubat 1974

Notlar

Kaden çok ihtiyarlamıştı, yürüyemiyordu. Daha geçen yıl dersimizden yakınmıyordu, yalnız ayaklarım çalışmıyor, diyordu. Başka her şeyim tamam. Hafızam da eskisi gibi, her şeyi hatırlıyorum. Bu yıl durumu değişti. Önce hafıza zayıflıdı. Ben ne zaman yemek yiyeceğim? ne zaman yatacağım? diye sorup duruyor. Mutfağa gidiyor, sonra nereye gideceğim? Bem yalnız tanıdığım Cipsa gece yi öbür dünyaya gidip de ne yapacağım? diye gözyaşı döküyordu. Şimdi kimseye güveni kalmadı. Anne biz sizleriz merak etme diyoruz ona, inanmıyor. Gece yatarsem sabahı olacak mı? Siz olacak mısınız? Sonra bunlar işleşiyor. Hem artık dinlesin ya gece gün. Söylediklerimize inanmıyor. Şimdi hiç ölmek istemiyorum.

İnsan bazı olayları yaşamanın heyecanını kaybetmiş, aynı olayları tekrar yaşarken daha ustalaşıyor; yaşamanın akışına kapılmadığı için daha. sanki bir yanı tekmiş gibi görünüyor başkalarına. Cipsa duygulu bir

Arabanın kapağını açtım arıza olunca. Sanki her şey eskisi gibiydi. Motordan anlamıyordum. Vidalar, teller, şişeler bana bir şey söylemiyordu. Sonra endişelendim: benim vücudumda da belki neler olmuştu? İnsan vücudundan da anlamıyordum. Yıllardır iyi kötü çalışması yeterli miydi? Arabada da daha düne kadar bir şey yoktu. Acaba anatomi ve patoloji *filan mı çalışsam? dedim.* Tamirciler de söylüyor: önceden belli eder diyorlar. Sesler değişirmiş. Peki anlamayanlar ne yapmalı o halde? diye soruyorum. Belirli sürelerde bakım yaptırmalıymış. Ben de bir hastaneye mi yatsam?

Sonra hiçbir şey olmamış gibi kaldığım yerden yaşamaya devam ediyorum. Başıma gelecek olayları, yani yapmayı tasarladığını basit işleri gözönünde tutarak endişeleri, kuruntuları önümdeki olayın sonuna kadar erteliyorum. Bugünlerde umutsuzluk var: boyumdan büyük işlere giriştim galiba. Şimdi geri dönmesi de zor. Bu yüzden görünüşte bir şeyler olmak için çabalıyorum. Ne olursa olsun bana saygı göstermelerini istiyorum.

Bana istisnasız herkes kızıyor; kafalarındaki 'ben'i bozduğum için. Ben onların hayallerinde tutarlıyım. Belki kendi hayalimde de tutarlıyım. Yaşarken bu iki tutarlılığın da dışındayım. Her şeyle sırasında alay ettiğim halde kendimi gülünç durumlarda buluyorum. Bu durumlar geçtikten $\epsilon(t)$ kadar sonra kendimle de alay ediyorum. Yalnız, artık hissediyorum ki, bunun sonu yok.

Saatlerce hiç bir şey yapmadan evde oturuyorum; sonra tam çıkarken, evde kalsaydım bir şeyler yapabilirdim gibi

Arabamın kapağını aktım arıza olunca. Sanki kızgın ea[redacted]si gibiydi. Motordan anlamıyordum. Vidalar, teller, sigeler bir şey söylemiyordu. Sonra endişelendim: benim vücudumda da belki neler olmuştu? İnsan vücudundan da anlamıyordum. Yıllardır iyi kötü çalışmam yeterli miydi? Aralarda da daha dün kadar bir şey yoktu. Acaba anatomi ve patoloji falan mı çalışsam? dedim. Tanıdıklar da söylüyor: önceden belli eder diyorlar. Sesler değişmiş. Peki anlamayanlar ne yapmalı o halde? diye soruyorum. Belirli sürelerde bakım yaptırmalıymış. Ben de bir hastaneye mi yatsam?

Sonra hiç bir şey olmamış gibi kaldığım yerden yaşamaya devam ediyorum. Başıma gelecek olayları, yani yapmayı tasarladığım basit işleri göz önünde tutarak endişeleri, kuruntuları önümdeki olayın sonuna kadar erteliyorum. Bugünlerde unutkanlık var: boşuna büyük işlere girişiyorum galiba. Şimdi geri dönmesi de zor. Bu yüzden görünüşte bir şeyler olmak için çabalıyorum. Ve olursa olsun bana saygı göstermelerini istiyorum. Bana istisnasız herkes kızıyor; kafalarındaki 'ben'i bozduğum için. Ben onların hayallerinde tutarlıyım. Belki kendi hayalimde de tutarlıyımdır. Yaşarken bu iki tutarlılığın da dışındayım. Herşeyle sırasında alay ettiğim halde kendimi gülünç durumlarda bulunuyorum. Bu durumlar gerçekleşmeden çok sonra kendimle de alay ediyorum. Yalnız, artık hissediyorum ki, benim sonum yok.

Saatlerce hiç bir şey yapmadan evde oturuyorum; sonra tam çıkarken, evde kalsaydım bir şeyler yapabilirdim

hissediyorum. Galiba hep acele ettim.

25 Mart 1974

Doktor Frankestein'ın savunması*. Ormanda ava çıkan köylüler onu yakalayıp getirdiler. Belediye reisi doktoru suçladı. Sonunda yakalananın beyaz perdede 'yaratık'ı canlandıran oyuncu olduğu anlaşıldı. Bu bir rüyadır. İnsan uyurken konuya bütünlük kazandıran ayrıntılar uyduruyor yarı bilinçli.

Yeni roman dizisi için notlar:

Bu dünya geçicidir. Bu dünyada elde etmek ve korumak bir insan için sadece kısa ömrü için gereklidir. Bunu unutmamalı. Mezarlıklar bu nedenle gözümüzün önünde bulunmalı. Evimizin bahçesinde, sokağın köşesinde tek mezarlar yer almalı. Her şey geçicidir. Belgeler gereksizdir, unutulacak ayrıntıları yazmak anlamsızdır. Belki de unutmak esastır. Öğrenmek, kendini tanımak mutsuzluktur. Bizden geri kalan eserler, birbirine benzer taşlar, yazılar, yapılar olmalıdır. Putlar gibi ayırıcı özelliği olmamalıdır. Hıristiyanlık da ikonoklast bir dönem yaşadı; ilk Hıristiyanlar eski Yunan ve Roma'dan kalan anıtları yok ettiler. İslâmlık, özellikle Osmanlı bu işi daha ciddiye aldı. Osmanlı, İslâmlığı ciddiye aldı. İslâmlık put kırıcılığını ciddiye aldı. Osmanlı bunu İslâmlığın ciddiye ahşından da öteye götürdü. Kuralları ciddiye aldı, insanı ciddiye almadı. Sorunların sayısını azaltarak mutluluğu arttırmaya çalıştı. Bütün değişimleri devlet eliyle gerçekleştirmek istedi. Nevzat Tandoğan*, yakalanıp yanına getirilen bir solcuya, "Bu memlekete komünistlik gerekirse onu da biz getiririz. Sana ne oluyor?" demişti. Bireye de ne oluyordu?

gibi hissediyorum. Galiba hep acele ettim.

25 Mart 1974

Doktor Frankestein'in savrulması. Ormanda ava çıkan köylüler onu yakalayıp getirdiler. Belediye reisi doktora suçlash sırasında yakalanının beyaz perdede 'yaratık'a canlandıran oyuncu olduğu anlaşıldı. Bu bir rüyadır. İnsan uyanınca konuya bütünlük kazandıran ayrıntılar uydurup yeni bilinçli.

Yeni roman dizisi için notlar:

Bu dünya geçicidir. Bu dünyada elde etmek ve korumak bir insan için sadece kısa ömrü için gereklidir. Buna emin olmamalı. Mezarlıklar bu nedenle gözümüzün önünde bulunmalı. Evimizin bahçesinde, sokağın köşesinde tek mezarlar— yeter almalı. Her şey geçicidir. Bazıları gereksizdir, unutulacak ayrıntılara yazmak anlamsızdır. Belki de unutmak esastır. Öğrenmek, tanımak, tanımak mutsuzluklardır. Bizden geri kalan eserler, birbirine benzer işler, geçişler, yapılar olmalıdır. Puntlar gibi ayrıca özelliği olmamalıdır. Hıristiyanlık da İslamlıkta bir dönem yaşadı; sık hıristiyanlar eski yunan ve Roma'dan kalan anıtları yok ettiler. İslamlık, özellikle Osmanlı bu işe daha ciddiye aldı. Osmanlı, İslamlığı ciddiye aldı. İslamlık put kırıcılığını ciddiye aldı. Osmanlı da İslamlığın ciddiye değmediğini de öteye götürdü. Kuralları ciddiye aldı, insanı ciddiye almadı. Sorunların sayısını azaltarak mutluluğu arttırmaya çalıştı. Bütün değişimleri devlet eliyle gerçekleştirmek istedi. Nevzat Tandoğan, yakalanıp yanına getirilen bir subaya, "Bu memlekete komünizm gerekirse onu da biz getiririz. Sana ne diyor?" demişti.

Yahya Kemal kendisine soru sorulmasından hoşlanmazdı. O, geleneği temsil ediyordu. Onunla tartışılamazdı. Kendisine bir toplantıda genç bir adam soru sorunca yanındakine dönerek, "Kim bu adam?" demişti. Osmanlı gösterişi sevmiyordu. Küçük saraylarda, ahşap evlerde oturuyordu. Tiyatroyu soytarılık, resmi küfür sayıyordu. Bütün sosyal kurumlar, askerlik örgütü için birer araçtı. Bunun yanısıra halk, kendi düzenini ayrı bir biçimde geliştirdi. Bugün Saray dili yaşamadığı halde, halkın dili yeni düzen için esas oldu. Hiçbir ülkenin resmî dili, fermanların Osmanlıcası kadar insanların anlayamayacağı bir biçime sokulmamıştır. Bu bakımdan Devlet, Kafka'nın insanları için aşılmaz bir duvar olan bürokrasiye çok benzer. Lale Devri bir bakıma istisnadır. Devlet her türlü eleştiriye kapalıdır. Divan şiiri her türlü eleştiriye kapalıdır. Düşünce her türlü eleştiriye kapalıdır; felsefe yoktur. Tek felsefe bireyin yok oluşudur: vahdet-i vücud'dur. Şiirde, divancılar 'biz' diye seslenir. Eleştiri çirkini güzelden ayırır; oysa çirkin yoktur. Kapalı sistemdir bu. Ülkücü insan yoktur. Ülkücülük bireyciliktir. Özgün sanat yoktur. Usta-çırak ilişkisi içinde taklit vardır. Bir bakıma gelenek de yoktur. Usta, yaşantısını kimseyle paylaşmaz; yaratıcılığın ayırıcılığı kendisiyle birlikte ölür. Ne ruhun ölümsüzlüğü, ne de canlı dünyanın gürültüsü duyulmaz. Batıya olduğu kadar, Doğuya da kapalı bir sistemdir bu. Orta Doğu'dur, Kenar 'Batı'dır. Ne Doğu'dur, ne Batı'dır. Kafka'nın yer altında yaşayan hayvanı gibi*, kendisine doğru kazılan bir tünelin içindeki bilinmeyen düşmanı korkuyla bekler. Bizim 'ilk günah'ımız belki de budur: Kapalı sistem yaratıklarının dış dünyaya karşı beslediği korkudur. Yaşama korkusudur.

Bireye de ne oluyordu? Yoksa Kemal kendisine soru sormasından hoşlanmayan, ölü gelenekleri temsil ediyordu. Onunla tartışılamazdı. Kendisine bir toplantıda genç bir adamın soru sorunca yanıtlarken dönerek, "Kim bu adam?" demişti. Osmanlı gösterişi seviyordu. Küçük saraylarda, ahşap evlerde oturuyordu. Tiyatroyu sevmiyordu, resmi küfür sayıyordu. Müzik sosyal kurumlar, askerlik örgütü için birer araçtı. Resmin yansıra halk, kendi düzenini ayrı bir biçimde geliştirdi. Bugün Saray dili yaşamadığı halde, halkın dili yeni düzen için esas oldu. Hiçbir ülkenin resmi dili, Fransa Fransa Osmanlıların kadar insanların anlayamayacağı bir biçime sokulmamıştır. Bu bakımdan Devlet, Kafka'nın insanları için aşılmaz bir duvar olan bürokrasiye çok benzer. İşte Devlet bu bakıma istisnadır. Devlet her türlü eleştiriye kapalıdır. Divan şiiri her türlü eleştiriye kapalıdır. Düşünce her türlü eleştiriye kapalıdır. Felsefe yoktur. Tek felsefe bireyin yok oluşudur; vahdet-i vücud'dur. Şiirde, divanlar 'biz' diye seslenir. Eleştiri çirkin güzelden ayırır; orta çirkin yoktur. Kapalı sistemdir bu. İlkücül insan yoktur. İlkücüllük bireycilikti. Özgün sanat yoktur. Usta-çırak ilişkisi içinde taklit vardır. Bir bakıma gelenek de yoktur. Usta, yaşantısını kimseyle paylaşmaz; yaratıcılığının ayrıcalığı kendisiyle birlikte ölür. Ne tekrarın ölümsüzlüğü, ne de evrensel dünyanın günültüsü duyulmaz. Batıya olduğu kadar, Doğuya da kapalı bir sistemdir bu. Orta Doğu'dur, Kenar Batı'dır. Ne Doğu'dur, ne Batı'dır. Kafka'nın yer altında yaşayan hayvanı gibi, kendisine doğru kazılan bir tünelin içindeki bilinmeyen düşmanı korkuyla bekler. 'Bizim' ilk günah'ımız belki de budur: Kapalı sistem yaratıklarının dış dünyaya karşı beslediği korkudur.

Fütuhat da, herkese ve her şeye boyun eğdirerek bu korkudan kurtulma çabasıdır. Dünyayı bir savaş alanına çevirdikten sonra, her yandan düşman saldırısı bekleyenlerin korkusudur. Bir şehire kapanıp,bütün ülkenin saldırısını bekleyen sarayın korkusudur bu. Sarayı kaleye çevirenlerin korkusudur. Kardeşleri tarafından öldürülmeyi bekleyen Saray'ın korkusudur. Her davranışın devlete yöneldiğini sanan paranoyak yöneticilerin korkusudur. Kültür korkusudur. Matbaadan, şiirden, resimden, felsefeden, hattâ dinden korkmaktır bu. Halk Partisi'nin Köy Enstitülerinden korkmasıdır, Demokrat Parti'nin modern resimden korkmasıdır. Bazı solcuların modern edebiyattan, modern sanattan korkmasıdır. Halkın içinde sivrilen esnafın, eşrafın, mollanın halktan korkmasıdır. Korkunun sonucu yabancılaşmadır. Yeni yazarların kelimeler icat ederek azınlık olma telâşıdır, toplumsal sorunlara eğilerek kendini tanıma korkusudur. Kavram kargaşası yaratarak temel kavramlardan uzaklaşma çabasıdır. Temel kavramların onu bir hiçe indireceği korkusudur. Korku ortadan kalkarsa postunu kaybedeceğinden korkan tekke şeyhinin korkusudur. Bunun için müeyyideler gevşektir; herkes korkmalıdır, ama ceza da uygulanmamalıdır. Müeyyideler hayatı zehir edecek kadar korkutmalıdır; ama isyan ettirecek kadar kesin olmamalıdır. Neyin ne olduğu, hangi suçun cezası ne kadar olduğu bilinmemelidir. Fakat herkes her an suç işlediğini hissetmelidir ki başkaldıramasın. Her zaman, suç işlediği halde kendisine taviz verildiğini hissettiği için başı önünde dolaşır insanımız. Bizim 'ilk günah'ımız budur:

Yaşama korkusudur. Fütuhat da, herkese ve her şeye [redacted] çıldırarak bu korkudan kurtulma çabasıdır. Dünyayı fetih, savaş alanına çevirdikten sonra, her yandan düşman saldırısı bekleyenlerin korkusudur. Bir şehre kapanıp, bütün ülkenin saldırısını bekleyen sarayın korkusudur bu. Sarayı kaleye çevirenlerin korkusudur. Kardeşleri tarafından öldürülmeyi bekleyen Sarayın korkusudur. Her davranışın devlete yönelttiğini sanan paranoyak yöneticilerin korkusudur. Kültür korkusudur. Matbaadan, şiirden, resimden, felsefeden, hatta dinden korkmaktır bu. Halk Partisinin Köy Enstitülerinden korkmasıdır, Demokrat Partinin modern resimden korkmasıdır. Bazı solcuların modern edebiyattan, modern sanattan korkmasıdır. Halkın içinde sivrilen romancı, ressam, mollanın halktan korkmasıdır. Korkunun sonucu yabancılaşmadır. Yeni yazarların kelimeler icat ederek özgünlük olma telâşıdır, toplumsal sorunlara eğilerek kendini tanıma korkusudur. Kuvvam kongasçılar yontarak, temel kavramlardan uzaklaşma çabasıdır. Temel kavramların onu bir hiçe indireceği korkusudur. Korku ortadan kalkarsa sistemin kaybedeceğinden korkan tekke şeyhinin korkusudur. Bunun için müeyyideler gevşektir; herkes korkmalıdır, ama ceza da uygulanmamalıdır. Müeyyideler hayatı zehir edecek kadar korkutmalıdır; ama isyan ettirecek kadar kesin olmamalıdır. Neyin ne olduğu, hangi suçun cezasının ne kadar olduğu bilinmemelidir. Fakat herkes her an suç işlediğini hissetmelidir ki başkaldıramasın. Her zaman, suç işlediği halde kendisine tuzu kuru olduğunu hissettiği için kese önünde eğilen insanımız. Bizim ilk günah anımız budur: cezalandırılmaya muhtaç günah-

cezalandırılmayan küçük günahların toplamı. Hoşgörümüz de budur. Ayrıca devlet de aynı suçluluk duygusu içinde müeyyideleri uygulamaz. Bu bakımdan bağışlayıcıdır. Karşılıklı bir oyundur bu. Bağışlanmayan tek suç, bu oyunu farketmek, bu oyuna karşı çıkmaktır. Gerçeği aramaktır. Bilim bunun için tehlikelidir, felsefe bunun için tehlikelidir, 'deneme' bunun için tehlikelidir, roman ve hikâye bunun için tehlikelidir. Belirli kalıplar içinde kalan şiir bunun için tehlikesizdir. Taklitçi olmayan Batıcılık bunun için tehlikelidir. Gerçeği arayan Doğu bunun için tehlikelidir.

Bunun yanında, halkın 'oyunlar' dışında kalan bölümü başka türlüdür. Aynı biçimde hisseden aydın, başka türlüdür. Halk, her şeye rağmen sanatını sürdürmüştür. Fuzulî, rüşveti şikâyet etmiştir, Ramazanın yaşamasız düzenine karşı çıkmıştır, meyhaneyi övmüştür, Nedim de öyledir, Nefi de, Ruhîi Bağdadi de. Birçok insan, birçok söz de bu arada kaybolup gitmiştir. Bu bakımdan sözlü gelenek araştırılmalıdır. Yazılanlar, korkunun onayından geçtiği için, ağızdan ağıza dolaşan sözler önemlidir. Ayrıca bütün eski uygarlık kalıntılarını halkın mı yoksa başkalarının mı yok ettiği araştırılmalıdır. Halk içinde 'pagan' efsanelerin yaşaması önemlidir. 'Konuksever' olarak bilinen bir halk, kapalı bir sistem yaratabilir mi? 'Türk' kelimesi, Osmanlı Devletinde yüzyıllar boyunca aşağılayıcı bir deyim olarak kullanıldığı halde, sonunda bu devlete Türkiye Cumhuriyeti sahip çıkmıştır. Ayrıca, birkaç kafatası meraklısının dışında bu Türk, 'Turan' ülkesinin değil, Anadolu'nun insanı olarak önem kazanmıştır. 'Turan'da yaşayan Türkler, daha düzenli bir rejim içinde oldukları halde Anadolu insanı kadar varlık gösterememiştir.

Kavim toplumu - Hoşgörünüş de budur. Ayrıca devlet de [redacted] sınıflılık dengesini içinde müeyyideleri uygulamaz. Bu bakımdan bağışlayıcıdır. Kapitalizm bir oyundur bu 'Bağışlayamayan' tek suç, bu oyunu fakatmak, bu oyuna karşı çıkmaktır. Gerçeği aramaktır. Bilim bunun için tehlikelidir, felsefe bunun için tehlikelidir, 'deneme' bunun için tehlikelidir, roman ve hikaye bunun için tehlikelidir. Belirli kalıplar içinde kalan şiir bunun için tehlikesizdir. Tahlilci olmayan eleştiri bunun için tehlikesizdir. Gerçeği arayan Doğu bunun için tehlikelidir.

Bunun yanında halkın 'oyunlar' dışında kalan bölümü başka türlüdür. Aynı biçimde hasedin ayıdan, başka türlüdür. Halk, her şeye rağmen samimiyetini sürdürmüştür. Fuzuli, rüşveti şikayet etmiştir, Ramazanın yozlaşmış düzenine karşı çıkmıştır, meyhaneyi övmüştür. Nedim de öyledir, Nefi de, Ruhi Bağdadi de. Birçok insan, birçok söz de bu arada kaybolup gitmiştir. Bu bakımdan sözlü gelenek araştırılmalıdır. Yazılanlar, korkunun onaylandığı için, ağızdan ağıza dolaşan sözler önemlidir. Ayrıca bütün eski uygarlık kalıntılarının halkın mı yoksa kapitalizmin mi yok ettiği araştırılmalıdır. Halk içindeki 'payan' efsanelerini yazılmalıdır. 'Konuksever' olarak bilinen bir halk, kapalı bir sistem yaratabilir mi? 'Türk' kelimesi, Osmanlı Devletinde yüzyıllar boyunca aşağılayıcı bir deyim olarak kullanıldığı halde, sonunda bir devletle Türkiye Cumhuriyeti' sahip çıkmıştır. Ayrıca, birkaç kafatası meraklısının dışında bu Türk, 'Turan' ülkesinin değil Anadolu'nun insanı olarak önem kazanmıştır. 'Turan'da yaşayan Türkler, daha düşünü bir rejim içinde yıkıldıkları halde Anadolu insanı kadar varlık gösterememiştir.

Romanın kahramanı halkı içinde duyan bir aydındır; ama halkın bütünüyle onu anlaması mümkün değildir. Bununla birlikte onun kendilerine yabancı olmadığını bilirler. Kahraman onlardan bir şeyler taşıdığını bilir, ama onda fazlalıklar da vardır, kahraman bilinçlidir. Yoksunluğun erdemlerini bilir. Ne yazık ki yoksunluk içinde yetişenlerin çoğu, halka yabancılaşma çabası içindedirler. Toplumcu olanların çoğu böyledir. Küçük hesapların peşindedirler. Aslında ünlü olmak ve rahat bir yaşantıdır umdukları. Dergiler çıkarırlar, aslında burjuvanın hizmetindedirler. Ulaşamayacaklarını düşündükleri güzellikleri de kötülerler... Bunlar da kahramandırlar, yaşantıları olmayan kahramanlar, insan taklitleri. Geçmişte de örnekleri vardır. Korku düzeninin vazgeçilmezliğine inanırlar bilinçli ya da bilinçli olarak. Yeteneksizdirler. Romanın bir kahramanı da yaşantısı renkli, ama bunun üstüne çıkamayan bir yarı aydındır. Duyarlığı kararsızdır, halktan uzaktır. Bir başkası da her şeye olumsuz öfke duyar, halka hırslanır. Yabancılaşmayı bilinçli olarak ister.

Romanda, birey olma düzeyine gelememiş olanlar, tek insan gibi değil,bir sürü olarak -biraz destansı- anlatılacak. Onlar zaman boyutunun da biraz dışındadırlar. Geçmişteki örneklerinden çok farklı değildirler. Oysa tek kahramanlar yer yer diyalektik bir sıçrama gösterirler zaman boyunca. Kendi toplumlarının damgasını sürüye oranla daha çok taşırlar. Yalnız bunlar da toplumun evrensel korkusuna yabancı değillerdir. Bu korkunun bilincine varmış olsalar bile hareketle-

Romanın kahramanı halkı içinde duyan bir aydının halkın bütünüyle onu anlaması mümkün değildir. Bununla birlikte onun kendilerine yabancı olmadığını bilirler. Kahraman onlardan bir şeyler taşıdığını bilir, ama onda fazlalıklar da vardır, kahraman bilinçlidir. Yoksunluğunun erdemlerini bilir. Ne yazık ki yoksunluk içinde yetişenlerin çoğu, halka yabancılaşma çabası içindedirler. Toplumcu olanların çoğu böyledir. Küçük hesapların peşindedirler. Aslında ünlü olmak ve rahat bir yaşantıdır umdukları. Değişik çıkarcılar, aslında burjuvanın hizmetindedirler. Ulaşamayacaklarını düşündükleri güzellikleri de kötülerler. Bunlar da kahramandırlar, yaşamtarı olmayan kahramanlar, insan tiplerine. Geçmişte de örnekleri vardır. Kurulu düzenin vazgeçilemezliğine inanırlar bilinçli ya da bilinçsiz olarak. Yeteneksizdirler. Romanın bir kahramanı da yaşantısı renkli, ama bunun üstüne çıkamayan bir yere aydındır. Duyarlığı kararsızdır, halktan uzaklar. Bir başkası da her şeye olumsuz öfke duyan, halkı kurtarır. yalancılaşmaya bilinçli olarak isteyen.

Romanda, biraz olma düzeyine gelememiş olanlar, tek insan gibi değil, bir sınıf olarak - biraz destansı - anlatılacak. Onlar zaman boyutunun da biraz dışındadırlar. Geçmişteki örneklerinden çok farklı değildirler. Oysa tek kahramanlar yer yer diyalektik bir sıçrama gösterirler zaman boyunca. Kendi toplumlarının damgasını silmeye onlara daha çok taşırlar. Bunu onların da toplumun evrensel korkusuna yabancı değildirler. Bu korkunun bilincine varmış olmaları bile farklılıklarındır yoğun zaman

rinde çoğu zaman onun etkisinden kurtulamazlar. Bu bakımdan olumsuz tiplerdir. Bir de her dönemin başarılı kahramanları vardır. Bunların çoğu uzlaşımcıdır ve sürü tipinin becerikli örnekleridir. Bir de devlet var tabii. O da kolektif kahramandır. Sıçrama gösterdiği ender zamanlarda başarısızlığa uğrar. Bizim insanımız da başka türlüdür, devletimiz de. Onda tesadüfi olan, rasyonal olmayan, keyfi unsurlar çoktur. Batıya benzemez. Sıcak bir görünüm alır akhn dışına çıktıkça; fakat bizde insana da devlete de güvenmeye gelmez; Pahalıya mal olur sonra...

Bu, olaylı bir romandır. Fakat gene yer ve zaman pek belli değildir. Çünkü insanında henüz bu kavramlar tam olarak gelişmemiştir. İnsan henüz toprağa yerleşmemiştir, kafasında geçmiş, bugün ve gelecek tam ayrılmamıştır. Bu yüzden çeşitli dönemler bir arada verilir, bir arada yaşanır. Tarihi boyunca hemen hiçbir toplumu, belirli bir dönemin malı olduğu bilincine varmamıştır. Her yüzyılda, başka yüzyılların toplulukları yeralır. Bu bakımdan karmaşık bir toplumdur. Bu toplumların ortak yanı onlara hâkim olan dış etkenlerin aynı oluşu ve hepsinin de kendi içlerinde bile bir anakronizm yaşamakta oluşlarıdır. Hiç biri olduğu gibi olmaktan memnun değildir. Hepsi de kapalı sistemin kurbanıdır. Çünkü özelliklerini tanıyarak kendilerine göre bir yaşantı kuramamışlardır. Batıya hayır, ama ne yapmıştır bu olumsuz cevaptan sonra?

Halkın yaşantısı canlıdır; çünkü gerçek olmayan bir halk düşünülemez; ama burjuva olmaya çalışan, aydın olma özentisi içinde çırpınan azınlığın yaşantısı ölüdür. Yakıştırmadır. Büyük caddeler, yüksek yapılar suskunluk içindedir. Bu da

onun etkisinden kurtulamazlar. Bu bakımdan olumsuz tiplerdir. Bir de her dönemin başarılı kahramanları vardır: Bunların çağın uzlaşmacıdır ve sürü tipinin becerikli örnekleridir. Bir de devlet var tabii. O da kolektif kahramandır. İşkenceci gösterdiği ender zamanlarda başarısızlığa uğrar. Bizim insanımız da başka türlüdür, devletimiz de. Onda tesadüfi olan, rasyonel olmayan, keyfi unsurlar çoktur. Batıya benzemez. Çünkü bu görünüm aklın dışına çıktıkça, fakat biçde insana da devlete de güvenmeye gelmez: Paholiya mal olur sonra.

Bu, olağanüstü bir romandır. Fakat genç yer ve zaman pek belli değildir. Çünkü insanımızda henüz bu kahramanlar tam olarak gelişmemiştir. İnsan henüz toprağa yerleşmemiştir, kafasında yaşamış bugünü ve geleceği tam aydınlanmıştır. Bu yüzden çeşitli dönemler için ortada vardır, bir anda yaşanır. Tarihi bozmuşcasına hemen hiç bir toplumun, belirli bir dönemin mal olduğu bilinçaltına varmamıştır. Her yüzyılda, başka yüzyılların topluluklarını yer alır. Bu bakımdan karmaşık bir topluluktur. Bu topluluğun ortak yanı onlara hâkim olan dış etkenlerin aynı olması ve hepsinin de kendi içlerinde bile bir anakronizm yaşamakta olmalarıdır. Hiç biri olduğu gibi olmaktan memnun değildir. Hepsi de kapalı sistemin kurbanıdır. Çünkü özellikleriyle tamamıyla tezkilerine göre bir yaşantı kahramanlarıdır. Batıya kaçın, ama ne yapmıştır bu olumsuz cinsiyetten sonra?

Hâlâm yaşantısı canlıdır; çünkü gerçek olmayan bir halk düşünülemez, ama burjuva olmaya çalışan, aydın olma özentisi içinde çırpınan uzmanlığın yaşantısı ölmüştür. Yaklaşmamalı. Burjuvalaşmalı, gerçek yaşamın üstünlük içindedir. İşte da

kapalı bir sistemdir; üstelik kuralları yoktur. Her ailenin çocukları dağılır gider. Yaşantısızlıklarını gürültüyle örtmeye çalışırlar; partiler, araba yarışları, uyuşturucu maddeler, aşırı cinsel ilişkiler, para kazanma. Batılı ağabeylerinin sönük kopyalarıdır hepsi aslında. Boyutları küçüktür: bunların da kahramanları vardır; ama hemen soluklaşırlar, aleladeşirler. Oyunu sonuna kadar götürecek güçleri yoktur. Çoğu bir 'turist' gibi yaşarlar ülkede. Gerçek kapitalistler bunların arasında görünmezler. En nadir kuşlar bunlardır. Devletin başında olanlardan daha özgün ve ilginç kişilikleri vardır. Yalnız iş dünyasında çoğunlukla kolaya kaçtıkları için bu bakımdan renksizleşirler.

Üçlü bir roman dizisi olursa insan-devlet-toplum temalarına göre ayrılabilir. (Bu ayrım kesin değil.) Devlet bölümünde savaş önemli yer tutar. Ayrıca savaş, bu üç temanın birbirine en çok yaklaştığı olaydır. Askerlik, insanı devlet içinde eriten en önemli etken olarak görülüyor. Kişiliğini bulamayan insan, daha büyük saydığı bir kavram içinde ezilmekle, sanki onun kişiliğini ediniyor, öyle hissediyor. Bir şey adına hareket ediyor artık. Burada tek kişi önemsizdir. O halde onun önemsiz bir kişiliği olması da önemsizdir. Memur da bir bakıma öyledir. Halktan kopan her halk adamı da öyledir. Toplumcularımız da çoğunlukla aynı biçimde hissettiği için askeraydın yakınlaşması belki de bu ruhsal temele oturuyor. Eskiden insanımız 'kapalı' olduğu için dünyanın farkında değildi. Bugün bütün dünyanın 'müktesebat'ının korkunçluğunu artık hissettiği için eskiye dönmek istiyor. Onu 'Kaybolan Cennet' gibi görüyor. Bakalım ne yapacak? (Acıklı).

kapalı bir sistemdir; üstelik kanalları yoktur. Her [redacted] çocukları değişim gider. Yozlaşmış şeylerin çürüklüğüyle atmış olduğu: partiler, ordu yozlaşı, uyuşturucu maddeler, aşırı cinsel ilişkiler; para kazanma. Batılı ağabeylerinin sönük kopyalarından hepsi aslında. Boyutları küçüktür, bunların da kahramanları vardır; ama hemen soluklaşırlar, akıp gidiyorlar. Oyunu sonuna kadar götürecek güçleri yoktur. Çoğu bir 'turist' gibi yozlaşır ülkede. Gerçek kapitalistler bunların arasında görünmezler. En nadir kuşlar bunlardır. Devletin başında olanlardan daha özgün ve ilginç kişilikleri vardır. Yalnız iş dünyasında çoğunlukla kolaya kaçtıkları için bu bakımdan renksizleşirler.

"İyi bir roman dizisi olursa insan-devlet-toplum temsilcisine göre ayrılabilir. (Bu ayrım kesin değil.) Devlet bölümünde savaş önemli yer tutar. Açıkça savaş, bu üç kahramanın birbirine en çok yaklaştığı alandır. Askerlik, insanı devlet içinde itilen en önemli etken olarak görünüyor. Kişiliğini bulamayan insan, daha büyük saydığı bir kurum içinde erimekle, sanki onun kişiliğini ediniyor, öyle hissediyor. Bir şey adına hareket ediyor artık. Burada tek kişi önemsizdir. O halde onun önemsiz bir kişiliği olması da önemsizdir. Nemrut da bir bakıma öyledir. Halktan kopan her halk adamı da öyledir. Toplumculukumuz da çoğunlukla aynı biçimde hissettiği için asker-ayden yakınlaşması kolay. Ve de bu ruhsal temele oturuyor. Eskiden insanımız 'kapalı' olduğu için dünyanın farkında değildi. Bugün bütün dünyanın 'mükemmeliyet' inen kıskançlığının artık hissettiği için askere dönmek istiyor. Onu 'Kaybolan Cennet' gibi görüyor. Bakalım ne yapacak? (Sakin)

Biz insanı anlatıyoruz, biz çıkmazı çözümlüyoruz. Onu seviyorsak, çizdiğimiz resim bir aydınlık getirir. Biz onu olduğu *gibi sevimli* buluyoruz. Nasıl olduğunu seziyorsak inandırıcı bir resim çizeriz. Bir köşesinde biz de yer alırız. Burada insanı çok tezatlı yönleriyle belirtmek önem kazanıyor. Çağında yaşamayan ve tutarsızlıkları aynı anda hisseden insanımız, 28 M.Çelebi'nin* tiyatroya şaşırması gibi özelliklerinin yanısıra Aksaray'daki meyhanede rasladığım emekli Balıkhane memurunun Gogol demesi gibi şaşırtıcılık da taşıyor.

27 Mart

Her törende, geçmişin bir anlam taşıyan -bir zamanlar- gelenekleri, artık o anlam unutulduğu için, absurd bir gösteri görünümü vardır. (Birçok tören anlatılarak, geçmişe dönüş sağlanabilir.)

29 Mart

Bu kitaplarda gerçeği bütün acılığıyla yazmalı, onu hafifletme durumu ancak kahramanların kafasından geçmeli. Kişiliğin parçalanması meselesi teorik olmaktan çıkarılmazsa etkilemiyor insanı. Oyunların ötesinde bir gerçekliği var bu meselenin. Birden fazla kişiliği olmak, birçok insanı anlamayı sağladığı halde, tutarsızlık açısından yıpratıcı oluyor. Bunu ben mi yaptım? sorusu beyni kemirir, bir çılgınlık kabul edilir bu davranış. Bu hareketin sorumluluğunu yüklenmektense geçici bir delilik içinde olduğumu kabule hazırım.

9 Aralık 1974
Konya

Aylar geçmiş. Bu arada gene bir şeyler yaptım sayılır: Biyografik romanı yeniden yazdım, kafamda duran üç hikâyeyi bitirdim. Şimdi bir oyun yazmak durumundayım. Bu notları okuyordum. *'Games people play'*i yeni baştan incelemeliyim. Kahraman -adı Coşkun olacak- evdekilerle, onların ya-

Biz insanı anlatıyoruz, bu çıkmaza çözümleniyoruz. Onu seçiyorsak, çizdiğiniz resim bu özgürlük getirir. Biz onu istediğiniz şekli sonsuzlu bırakıyoruz. Nasıl istediğinizi seçiyorsak insanı da öyle bir resim çizeriz. Bir köşesinde biz de yer alırız

Burada insanı çok teatral yönleriyle belirtmek önem kazanıyor. Çağında yaşamayan ve tüm sınırlılıklara aynı anda hâkim insanımız, 28 N. Çiçek'nin tiyatrosu, sosyalizmi gibi özelliklerinin ... ma. Mr. Sonay'daki meyhanede rastladığım erkekle Baudelaire'in ... rumsuz şiiri dersi gibi sosyalizm de taşıyor

27 Mart

Her türede, geçmişin bir anlamı taşıyan - bir zamanlar - ge... nekleri, artık o anlamı sunmadığı için, absurd bir görüntüye vardır. (Birçok tiyatro anlatılarak, geçmişe bağ... sağlanabilir.)

29 Mart

Bu kitaplarda gerçeği bütün açılığıyla yazmalı, onu h... filtre etme durumu ancak kahramanların kafasından geçmeli. Kişiliğin parçalanmış meseleleri tasvir olmaktan çıkarılmazsa etkilemiyor insanı. Oyunların örgüsünde bir g... çekliği var bu meselenin. Neden Paylı kişiliği olmak, bireyi insanı anlamayı sağladığı kadar, zulasından ya... natıcı oluyor. Bunu ben mi yaptım? sorusu beyni kemirir, b... alışılmış kabul edilen bir davranış. Bu karakterin sorumluluğ... nu yüklenmektense geniş bir dokuk içinde olduğumu kabul... hazırım.

9 Aralık 147

Sonya

Aylar geçmiş. Bu arada gene bir şeyler yaptım sayılır: Biyografik romanı yeniden yazdım, tamam... Üç deneme üç hikâyeyi bitirdim. Şimdi bir uyum yazma... durumundayım. Bu notları okuyordum, Games people play'i yeni baştan incelemeliyim. Kahraman - ... Coşkun olacak - evdekilerle, onların yaşadıkları -

dırgayacağı oyunlar oynayacak. Alt katta bir aktör var. Saf ve iyi niyetli. Bazı kitaplar okumuş, toplumu ileri götürecek fikirleri var kendince; sanat toplum içindir diye düşünüyor. Bazı formülleri de var. Kalıp sözler kullanıyor. Adı -şimdilik- Saffet. Coşkun her hareketinde yanhş davrandığı için, artık hata yapmamak için, hiçbir şey yapmıyor. Genç yaşında emekliliğini istemiş. Karısı bir şeyler dikiyor, eve küçük işler alıyor, geçinmeleri için. Coşkun bu durumu görmezlikten geliyor, başkalarına karısının çalışmasını yalanlarla açıklıyor. Saffet, Coşkun'un pasif durumuna karşı çıkıyor, ona devrimcilerden örnekler veriyor: hata yapmayan insan hiçbir şey yapmıyor demektir, çamurlu yolda yürürsen elbette ayağın kirlenecek. Karısı bu durumdan memnun değil. Saffet'i istemiyor. Zarar yok kocası çahşmasın, ama hayatlarında gürültü patırtı olmasın. Coşkun keman çalışıyor, Saffet'le de öyle tanıştılar. Aktör, aman çok ses oluyor dedi, daha gürültüsüz bir iş yapın, meselâ oyun yazın. Önce kuşkulandı Coşkun. Karısı da -adı Cemile- Coşkun büyük ticaret işleri yapsın istiyor. Coşkun, gülünç olmaktan korkuyor, sanıyor ki ne yapsa gülünç olacak. Onun için kimseye görünmek, kimseyle görüşmek istemiyor. Sonra genç bir kız -Emel- onu kabuğundan çıkarır. Yeteneksiz bir oyuncudur. Saffet tanıştırır ikisini. Coşkun âşık olur ve bütün ihtiyatı elden bırakarak ortaya çıkar ve bir oyun yazmaya cesaret eder. Saffet'in de

cağa oyunlar oynayacak. Alt katta bir aktör var. Saf ve iyi niyetli. Bazı kitaplar okumuş, toplumu ileri götürecek fikirleri var kendince; sanat toplum içindir diye düşünüyor. Bazı formülleri de var. Kalıp sözler kullanıyor. Ada - şimdilik - Saffet. Coşkun her hareketinde yanlış davrandığı için, artık hata yapmamak için, hiç bir şey yapmıyor. Genç yaşında emekli olduğuna üzülüyor. Karısı bir şeyler dikiyor, ev küçük işleri alıyor, geçinmeleri için. Coşkun bu durumu görmezlikten geliyor, başkalarına karısının çalışmasını yalanlarla açıklıyor. Saffet, Coşkun'un pasif durumuna karşı çıkıyor, ona devrimcilerden örnekler veriyor: hata yapmayan insan hiç bir şey yapmıyor demektir, zamanla yolda yürürsen elbette ayağın kirlenecek. Karısı bu durumdan memnun değil, Saffet'i istemiyor. Zaman zaman kocasına çalışmasını, ama hayatlarında güvenilir bir düzen olmasını. Coşkun kemana çalışıyor, Saffet'le de öyle tanıştılar. Aktör, zaman çok acı oluyor dedi, daha güvenilir bir iş yapın, mesela oyun yazın. Önce komşu'sunda Coşkun. Karısı da - adı Camika - Coşkun'un piyasa ticaret işleri yapmasını istiyor. Coşkun, gülünç olmaktan korkuyor, sanıyor ki ne yapsa gülünç olacak. Onun için kimseye görünmek, kimseyle görüşmek istemiyor. Sonra genç bir kız - Emel - onu kabuğundan çıkarır. Yeteneksiz bir oyuncudur. Saffet tanıştırır ikisini. Coşkun âşık olur ve bütün ihtiyatı elden bırakarak ortaya çıkar ve bir oyun yazmaya cesaret eder. Saffet iş

baskısıyla Coşkun bu oyun yazma işine iyice kaptırır kendini. Hayatını oynamaya başlar. Odaya girerlerken Saffet'e "Soldaki kapıdan girerler, hava kararmaktadır," der meselâ. Karısıyla da -onun karşı koymasına rağmen- kötü oyunlar var. Cemile ile ne istediğini bilmediği için evlenmiştir. Herkes Coşkun'u hor görürken, Cemile sen önemlisin dediği için evlenmiştir. Şimdi oyunlarda bu yanlış birleşmeyi hicveder. Bir gün Saffet, Coşkun'u suçlayarak çocukça şeyler düşündüğünü, yazdığını, yaşadığını söyler. Coşkun da -uzun bir konuşmayla- örnekler vererek- milletimizin nasıl çocukça davrandığını gösterir (gazeteleri inceleyerek örnekler bulmalı).

Saffet ve Coşkun bir gün, zor hayat şartlarından söz ederler karşılıklı. O gün ikisinin de beş parası yoktur. Güzel yemeklerin hayalini kurarlar ve yemekleri sayarlarken birden 'oyun'un bir bölümünü yazmaya başlarlar. Lugat, kitap karıştırırlar delice ve durmadan yemekleri dizerler alt alta. Bir çılgınlık yaşarlar. Sonunda yorulurlar, mideleri de tıka basa dolmuştur sanki. Coşkun, bir soda yaz der, Saffet: bir de karbonat mide ilaçları saymaya başlarlar sonunda. (Belki de Cemile yemeğe çağırır: çorba ve etli-kıymalı-patates buyrun. Yok derler canımız istemiyor. Bir şey yemediniz ama, sanat der Saffet. Cemile kızar: Sanat filân değil, düpedüz oyun bu. Evet

de baskısıyla Coşkun bu oyun yazma işine iyice kaptırır kendini. Hayatını oynamaya başlar. Odaya girerken Saffet'e "Soldaki kapıdan girerler, hava kararmaktadır," der meselâ. Karısıyla da - onun kaşı koymasına rağmen - kötü oyunlar var. Cemile ile ne istediğini bilmediği için evlenmiştir. Herkes Coşkun'u hor görürken, Cemile 'sen önemlisin' dediği için evlenmiştir. Şimdi oyunlarda bu yanlış birleşmeyi kıvedeler. Bir gün Saffet, Coşkun'u suçlayarak çocukça şeyler düşündüğünü, yazdığını, yaşadığını söyler. Coşkun da -uzun bir konuşmayla- örnekler vererek - milletimizin nasıl çocukça davrandığını gösterir (Gazeteleri inceleyerek örnekler bulmalı)

Saffet ve Coşkun bir gün, zor hayat şartlarından söz ederler karşılıklı. O gün ikisinin de beş parası yoktur. Güzel yemeklerin hayalini kurarlar ve yemekleri sayarlarken birden 'oyun'un bir bölümünü yazmaya başlarlar. Lugat, kitap karıştırırlar delice ve durmadan yemekleri dizerler alt alta. Bir çeşitlilik yaşarlar. Sonunda yorulurlar, mideleri de tıka basa dolmuştan sanki Coşkun, bir soda yaz der, Saffet. Bir de kabonat midesi ilaçları saymaya başlarlar sonunda (Belki de Cemile yemeğe geçer; çorba ve .. Hi-kuş mulu- pirinçse buğum. Yok' derler canımız istemiyor Bir şey yemeliyiz ama, Sanat der Saffet Cemile kızar: Sanat filân değil dispepsi diyeceğiz oyun bu (Ara t oyun)

oyun).

Coşkun ve Saffet, oyun parçalarında hayatlarından bölümler kullanıyorlar: akılsızlıkları yüzünden içine düştükleri zor durumları canlandırıyorlar ve sonunda hep aynı yorumla bitiriyorlar sözlerini: talihin kudreti, kaderin oyunu. Karısı şikayetlerine başlayınca Coşkun, sen de benim gibi yap karıcığım diyor, oyunlar oyna. (Elektriği kesiyorlar bir gece ve karanlıkta konuşuluyor bunlar)- Coşkun parayı yatırmayı unutmuş.

Emel ile ilişkisi yüzünden Coşkun karısından uzaklaşıyor. Cemile sinirli, durumu seziyor. Coşkun karşısında Emel varmış gibi bir oyun kuruyor kafasında ve karısına sarılıyor.

Aman evden çıkmayalım diyor Coşkun. Neden diye soruyor Saffet. Ben ne zaman canım sıkıldığı için evden çıksam, yolda güzel bir fikir gelir aklıma. Galiba hep acele ettim.

Oyun için ilk düşündüğüm son: Coşkun kalpten ölüyor. O sırada tiyatro patronu giriyor. Ne oldu? Gerçekten öldü mü? Yok canım oyun. Peki şimdi ne yapacağız? Ne mi yapacağız. Oyun bittiğine göre seyirciyi selâmlayacağız. (Neden öldü? Kalpten öldü elbette. Yaa kalbi mi vardı. Evet, kalbi olduğu için öldü. Oyunları çok ciddiye aldığı için öldü. Ciddi olmayan başka biri hiç olmazsa bir baygınlıkla filan yetinebilirdi. Coşkun'un kötü huyu: her olayı büyütürdü.)

Coşkun ve Saffet, oyun parçalarında hayatlarından bölümler kullanıyorlar: akılsızlıkları yüzünden içine düştükleri zor durumları canlandırıyorlar ve sonunda hep aynı yorumla bitiyorlar sözlerini: talihin kudreti, kaderin oyunu. Kaan şikâyetlerine başlayınca Coşkun, sen de benim gibi yap kardeşim diyor, oyunlar oyna. (Elektriği kesiyorlar bir gece ve karanlıkta konuşuluyor bunlar) - Coşkun parayı yatırmayı unutmuş.

Emel ile ilişkisi yüzünden Coşkun kaygısından uzaklaşıyor. Cemile sinirli, durumu seziyor. Coşkun karşısında Emel varmış gibi bir oyun kuruyor kafasında ve karizma sarılıyor.

Aman evden çıkmayalım diyor Coşkun. Nedan diye soruyor Saffet. Ben ne zaman canım sıkıldığı için evden çıksam, yolda güzel bir fikir gelir aklıma. Galiba hep acele ettim.

Oyun için ilk düşündüğüm son: Coşkun kalpten ölüyor. O sırada Aynur patronu giriyor. Ne oldu? Gerçekten öldü mü? Yok canım oyun. Peki şimdi ne yapacağız? Ne mi yapacağız oyun bittiğine göre seyirciyi selâmlayacağız. Neden öldü? Kalpten öldü elbette. Yani galiba mı vardı Emel kalbi olduğu için öldü. Oyunları çok ciddiye alıyor musun? Ciddi olmayan hayatta biri hiç olmazsa en başından talih ve kaderinde Coşkun'un ikisi hangi hangisinden.

Coşkun'un oğlu Ümit. Biraz az gelişmiş. Oyun, onun bir tahrir vazifesiyle başlıyor. Babası da devam ediyor: acıklı-gülünç bir makale oluyor ödev. Coşkun hep şahsiyetsizlikten yakınır: yazım bile durmadan değişiyor. İmzalarım bile birbirine benzemiyor. Geçen gün bankada şüphe ettiler benden. Ne oldu sonunda? Allahtan o sırada gençten biri geldi de bankayı soydu, verecek paraları kalmadığı için kurtuldum. *(Ucuz oyun diye eleştirirler sonra).*

Coşkun ve Saffet oyunları yazarken -sahnede bir kenarda bunları canlandırırken yani- kişilerin düşünce ve hareketlerini belirten kısımları da yüksek sesle söylerler bir yandan.

Tiyatro patronu Servet Bey -bay kapital geldi derler onun için. Oyunun en romantik görünüşlü kişisi. Hep ağlatıcı sahnelerden, gördüğü, okuduğu acıklı sanat eserlerinden sözeder. Fakat bu romantizmin nasıl paraya çevrilebileceğini çok iyi bilir. Coşkun ve Saffet iyi aile çocuklarıdır. Servet çok yoksul bir çocukluk geçirmiştir.

Bir ihtiyar nine olabilir evde. Önceki notlarda belirttiğim gibi bir yaşamak istiyor, bir ölmek. Bir gün de evden bohçasıyla kaçıyor. Bir gün Ümit'e vals öğretirken düşerek bacağını kırıyor ve zatürreeden ölüyor. Coşkun: İhtiyarlar çok talihsiz, ilk tutuldukları hastalıktan bile ölemiyorlar. Coşkun korkuyor aynı zamanda: eve ölüm girdi. Nineyi bahçeye gömelim diye tutturuyor: ölüm gözümüzün önünde olsun, hiç hatırımızdan çıkmasın, her an ölebileceğimizi unutmayalım. Ölüm geldiği zaman boş bulunmayalım. Atalarımız da öyle

Cezkem'in oğlu Umut. Biraz geç gelişmiş çocuk, onun bu tabiri vazifesiyle uğraşıyor. Bulaşık da yıkıyor ediyor: acıklı-gülünç bir malzeme oluyor işte. Cezkem hep şahsiyetsizliğiyle yakınır: yazarı bile durmadan değişiyor. İnsanların bile birbirine benzemiyor. Geçen gün bankada şüphe etmeden. Ne iyi ki sonunda! Allah'tan o sırada gençten biri geldi de bankaya soydu, yanacak paralar kalmadığı için kurtuldum. Allah yazarın diye düşünüyorum.

Cezkem ve Seffet oyunları yazarken - sahnede bir kenarda bunları canlandırırken yani - kişilerin duygu ve hareketlerini belirten kısımları da yüksek sesle söyleyeler bir yandan.

Tiyatro patronu Servet Bey - boş kapital geldi dediler onun için. Oysa onun en romantik görünüşlü kişisi. Oysa onun en romantik görünüşlü kişisi. Hep ağlatıcı sahnelerden, gördüğü acıklı sanat eserlerinden söz eder. Fakat bu romantizmin nasıl paraya çevrilebileceğini çok iyi bilir. Cezkem ve Seffet'le çocuklaşırlar. Servet çok yakışıklı bir çocuklaşık yeminmiştir.

Bir ihtiyar nine kalbim evde önceki notlarda belirttiğim gibi bu yaşamak istiyor, bir ölmek. Bir gün de evden bohçasıyla kaçıyor. Bir gün Umut'a valsi öğretirken düşerek bacağını kırıyor ve yatırılıyor. Cezkem - ihtiyarlar çok lakaytsız, ilk tedbirdeki hastalıktan bile ölüyorlar. Cezkem korkuyor aynı zamanda: ne ölüm gibi. Ninniyi bekleyip yürümeliyim diye düşünüyor: ölüm yaşamımızın içinde olsun, hiç hatırlamadan gelmesin, her an hazırlığımız olsun unutmayalım. Ölüm geldiği zaman boş bulun-

yapmış, her yer mezarlık.

Coşkun karısının zoruyla ticaret işleri yapmış ve borçlanmıştır. Eve haciz memurları gelir. Hiç bir şeyi alamazsınız der. Ben oyun yazıyorum ve her şeyi kullanıyorum. Bir meslek adamının, mesleğini icrası sırasında yararlandığı şeylerin hiç birini haczedemezsiniz.

Emel-Coşkun ilişkisi. Coşkun onu üzer, eskiden yapamadıklarını onunla gerçekleştirmeye çalışır. Cemile bir gün onları birlikte görür. Evde Coşkun bir cehennem hayatı yaşar. Ölümü de belki bu yüzden olur. Önceleri Coşkun genç kıza bir arkadaş gibi davranır, fakat Cemile kuşkulanır ve Coşkun'a eziyet eder (üstünü arar). Emel'e de aynı şekilde davranır. Bu baskı iki insanı birbirine yaklaştırır. İkisini birlikte gördüğü yerde Coşkun masum olduğunu anlatmaya çalışır, olmayınca karısını gönderir bağırarak. Emel'le yalnız kalınca onu sevdiğini anlar. İlişki böylece sevgiye dönüşür. Biraz sonra Cemile geri döner ve kocasını alıp götürür. Coşkun'un ilk büyük yıkılışı. Bu sahneyi çok başka şekilde oyununda yazar Coşkun.

OYUNUN PLANI

Coşkun, çocuğuyla birlikte tahrir vazifesi yapar. Ümit, bugün de keman dersi var mı diye sorar. Coşkun sıkılır. Keman hocası gelir, çalışırlarken Saffet kapıyı vurur ve abartmalı bir aktör davranışlarıyla Coşkun'u korkutmaya çalışır. Hoca telâşla gider. Saffet tavırlarının bir oyun olduğunu söyler ve hava yumuşar. Aktör bu gürültülü oyuncağı bırakın oyun yazın, der. Bu teklif Coşkun'un hoşuna gider ve hemen oyu-

mayalım. Atalarımız da öyle yapmış, her yer rızasıdır.
Çoşkun, kansının zoruyla ticaret işleri yapmış ve borçlanmıştır. Eve hediye menekşeler gelir. Hiç bir şeyi alamayacağız der. Ben oyun yazıyorum ve her şeyi kullanıyorum. Bir meslek adamının, mesleğini icrası sırasında yaralandığı şeylerin bir kısmını kaçıracağız.

Emel-Coşkun ilişkisi. Coşkun onu üzer, eskiden yapamadıklarını onunla gerçekleştirmeye çalışır. Cemile bir gün onları birlikte görür. Evde Coşkun bir cehennem hayatı yaşar. Ölümü de belki bu yüzden olur. Önceleri Coşkun genç kıza bir arkadaş gibi davranır, fakat Cemile kuşkulanır ve Coşkun'a eziyet eder (üstünü arar) Emel'e de aynı şekilde davranır. Bu başka iki insanı birbirine yaklaştırır. İkisini birlikte gördüğü yerde Coşkun masum olduğunu anlatmaya çalışır, olmayınca kansını gönderir boşanırlar. Emel'le yalnız kalınca onu sevdiğini anlar ilişki böylece sevgiye dönüşür. Biraz sonra Cemile geri döner ve kocasını alıp götürür. Coşkun'un ilk büyük yıkılışı. Bu sahneyi çok başka şekilde oyununda yazar Coşkun.

OYUNUN PLANI

Coşkun, çocuğuyla birlikte tahrir vazifesi yapar. Umut, bugün de keman dersi var mı diye sorar. Coşkun sıkılır. Keman hocası gelir, çalışırlarken Saffet kapıya vurur ve abartmalı bir aktör duruşuyla Coşkun'u korkutmaya çalışır. Hoca telaşla gider Saffet tavırlarının oyun olduğunu söyler ve biraz yemeğini aktör beğenirse bir oyun yazacağını, oyun yazar. der. Bu teklif Coşkun'un hoşuna gider ve hemen oyuna başlarlar kendi-

na kaptırır kendini. Ailesini oyun kahramanları gibi Saffet'e tanıtır.

25 Aralık 1974

Tiyatro'da alaturka müzik kullanmak istiyorum. Genellikle sözsüz müzik. Coşkun, iki kültür arasında bunalıyor. Bu bunalım orta seviyede bir aydının duyarlığı. Ayrıca ülkemizde çeşitli kültürlerin çelişkili varlığını bir zenginlik sayıyor, yani öyle hissediyor. Kullanılan müzik de buna örnek olabilir. Ruhsal durumları yansıtan ve biraz aşırı fon müzikleri: alaturka, hafif müzik, aranjman, klasik, modern müzik... Coşkun'un yazarak oynadığı piyesler de bu kültür çeşitliliğini verebilir. Farklı kültürlerin farklı kahramanları farklı ülkelerde farklı duyarlıkları yansıtıyor: Osmanlı, Bizans, Orta Asya, Avrupa hattâ Amerika. (Napolyon piyesi okunacak). Coşkun'un özel dramı, Batı trajedisi biçiminde. Saffet'in takma adı Safoğlan. Ümit, Cemile ve Saffet Yunan trajedilerinde koroyu canlandırırlar (Coşkun'un zoruyla).

Nine bir zamanlar çok otoritermiş. Cemile de bunu anlatır: onu çok korkutmuş. Cemile de Coşkun'la evlenmek istememiş, annesi diretmiş. İmzasız mektuplar geliyor eve: bu adamla neden oturuyorsun? Nine kocasına karşı çıkamadığı için hırsını Cemile'den çıkarmış, kocası ölünce evlenmemiş: Kötü oyunlar.

Coşkun gerek kendi, gerek başkalarının oyunlarının- oyundan sonra- tahlillerini yaparak -Saffet'le birlikte- sonuçlar

... Atlasın oyun kahramanları gibi Saffet'e tanıtır.

25 Aralık 1974

Tiyatro'da alaturka müzik kullanmak istiyorum. Genellikle sözsüz müzik. Coşkun, iki kültür arasındaki bunalımı bunalım orta seviyede bir aydının duyarlığı. Aynca ülkemizde çeşitli kültürlerin çelişkili varlığını bir zenginlik sayıyor, yani öyle hissediyor. Kullanılan müzik de buna örnek olabilir. Ruhsal durumları yansıtan ve biraz ... fon müzikleri: alaturka, hafif müzik, arasında klasik, modern müzik... Coşkun'un yazarak oynadığı pijeler de bu kültür çeşitliliğini verebilir. Farklı kültürlerin farklı kahramanları farklı ülkelerde farklı duygulukları yansıtıyor: Osmanlı, Bizans, Orta Asya, Avrupa, Kırtta Amerika (Napolyon pijesi olmayacak) Coşkun'un özel dramı, Batı trajedisi biçiminde. Saffet'in tıkınma ve saplantıları. Ümit, Cemile ve Saffet Yunan trajedilerinde koroyu anlandırırlar (Coşkun'un formula)

Nine bir zamanlar çok konuşurmuş. Cemile de öyle. Cemile'yi sevdi: ona çok kızdırmış. Cemile'den Coşkun'la evlenmek istemiş, annesi direnmiş. İmzasız mektuplar gelmiş eve: bu adamla neden oynuyorsun! Nine kocasına karşı çıkmadığı için kuramsal Cemile'den, kavgalı, kocasını öldüren evlenmemiş kötü yenilgiler.

Coşkun yerek nerdi, yerek başkalarının oyunlarının - oyunları sonra - rahatsızlıklarını yaparak - Saffet'le birlikte - oyunlar - kavgaya (Nasrattin, Mevsim): Mantık oyunları

çıkarıyor (kıssalar, moraller): Mantık oyunları.

Berne*, çocuğun sırtının okşanmasından söz ederek inanışa göre belini ancak böyle doğrultabileceğini söylüyor. İnsanlar karşılıklı okşamayla bir ilişkiye girebiliyorlar. Deyimler de bu hareketin temel nedenine uygun: "Sırtını okşamak" ve "belini doğrultmak." Ülkemizde çok oynanan bir oyun: beni 'tanı', seni 'tanırım' (karşılıklı sırt okşama). 'Her oyun hiç yoktan iyidir' ilkesine dayanıyoruz. (Çocuk kaldığımıza bir örnek). Oyunlar ciddi, hattâ vahim olabilir, insanların hayatı sözkonusu olabilir; oynayanlar da kendilerini ölesiye ciddi hissedebilirler, fakat bir oyun, gerçek yaşantının gerçek ilişkinin yokluğunda onun yerine geçen bir şeydir. Sınırlamalar, çekinmeler oldukça bu gerçek işlerin varlığı tehlikededir. (Sevgi dolu yaratış eksikliği). Bütün kötü oyunlar, iyi düzenlenemeyen zamanın yol açtığı cansıkıntısının sonucudur. Tek kişi zamanını iki biçimde düzenler: eylem ve fantezi (Berne). Zamanı düzenleme yolları: 1- Vakit geçirme 2- Ayin 3- Oyun 4- Yakınlık kurma 5- Eylem.

Çocuk-olgun-ebeveyn üçlemesi ego'nun yönleridir (Berne). Çocuk özellikle yaratıcı yönü belirtir. Bunları tanımak önemli, kurtulmak (bunlardan) gerekli değil. Oyunlar, kişiliğin bu temel yapısına dayanır (Berne). Yapılan etkileri aynı doğrultuda karşılamamak bu üç kişilik arasında çatışma doğurur. Burada doğrultu değiştirmek durumu düzeltebilir. Oyun, 'görünür' karşılıklı ilişkinin 'ruhsal' ilişkiyle birlikte ve çelişik durumda var olmasıdır (Berne).

Berne; çocuğun sırtının okşanmasından söz ederek insanın ancak böyle doğrultabileceğini söylüyor. İnsanlar karşılıklı okşamayla bir ilişkiye girebiliyorlar. Deyimler de bu hareketin temel nedenine uygun: "sırtını okşamak" ve "belini doğrultmak." Ülkemizde çok oynanan bir oyun: beni 'tanı', seni 'tanırım' (karşılıklı sırt okşama) Her oyun hiç yoktan iyidir' ilkesine dayanıyoruz. (Çocuk kalıbımıza bir örnek) Oyunlar ciddi, hatta vahim olabilir, insanların hayatı söz konusu olabilir; oynayanlar da kendilerini ölesiye ciddi sürdürebilirler. Fakat bir oyun, gerçek yaşantının gerçek ilişkinin yokluğunda onun yerine geçen bir şeydir. Sınırlamalar, yükümlemeler de işte bu gerçek ilişkinin varlığı tehlikededir. (Sevgi dolu yaratıcılığı) Bütün kötü oyunlar, iyi düzenlenemeyen zamanın yol açtığı mekanizmanın sonucudur. Tek kişi zamanı üç biçimde düzenler: eylem ve fantezi (Berne) Zamanı düzenleme yolları: 1- İzolasyon geçirme 2- Ayin 3- Oyun 4- yakınlık kurma 5- Eylem

Çocuk - oyun - ebeveyn üçlemesi ego'nun yönleridir (Berne) Çocuk özellikle yaratıcı yönü belirtir. Bunları tanımak önemli, kurtulmak (bunlardan) gerekli değil. Oyunlar, kişiliğin bu temel yapısına dayanır (Berne) Yaptıkları etkileri aynı doğrultuda karşılamamak bu üç kişilik arasında çatışma doğurur. Burada doğrultu değiştirmek durumu düzeltebilir. Oyun, 'görünür' karşılıklı ilişkinin 'ruhsal' ilişkiyle birlikte ve çelişik durumda bir simasıdır (Berne).

30 Aralık 1974

Önce tarihi piyesler yazarlar. Avrupa'da geçen savaşlar, ihtilâller... sonra yerli tarih, sosyal piyesler, Coşkun, Emel'-le tanıştıktan sonra kişisel dramlar yazmaya başlar. Bir yan-dan da küçük şeyler yaşamış olmanın ezikliğini duyar ve bun-lara bir yenisini eklemekten korkar. Bu arada günlük yaşan-tının büyük bir bölümünün oyunlarla geçirildiğini farketme-ye başlar ve bunu herkesin yüzüne vurur. Artık kendisine de bu konuda güvenememektedir: Ne zaman gerçek eylem için-de, ne zaman oynuyor? Sonunda ülkenin çocuk kaldığını ge-lişemediğini düşünür: Gerçeklerden korkan insanların vakit geçirme oyunları. Ülkenin ruhu bunun neresinde gizli? Eski ruhlarla, padişahlarla, kumandanlarla konuşur, onların ruh-larını çağırırlar Saffet'le birlikte. Sonra Cemile, Emel'le iliş-ki yüzünden Coşkun'u bunaltır. İlk kriz gelir. İhtiyar nine-nin ölümü de moralini bozar. Büyük bir hastalığa tutulsam da -ölümcül bir hastalık- evden kaçarak Emel'le kısa bir sü-re yaşasam. Sonra korkar: Allaha karşı mı geliyorum? En tanrıtanımaz insanımızda bile var olan 'bilinmeyene karşı korku' Coşkun'u sarar. Oğlu kaza geçirir, kurban keser. (Ayinler). Sonra bir süre iskambil, tavla (vakit geçirme). Emel onu karısından ayrılmaya zorlar. Krizler sıklaşır. Ah! diye şikâyet eder Coşkun; büyük meseleler yüzünden harcamış ol-saydım hayatımı; küçük dünya meseleleri yıpratmasaydı beni. İflâs etmeden ticareti bırakabilen bir iş adamı gibi

30 Aralık 1974

Önce tarihi piyesler yazarlar. Avrupa'da geçen savaşlar, ihtilâller... sonra yerli tarih, sosyal piyesler, Coşkun, Emel'le tanıştıktan sonra kişisel dramlar yazmaya başlar. Bir yandan da küçük şeyler yaşamış olmanın ezikliğini duyar ve bunlara bir yenisini eklemekten korkar. Bu arada günlük yaşantının büyük bir bölümünün oyunlarla geçirildiğini farketmeye başlar ve bunu herkesin yüzüne vurur. Artık kendisine de bu konuda güvenememektedir: Ne zaman gerçek eylem içinde, ne zaman oynuyor? Sonunda ülkenin çocuk kaldığını gelişemediğini düşünür: Gerçeklerden korkan insanların vakit geçirme oyunları. Ülkenin ruhu bunun üzerinde gizli? Eski ruhlarla, padişahlarla, kumandanlarla konuşur, onların ruhlarını çağırırlar Saffet'le birlikte. Sonra Canile, Emel'le ilişki yüzünden Coşkun'u bunaltır. İlk kriz gelir. İhtiyar ninenin ölümü ile moralini bozar. Büyük bir hastalığa tutulsam da -ölümcül bir hastalık- evden kaçarak Emel'le kısa bir süre yaşasam. Sonra korkar: Allaha karşı mı geliyorum! En tasavvur edilmez insanlarda bile olan 'bilinmeyene karşı korku' Coşkun'u sarar. Doğu kaza yapıyor, kamyon falan... (Ayrılır) Sonra bir süre isimsiz, ismi ile (vakit geçirme) Emel'in kocasından ayrılmaya zorlar. Küfürler sıkılaşır. Ah! diye şikâyet eder "Bizim bu meselemiz yüzünden hayatımız bozuldu, küçük dünya meselelerini yaratmasaydık!" diye. İflâs etmeden ticareti bırakabilen bir

davranabilmiş olsaydım. Evden kaçan nine aklına gelir, evden kaçmaya hazırlandığı gün; karısı gelir. Bir intihar süsü verecektir ortadan kaybolmasına. Her şey anlaşılır. Karısı onu tehdit ederek çıkar gider. Saffet'le son oyununu oynarken kriz gelir. Dur, der Saffet. Olmaz bir kere olsun sonuna kadar gideyim, kahraman olmak istiyorum. Büyük oyuncular sahnede ölür. (Moliere, Caruso).

Oyunda olay ve anlatım ani geçişlerle verilecek. Meselâ Coşkun'u Emel'le birlikte gören Cemile bir trajedi oynar; Coşkun ağzını açar, sahne kararır. Coşkun ve Saffet görülür. Coşkun arkadaşına olayı, kaldığı yerden anlatmaya başlar. Ona bağırdım, Saffet.

Coşkun ve Saffet kişisel ve sosyal açıdan en çok 'sırtını okşama' oyununun üzerinde duruyorlar.

OYUN BİTTİ

Coşkun Ermiş: Emekli tarih öğretmeni (45-50 yaş)
Cemile (karısı): (aynı yaşta)
Ümit (oğlu): (ondört yaşında)
Saffet Söylemezoğlu: Aktör (30 yaşlarında)
Servet Duygulu: Tiyatro patronu (40 yaşlarında)
Emel Sevinir: Aktris (25 yaşında)
Saadet nine: Cemile'nin annesi

Acıklı Güldürü

iş adamı gibi davranabilmiş olsaydım. Evden kaçam nine aklıma gelir, evden kaçmaya hazırlandığı gün; karısı gelir. Bir intihar süsü verecektir ortalan kaybolmasına. Her şey anlaşılır. Karısı onu tehdit ederek çıkar gider. Saffet'le son oyununu oynarken kriz gelir. Dur, dur Saffet. Olmaz bu kez. Oyunun sonuna kadar gideyim, kahraman olmak istiyorum. Büyük oyuncular sahnede ölür. (Molière, Caruso)

Oyunda olay ve anlatım ani geçişlerle verilecek. Mesela Coşkun'la Emel'le birlikte görür Cemile bir trajedi oynar; Coşkun cüzdanı açar, sahne kararır. Coşkun ve Saffet görülür. Coşkun arkadaşına olayı, kaldığı yerden anlatmaya başlar. Ona bağından Saffet.

Coşkun ve Saffet kişisel ve sosyal açıdan en çok 'sistemi okuma' oyununun üzerinde duruyorlar

OYUN BİTTİ

Coşkun Ermiş emekli tarih öğretmeni (45-50 yaş)
Cemile (karısı) (aynı yaşta)
Ümit (oğlu) (on dört yaşında)
Saffet Söylemezoğlu aktör (30 yaşlarında)
Servet Duygulu tiyatro patronu (40 yaşlarında)
Emel Sevinir aktris (25 yaşında)
Saadet nine Cemile'nin annesi

Aahh Güldüm

İkinci perdede bütün oyuncular birlikte 'Coşkun'un rüyası'nı oynarlar.

1- Sırt okşama
2- Kültür çorbası — sosyal seviye
3- Çocuklar ülkesi

1- Bana çok yazık oldu
2- Neden bir kahraman değilim?
3- Herkes oyun oynuyor — kişisel seviye
4- Bugün hastayım, oraya gidemem
5- Ölümle oynanmaz.
6- Tanrı vardır, Tanrı yoktur.

Temalar: 1- Ülkede kültür kargaşası
2- İnsanlarımız oynuyor.
3- Kimse acıyı ve sevinci yaşamıyor.

Saffet onları korkutur, polis geldi diye kitaplara bakar Coşkun. Ümit'e Devrim ödevi yazdırırken oğlu Coşkun'a baba sen dersine çalışmayacak mısın? diye sorar. Baba ben Almanya'ya gitsem mi?

Saffet (sonra): size emekli piyesi oynadım. Coşkun: hepimiz devrim çocuğuyuz. Ben ... devrimlerinde hazır bulundum. Saffet: ben hiç birine yetişemedim, üzgünüm, hepsi bitmişti.

Saffet, Coşkun'a piyesler verir; Coşkun da onlara benzeterek oyun parçaları yazar; köy oyunları, ev oyunları vs.

Coşkun, bu evin dışında yaşadığım her şey sanki oyun diye dert yanar.

İkinci perdede bütün oyuncular birlikte 'Coşkun'un rüyasını oynarlar.

1- Sirk okşama
2- Kültür çorbası } sosyal seviye
3- Çocuklar ülkesi

1- Bana çok güzel oldu
2- Neden bir kahraman değilim!
3- Herkes oyun oynuyor
4- Bugün hastayım, oruç yiyemem } kişisel seviye
5- Yürüde oynanmaz
6- Turu sardır, Turu çakar

Temalar 1- Ülkede kültür kargaşası
2- İnsanlarımız oyuncu
3- Kimse kimseyi sevinci yaşamıyor

Saffet onları korkutur, polis geldi diye kitaplara bakar Coşkun. Ümit'e Demirin ödevi yazdırken oğlu Coşkun'a baba sen derse çalışmayacak mısın? diye sorar: Baba ben Almanya'ya gitsem mi?

Saffet konuşmaya çocuklu pinpesi oynadım. Coşkun: Pinpesi-ne sevdim, seviyoruz. Ben... cevirdeşimde Kazım Bulundum. Saffet: Ben hiç bilmez gelişmedim öğrenmiş kapı bitti.

Saffet, Coşkun'a piyesler verir; Coşkun da onlara benzeterek oyun parçaları yazar; köy oyunları, ev oyunları vs.

Coşkun, bu evin içinde yaşadığım her şey sanki oyun diye dert yanar.

İlk oyunlara örnekler: bir bulvar komedisi, bir tarih öncesi oyun (bugüne paralel). Şive taklidi (Coşkun yapamıyor, Saffet bu oyunların en önemli yanı diyor). Cemile annesine düşman. Bir gün Saffet'e dert yanıyor; paraları varmış, Coşkun bir işte batırmış. Ben kime isteseydim varırdım diyor Cemile, Coşkun'un nesi vardı. Fakir bir öğretmen. İçki içiyor. Benimle de sarhoş evlendi. Eskiden günlerce odasından çıkmazdı. Peki sizin ne meziyetiniz vardı? Gençtim, güzeldim. Bir kadın daha ne olabilir?

Coşkun, Emel'in hayali ile karısına sarıldıktan sonra kirlendim ben diyor, bir daha yatak odasında yatmıyor. Kanape, divan olmalı salonda.

SAHNELERİN PLANI

I. PERDE

1- Coşkun Ümit: Devrim ödevi (2-5)
2- " Reklam programları (5-6)
3- " Keman hocası: Keman dersi (7-8)
4- Coşkun, Keman hocası, Saffet: Korkutma oyunu (8-9)
5- Coşkun, Saffet: Oyunların başlangıcı (9-12)
6- Coşkun, Cemile: Oyun yazma I (12-13)
(zil çalıyor)
7- Coşkun, Saffet: İlk oyunların eleştirisi (13-15)
8- " İlk karşılıklı oyun oynama
9- " Cemile, komşu kadın, ninenin gelişi (2 prova birden)
Saffet, nine: Emel'le tanışma, Servet'le tanışma
10- Coşkun, Saffet: Önce tiyatro, sonra meyhane
11- " Meyhanede hayat oyunları, yakınlaşma
12- Coşkun, Cemile: İlk kuşku, ilk ayrı gece, hayat oyunu

II. PERDE

1- Coşkun, Emel: İlk yalnız buluşma

İlk Oyunlara örnekler: bir bulvar komedisi bir tezâhür öncesi oyun (bugüne paralel). şive taklidi (Coşkun yapamıyor. Saffet bu oyunların en önemli yanı diyor) Cemile annesine düşman. Bir gün Saffet'e dert yanıyor: paralara varmış, Coşkun bir işte batırmış. Ben kime isteseydim varırdım diyor Cemile, Coşkun'un neyi vardı. Fakir bir öğretmen. İşsiz diyor. Benimle de sonhızlendi. Eskiden günlerce odasından çıkmazdı. Peki sizin ne neyiniz vardı? Gençtim, güzelim. Bir kadın daha ne olabilir?

Coşkun, Enver'in hayali ile karısına saldırıdan sonra hastanedeki ben diyor, bir daha yatak odasında yatmıyor. Penope, divan olmalı salonda.

SAHNELERİN PLANI

I PERDE

1 - Coşkun, Enver — Devrim ödevi (2-5)
2 - " " — Reklâm programları (5-6)
3 - " " — kemancı nasıl kemancı dersi (7-8)
4 - Coşkun, kemancı nasıl, Saffet — konuşma oyunu (8-9)
5 - Coşkun, Saffet — oyunların başlangıcı (8-12)
6 - Coşkun, Cemile — oyun fasıl ile (12-13)
7 - Coşkun, Saffet — ilk oyunların değişimi (13-15)
8 - " " — ilk karşılıklı oyun oynama
9 - " " Cemile, konuşa kadın ç. giyim bozdu, — Saffet'in Nişanı, niçin gelişi
10 - Coşkun, Saffet — Enver'le tanışma, Cemile konuşması, önce içiyorlar, sonra meşrubat
11 - " " " — meşrubatla içki oyunları, yakınlaşma
12 - Coşkun, Cemile — ilk küçük, ilk açık gece, kaçış oyunu

II. PERDE

1 - Saffet, Cemile — evlilikten dert yanma
2 - Coşkun, Saffet — oyunlar, dert yanma,
3 - Coşkun, Cemile — ilk yakınlaşma

2- Nine, Ümit: Dans dersi, kaza
3- Coşkun, Saffet: Evde, yemek oyunu
4- Coşkun, Saffet, Cemile: Nine ölür, ölüm oyunu
5- Coşkun, Emel: 2. buluşma
6- Coşkun, Emel, Cemile: Baskın
7- Coşkun, Saffet: Baskının devamı, baskın oyunu
8- Coşkun, Saffet, İcra memuru: Haciz ve haciz oyunu
9- " Tiyatro patronu Servet, romantik oyunlar.
10- Coşkun, Cemile: Sevişme oyunu
11- Coşkun, sonra Ümit, Cemile: Evden kaçma
12- Coşkun, Saffet, Servet: Oyunlarda tâdilat
13- Coşkun, Emel: Ayrılmaya teşvik
14- Coşkun, Cemile, sonra Saffet: Kriz
15- " , Cemile, Saffet, Servet, son.

Nine, Saffet'e bütün aileden şikayet eder, bana yemek vermiyorlar, bunak muamelesi yapıyorlar, durmadan konuşur.

5 Ocak 1975

Yeni yılda yeni makale -yani ilk makalem; Türk milleti -ya da halkı- evrenseldir. Osmanlı İmparatorluğunun anlamı bundadır. Türk aydını ülkesine yabancılaşmıştır. Batıcılar da, Ortaçağ karanlığını yaşayanlar da gerçeği bir yönünden görmek istiyorlar. İnsanımız bütün boyutlarıyla kendisine sahip çıkacak aydınları bekliyor. Türk halkı kimseye düşman değildir, Türk aydını, bütün eksiklerine rağmen dün-

4 - Nine. Ümit dans dersi, kaza ✓
5 - Coşkun, Saffet evde, yemek oyunu
6 - Coşkun, Saffet, Camile nine ölüm, ölüm oyunu ✓
7 - Coşkun, Emel 2. buluşma ✓
8 - Coşkun, Emel, Camile boşken ✓
9 - Coşkun, Saffet boşkunun devamı, boşkun oyunu
10 - Coşkun, Saffet, iş memuru / Nazlı ve naile oyunu
11 - " " Kyatro patronu romantik oyunlar Sevet

12 - Coşkun, Camile seyirme oyunu
13 - Coşkun nine Ümit, Camile evden kaçma
14 - Coşkun, Saffet, Sevet oyunlarda tahdilat
15 - oyun Ümit oyunlara tepki
16 - -şkun, Camile -ne Saffet kriz
17 - " " " sevet nine

Nine Saffete bütün aileden şikayet eder, bana yemek vermiyorlar, sunake muamelesi yapıyorlar, dinma can konuşur,

5 Ocak 1975

Yeni yılda yeni makale - yani ilk makalem: Türk milleti - ya da halkı - evrensellir. Osmanlı İmparatorluğunun sınırları bu kadardır. Türk aydını ülkesine yabancılaşmıştır. Batılılar da, Ortaçağ karanlığını yaşayanlar da gerçeği bu yönünden görmek istiyorlar. İnsanımız bütün boyutlarıyla kendisine sahip çıkacak aydınlara bekliyor. Türk halkı kimseye düşman değildir. Türk aydını, bütün

yayı tanımak istiyor. Biz geri kalmış bir ülke değiliz, fakir düşmüş bir soyluya benzetilebiliriz ancak. Arap ülkeleri bütün petrol gelirlerine rağmen ne yapacağını, parasını nasıl kullanacağını biliniyor. Amerikalı, Avrupalı kendi dışındaki kültürleri sadece inceler; bizim samimiyetimiz ve sıcaklığımızla benimsemez. Bu soğuk ve mesafeli bir davranıştır. Öğrendiklerini istismar etmek ister. Bu yüzden kaliteyi sömürür. İnsanla ilgisi, sadece kendi insanı bakımındandır. Bir Afrikalıyı, Bir Hintliyi, bir Çinliyi, bir Rus'u, bir Türk'ü hissedemez içinde. Her şeyi bir anatomi masasına yatırır, kusurları ortaya koyar, sahip olabileceklerini alır -mülkiyet duygusu-. Edebiyatta bile çıkarına bakar. Bir Puşkin'i anlayamaz. Dostoyevski'ye, Tolstoy'a yaklaştığı gibi yaklaşamaz. Biz Steinbeck'in pamuk ve şeftali toplayan işçileriyle birlikte acı çekeriz, Hamlet'in meselesine katılırız. Palto bizi derinden sarar. Batılı değerlendirir, biz severiz. Yalnız Batıya karşı olmak da bu evrenselliğimize uymuyor. Türk olarak başka türlü olduğumuzu, barbar ve geri kalmış olmadığımızı hissetmek için Batıya karşı çıkıyoruz sanki. Biz Doğuya da Batıya da sahip çıkabiliriz oysa. Kültürümüzü zenginleştirecek bu evrensel özelliğimizi belki bilmeden baltalıyoruz. Çocukça sa-

eksikliklerine rağmen dünyayı tanımak istiyor. Biz geri kalmış bir ülke değiliz, fakir düşmüş bir soyluya benzetilebiliriz ancak. Arap ülkeleri bütün petrol gelirlerine rağmen ne yapacağını, parasını nasıl kullanacağını bilmiyor. Amerikalı, Avrupalı kendi dışındaki kültürleri sadece inceler; bizim samimiyetimiz ve sıcaklığımızla benimsemez. Bu soğuk ve mesafeli bir davranıştır. Öğrendiklerini istismar etmek ister. Bu yüzden kaliteyi sömürür. İnsanla ilgili, sadece kendi insanı bakımındandır. Bir Afrikalıyı, Bir Hintliyi bir Çinliyi, bir Rus'u, bir Türkü hissedemez içinde. Her şeyi bir anatomi masasına yatırır, kısımları ortaya koyar, sahip olabileceklerini alır - mülkiyet duygusu - Edebiyatta bile çıkarına bakar. Bir Puşkin'i anlayamaz. Dostoyevski'ye, Tolstoy'a yaklaştığı gibi yaklaşamaz. Biz Steinbeck'in pamuk ve şeftali toplayan işçileriyle birlikte acı çekeriz, Hamlet'in meselesine katılırız, Balzac bizi derinden sarsar. Batılı değerlendiririz, biz severiz. Yahut Batıya karşı olmak da bu evrenselliğimize uymuyor. Türk olarak başka türlü olduğumuzu, barbar ve geri kalmış olmadığımızı hissettirmek için Batıya karşı çıkıyormuş sanki. Biz Doğuya da Batıya da sahip çıkabiliriz oysa. Kültürümüzü zenginleştirecek bu evrensel özelliğimizi belli bilmeden haltalıyoruz. Çocukça samimiyetimizi yaşamaya

mimiyetinizi gizlemeye kalkışarak Batılı çürümüş diplomatları taklit etmeye çalışıyoruz. Batılı gerçekten hesaplıdır, dostluk, yardımlaşma gibi sözler kalıplardan ibarettir. Biz de onlara özeniyoruz. Nihilistler çıkarıyoruz. Bayramlar, törenler anlamını kaybetmiştir. Aydınımız ülkesinde kendini yabancı hissediyor. (Dostoyevski'den örnekler) Ülkemizi sevmiyoruz, kaçıp gitmek istiyoruz. Kötü yöneticiler, aydınlar halkla ilişki kurmasını becerebildiği halde, biz halkı sevmediğimiz için kendimizi ülkemizde istenmeyen bir misafir gibi hissediyoruz. Bu yüzden onu tanımak, onun derinliğini, ruhunu hissetmek istemiyoruz.

Bayramlar gibi sosyal sloganlar da aslında anlamını kaybetmiştir. Toplumcu aydınlar da halkı istatistiklerin rakamları ya da kitaplardaki teorilerin örnekleri olarak görüyorlar. Bazımız Batıdan korkuyoruz, bazımız Doğudan ve en çok halktan kopuyoruz. Halkın içinden gelen aydınlar bile hemen burjuvalaşıyor, burjuvalara kendini beğendirmek için romanlarında, hikâyelerinde yarım yamalak öğrendiği görülmemiş burjuva biçim inceliklerine özeniyor ya da halkının şivesini taklit ederek halkım burjuvaya turistik bir eşya gibi satmaya kalkıyor. İstiyor ki burjuva halkın acılarını, topraksızlığını

Kalkınarak Batılı sömürgeci diplomatları taklit etmeye çalışıyoruz. Batılı gerçekten hesapsızdır, dostluk, yardımlaşma gibi sözler kalıplaşmadan ibaretler. Biz de onları özeniyoruz. Nihilistler çıkarıyoruz. Bayanlar, töreler anlamını kaybetmiştir. Aydınımız ülkesinde kendini yabancı hissediyor. (Dostoyevskiden örnekler) Ülkemizi sevmiyoruz, kaçıp gitmek istiyoruz. Kötü yöneticiler, aydınlar halkla ilişki kurmasını becerebildiği halde, biz halkı sevmediğimiz için kendimizi ülkemizde istenmeyen bir misafir gibi hissediyoruz. Bu yüzden onu tanımak, onun derinliğini, ruhunu hissetmek istemiyoruz. Bayanlar gibi sosyal sloganlar da aslında anlamını kaybetmiştir. Toplumcu aydınlar da halkı istatistiklerin rakamları ya da kitaplardaki teorilerin örnekleri olarak görüyorlar. Bazımız Batıdan korkuyoruz, bazımız Doğudan ve en çok halktan kopuyoruz. Halkın içinden gelen aydınlar bile hemen burjuvalaşıyor, burjuvalara kendini beğendirmek için romanlarında, hikâyelerinde yarım yamalak öğrendiği görülmemiş burjuva biçim inceliklerine özeniyor ya da halkının şivesini taklit ederek halkını burjuvaya turistik bir eşya gibi satmaya kalkıyor. İstiyor ki burjuva halkın anlarını, kopuk burjuvalığını

susuzluğunu, tıpkı duvarına astığı kilim, çorap, boyunduruk gibi karşısına alıp seyretsin. Çarıklı erkânıharplik yapıyor yani. Köylü ve işçi ve küçük memur ve yani ezilenler adına yapılan edebiyata kültür heyecanı biriktiren rahatı yerinde burjuva sahip çıkıyor. Böylece şehirli aydın gibi, köyden gelen aydın da köklerinden kopuyor, bir salon serserisi, bir meyhane gezgini oluyor. Oysa halk artık kendini tanıma, kendi bilincine varma, kendi ruhunu çözümleme çabası içindedir, buna başlamıştır. Aydın halkın öncüsüdür gibi bir söz vardır; oysa artık aydın kendi halkının yapmaya başladığı atılımların gerisinde kalmaya başlamıştır. İlerici, gerici her türlü akımların tekelini ellerinde tutan bir küçük yarı-aydın çetesi, yıllardır kendini yenileme gerçeğini duymadığı için bugün artık yerini kaybetmemek için ancak bezirgân oyunlarıyla ayakta durmaya çalışmaktadır. Yıllardır halkı ve aydın potansiyelini hor gördüğü için kendini geliştirmek için parmağını oynatmamıştır. Bugün haksız olarak gaspettikleri yerler gerçek sahiplerini beklemektedir. Halkın evrensel ruhuna inanan, onu derinliğine tanımaya çalışan gerçek bir aydın topluluğu bu kültür gangsterlerinin yerini almazsa toplumun, çağın çok gerisinde kalacaktır Türk edebiyatı. Birbirlerine

susuşluğuna, tıpkı duvarına astığı kilim, seccade, kaşındenmek gibi karşısına alıp seyretmesi. Çarklı erkânıharplik yapıyor yani. Köylü ve işçi ve küçük memur ve yani ezilenler adına yapılan edebiyata kültür heyecanı kattıktan rahatı yerinde burjuva sahip çıkıyor. Böylece şekilli aydın gibi, köyden gelen aydın da kökleriinden koparıyor, bir salon serserisi, bir meyhane gezgini oluyor. Oysa halk artık kendini tanıma, kendi bilincine varma, kendi ruhunu çözümleme çabası içindedir, buna başlamıştır. Aydın halkın öncüsüdür gibi bir söz vardır; oysa artık aydın kendi halkının yapmaya başladığı atılımların gerisinde kalmaya başlamıştır. İlerici, gerici her türlü akımların fekelini ellerinde tutan bir küçük yarı-aydın çetesi, yıllardır kendini yenileme gereğini duymadığı için bugün artık yerini kaybetmemek için ancak bezirgân oyunlarıyla ayakta durmaya çalışmaktadır. Yıllardır halkı ve aydın potansiyelini hor gördüğü için kendini geliştirmek için pırıltısını uyandırmamıştır. Bugün haksız olarak gaspettikleri yerler gerçek sahiplerini beklemektedir. Halkın evrensel ruhuna inanan, onu derinliğine tanımaya çalışan gerçek bir aydın topluluğu bu kültür gangsterlerinin yerini almazsa toplumun, çağın çok gerisinde kalacaktır Türk

ödül dağıtan, oyunun kurallarını bozmaya cesaret edemeyen bu kuru kalabalık aslında tek bir kütledir; ilericilik-gericilik kavgası görünüşte bir çekişmedir. İlericiler, yerlerinde kalmak için değil namuslu bir sosyalistin, sahtekâr bir bezirgânın yapmayacağı oyunlarla uğraşırlar, kendilerini övenlere pay verirler. Ne yazık ki halkın değerlerine sahip çıkmaya çalışanlar da -kendilerine bir isim vermedikleri halde- gerici ya da sağcı denilen ve orta çağın karanlığında yaşayan zavallılardır. Sanat sanat içindir- sanat toplum içindir kısır çekişmesine karşı sanat insan içindir parolasıyla çıktıkları halde insanın, gerçek insanın farkında değillerdir. Gerçekten 'korkak bir karanlık içinde'dirler. Yaşamaktan, eğlenmekten korkarlar. İnsanı, özellikle kadını tanımaktan korkarlar. Dünya nimetlerini çağ dışı boş inançlar yüzünden teperler. Aslında bir ruh hastasının tepkisidir bu; daha doğrusu reddettikleri nimetlere kapılmaktan korkan bozuk ruhların tepkisidir bu. Bu yüzden sosyalizmi ahlâksızlık sanırlar, bu yüzden emperyalizm ile sosyalizmi birbirine karıştırırlar. Allah için bazı sosyalistlerimiz de özel yaşantılarıyla onlara hak verdirecek durumdadırlar. Bir sosyalist eleştirmenimizin dediği gibi 'Türk solu geç kalkar, çünkü bir gece önce saba-

edebiyatı. Birbirlerine ödül dağıtan, organın kanallarını bozmaya cesaret edemeyen bu kanı kalabalık aslında tek bir kütledir; ilericilik-gericilik kavgası görünüşte bir çekişmedir. İlericiler, yerlerinde kalmak için değil namuslu bir sosyalistin, sahtekâr bir bezirgânın yapmayacağı oyunlarla uğraşsınlar, kendilerini övenlere pay versinler. Ne yazık ki halkın değerlerine sahip çıkmaya çalışanlar da - kendilerine bir isim vermedikleri halde - gerici ya da sağcı denilen ve orta çağın karanlığında yaşayan zavallılardır. Sanat sanat içindir - sanat toplum içindir kısır çekişmesine karşı sanat insan içindir savlarıyla çıktıkları halde insanın, gerçek insanın farkında değillerdir. Gerçekten korkak bir karanlık içinde dirler. Yaşamaktan, eğlenmekten korkarlar insanı, özellikle kadını tanımaktan korkarlar. Dünya nimetlerini çağdışı boş inançlar yüzünden teperler. Aslında bu ruh hastasının tepkisidir bu; daha doğrusu reddettikleri nimetlere kapılmaktan korkan bozuk ruhların tepkisidir bu. Bu yüzden sosyalizmi ahlâksızlık sanırlar, bu yüzden emperyalizm ile sosyalizmi birbirine karıştırırlar. Allah için bazı sosyalistlerimiz de içsel yazgılarıyla onlara hak verdirecek durumdadırlar. Bir sosyalist, meziyetsiz olduğu

ha kadar içmiştir.' Bu insanlardan Türk halkı artık bir şey beklememeli. Üç kâğıtçılıkla ne devrim olur, ne de ümmeti islâm kurtulur. Bunlar 'çürüyen et, dökülen diş' gibidirler. Bayrak yaptıkları inançlarına rağmen, aslında inançsızdırlar. Kim hangi kapıdan ekmek yiyorsa, o kapının kulluğunu etmektedir. Bunlar Osmanlı İmparatorluğu'nun mirasının kötü bölümü olan kapıkulu kurumunun temsilcileridir. Kendilerine karşı çıkılmasını, haksız yere işgal ettikleri görüşlere karşı hakaret sayarlar. Kendini sosyalist sayan biri, suçunu ortaya dökeni halk düşmanı olarak suçlayarak yavuz hırsızlık oynar. Kendini kapitalist olarak ilân eden birinin serveti, fabrikası yoksa böyle birine herkes güler; haydi ordan çulsuz derler, züğürt kapitalist olur mu? Nedense kendisini sosyalist sayanlardan kimse ehliyet sormamaktadır. Olsa olsa 'sosyalizme sempati duyan' yani özel deyimiyle 'sempatizan' sayılması gerekenler ortalığı kasıp kavurmaktadırlar. Sonra solda ve sağda hayli kalabalık olan bu çıkarcı zümre, bütün gösterişine rağmen kim parayı bastırırsa ona hizmet etmektedir. Ele güne karşı, hele sağcılara karşı ayıp olmasın diye de kabahatler örtbas ediliyor. Kol kırılır yen içinde.'

gibi 'Türk solu geç kalkar, çünkü bir gece önce sabaha kadar içmiştir.' Bu insanlardan Türk halkı artık bir şey beklememeli. Üç kâğıt şıklıkla ne devrim olur, ne de ümmeti ~~müslüman~~ işçim kurtulur. Bunlar 'çürüyen et, dökülen diş' gibidirler. Başarılı yaptıkları inançlarına rağmen, aslında inançsızdırlar. Kim hangi kapıdan ekmek yiyorsa, o kapının kulluğunu etmektedir. Bunlar Osmanlı İmparatorluğunun mirasının kötü bölünüş olan kapı kulu kurumunun temsilcileridir. Kendilerine karşı çıkılmasını, halkın yere işgal ettikleri görüşlere karşı hakaret sayarlar. Kendini sosyalist sayan bir, suçunu ortaya dökeni halk düşmanı olarak suçlayarak yavuz hırsızlık oynar. Kendini kapitalist olarak ilân eden birinin serveti, fabrikası yoksa böyle birine herkes güler; haydi oradan sulu zügüt kapitalist olur mu? Nedeuse kendisini sosyalist sayanlardan kimse ehliyet sormamaktadır. Olsa olsa 'sosyalizme sempatı duyan' yani özel deyimiyle 'sempatizan' sayılması gerekenler ortalığı kasıp kavurmaktadırlar. Sonra solda ve sağda hayli kalabalık olan bu çıkarcı züme, bütün gösterişine rağmen kim parayı basarsa ona hizmet etmektedir. Ele güne karşı, hele sağcılara karşı ajitpop olmasın diye de kabahatler ort bas ediliyor! Kol kırılır yen içinde.'

Artık her yerde, hangi kampın adamı olurlarsa olsunlar bunları teşhir etmenin, önce halka örnek olabilmek için aydının kendisiyle hesaplaşma vakti gelmiştir. Yazarlar da romanında hikâyesinde şiirinde bu hesaplaşmaya girişmelidir. Kendinden korkanlara bir diyeceğimiz yok tabii.

6 Ocak 1975

Tiyatronun kulisi. Soyunma odası. Bir divan bir ayna, bir komodin, bir iki tabure. Servet ve Emel. Emel ayna karşısında oturuyor. Servet divanda. Not: ev dışında bütün dekorlar çok sade ve şematik olacaktır.

SERVET: İşler iyi gitmiyor artık. Tiyatronun altın devri kapandı.

EMEL (gülerek): Bunu anlatmakta biraz geç kaldınız galiba. (Süslenmeye başlar)

SERVET: Bu ne hazırlığı? Bugün prova yok ki.

EMEL: Bir reklâm filminde oynayacağım. (Servet'e döner). Önce bir buzdolabının karşısında şaşıracağım, sonra çamaşır tozuna sarılacağım. Bankamızda bir de ikramiye kazanmışım (yapmacıklı bir tavırla içini çeker) yarım saatte böylesine değişik kişiliklere bürünmek bir sanatçı için ne güç.

SERVET (içini çeker): Tiyatro da farklı bir şey mi oldu sanki. Geçen gün arkadaşlarınızla sanat propagandadır diye tartışıp duruyordunuz.

EMEL (Güler): O başka...

SERVET: Tiyatro kutsal amaçlarından gittikçe uzaklaşıyor. Şiirden anlamı kaldırdılar önce, sonra müzikte melodi kalmadı, arkasından resimde figür kalmadı. Geçen gün genç bir

Artık her yerde, hangi kanaldan adamı olurlarsa olsunlar bunları teşhir etmenin, önce halka örnek olabilmek için aydının kendisiyle hesaplaşma vakti gelmiştir. Yazarlar da romanında, hikâyesinde şiirinde bu hesaplaşmaya girişmelidir. Kendinden korkanlara bir diyeceğimiz yok tabii.

6 ocak 1975

Tiyatronun kulisi. Soyunma odası. Bir divan bir ayna, bir komodin, bir iki tabure. Servet ve Emel. Emel ayna karşısında oturuyor. Servet divanda. Not: ev dışında bütün dekorlar çok sade ve şematik olacaktır.

SERVET: İşler iyi gitmiyor artık. Tiyatronun altın devri kapandı.

EMEL (gülerek): Bunu anlamakta biraz geç kaldınız galiba. (Süslenmeye başlar)

SERVET: Bu ne hazırlığı? Bugün prova yok ki.

EMEL: Bir reklâm filminde oynayacağım. (Servet'e dönerek) Önce bir kızdolabının karşısında şarkı söyleyeceğim, sonra pinoşor tozuna sarılacağım. Bakanımızda bir de kravatçı kazanmışım. (yapmacıklı bir tavırla işini yoldaş) yapmak bu biçimde değişik kişilikler bünyemek bir sanatçı için ne güç.

SERVET (içini çeker): Tiyatro da faklı bir şey mi oldu sanki. Geçen gün arkadaşlarımızla sanat propagandası değil tartışıp duruyorduk.

EMEL (güler): İş başka.

SERVET: Tiyatro kutsal amaçlardan gittikçe uzak kaçıyor. Şiirden anlamı kalmadı, resimden, müzikten eser kalmadı, sokaklardan eşinden figür kalmadı.

adam gelmiş. Bir oyun getirecekti. Nerde, dedim. Oyunda konuşmayı kaldırmış kendisi.

EMEL: Pandomim!

SERVET: Yok canım, 'Anlayış tiyatrosu'ymuş. Seyirci tembel tembel oturamaz artık diyor. Oyuncunun içinden geçenleri anlamalıymış. (Ayağa kalkar.) Ne yapsam? Ben de gaz sobası reklâmı mı yapsam? Elimden gelmez ki. Ben romantik dönemi temsil ediyorum tiyatroda.

EMEL: Yüz yıl önceydi sözünü ettiğiniz şey. Geçmiş olsun.

SERVET (Heyecanlı): Hayır! Romantikler ölmez. İnsanlar acıklı olaylara her zaman ilgi gösterirler. Şimdi kimsenin ilgi göstermeyeceği orta halli vatandaşlar, meselâ silik emekliler, fakir memurlar, saatlerce sahnede seyircinin merhametini uyandırmaya çalışıyorlar. (Elini sallar) İnsan, kendi gibi olanlara merhamet gösterir mi hiç! Nerde eski dilenciler, serseriler, sarhoşlar? Ya da fakir düşmüş asiller! Hayır insanlar ya düşkünlere acır, ya da yüce varlıkları kıskanır. (Üzgün). Eskiden tanrılar varmış, insanların kaderine hükmeden tanrılar! Ve onların yeryüzünde gölgesi sayılan kırallar, imparatorlar. Onlar bir iç çekti mi bütün millet inlermiş.

EMEL: Siz Eski Yunan'da yaşamalıydınız.

SERVET (Heyecanla): Her yıl bütün turistik yerlerimizi geziyorum. Eski ve yerle bir olmuş taşların arasında dolaşıyorum (Oynar). Orada her şey büyüktü. Tanrılar çizerdi kade-

Geçen gün gene, bir adam gelmiş. Bir oyun getirecekti. Nerde, dedim. Oyunda konuşmayı kaldırmış kendisi.

EMEL: Pandomim!

SERVET: Yok canım, 'Anlayış tiyatrosu' ymış. Seyirci tembel tembel oturmaz artık diyor. Oyuncunun içinden geçenleri anlatmalıymış. (Uyağa kalkar.) Ne yapsam? Ben de gaz sobası reklamı mı yapsam? Elimden gelmez ki. Ben romantik dönemi temsil ediyorum tiyatroda.

EMEL: Yüz yıl önceydi sözünü ettiğiniz şey. Geçmiş olsun.

SERVET (Heyecanla): Hayır! Romantikler ölmez. İnsanlar zaman zaman onlara hep yeniden ilgi gösterirler. Şimdi kimsenin ilgi göstermediği orta halli vatandaşlar, memurlar, ilkokul emekliler, fakir memurlar, saatlerce sahnede seyircinin merhametini uyandırmaya çalışıyorlar. (Etini sallar) İnsan, kendi gibi onlara merhamet gösterir mi hiç! Nerde eski dilenciler, serseriler, sarhoşlar! Ya da fakir düşmüş asiller! Hepsi insanlar ya düşkünlere acır, ya da güne vatandaşlarına kızarım. (Üzgün) Eskiden tanrılar varmış, insanların kaderine hükmeden tanrılar! Ve onların gözünde gölgesi olan kurallar, imparatorlar. Onlar bir de hepsi bir bütün millet imiş.

EMEL: Siz eski zamanda yaşamalısınız.

SERVET (Heyecanla): Her yıl bütün temsillerinizi seyrediyorum. Eski ve yeni bir olmuş taşların arasında dolaşıyorum. (Üzgün) Orada her şey bitmişti. Tanrılar çizerdi kaderinizi, oyunlarınızı

rimizi. Oyunlarımızı on bin kişi seyrederdi bir gecede. Taştan koltuklarına kurulmuş kıralların hemen karşısında, onlarla aynı seviyede oynardık oyunlarımızı. Sonra Barbarlar geldi, sahneyi aşağı indirdiler aşağılık oyunları için, kaderin pençesinde kıvranan soylu oyuncuların yerini, aslanların pençesine atılan zavallı köleler aldı. Ve o günden beri halkı oyalamak için daha nice zavallı böyle alanlarda kurban edildi. Türlü sıkıntıların pençesinde kıvranan on binlerce zavallı uzaktan onları seyrederek ferahladı. Alanlarda kan gövdeyi götürürken kalabalık çılgınca eğleniyordu (Sesini değiştirir). Benim bulunduğum yere uzak olduğu için göremiyorum. Galiba bir sakatlanma oldu orada. Selim yerde yatıyor. Hakem, saha dışındakilere, yaralıyı alandan kaldırın, her şeye rağmen oyunun devam etmesi gereklidir, oyunu daha fazla durduramam gibi bir işaret yaptı. Seyirci bağırıyor, yaralıyı kaldırın, oyunu sürdürün! Hakem de halkın isteğine boyun eğiyor. Kanlar içinde yatan Selim'i kaldırıyorlar, bir sedyeye koyarak oyunun dışına taşıyorlar. Selim yarı ölü bir durumda. Hakem olaya sebebiyet veren Katil II'ye kırmızı kart gösteriyor (Sesini yükseltir). Oyun yeniden başladı. Soldan hücum ediyorlar. Hücum! İleri! (Yere düşer).

EMEL (Gülerek alkışlar): Bravo!..

SERVET (Mahzum): Onun için bizi kimse seyretmiyor. (Cebinden mendilini çıkarır, terini siler). Bir de (Elindeki men-

onlar kişi seyrederdi bir geçide. Taştan koltuklarına kurulmuş kralların önünde kaşısında, onlarla aynı seviyede oynardık oyunlarımızı. Sonra barbarlar geldi, sahneyi aşağı indirdiler aşağılık oyunlar için, kaderin pençesinde kıvranan soylu oyuncuların yerini, aslanların pençesine atılan zavallı köleler aldı. Ve o günden beri halkı oyalamak için daha nice zavallılar böyle alanlarda kurban edildi. Tirilir sultanların pençesinde kıvranan onbinlerce zavallı uşaktan onları seyrederek öğrendi. Alanlarda kan görmeyi götürürken kalabalık çılgınca eğleniyordu (Sesini değiştirir) Benim bulunduğum yere uzak olduğu için görmüyorum. Galiba bir sakatlanma oldu orada. Selim yerde yatıyor. Hakem, saha dışındakilere, yaralıyı alandan kaldırın, her şeye rağmen oyun devam etmesi gerekliydi, oyunu daha fazla durduramam gibi bir işaret yaptı. Seyirci bağırıyor, yaralı kalksın, oyunu sürdürün! Hakem de halkın isteğine boyun eğiyor. Kanlar içinde yatan Selim'i kaldırıyorlar. Bir sedyeye koyarak oyunun dışına taşıyorlar. Selim yarı ölü bir durumda. Hakem olaya sebebiyet veren Katil II'ye kırmızı kart gösteriyor. (Sesini yükseltir) Oyun yeniden başladı. Soldan hücum ediyorlar. Hücüm! İleri! (Yere düşer)

EMEL (güçsek alkışlar): Braro!

SERVET (Mahzun): Onun için bizi kimse seyretmiyor. (Cebinden mendilini çıkarır, sesini siler):

dili açar) mendil kadar bir perde çıktı, üzerinde teksirle basılmış gibi silik görüntüler (Elleriyle kendini göstererek) canlı, hareketli, yaşayan, gülen ve ıstırap çeken insanlardan kaçıyorlar ve evlerine sığınarak çorap reklâmları arasında hapisane kaçkını gölgeleri seyrediyorlar. Evet! Gölgeler!..

Saffet ve Coşkun girer. Servet önce Saffet'i görür. Coşkun girmekten çekindiği için bir kenarda kalmıştır.

SAFFET: Merhaba Bay Sermaye.

SERVET: Merhaba gençlik. (Başını çevirir). İşler kötü gidiyor, para yok (Coşkun'u görür. Şaşırır). Özür dilerim.

SAFFET: Sizi tanıştırmadım. (Coşkun'a döner). Tarih yazarı Coşkun Bey. Patronumuz ve dolayısıyla baş oyuncumuz Servet Duygulu. (Gülümser). Memnun oldunuz. (Emel'e döner). Emel Sevinir hanım. Büyüyünce aktris olacak.

EMEL: Sersem!

SAFFET (Coşkun'a): Son oyunda bana böyle diyordu da. Kötü oyuncular bir süre rollerinin etkisinden kurtulamazlar.

COŞKUN (Yabancılık çektiği için sıkılmıştır): Şey... Saffet size... Ben yazar filân değilim, emekli tarih öğretmeniyim.

SAFFET (Yapmacık bir kızgınlıkla): Ben size böyle mi öğrettim Coşkun Bey? Patron emeklilerden hoşlanmaz demedim mi size!.. Sonra da sizi bir oyun yazarı olarak takdim edecektim. (Servet'i oynar) Ben ancak ölünce emekliye ayrı-

Bir de (Bilindeki mendili açar) mendil kadar bir perde çıktı, üzerinde tekerlek bastırmış gibi silik görüntüler (Elleriyle kendini göstererek) Canlı, hareketli, yaşayan yaratıklar çeken insanlardan kaçıyorlar ve evlerine sığınarak camlarına reklâmlara arasında hapisane kaçkını gölgeler seyrediyorlar. Ürkek gölgeler!

Saffet'e Coşkun girer. Servet önce Saffet'i görür. Coşkun girmekten çekindiği için bir kenarda kalmıştır.

SAFFET: Merhaba Bey Sermaye.

SERVET: Merhaba gençlik. (Başını çevirir) İşler kötü gidiyor, para yok (Coşkun'u görür. Şaşırır) Ş'şin ilerim.

SAFFET: sizi tanıştırmadım. (Coşkun'a döner) Tarık yazarı Coşkun Bey. Patronumuz ve dolayısıyla baş oyuncumuz Servet Duygulu. (gülümser) Memnun oldunuz. (Emel'e döner) Emel Sevinir hanım. Büyük günüz alâtris olacak.

EMEL: seseem!

SAFFET (Coşkun'a): Son oyunda bana böyle diyordu da. Kötü oyuncular bir süre rollerinin etkisinden kurtulamazlar.

COŞKUN (yalancılık yaptığı için sıkılmıştır): Şey... Saffet size... Ben yazar falan değilim, emekli tarih öğretmeniyim.

SAFFET: (şaşırma ile bir kızgınlıkla): Ben size böyle mi söyledim Coşkun Bey (↑ Patron emekli öğretmenden kızlanmaz demedim. Siz bir oyun yazarı olarak tanıdım sonra da edebiyatçım.

(Servet'i ayırır) Bu emek ilişkisine emekçiye uygulacağım.

lacağım.
SERVET (Coşkun'dan utanır): Kusura bakmayın. Biz her zaman böyle değilizdir.
COŞKUN (Kaçamak bir bakışla Emel'i süzer): Hayır, benim için çok değişik bir hava (Sıkılarak) Saffet'in dediği gibi, birlikte bir şeyler karalıyoruz da.
EMEL: Oyun mu yazıyorsunuz gerçekten?
COŞKUN (Utanarak gülümser): Yok canım, gerçek değil oyun.
SAFFET: Oyun yazarlığı oynuyoruz demek istiyor.
COŞKUN: Saffet eksik olmasın bana çok yardımcı oluyor. Söylediğine göre oyunlarda sözlerimi seyirci pek anlamayacakmış. Gördüğünüz gibi bu endişeyle bütün sözlerimi benden sonra açıklıyor. (Saffet güler).
EMEL (İlgilenerek): Nasıl oyunlar yazıyorsunuz?
COŞKUN (İlgiden hoşlanır): Şimdilik zararsız oyunlar yazıyoruz, yani tehlikesiz şeyler.
EMEL: Ne gibi? Yani ne tür oyunlar demek istiyorum.
COŞKUN: Hangisinin beğenileceğini bilemediğimiz için şimdilik her tür oyun yazıyoruz: Tarihî trajediler, bulvar komedileri...
SERVET (Atılır): Bence şöyle kuvvetli ve keskin karakterlerin olduğu dramlar yazmalısınız. Biliyor musunuz bu tür oyunların henüz iyileri yazılmamıştı, daha yeni yeni alışıyorduk...
SAFFET (Tamamlar): Fedakâr analara, hayırsız evlâtlara, zalim babalara.
SERVET: Evet, ne olmuş yani? Böyle renkli, böyle güçlü

SERVET (Coşkun'dan utanır): Kusura bakmayın. Biz her zaman böyle değiliz dir.

COŞKUN (Kaçamak bir bakışla Emel'i süzer): Hayır, benim için çok değişik bir hava. (Sıkılarak) Saffet'in dediği gibi, birlikte bir şeyler karalıyoruz da.

EMEL: Oyun mu yazıyorsunuz gerçekten?

COŞKUN (utanarak gülümser): Yok canım, gerçek değil oyun.

SAFFET: Oyun yazarlığı oynuyoruz demek istiyor.

COŞKUN: Saffet eksik olmasın bana çok yardımcı oluyor. Söylediğine göre oyunlarda sözlerimi seyirci pek anlamaya çalışmış. Gördüğünüz gibi bu endişeyle bütün sözlerimi benden sonra açıklıyor.

Saffet güler.

EMEL (ilgilenerek): Nasıl oyunlar yazıyorsunuz!

COŞKUN (ilgiden hoşlanır): Şimdilik zararsız oyunlar yazıyoruz, yani tehlikesiz şeyler.

EMEL: Nasıl gibi? Yani ne tür oyunlar demek istiyorsun.

COŞKUN: Henüz seyircinin beğenilip beğenilmediğini bilmediğiniz için şimdilik her tür oyun yazıyoruz: tarihi trajediler, bulvar komedileri...

SERVET (Atılır): Bence böyle kuvvetli ve keskin karakterlerin olduğu dramlar yazmalısınız. Biliyor musunuz bu tür oyunlardan henüz iyileri yazılmamıştı, daha yeni yeni alışıyorduk...

SAFFET (Tamamlar): Fedakâr annelere, hayırsız evlatlara, zalim babalara.

SERVET: Evet, ne olursa yani! Böyle renkli, böyle

kişilerle bütün sahneyi bir anda doldurmak mümkündü. (Durur). Benim için insanlar arasındaki büyük meseleler önemlidir. Ben insanı hayatını sarsan büyük fırtmalar içinde tanımak isterim.

SAFFET (Aynı tonda tamamlar): Emekli tarih öğretmenlerinin küçük dramları beni ilgilendirmez.

SERVET (Özür diler gibi): Onu demek istemedim. Camm biz Coşkun Beyin hayatından değil, yazacağı oyunlardan söz ediyoruz şimdi.

SAFFET (Yan ciddi): Unutmayın ki azizim HAYAT DA BİR OYUNDUR!

SERVET: Ben onu bunu bilmem. Hayatımızın büyük dalgalanmalarının daha yeni yeni farkına varıyorduk. Daha insan olduğumuzu tam anlamamıştık. Millet olduğumuzu hissetmemiz için henüz bir fırsatını bulamamıştık. İşte tam bu sırada Avrupalı ustalarımız insan ruhunun yorulduğunu, insanın dehşet verici bir ortam içinde kaybolmaya yüz tuttuğunu ithal ettiler bize. Bunalım dediler. Biz daha ferahlamanın özlemini çekiyorduk. Fedakâr analarımız ve yıkıcı gençlerimiz daha sahneye çıkmamıştı. Birden evkaf memurluğundan emekli Dilâver... (Coşkun'a döner) tekrar özür dilerim.

SAFFET: Boğazın kurudu patron. Bizim de içimiz. Avans olarak bize bir içki ikram et.

SERVET: (Coşkun'a döner): Dünyanın hiçbir yerinde meselâ bir tiyatro kulisinde böyle heyecana tesadüf edilemez artık. Artık dünya kurudu. Bizden başka (bağırarak). Bizden başka.

güçlü kişilerle bütün sahneyi bir anda doldurmak mümkündü. (Durur) Benim için insanlar arasındaki büyük meseleler önemlidir. Ben insanı hayatını saran büyük fırtınalar içinde tanımak isterim.

SAFFET (Aynı tonda tamamlar): Emekli tarih öğretmenlerinin küçük dramları beni ilgilendirmez.

SERVET (Özür diler gibi): Onu demek istemedim. Canım Cüneyt Bey'in hayatından değil, yazacağı oyunlardan söz ediyoruz şimdi.

SAFFET (yarı ciddi): Unutmayın ki azizim HAYAT DA BİR OYUNDUR!

SERVET: Ben onu henüz bilmem. Hayatımızın büyük dalgalanmalarının daha yeni yeni farkına varıyorduk. Daha insan olduğumuzu tam anlamamıştık. Millet olduğumuzu hissetmemiz için henüz bir fırsatımız bulamamıştık. İşte tam bu sırada Avrupalı ustalarımız insan ruhunun yorulduğunu, insanın dehşet verici bir ortam içinde kaybolmaya yüz tuttuğunu ithal ettiler bize. "Bunalım" dediler. Biz daha kavramlarının öğretimini çekiyorduk. Tedahür sanatlarımız ve yıkık gençleriniz daha sahneye çıkmamıştı. Birden evkaf memurluğundan emekli Dilâver....

(Cüneyt'e döner) tekrar özür dilerim.

SAFFET: Boğazın kurnazı patron. Bizim de içimiz. Aranıza olarak bize bir içki ikram et.

SERVET (Cüneyt'e döner): Dünyanın hiç bir yerinde 6 metrelik bir tiyatro kulisinde böyle hayat asla rastlanılmaz artık. Tatlı dünya kurnazı.

SAFFET: Öz değerlerimizi tanıyalım. Dünyada bizden başka böyle kargaşalık yoktur. Dünyada bizden başka hiçbir ülkede serbest teşebbüs böyle birden heyecanlanıp oyuncularını meyhaneye götürmez.

SERVET: İnsan kardeşlerim! Hepinizi seviyorum.

SAFFET(başını önüne eğer): Ve bizden başka hiçbir ülkede bir oyuncu iki aydır doğru dürüst para alamadığı halde patron ona meyhaneye götürüyor diye birden her şeyi unutup yola koyulmaz. (Odadakilere döner) Kaderimizi kötü bir oyun gibi yaşıyoruz artık. Sağdan çıkarlar (Çıkarlar, Coşkun önden giderken hafifçe başını çevirerek Emel'e bakar.)

Meyhane. Uzunca bir masa. Coşkun, Saffet, Emel, Servet oturmuşlar. Emel ve Coşkun yanyana, Saffet ve Servet masanın kısa yanlarında karşı karşıya. Bir garson ara sıra girerek servis yapar. Garsonu, müzik hocasını oynayan aktör canlandırır. Müzik hocası gibi siyahlar giymiştir ve papyon kravat takmıştır. Masada bardaklar, şişeler, tabaklar. Oldukça içilmiş olduğu kişilerin yüzlerinden belli olur. Garson girer.

COŞKUN (Saffet'e): Bu garsonu sanki bir yerden tanıyorum. (Garsona bakar) Sanki daha önce bu adam çok başka bir iş yapıyordu. Son günlerde herkesi birbirine karıştırıyorum zaten. (Tekrar garsona bakar) Hayır, herhalde karıştırıyorum

Bizden başka (bağırarak) Bizden başka.
SAFFET: Öz değerlerimizi tanıyalım. Dünyada bizden başka böyle kargaşalık yoktur. Dünyada bizden başka hiç bir ülkede serbest teşebbüs böyle biden heyecanlanıp oyunlarını meyhaneye götürmez.
SERVET: İnsan kardeşlerim! Hepinizi ~~bay~~ seviyorum.
SAFFET (başını önüne eğer): Ve bizden başka hiç bir ülkede bir oyuncu iki aydır doğru dürüst para alamadığı halde patron onu meyhaneye götürüyor diye biden herşeyi unutup yola koyulmaz. (Odadan dışarı dönerr) Kaderimize kötü bir oyun gibi ~~geçiyoruz~~ artık. Sizden çıkarlar (Çıkarlar. Coşkun önden giderken hafifçe başını çevirerek Enel'e bakar.)

Meyhane. Uzunca bir masa. Coşkun, Saffet, Enel, Servet oturmuşlar. Enel ve Coşkun ~~yanyana~~, Saffet ve Servet masanın kısa yanlarında karşı karşıya. Bir garson ara sıra gelerek servis yapar. Garson, müzik hocasını oynayan aktör canlandırır. Müzik hocası gibi sigaralar içmiştir ve papyon kravat takmıştır. Masada bardaklar, şişeler, kalıplar. Eldukça içmiş olduğu kişilerin yüzlerinden belli olur. Garson girer.

COŞKUN (Saffet'e): Bu garsonu sanki bir yerden tanıyorum. (garsona bakar) Sanki daha önce bu adam çok başka bir iş yapıyordu. Son günlerde herkesi birbirine karıştırıyorum zaten.

(Başını sallar) Galiba evde oturmaya o kadar alışmışım ki sanki evden çıkınca gerçek bir dünyada yaşamıyorum. Evin dışında her yer sanki aynı, sanki bütün insanlar birbirine benziyor. Ne acıklı değil mi?

10 Ocak 1975

Coşkun'un nutku: Bu kadar az mutluluk için böylesine didinmek, bu kadar çalışmak olur mu? Bir avuç insan, piyango sonucu mutlu olacak diye, milyonlarca kişi içinde mutluluk piyangosunu kazanacak birkaç kişi arasına girme ümidiyle böylesine öldürücü bir çaba gerekli mi?

Bana gülecekler, benimle alay edecekler. İnsanlar, sizin de gülünecek duruma gelmenizi istiyorum. Herkes benim gibi bu duruma düşmekten korkmayacak kadar cesur olmalı.

Not: Bütün hayatı boyunca evinde, işinde yaptığı kötülükleri itiraf eder. Onu durduramazlar. Sonra ümitlerini anlatır. Vakti vardır artık her şeyi düşünüyor. Kendiyle hesaplaşıyor.

13 Ocak 1975

COŞKUN: Neyse böyle tehlikeli hayat oyunlarını bırakalım şimdi. Meyhanede verdiğim nutukların ben de çok tesiri altında kalmış olmalıyım ki yerli oyunlar yazmaya başladım.
SAFFET: Daha önce ne yazıyordun ki?
COŞKUN: Şu zavallı milletime yabancı gelen oyunlarla uğraşıyordum. (Kâğıtlara bakar.) Fakat Napolyon da iyi gidiyordu; onun duygularını, aşklarını anlatmak kolay oluyordu.

(Tekrar garsona bakar) Hayır, herhalde karıştırıyorum (Başını sallar) Galiba evde otturmaya o kadar alışmışım ki sanki evden sıkıcı gerçek bir dünyada yaşamıyorum. Evin dışında her yer sanki aynı, sanki bütün insanlar birbirine benziyor. Nic acıklı değil mi?

10 ocak 1975

Coşkun'un notu: Bu kadar az mutluluk için böylesine didinmek, bu kadar çalışmak olur mu? Bir avuç insan, piyango sonucu mutlu olacak diye, milyonlarca kişi içinde mutluluk piyangosunu kazanacak birkaç kişi arasına girme ümidiyle böylesine öldürücü bir çaba gerekli mi?

Bana gülecekler, benimle alay edecekler. İnsanlar, sizin de gülünecek duruma gelmenizi istiyorum. Herkes benim gibi bu duruma düşmekten korkmayacak kadar cesur olmalı.

Not: Bütün hayatı boyunca evinde, işinde yaptığı kötülükleri itiraf eder. Onu durduramazlar. Sonra ümitlerini anlatır. Vakti vardır artık her şeyi düşünüyor. Kendiyle hesaplaşıyor.

13 ocak 1975

COŞKUN. Neyse böyle tehlikeli hayat oyunlarını bırakalım şimdi. Meyhanede verdiğim notukların ben de çok tesiri altında kalmış olmalıyım ki yerli oyunlar yazmaya başladım.

SAFFET: Daha önce ne yazıyordun ki?

COŞKUN: Şu zavallı milletime yabancı gelen oyunlarla uğraşıyordum. (Kâğıtlara bakar.) Fakat Napolyon da iyi gidiyordu; onun duygularını, aşklarını anlat-

Baltacı Mehmet Paşa'nın aşk ve his hayatını biraz zor düşünüyorum doğrusu (Kâğıtları inceler). Bir de şu şive taklidi zoruma gidiyor. Halkımızın duyarlığını belirtmek için onu muhakkak kaba bir dille mi konuşturmak gerekli (Başını kaldırır). Gız Anşa, ben seni essahtan seviyon.

SAFFET: Bu neden gerekti?

COŞKUN: Yedinci Ordu'nun Kutbül Sahra seferi sırasında Hüseyin Sıtkı Serdar Paşa bir neferle konuşuyor da. (Tekrar kâğıtlara eğilir) İkisi de kendi şivelerini taklit ediyorlar. Hüseyin Sıtkı Serdar Paşa: Ey nefer-i bihaber, muhabere-yi âzamın bu şedit lâhzasında böyle gaflet ve delâlet içinde ne halt ediyorsun? Nefer: duşman topçusun gozluyon paşam.

SAFFET: Paşa'nın sözlerini nasıl anladı bu cahil nefer?

COŞKUN (Güler): Yalnız son kelimesi yetti fakire. Merak etme. Bu sahneyi okumaya devam etmeyeceğim. (Kâğıtları karıştırır.) İşte buldum. Önce şunu belirtmek isterim. Bu oyunda zaman önemli değildir. Yani zamanın ne içinde, ne de dışındayız* bir şairimizin çok yerinde olarak belirttikleri gibi,

Coşkun bazı kâğıtları Saffet'e verir. Karşılıklı okumaya başlarlar.

SAFFET: Bir devlet dairesi. Büyük bir masa. Bir nâzır. Nâzır zile basar. Zırrrr. Odacı; Buyur. Nâzır: Bana görüşmek üzere bekleme odasında oturan Hüsnü Cenap Bey'i gönderin. Hademe çıkar.

mak kolay oluyordu. Baltacı Mehmet Paşanın aşk ve his hayatını biraz zor düşünüyorum doğrusu. (Kâğıtları inceler) Bir de şu şive taklidi zorunu gidiyor. Halkımızın duygarlığını belirtmek için onu muhakkak kaba bir dille mi konuşturmak gerekli (Başını kaldırır.) Giz Anşa, ben seni essahtan seviyon.

SAFFET: Bu neden gerekti?

COŞKUN: Yedinci Ordunun Kutbül Sahra seferi sırasında Hüseyin Sıtkı Serdar Paşa bir neferle konuşuyor da. (Tekrar kâğıtlara eğilir) İkisi de kendi şivelerini taklit ediyorlar. Hüseyin Sıtkı Serdar Paşa: Ey nefer-i bîhaber, muharebe-yi âzamın bu şedit lâhzasında böyle gaflet ve dalâlet içinde ne haltediyorsun? Nefer: düşman topçusunu gözlüyon paşam.

SAFFET: Paşanın sözlerini nasıl anladı bu cahil nefer?

COŞKUN (güler): Yalnız son kelimesi yetti Fahire. Merak etme. Bu sahneyi okumaya devam etmeyeceğim. (Kâğıtları karıştırır.) İşte buldum. Önce şunu belirtmek isterim. Bu oyunda zaman önemli değildir. Yani zamanın ne içinde, ne de dışındayız bir şairimizin çok yerinde olarak belirttikleri gibi.

Coşkun bazı kâğıtları Saffet'e verir. Sessizlikle okumaya başlarlar.

SAFFET: Bir devlet dairesi. Büyük bir masa. Bir nâzır. Nâzır zile basar. Zırrrrr. Odacı: Buyur. Nâzır: Bana görüşmek üzere bekleme odasında oturan Husnü Cenap Beyi gönderin. Hademe çıkar.

COŞKUN: Hüsnü Cenap Bey girer. Hüsnü Cenap Bey: Biraz yorgun görünüyorsunuz Ahmet Fehim Bey.
SAFFET: Ahmet Fehim Bey: Canım sıkılıyor dostum. Kenan Refik gene münasebetsiz bir makale yazmış.
COŞKUN: Gene tramvay şebekesindeki arızayı mı tenkit ediyor?
SAFFET: Devir değişti artık Hüsnü Cenapcığım. Resmen kabineyi tenkit ediyor.
COŞKUN: Üzülmeyin. Ben ona bu akşam Rumeli Kulübünde lâzım olan ikazda bulunurum. Merak etmeyin adamımızdır.
SAFFET: Hayrola, seni hangi rüzgâr attı buraya?
COŞKUN: Bizim mahdum bey gene Lâleli'de beyanname dağıtmış da. Zabıta beyannamelere ve mahduma el koymuş. Tahkikatı Refik Şeffaf Bey idare ediyormuş.
SAFFET: Üzülmeyin. Ben ona bu akşam Vilâyeti Şarkiye Kulübünde lâzım olan ikazda bulunurum. Merak etmeyin adamımızdır.
COŞKUN: Rasim'in son kitabını gördünüz mü?
SAFFET: Bizim Rasim mi?
COŞKUN: Evet...
SAFFET: Hangi kitabı?
COŞKUN: Cemiyetin kalkınması ve cinsî inkılâp.
SAFFET: Toplattık. Ama bende bir tane var. Kitabı neşreden bir dostumdur. Bu sabah uğramıştım. Bak yeni çıkan öteki kitaplarını da verdi.
(Birlikte okurlar)
COŞKUN: Gangster Al Kapon'un gizli aşkı. Neden Cemiyetçilik?, Turgut Reis'in Malta Seferi. Aşk ve Kin. El Fetih ül Afdâk. Parma Manastırı. Garplılaşmanın Zararları.

COŞKUN : Hüsnü Cenap Bey girer. Hüsnü Cenap Bey. Biraz yorgun görünüyorsunuz Ahmet Fehim Bey.
SAFFET : Ahmet Fehim Bey : Canım sıkılıyor dostum. Kenan Refik gene münasebetsiz bir makale yazmış.
COŞKUN : Gene tramvay şebekesindeki arızayı mı tenkit ediyor?
SAFFET : Devir değişti artık Hüsnü Cenap cığım. Resmen kabineyi tenkit ediyor.
COŞKUN : Üzülmeyin. Ben ona bu akşam Rumeli Klübünde lâzım olan ikazda bulunurum. Merak etmeyin adamımızdır.
SAFFET : Haydi, seni hangi rüzgâr atte buraya?
COŞKUN : Bizim mahdum bey gene Lâleli'de beyannameler dağıtmış da. Zabıta beyannamelere ve mahduma el koymuş. Tahkikata Refik Şeffaf Bey, [illegible] ediyormuş.
SAFFET : Üzülmeyin. Ben ona bu akşam Vilâyeti Şarkiye Klübünde lâzım olan ikazda bulunurum. Merak etmeyin adamımızdır.
COŞKUN : Rasim'in son kitabını gördünüz mü?
SAFFET : Bizim Rasim mi?
COŞKUN : Evet.
SAFFET : Hangi kitabı?
COŞKUN : Cemiyetin inkalkınması ve cinsî inkılâp.
SAFFET : Toplattılar. Ama bende bir tane var. Kitabı negreden bir dostumdur. Bu sabah uğramıştım. Bak yeni çıkan [illegible] kitaplar'da vardı.
COŞKUN : Gangasder Birlikte olmayan Al Kapon'un gizli aşkları. Neden Cemiyetçilik? Tangut Reis'in Malta Seferi. Aşk ve Kin. El Fetih ül Ekber. Parma Manastırı.

Kirkayak veya bir cinayetin Anatomisi. Bir Çağrı: Batıdan Örnek Almalıyız Baylar. Kağnı Gıcırtısı: Millî Roman. Fabrikaların Gölgesinde. Evliliğin İlk Gecesinde Neler Bilmelisiniz? Hamlet. Kanlı Para. İblis. Siyasi İktisadın On Esas Kaidesi. Sevişme Usulleri. Yahu bunların hepsini aynı matbaa mı neşrediyor?

Not: Karşılıklı okurlar sesleri gittikçe yükselir. Son kitap: Kültür çorbası.

SAFFET (içini çeker): Cemiyete faydalı kitapları çıkarabilmek için çok satan kitaplar basmaya mecbur kalıyor. Hüsnü Cenapçığım senin başka bir istediğin var mıydı?

COŞKUN: Vardı galiba, ama bu kitap isimleri aklımı karıştırdı. Yahu Ahmet Fehim, insanlarımızı gene takdir etmeli. Bu kültür çorbası içinde yollarını...

Saadet Nine girer. Bastonuyla yere vurur.

SAADET NİNE: Bana gene o çorbadan verilmedi. Neden bütün yiyecekler ortadan kaldırılıyor?

COŞKUN (Kaynanasına döner. Sinirlenmiştir): Yahu anne, beni çalışırken ikide birde rahatsız etmeyin demedim mi size.

SAADET NİNE (Bastonunu yere vurur): Huzurumda böyle konuşmaya nasıl cesaret ediyorsun?

COŞKUN: Bir daha böyle münasebetsiz bir zamanda gelirseniz bu evde kalamazsınız artık!

SAADET NİNE: Huzurumda bana hakaret edemezsin! (Saffet'e döner.) Ben senin için gelmiyorum ki hem buraya.

Garplılaşmanın Zararları. Kirkayak veya bir cinayetin Anatomisi. Bir çağrı: Batıdan Örnek Almalıyız Başlar. Kağnı Gecenleri: Millî Roman. Fabrikaların Gölgesinde. Evliliğin İlk Gecesinde Neler Bilmelisiniz? Hamlet. Kanlı Para. İblis. Siyasî İktisadın On Esas Kaidesi. Sevişme Usulleri. Yahu bunların hepsini aynı matbaa mı neşrediyor? [Not: karşılıklı okurlar sesleri gittikçe yükselir. Sen kitapçı çırağı
SAFFET (içini çekerek): Ticaretle faydalı kitapları çıkarabilmek için çok saçma kitaplar basmaya mecbur kalıyor. Hüsnü Cenapçığım senin başka bir istediğin var mıydı?
COŞKUN: Vardı galiba, ama bu kitap isimleri aklımı karıştırdı. Yahu Ahmet Fehim, insanlarımızı gene tahdir etmeli. Bu kültür çorbası içinde yollarını...

Saadet Nine girer. Bastonuyla yere vurur.

SAADET NİNE: Bana gene o çorbadan verilmedi. Neden bütün yiyecekler ortadan kaldırılıyor?
COŞKUN (Kayınanasına döner. Sinirlenmiştir): Yahu anne, beni çalışırken ilkide bir de rahatsız etmeyin demedim mi size.
SAADET NİNE (Bastonunu yere vurur): Huzurumda böyle konuşmaya nasıl cesaret ediyorsun?
COŞKUN: Bir daha böyle münasebetsiz bir zamanda gelininiz bu evde kalamayacağım artık!
SAADET NİNE: Huzurumda bana hakaret edemezsin! (Saffet'e döner.) Ben senin için

Misafirler için geliyorum. Ben misafirler istiyorum anlıyor musun? (Söylenerek çıkar. Çıkarken döner.) Beni bu evden kimse çıkaramaz anlıyor musun? İstersem kendim çıkarım (Çıkar).

COŞKUN: Oyunu nasıl buldun?

SAFFET: Hangisini? Ha, evet; biraz durgun. İçine canlı bir olay koymalısın bence.

COŞKUN (Dalgın): Olay... evet olay gerekli (Silkinir). İstersen çıkalım, olur mu? Ben geç kalıyorum.

Kapıya yürürler. Sahne kararır.

Bir küçük masa üstünde yeşil örtü, iki sandalye. Kırmızı ışık. Coşkun ve Emel girerek otururlar.

Kitap adları için notlar

İslâmda Cihat. Futbolcu Cihat'ın Hatıraları, Büyük Felsefecilerin Aşkları. Aşk Felsefesi. Artık Savaşmalıyız. Barış Yolları. Savaş ve Barış. Bir Gönül Sırdaşı: Cami Safenî. Jan Vaf Sol: bir Fransız savaşçısı. Tarık bin Ziyad. Gönlümdeki Yabancı. Yabancı Sermaye ve 1881 Düyunu Umumiye Evrakı ile Toprak Mülkiyeti. Arjantin'de Halk Hareketleri. Hint ve Hindistan'da Paryalar. Berlin'i Bombaladım. Zavallı Behçet. Köy Kalkınması. Tavuklar Uçarken. Şehirdeki Dehşet, Köylü Ağası. La Senfoni Pastoral. Pastırma Günlüğü. Günün Kadını. Kadınlarda Sosyal Dayanışma. Las Salinas Vadisi. Çukurova Ekmeği. Ekmek ve Şarap. İş Adamlarının Sevdikleri Yemekler. Kültür Çorbası.

Az gelişmiş ülkelerde geri kalmış sorunlar. Çok gelişmiş

gelmiyorum ki hem buraya misafirler için geliyorum. Ben misafirler istiyorum anlıyor musun? (Söylenerek çıkar. Çıkarken döner.) Beni bu evden kimse çıkaramaz anlıyor musun? İstersem kendim çıkarım. (Çıkar)

COŞKUN: Oyunu nasıl buldun?

SAFFET: Hangisini? Ha, evet, biraz dengesiz. İğne canlı bir olay koymalısın bence

COŞKUN (Dalgın): Olay.. evet olay gerekli (Sıkılmış) İstersen çıkalım, olur mu? Ben gece kalıyorum.

Kapıya yönelirler. Salona kararır.

Bir küçük masa üstünde yeşil örtü ile sandalye Kırmızı ışık. Coşkun ve Enel girerek otururlar.

Tonk Bin Ziyad.

Kitap adları için notlar

İslâmda Cihat. Futbolcu Cihat'ın Hatıraları. Büyük Felsefecilerin Aşkları. Aşk felsefesi. Artık Savaşmalıyız. Barış Yolları. Savaş ve Barış. Bir Gönül Sırdaşı: Cami Safeni. Jan Val Sol; bir fransız savaşçısı. Gönlümdeki Yabancı. Yabancı Sermaye ve 1881 Düyunu Umumiye Evrakı ile Toprak Mülkiyeti. Arjantin'de Halk Hareketleri. Hint ve Hindistan'da Parçalar. Berlin'i Bombalarken. Zavallı Bahçıvat. Köy Kalkınması. Tavuklar Uçarken. Şehirdeki Dehşet. Köyün Ağası. La Senfoni Pastoral. Pastırma Günlüğü. Günün Kadını. Kadınlarda Sosyal Dayanışma. Las Salinas Vadisi. Gukurova Ekmeği. Etnik ve Şarap. İş Adamlarının Sevdikleri Yemekler. Kültür Çorbası

Az gelişmiş ülkelerde geri kalmış sorunlar. Çok gelişmiş

ülkelerden sevgilerle. Piyer ile Meri. Kelile ve Dimne.Tanzanya'dan Geliyorum. Yurdumuzu Tanıyalım. Cinsel İnkilâp. İnkilâp Cinsleri.

15 OCak 1975

İnsan senfonisi: Emel, Coşkun, Servet söz söyleyen çalgılar, Saffet orkestra şefi. İdare eder. Hepsi birden Yunan tiyatrosu korosu olurlar.

Not: Bu araya baskın oyunu konulabilir.

20 Ocak 1975

COŞKUN: Ben de Saadet Nine gibi evden kaçmalıydım. Bazı işleri yapmakta demek ki insan hiç geç kalmış sayılmaz. Yeni oyunlar gerekli.

SAFFET: Eve gelince hepsini yırttım diyordun.

COŞKUN: Eski oyunlarla vakit geçiremem artık. Çok vaktim kalmadı. Üç gündür evden çıkmıyorum ve düşünüyorum, yazıyorum. Hemen hiç uyumuyorum. Zaten Saadet Nine bütün gece inliyor. Bacağı galiba iyileşmeyecek. Zatürree oldu üstelik.

SAFFET: Cemile evde yok mu?

COŞKUN: İçerde uyuyor. Geceleri annesine bakmak yüzünden hemen bütün geceyi onun odasında geçiriyor.

SAFFET: Belki böyle bir zamanda oyunlar üzerinde çalışmamız uygun olmaz, ne dersin?

COŞKUN: Çok az vaktim kaldı, anlamıyor musun? Artık cesur olmam gerekiyor, hiç olmazsa düşüncelerimi yaşamalıyım.

Kapı çalınır. Coşkun açar. Servet görünür.

SERVET: Bizi ciddiye almadınız galiba Coşkun Bey, kaç gündür sizi bekliyorum.

COŞKUN (Biraz şaşkın ve utangaç): Şey... bir kaza oldu da... Kendimi de ciddiye almıyorum herhalde.

ülkelerden sevgilerle. Piyer ile Meri. Kelile ve Dimne. Tanzanya'dan Geliyorum. Yurdumuzu Tanıyalım. Cinsel İnkılâp. İnkılâp Cinsleri.

15 ocak 1975

İnsan senfonisi: Ünel, Coşkun, Servet söz söyleyen çalgılar. Saffet Orkestra Şefi. İdare eder. Hepsi birden Yunan tiyatrosu korosu olurlar.

Not: bu arada başka oyun konabilir.

20 ocak 1975

COŞKUN: Ben de Saadet Nine gibi evden kaçmalıyım. Bazı işleri yapmakta demek ki insan hiç geç kalmış sayılmaz. Yeni oyunlar gerekli.

SAFFET: Eve gelince hepsini yırtıver diyordun.

COŞKUN: Eski oyunlarla vakit geçiremem artık. Çok vakit kalmadı. Üç gündür evden çıkmıyorum ve düşünüyorum, yazıyorum. Hemen hiç uyumuyorum. Zaten Saadet Nine bütün gece inliyor. Bacağı galiba iyileşmeyecek. Zatürre oldu üstelik.

SAFFET: Cemile evde yok mu?

COŞKUN: İçerde uyuyor. Geceleri annesine bakmak yüzünden hemen bütün geceyi onun odasında geçiriyor.

SAFFET: Belki böyle bir zamanda oyunlar üzerinde çalışmamız uygun olmaz, ne dersin?

COŞKUN: Çok az vaktim kaldı, anlamıyor musun? Artık esin almam gecikiyor, hiç olmazsa düşüncelerimi yaşamalıyım.

Kapı çalınır. Coşkun açar. Servet girer.

SERVET: Bizi eddiye almadınız galiba Coşkun Bey, kaç gündür sizi bekliyorum.

COŞKUN (Biraz şaşkın ve utangaç): Şey. Bu kez oldu de.. Kendimi de eddiye almıyorum herhalde

SERVET: Siz bana gelmezseniz, ben size gelirim.
SAFFET: Şey... o söz öyle değildi galiba.
SERVET: Seni ciddiye aldığımı söylememiştim.
COŞKUN (Masasından kâğıtlar alır): Bir şeyler hazırlamıştım. İstersemiz size vereyim, okursunuz.
SERVET: Sizi yakaladım bir kere, artık bırakmam. (Kâğıtları alır) Bugünlerde yerli oyun sıkıntısı çekiyoruz zaten; sizi tam zamanında seyirciye sunmuş olacağız. (Kâğıtları inceler.)
COŞKUN: Pek iyi olmadı galiba, kafamı son olaylardan biraz karışık da.
SAFFET (Servet'in yanına sokulur, kâğıtlara bakar): Hemen okuyalım birlikte patron, Coşkun Bey'in zamanı az.
SERVET (Başını kaldırır): Bir yere mi gidecektiniz Coşkun Bey?
COŞKUN: Saffet saçmalıyor. (Gülümser) O kadar acele değil.
SERVET: Biz seninle şu kâğıdı alalım Saffet.

Sokak kapısı açılır, Ümit girer.

ÜMİT: Saadet Nine nasıl?
COŞKUN: İçerde gürültü etme, annen uyuyor. Bizim biraz işimiz var.
ÜMİT: Tiyatro mu? Ben de isterim.
COŞKUN: Saçmalama. Ninen hasta, sen içeri git, ana kapıyı da kapa.
ÜMİT: Neden yalnız siz gürültü edecekmişsiniz. (Gülümser) Hem ben son yazdıklarını okudum. (Oynar) Ey talih!

Coşkun oğlunun üstüne yürür. Saffet araya girer.

SAFFET: Canım Ümit de bize katılır. Senin sözlerin için bir sakınca yok.

Coşkun omuz silker. Saffet, Servet ve Ümit aynı kâğıdın üzerine eğilirler. Coşkun başka bir kâğıt tutar.

SERVET: Siz bana gelmezseniz, ben size gelirim.
SAFFET: Şey.. o söz öyle değildi galiba.
SERVET: Seni ciddiye aldığımı söylememiştim.
COŞKUN (Masasından kâğıtlar alır): Bir şeyler hazırlamıştım. İstersenis size vereyim, okursunuz.
SERVET: Sizi yakaladım bir kere, artık bırakmam. (Kâğıtları alır) Bugünlerde yerli oyun sıkıntısı çekiyoruz zaten; sizi tam zamanında seyirciye sunmuş olacağız. (Kâğıtları inceler.)
COŞKUN: Pek iyi olmadı galiba, kafam son günlerden biraz karışık da.
SAFFET (Servet'in yanına sokulur, kâğıtlara bakar): Hemen okuyalım birlikte, patron, Coşkun bazen zaman alır.
SERVET (Başını kaldırır): Bir yere mi gidecektiniz Coşkun Bey?
COŞKUN: Saffet saçmalıyor. (Gülümser.) O kadar acele değil.
SERVET: Biz seninle şu kâğıdı alalım Saffet.

Sokak kapısı açılır, Ümit girer.

ÜMİT: Saadet Nine nasıl?
COŞKUN: İçerde gürültü etme, annen uyuyor. Bizim biraz işimiz var.
ÜMİT: Tiyatro mu? Ben de isterim.
COŞKUN: Saçmalama. Nihan Hasta, sen içeri git, ara kapıyı da kapa.
ÜMİT: Neden yalnız siz gürültü edeceksiniz. (Gülümser.) Hem ben son yazdıklarını okuyacaktım. (Oynar) Ey talih!

Coşkun oğlunun üstüne yürür. Saffet araya girer.

SAFFET: Canım Ümit de bize katılsın. Benim sözlerim için bir sakınca yok.

Coşkun onaylar şekilde. Saffet, Servet ve Ümit aynı kâğıdın üzerine eğilirler. Coşkun başka bir kâğıt bulur.

COŞKUN: Ey talih! Beni kendi ülkemde bir yabancı gibi yalnız bıraktın. Bütün ümit kapılarım yüzüme kapadın. Bunu neden yaptın bana? Önce bilgi tanrılarının sonsuz armağanlarıyla gözümü kamaştırdın. Bütün bilginlerin görkemli dünyasını tanıttın bana, en yüce bilginlerle tanıştırdın. Ülkülerle beslendin beni. Evimde başıma buyruk ve sorumsuz yaşamama izin verdin...

SERVET: Bir dakika. Acaba daha elle tutulur örneklerle anlatılamaz mıydı? Yani bizim seyirci bakımından demek istiyordum. Ne bileyim, tanrılarla başlamak...

SAFFET: Aman patron, sen hep böyle yüksek seviyede oyunlar istemez miydin?

SERVET: Onu demek istemedim.

COŞKUN: Hiç merak etmeyin efendim, bu oyunda herkese göre...

SAFFET: (Coşkun'un sözünü keser) Bir kere sonuna kadar okuyalım da.

COŞKUN: (Okumaya devam eder): Ey talih!..

SERVET: Bu kısmı daha önce okumamış mıydınız?

COŞKUN: Hayır, bu ikinci talih. (Okur) Ey talih! Neden mutluluğumu kısa sürdürdün? Neden Şüphe Tanrılarını içime salarak Bilginin yüceliğini bozdun? Neden ülkeme verdiğin armağanları geri aldın? Önce birbirimizin dilinden anlamaz yaptın bizi? Sanki hepimiz ayrı ülkelerin insanı olduk. Yabancı diller öğrenmek isterken kendi dilimize yabancı kaldık.

Servet, Saffet ve Ümit koro olurlar.

KORO: Çünkü ey insanoğlu! Büyük medeniyetler kurduğunu çok çabuk unuttun. Kendi zenginliklerini inkâr ederek

COŞKUN: Ey talih! Beni kendi ülkemde bu yabancı gibi yalnız bıraktın. Bütün ünsiz kapılarını yüzüme kapadın. Bunu neden yaptın bana? Önce bilgi tanrılarının sonsuz armağanlarıyla gözümü kamaştırdın. Bütün bilginlerin görkemli dünyasını tanıttın bana, en yüce bilginlerle tanıştırdın. Ülkülerle beslendin beni. Evimde başıma buyruk ve sorumsuz yaşamama izin verdin.

SERVET: Bir delilik. Acaba daha elle tutulur örneklerle anlatılamaz mıydı? Yani bilgim seviyesi bakımından demek istiyordum. Ne bileyim, tanrılarla başlamak--

SAFFET: Aman patron, sen hep böyle yüksek seviyede oyunlar isteme miydin?

SERVET: Onu demek istemedim.

COŞKUN: Hiç merak etmeyin efendiler, bu oyunda herkese yer--

SAFFET (Coşkun'un sözünü keser): Bir kere sonuna kadar okuyalım da.

COŞKUN (Okumaya devam eder): Ey talih!--

SERVET: Bu kısmı daha önce okumamış mıydınız?

COŞKUN: Hayır, bu ikinci talih. (Okur) Ey talih! Neden mutluluğumu kısa sürdürdün? Neden Şüphe Tanrılarını içime salıverek Bilginin yüceliğini bozdun? Neden ülkeme verdiğin armağanları geri aldın? Önce birbirinizin dilinden anlamaz yaptın bizi? Sanki kapımız uzun ülkelerin insanı olduk. Yabancı dilleri öğrenmek isterken kendi dilimize yabancı kaldık.

Servet, Saffet ve Sünnet koro olurlar.

KORO: Çünkü ey insanoğlu! Bugünkü medeniyetler kendiliğinden çok çabuk unuttun. Kendi zenginliklerini

Buzlu Çöllerin Karanlık Dünyasındaki ilkelliğine dönmek istedin.

COŞKUN: Ey talih! Bizi neden birbirimize düşman ettin? Neden anlamadığımız ülkülere, düşüncelere köle ettin bizi?

KORO: Çünkü ey Cemil!

SERVET: Neden Cemil oldu birdenbire?

SAFFET: Canım yerli oyun isteyen sen değil miydin patron? Ey Oedipus diyemezdi ya.

COŞKUN: İsterseniz ey Topus! diyelim.

SAFFET: Hayır, hayır devam edelim.

KORO: Çünkü ey Cemil! Ülkendeki insanlar kendi evlerini düzene koymadan başkalarını yönetmeye kalktılar.

COŞKUN: Şimdi Ben ne yapacağım?

KORO: İşte Cemil gene kendine acıyor. Dünyasını kurmak için ne yapacağını bilmiyor. Çünkü evinde ölüm ve ihanet dolaşıyor. Fakat artık Cemil kaderin önüne geçemez. Bir kere acıyı ve hayatın kudretini tanıdı. Artık geri dönemez. Ve Cemil hissediyor ki artık hayatı çığırından çıktı. Onu yolundan çeviremez. Büyük karanlıklar görüyorum. Sıcak yazların yakıcı güneşinde korkunç kaderinin soğukluğu ile ürperiyor artık o.

COŞKUN: Geleceğin beni çağırdığını duyuyorum. Dondurucu kaderimin sesi beni büyülüyor. Aklımın ötesinde...

Cemile ağlayarak girer. Ne yapıyorsunuz?

CEMİLE: Annem... (onları görür.) Çıldırdınız mı siz? (Ağlayarak) Annem öldü annem... (Coşkun'un donmuş haline bakar. Korkuyla) Ne oluyor?

COŞKUN: (Bir süre şaşkın ve hareketsiz kalır. Sonra donuk bir sesle): Gerçeği oynuyorduk... geleceği... her şeyi sahne kararır.

inkâr ederek Buğlu Çöllerin Karanlık Dünyasındaki ilkelliğine dönmek istedin.

COŞKUN: ~~Kendi evimde bile kaçmak çok gördüm bana.~~

COŞKUN: Ey talih! Bizi neden birbirimize düşman ettin? Neden anlamadığımız ülkülere, düşüncelere köle ettin bizi?

KORO: Çünkü ey Cemil!

SERVET: Neden Cemil oldu birdenbire?

SAFFET: Canım yerli oyun istiyen sen değil miydin patron? Ey Oedipus diyemezdi ya.

COŞKUN: İstersenız ey Topus! diyelim

SAFFET: Hayır, hayır devam edelim.

KORO: Çünkü ey Cemil! Ülkesizlik insanlar kendi evlerini düşene kalkmadan yaşatmaya katlettiler.

COŞKUN: Şimdi Ben ne yapacağım?

KORO: İşte Cemil gene kendine acıyor. Dünyasını kurmak için ne yapacağını bilmiyor. Çünkü evinde ölüm ve ihanet duyuyor. Fakat artık Cemil kendisini önüne geçemez. Bir kere acıya ve hayattan nefretin temiz. Artık geri dönemez. Ve Cemil hissediyor ki artık hayatı değiştiremez gibi. Onu yolundan çevirmez. Büyük karanlıklar görüyorum. Sırtak yaşların yakın güneşinde korkunç kadınların yüzsüzlüğü ile ürperiyor artık o.

COŞKUN: Geleceğin beni çağırdığını duyuyorum. Dondurucu rüzgârın sesi beni büyülüyor. İhtiras önümde...

Cemile ağlayarak girer Ne yapıyorsunuz?

CEMİLE: Annem... (onları görür) Geldiniz mi siz?

(Ağlayarak) Annem öldü annem. (Coşkun- annem Cemile Ne oluyor Cemil?)

COŞKUN (Bir şey şaşkın ve hareketsiz kalır) Sonra donuk bir sesle): Geriliği anlamıyorduk... geleceği... hiç şey.

Sahne kararır.

Coşkun'un evi, Coşkun, Saffet, Ümit, Cemile, Servet. Coşkun pencereden dışarı bakar.

COŞKUN (Titrek bir sesle): Anlamıyorum. Oyun nerde bitiyor anlamıyorum. (Cemile ara sıra hıçkırır) Neden ölümün bize bu kadar yaklaşmasına izin verdik anlamıyorum. Tedbirlerimizi almalıydık. Onun bizi böyle habersiz yakalamasını önlemeliydik. (Odadakilere döner.) Bu hepimize bir ihtardır. (Pencereye döner) Bahçeye neden bakıyorum biliyor musunuz? Ölümü seyrediyorum.

SAFFET yaklaşır.

SAFFET: Yeter artık Coşkun.

COŞKUN: Artık aynı hatayı bir daha yapmam. Biliyorum ki artık ölümü gözden kaçırmaya gelmez (Servet'e döner.) Biliyor musunuz, bazı geleneklerinizi ihmal etmekle ne tamir edilmez felâketler karşısında kalıyoruz (Servet anlamadan bakar). Meselâ şu ölümle birarada yaşama geleneğimizi unuttuğumuz dehşet verici neticelerle karşılaşıyoruz.

SERVET: (Anlamadan): Efendim?

COŞKUN: Eskiden insanlarımızın ölümle birarada yaşamış olduğunu nasıl unutursunuz Saffet Bey? Eskiden evlerimizin bahçesine kadar mezarların sokulduğunu bilmiyor musunuz? İşte tarihini yaşatmayan bir milletin fertleri olarak sonunda bu duruma düştüler.

SAFFET: Ne söylüyorsun Coşkun?

COŞKUN (Başını sallar): Bu sokakta da bir iki küçük mezarlık olsaydı, her gün işimize giderken ölülerle selâmlaşsaydık bir ihtiyar kadının ölümü bizi böyle sarsmazdı.

CEMİLE (Biraz öfke, biraz korku ile): Sana ne oluyor Coşkun?

Coşkun evi. Coşkun, Saffet, Ümit, Cemile, Servet.
Coşkun Pencereden dışarı bakar.

COŞKUN (Titrek bir sesle): Anlamıyorum. (Yeşim nerde bitiyor anlamıyorum. (Cemile ara sıra hıçkırır) Neden ölümün bizi bu kadar yaklaşmasına izin verdik anlamıyorum. Tedbirlerimiz almalıydık. Onun bizi böyle habersiz yakalamasını önlemeliydik. (Oradakilere döner) Bu hepimize bir ihtardır. (Pencereye döner) Bahçeye neden bakıyorum biliyor musunuz? Ölümü seyrediyorum.

SAFFET yaklaşır.

SAFFET: Yeter artık Coşkun.

COŞKUN: Artık aynı hataya bir daha yapmam. Biliyorum ki artık ölümü gözden kaçırmaya gelmez (Servete döner.) Biliyor musunuz, bazı geleneklerimizi ihmal etmekle ne denli yalnızlaşmışız, kuşatmanda kalıyoruz (Servet anlamadan bakar.), meselâ şu ölümle bir arada yaşama geleneğimizi unutmakla dehşet verici neticelerle karşılaşıyoruz.

SERVET (Anlamadan): Efendim?

COŞKUN: Eskiden yaşantımızın ölümle bir arada yaşatılığını nasıl unutmuşuz Saffet Bey? Eskiden evlerimizin bahçesine kadar mezarlarımızın sokulduğunu biliyor musunuz? Bir tarihini yaşatmayan bir milletin birkaç nesil sonra bu deneyime düştüğü.

SAFFET: Ne söylüyorsun Coşkun?

COŞKUN (Bağırır sanki): Bu sokakta da bir iki kişilik mezarlık olsaydı, her gün işimize giderken ölülerle selâmlaşıyorduk ve ölebiliyor kadınım ölümün bizi böyle sarsmayacak.

CEMİLE (Birazı öfke, birazı korku ile): Sana ne oluyor Coşkun?

COŞKUN (Kimseyi duymamış gibi): Bazı eski mezarlıklar var tabii; ama onlar artık, ne bileyim - eski sanat eserleri gibi oldular, pek tesir etmiyorlar bize. (Hepsi biraz hayretle ona bakarlar) Bize daha yenileri gerekli (Pencereye bakar). Biliyor musunuz ne düşünüyorum: Saadet Nine'yi bizim bahçeye gömmeliyiz.

CEMİLE: (Korkuyla): Delirdin mi sen?

COŞKUN: (Duymamış gibi): Evet, mahallede şu kiraz ağacının altına gömmeliyiz. Zaten ağaç çok boy verdi, meyvaları bir işe yaramıyor. (Sesini yükseltir) Ayrıca, Saadet Nine'nin uzaklaşmasına dayanamıyorum. Ölümün anlaşılmaz yok ediciliğine katlanamıyorum. (Sesi yumuşar) Böylece eskisi gibi yaşarız.

Kapı çalınır. Ümit açar. Garson v.s. olan adam görünür. Coşkun donuk gözlerle adama bakar.

ADAM: Coşkun Ermiş Bey'in evi mi?

ÜMİT: Evet ne istiyorsunuz?

ADAM: Kendisi burada mı?

Coşkun yaklaşır.

COŞKUN: Buyrun benim.

ADAM: Ben icra memuruyum. (Elindeki kâğıda bakar) Bir vergi borcundan dolayı haciz için geldim.

COŞKUN: (Anlamadan): Ne yapacaksınız?

İCRA MEMURU: Borçla ilgili olarak...

COŞKUN (Memurun sözünü keser): Benim kimseye borcum yok. (Adama dikkatle bakar) Sizi bir yerden tanıyorum ben. (Düşünür) Tamam! Siz garsonsunuz.

ICRA MEMURU: Çok rica ederim, bir kanun adamının

COŞKUN (kimmiş duymamış gibi): Bazı eski mezarlıklar var tabii, ama onlar antik, ne bileyim – eski sanat eserleri gibi oldular, pek kıymet ediliyorlar bize. (Herkesi kırmızı hayretle ona bakarlar.) Bize daha yenileri gerekli. (Pencereye bakar) Bu kuyu musunuz ne düşünüyorum: Saadet Ninem bizim bahçeye gömmeliyiz.

CEMİLE (korkuyla): Delirdin mi sen?

COŞKUN (Duymamış gibi): Evet, mutlaka. Şu kırmızı ağacın altına gömmeliyiz. Zaten ağaç çok boy verdi, meyvaları bir işe yaramıyor. (Sesini yükseltir) Ayrıca... Saadet Nine'nin uzaklaşmasına dayanamıyorum. Ölümün anlaşılmaz yok ediciliğine katlanamıyorum. (Sesi yumuşar.) Bizlere eskisi gibi yaşarız.

Kapı çalınır. Ümit açar. Garson, yaşlı olan adam görünür. Coşkun olmak gözlerle adama bakar.

ADAM: Coşkun Ermiş Bey'in evi mi?

ÜMİT: Evet ne istiyorsunuz?

ADAM: Kendisi burada mı?

Coşkun yaklaşır.

COŞKUN: Benim beyim.

ADAM: Ben icra memuruyum. (Elindeki kağıda bakar.) Bir vergi borcundan dolayı haciz için geldim.

COŞKUN (Anlamadan): Ne yapacaksınız?

İCRA MEMURU: Borçla ilgili olarak—

COŞKUN (Memurun sözünü keser): Benim kimseye borcum yok. (Adama dikkatle bakar) Sizi bir yerden tanıyorum sanki (Düşünür) Tamam! Siz garsonsunuz.

İCRA MEMURU: Çok rica ederim, bir kamu adamının

karşısında bulunuyorsunuz, ona göre hareket edin.
COŞKUN: (Memuru duymamış gibi): Evet ama hangi garson? Meyhanedeki mi, Amerikan bardaki mi?
İCRA MEMURU: Görev başında bir memura hakaret edemezsiniz.
COŞKUN: (Düşünür): Evet bu sesi tanıyorum. Saffet'in kapı dışarı ettiği Müzik hocasının sesi.
İCRA MEMURU: Buraya haciz görevimi yapmaya geldim. Lütfen...
COŞKUN (Sözünü keser): Ben büyük bir tiyatro yazarıyım.
İCRA MEMURU: Canım efendim bütün bu sözlerin ne gereği var?
COŞKUN: Görevinizle ilgilidir sözlerim. (Sesini yükseltir) Sanatımı çok ciddiye alan bir tiyatro yazarı olduğum için bu evde hiçbir şeye dokunamazsınız. Ne kitaplara, ne eşyaya, ne de insanlara - hatta ne de ölülere. Çünkü sayın bayım sanatım için her şeyi kullanmak zorundayım. Anlıyor musunuz her şeyi. Belki sizi bile...
İCRA MEMURU: Bir dakika...
COŞKUN: Evet. Ve bir sanatçının mesleğini icra etmek için kullandığı hiçbir şeye dokunamazsınız sayın icra memuru. (Heyecanla odada her şeye bakarak dolaşır.)
Saffet yavaşça memura yaklaşır.
SAFFET (Memura): Dün sabah annesi öldü. Sinirleri çok bozuk. Hem daha ölü evde.
İCRA MEMURU: (Biraz toparlanır): Anlıyorum, biliyorsunuz görevimiz.
SAFFET (Telâşla): Evet, evet. Acaba başka bir zaman.
MEMUR (Yumuşak): Olur, tabii (Coşkun'a bakar). Ben

karşısında bulunmuyorsunuz, ona göre hareket edin.

COŞKUN (Memuru duymamış gibi): Evet ama hangi gemi Meyhanedeki mi, Amerikan bandaki mi?

İCRA MEMURU: Görev başında bir memura hakaret edemezsiniz.

COŞKUN (Düşünür): Evet bu sesi tanıyorum. Saffet'in kapı dışarı ettiği Müzik hocasının sesi.

İCRA MEMURU: Binaya haciz görevini yapmaya geldim. Lütfen...

COŞKUN (sözünü keser): Ben büyük bir tiyatro yazarıyım.

İCRA MEMURU: Canım efendim bütün bu sözlerin ne gerekçesi var?

COŞKUN: Görevinizle ilgilidir sözlerim. (Sesini yükseltir) Sanatım çok ciddiye alan bir tiyatro yazarı olduğum için bu evde boş bir şeye dokunamazsınız. Ne kitaplara, ne eşyaya, ne de insanlara — hattâ ne de ölülere. Çünkü sayın bayım sanatım için her şeyi kullanmak zorundayım. Anlıyor musunuz her şeyi. Belki sizi bile.

İCRA MEMURU: Bir dakika...

COŞKUN: Evet. Ve bir sanatçının mesleğini icra edebilmesi için kullandığı bir şeye dokunamazsınız sayın icra memuru. (Heyecanla odada her şeye bakarak dolaşır)

Saffet yavaşça memura yaklaşır.

SAFFET (Memura): Dün sabah annem öldü. Sinirleri çok bozuk. Hem daha cenaze evde.

İCRA MEMURU (Biraz toparlanır.): Anlıyorum, bilmiyorsunuz görevimi

SAFFET (Telaşla): Evet, evet. Acaba başka bir zaman

MEMUR (Yumuşak): Olur, tabi. (Coşkun'a bakar) Ben

başka bir gün gelcyim o halde (Sesini yükseltir). Yalnız, görevini yapuğını da unutmayın. (Çıkar)
COŞKUN: (Ellerini oğuşturur): Çok iyi, çok iyi işler kızışıyor.
SAFFET: Ne oluyor?
COŞKUN: Olaylar hızlanıyor. Göreceksiniz daha neler olacak? (Düşünür) Göreceksiniz daha neler olacak. Bu sözü bana kim söylemişti? Bir yerde mi okumuştum? Buldum, Saffet!
SAFFET: Gene ne var?
COŞKUN (Ciddi): Şey, benim bir yere kadar gitmem gerekiyor. Bu ... olayların hızlanmasıyla ilgili. Lütfen bugün yapılması gereken törenle siz ilgilenin.
SAFFET (Endişeyle Cemile'ye bakar): Nereye gidiyorsunuz şimdi?
COŞKUN: Siz kendi sırrınızı saklarken, benim kendimi ele vermemi beklemezsiniz herhalde, siz tiyatrocusunuz bu sözlerin neden olduğunu anlamışsınızdır. (Esrarlı bir gülümsemeyle odadakilere bakar, onların hayret dolu bakışları arasında çıkar.)

Sahne kararır.

Emel'in evi. Emel kitap okur. Kapı çalınır. Emel biraz hayretle başını çevirir. Kapıyı açar, Coşkun görünür. Emel şaşırır.
EMEL: Evimi nerden biliyorsun?
COŞKUN: Bilmek, yapmak demekse, şimdi öğrendim. Yok eğer düşünce de eylem sayılıyorsa aylardır...
EMEL: (Coşkun'un sözünü keser): Saçmalama, biliyorsun seni gördüğüme sevindim. (Yürür. Biraz gücenmiş gibi). Neredeydin? Kaç gündür ne yapıyordun?
COŞKUN (Çocukça bir ifadeyle): Ben bir şey yapmıyordum.

başka bir gün gelecem o halde (Sesini yükseltir.) Yalnız, görevimi yapacağımı da unutmayın. (Çıkar.)

COŞKUN: (Ellerini oğuşturur): Çok iyi, çok iyi işler başlıyor.

SAFFET: Nerdeyiz?

COŞKUN: Olaylar bunalıyor. Görevinizi daha neler olacak. (Düşünür) Görevinizi daha neler olacak. Bu sözü bana kim söylemişti? Bir yerde mi okumuştum? Saffet!

SAFFET: Efendim?

COŞKUN (ciddi): Şey, benim bu yere kadar gitmem gerekiyor. Bu... olayların bunalmasıyla ilgili. Lütfen bugün yapılmam gereken törenle siz ilgilenin.

SAFFET (Endişeyle Cemile'ye bakar): Nereye gidiyorsun şimdi?

COŞKUN: Siz kendi serinize sakin olun, benim kendimi ele vermemi beklemeyiniz herhalde (Esrarlı bir gülümsemeyle odadakilere bakar, onların hayret dolu bakışları arasında çıkar.)

Salona kararır.

Emel'in evi. Emel kitap okur. Kapı çalınır. Emel biraz hayretle başını çevirir. Kapıyı açar, Coşkun görünür. Emel şaşırır.

EMEL: Evimi nerden biliyorsun?

COŞKUN: Bilmek, yapmak demekse, şimdi öğrendim. Yok eğer düşünce de eylem sayılıyorsa... aylardır...

EMEL (Coşkun'un sözünü keser): Saçmalama, biliyorsun seni gördüğüme sevindim. (Yürür. Biraz gücenmiş gibi) Neredeydin? Kaç gündür ne yapıyordun?

COŞKUN (Gönülsüz bir ifadeyle): Ben bir şey

(Esrarlı) Ama gene de çok şey yapıldı sayılır.
EMEL: Ne demek istiyorsun?
COŞKUN: (Biraz utanır): Bir kere Cemile'ye haddini bildirdim.
EMEL (İnanmayan bir ifadeyle): Nasıl?
COŞKUN: Yani, bunu nasıl yaparsın filân, dedim.
EMEL (Alaylı): Canına okumuşsun kadının.
COŞKUN: (Çocukça bir heyecanla): Ama asıl, yazdığım kısa oyunda rezil ettim onu. (Gururla) Hem de gerçek isimleri kullanarak.
EMEL: Bu oyunu gören var mı?
COŞKUN (Utanarak): Şey... Saffet'le okuyorduk. (Durur)
EMEL: Evet?
COŞKUN: Araya bazı olaylar girdi. Merak etme bana bir şey olmadı.
EMEL (Gülümseyerek Coşkun'a bakar): Anlaşılıyor. (Sabırsız) Bütün olanlar, -meselâ piyes okumanız- çok mu heyecanlı böyle?
COŞKUN: Hayır hayır. Bazılarını oldukça etkileyen şeyler oldu. Meselâ Saadet Nine daha önemli bir eylemle karşılaştı.
EMEL: Ne oldu Saadet Nine'ye?
COŞKUN (Suçlu bir çocuk gibi): Öldü.

yapmıyordum. (Çsvarlı) Ama gene de çok şey yapılda sayılır.

EMEL: Ne demek istiyorsun?

COŞKUN (Biraz utanır): Bir kere Cemile'ye haddini bildirdim.

EMEL (İnanmayan bir ifadeyle): Nasıl?

COŞKUN: Yani, bunu nasıl yaparsın bilmem, dedim.

EMEL (Hayli): Canına okumuşsun kardeşim.

COŞKUN (Çocukça bir heyecanla): Ama acıl, yazdığım kısa oyunda rezil ettim onu. (Gururla) Hem de gerçek isimleri kullanarak.

EMEL: Bu oyunu gören var mı?

COŞKUN (Utanarak): Şey... Saffet'le okuyorduk (Durur.)

EMEL: Evet?

COŞKUN: Araya bazı olaylar girdi. Merak etme bana bir şey olmadı.

EMEL (Gülümseyerek Coşkun'a bakar): Anlaşılıyor. (Sabırsız) Bütün olanlar çok mu heyecanlı böyle?

COŞKUN: Hayır hayır. Başlarım oldukça etkileyen şeyler oldu. Meselâ Saadet Nine daha önemli bir eylemle karşılıştı.

EMEL: Ne oldu Saadet Nineye?

COŞKUN (Suçlu bir çocuk gibi): Öldü.

Oyun'un son sahneleri
1- Coşkun-Emel sevişme sonrası / Coşkun evine gider.
2- Coşkun'un gece evden kaçması /
3- Coşkun-Cemile evden gidemezsin /
4- Coşkun-Emel evden ayrılmalısın, kendin için /
5- Coşkun Emel'e gelir birlikte olmanın zorluğu
6- Coşkun, Saffet ortada kaldım oyunu. Beni eve götür.
7- Coşkun, Saffet sonra Servet evde ölüm.

1, 4, 3, 2, 5, 6, 7

22 Mart 1975

Kemal Tahir'i anma gününde ben de konuşacağım. Halit* teklif etti.

Kemal Tahir Üzerine Notlar:

"Rahmet Yolları Kesti" ile en üst noktasına ulaşan olay anlatımı -tabiat birleşimi 'YORGUN SAVAŞÇI'da ustalıkla sürdürülüyor.

Kemal Tahir durmadan görüşlerini değiştirdi, deniyor. Hepimiz değiştiriyoruz, ne var ki biz bunu kendimizde bağışlıyoruz, başkalarında affetmiyoruz. Yalnız kendimiz değişmelerimize kılıf takıyoruz sanki, başkalarının elleri armut devşiriyor.

Kemal Tahir'de mizah kuvvetli, ucuz değil, yerine oturuyor. Kişilerin karakterlerini ortaya çıkarıyor. Meddahın sanatıyla, bir batı düzeni olan roman kuruluşu Kemal Tahir'de

Oyun'un son sahneleri 24 Ocak 1975

1 - Cezkun - Emel sevişme sonrası ~
Cezkun evine gider

2 - Cezkun'un gece evden kaçması -

3 - Cezkun - Cenule evden gidemezsin -

4 - Cezkun - Emel evden ayrılmalısın, kendin için -

5 - Cezkun Emel'e gelir birlikte olmanın zorluğu

6 - Cezkun Saffet ortada kaldım oyunu
Beni eve götür

7 - Cezkun Saffet sonra Servet evde ölüm

1, 4, 3, 2, 5, 6, 7

22 Mart 1975

Kemal Tahir'i anma gününde ben de konuşacağım. Halit teklif etti.

Kemal Tahir üzerine Notlar:

"Rahmet yolları kesti" ile en üst noktasına ulaşan dar anlatım-tabiat birleşimi YORGUN SAVAŞÇI'da sadelikle sürdürülüyor.

Kemal Tahir durmadan görüşlerini değiştirdi, değiştiriyor. Hepimiz değiştiriyoruz, ne var ki biz bunu kendimizle başbaşa yapıyoruz, başkalarında affetmiyoruz. Yalnız kendiniz değişmelerinize kulp takıyorsunuz sanki; başkalarının elleri armut devşiriyor.

Kemal Tahir'de rivayet kuvvetli, uzun değil, yeknesak olmuyor. Kişilerin karakterlerini ortaya çıkarıyor. Meddahın sanatıyla, bir kat düşünü daha sonra

ustalıkla birleştirilmiş. Sırf mizah yapan yazarlarımız gibi, geçici durumların güldürücülüğüne dayanmıyor. (Bozuk bir makina, alaya alınıyor, düzelirse ne olacak?)

Neden Kemal Tahir'in olumlu yanları üzerinde duruyorum? Genellikle bir yazarın bana -ya da bir okuyucuya- olumsuz gelen yanları aslında benim kişiliğimle onun kişiliğinin uyuşmayan yanlarıdır ve kişisel yargılardır bunlar. İki tarafa da bir şey kazandırmaz bu tür eleştiriler.

Kemal Tahir'in hep olumlu yanları üzerinde duracağım. Bana da zaman zaman ters gelmemiş midir davranışları, düşünceleri? Elbette gelmiştir. Her an onun yanında olup, gelişimini izleyemedim ki. Ayrıca herkesten önce kendisine bir önceki görüşleri, anlayışları ters gelmiştir ve bunu herkesten önce kendisi söylemiş (gene yanıldık). Bu çok önemli. *Hesaplaşma*, bizdeki insanların ne kadar ihtiyacı var buna. Kemal Tahir gibi insan bir yandan kendisiyle hesaplaşabilmeli ki, başkalarıyla ve tarihle hesaplaşma cesaretini gösterebilsin.

24 Mart 1975

Doğu doğudur, Batı da batı, ikisi de birbirini hiçbir zaman anlayamaz diyor Kipling*. Batı sömürebilmek için Doğu'nun zayıf yanlarını v.b. yönlerini anlar, ama özünü hiç anlayamaz. Doğu da Batı'yı yavaş yavaş anlıyor. Ve artık Kipling'in yaşadığı dönemde olduğu gibi İngilizler ne Hindistan'ı pençelerinde tutabiliyorlar, ne Çin ne de Orta Doğu üzerinde oyunlar oynayabiliyorlar. Ben Batı'nın ne gibi bir özü olduğu-

kuruluşu Kemal Tahir'de ustalıkla birleştirilmiş. Sırf mizah yapan yazarlarımız gibi, geçici durumların güldürücülüğüne dayanmıyor (Bozuk bir makina alaya alınıyor, düşünse ne olacak?)

Neden Kemal Tahir'in olumlu yanları üzerinde duruyorum? Genellikle bir yazarın bana - ya da bir okuyucuya - olumsuz gelen yanları aslında benim kişiliğimle onun kişiliğinin uyuşmayan yanlarıdır ve kişisel yargılardır bunlar. İki tarafa da bir şey kazandırmaz bu tür eleştiriler.

Kemal Tahir'in hep olumlu yanları üzerinde duracağım. Bana da zaman zaman ters gelmemiş midir davranışları, düşünceleri? Elbette gelmiştir. Her an onun yanında olup gelişimini izleyemedim ki. Ayrıca herkesten önce kendisine bir önceki görüşleri, anlayışları ters gelmiştir ve bunu herkesten önce kendisi söylemiş (Genç dostlarına). Bu çok önemli. Hesaplaşma. Bizdeki insanların ne kadar ihtiyacı var buna. Kemal Tahir gibi insan bir yandan kendisiyle hesaplaşabilmeli ki, başkalarıyla ve tarihle hesaplaşma cesaretini gösterebilsin.

24 Mart 1975

Doğu doğudur, Batı da batı, ikisi de birbirini hiçbir zaman anlayamaz diyor Kipling. Batı, dönüştürebilmek için Doğu'nun zayıf yanlarını v.b. yönlerini bilir anlar, ama özünü hiç anlayamaz. Doğu da Batıyı yaraş yaraş anlıyor. Ve artık Kipling'in yaşadığı dönemde olduğu gibi İngilizler ne Hindistan'ı pençelerinde tutabiliyorlar, Ne Çin ne de Orta Doğu üzerinde oyunlar oynayabiliyorlar.

nu çok iyi hissettiğimi sanıyorum ve bu yüzden de (Batı'nın bizi hiçbir zaman anlayamayacağını hissediyorum. Onların mantığı ile bizi kavramak mümkün mü? Biz de onların mantığını kullandıkça kendimizi bütün derinliğiyle anlayamayacağız.

Kemal Tahir'de Batı'ya anlaşılmaz geleceğini hissettiğim insanımızın davranış ve duygularını gördüm. Belki Batı'da aynı duyarlıkta kimseler vardır ve bu kimseler de Batı değildir.

Batı diyen insanların -çevremde- gittikçe bir ruh tembelliğine, düşünme tembelliği içine düştüğünü görüyorum. Orijinal düşünceden kaçmak ve kolayca haklı çıkmak için böyle oluyorlar sanki.

8 Nisan 1975

Sanıyorum iki gün sonra Halit'le Aşk-ı Memnu üzerine televizyonda bir konuşma yapacağız. Mai ve Siyah, Kırık Hayatlar, Aşk-ı Memnu'yu arka arkaya okudum. Halit'in de dediği gibi Halit Ziya, insana ve onun ruhsal durumlarına eğilmek bakımından bana benziyor. Ayrıca Kırık Hayatlar ve hâlâ Mai ve Siyah'taki 'tutunamayan' tiplerle bir duygu benzerliği de söylenebilir. Ahmet Cemil büyük hülyalarının yanısıra küçük hesapların da etkisiyle sönüp gidiyor. Halit Ziya'da bana yakın gelen bir yön de, kahramanlarının sürekli olarak kendileriyle hesaplaşmaları. Evet, zayıf iradeleri ve önleyemedikleri kaderleri sonucu bu hesaplaşmadan yenik

Ben Batı'nın ne gibi bir özü olduğunu çok iyi hissettiğimi sanıyorum ve bu yüzden de Batı'nın bizi hiçbir zaman anlayamayacağını hissediyorum. Onların mantığı ile bizi kavramak mümkün mü? Biz de onların mantığını kullandıkça kendimizi bütün derinliğiyle anlayamayacağız.

Kemal Tahir'de Batı'ya anlaşılamaz geleceğini hissettiğim insanımızın davranış ve duygularını gördüm. Belki Batı'da aynı durumlarda kimseler vardır, ve bu kimseler de Batılı değildir.

Batı diyen insanların — çevremde — gittikçe bir ruh tembelliğine, düşünme tembelliği içine düştüğünü görüyorum. Orijinal düşünceden kaçmak ve kolayca haklı çıkmak için böyle oluyorlar sanki.

8 Nisan 1975

Sanıyorum iki gün sonra Halit'le Aşk-ı Memnu üzerine televizyonda bir konuşma yapacağız. Mai ve Siyah, Kırık Hayatlar, Aşk-ı Memnu'yu arka arkaya okudum. Halit'in de dediği gibi Halit Ziya insana ve onun ruhsal durumlarına eğilmek bakımından bana benziyor. Ayrıca Kırık Hayatlar ve hele Mai ve Siyah'taki 'tutkuyu yaşayamayan' tiplerle bir duygu benzerliği de söylenebilir. Ahmet Cemil düşünü hülyalarının yanısıra küçük hesaplarının da eleştirisiyle sönüp gidiyor. Halit Ziya'da bana yakın gelen bir yön de, kahramanlarının sinirli olarak kendileriyle hesaplaşmaları. Evet, zayıf iradeleri ve önleyemedikleri kaderleri sonuçta bu

çıkıyorlar ama, onlar için tesadüflerin oyuncağı denilemez, bilinçsizce kaderlerine kapılıp gitmezler bu insanlar. Olayların akışı içinde ve sonunda içinde bulundukları durumları kendilerine açıklayarak suçlu olduklarını ve sonuçtan sorumlu olduklarını hissederler. Halit Ziya böyle durumlarda daha güçlü bir anlatım ve çözümleme -tahlil yeteneği gösterir. Edebiyat-ı Cedide'nin süslü anlatım geleneğinden böyle anlarda oldukça uzaklaşır. Kırık Hayatlar'ı çizerken onları bütün gerçekliğiyle ve ayrıntılarıyla canlandırır. Ve ruhsal bir çatışmaya doğru olayı geliştirirken, insanların davranışlarındaki kaçınılmazlığa okuyucuyu inandırır. Bütünüyle gerçekçi -realist- bir tavır içindedir, romantik hayaller, görünümler daha çok gerçekleri zaman zaman görmek istemeyen kahramanlarının sadece ulusal durumlarını yansıtır. Halit Ziya toplumumuzda 100 yıl kadar öncesinin Batı'ya yönelen aydın topluluğunun bilinçli bir insanıdır. Onun kahramanları da bu yönelişin temsilcileridir genellikle. Günlük yaşayışları, kılıkları, düşünceleri ve okudukları kitaplarla geleneksel Osmanlı davranış ve duyuşunun dışında kalırlar. Ahmet Cemil divan edebiyatının kalıplaşmış biçim ve ifade anlayışına karşıdır, onu şiirleriyle değiştirmek ister, Nihal yalnız klasik parçalar çalar ve özellikle düğün sahnesinde çevresini seyrederken, bu

hesaplaşmadan yenik çıkıyorlar ama, onlar asla Dostoyevskiyen kahramanlarının oyuncağı denilemez, bilinçsizce kaderlerine kapılıp gitmezler bu insanlar. Olayların akışı içinde ve sonunda içinde bulundukları durumları kendilerine anımsayarak suçlu olduklarını ve sonuçtan sorumlu olduklarını hissederler. Halit Ziya böyle durumlarda daha güçlü bir anlatım ve çözümleme - tahlil - yeteneği gösterir. Edebiyat. Cadide'nin sinirli anlatım geleneğinden böyle anlarda oldukça uzaklaşır. Kuru Hayatları çizerken onları bütün gerçekliğiyle ve ayrıntılarıyla canlandırır. Ve ruhsal bir çatışmaya doğru olayı geliştirirken insanların davranışlarındaki kaçınılmazlığa okuyucuyu inandırır. Bütünüyle gerçekçi - realist - bir tavrı içindedir, romantik hayaller, görünümler daha çok gerçekleri zaman zaman görmek istemeyen kahramanlarının sadece ruhsal durumlarını yansıtır. Halit Ziya toplumumuzda 100 yıl kadar öncesinin Batıya yönelen aydın toplumunun bilinçli bir insanıdır. Onun kahramanları da bu yönelişin temsilcileridir genellikle. Günlük yaşayışları, kılıkları, düşünceleri ve okudukları kitaplarla geleneksel Osmanlı davranış ve duyarlığının dışında kalırlar. Ahmet Cemil divan edebiyatının kalıplaşmış biçim ve ifade anlayışına karşıdır, onu şiirleriyle değiştirmek ister, Nihal yalnız klasik parçaları çalar ve

alaturka geleneksel eğlencenin ve insanlarının davranışlarının dışında kalır, bunları çok yadırgar. Melih Bey takımı yaşayış bakımından özellikle geleneksel ahlâk anlayışının dışında kaldığı gibi, değişik görüş ve yaşayışlarını açıkça ortaya koymaktan çekinmez. Yalnız Firdevs Hanım da, Bihter de, henüz tam Avrupai olmamışlardır. Düğünde Firdevs Hanım çok eğlenir, Bihter ut çalar.

Halit Ziya, Abdülhamit yönetiminden çekindiği için, eserlerinde sosyal ortamı, kökünden sarsılan Osmanlı Devletini ve bu sarsıntıları sözkonusu etmez. Yalnız hatıralarında çökmekte olan imparatorluğu, onun ihtişamının nasıl sönmeye yüz tuttuğunu özellikle Sarayı anlatırken belirtir; kendisi de siyasetin dışında sayılmaz İttihat Terakki'ye girmiş ve 1908'de güvenilir bir kişi sayıldığı için Sultan Reşat'a başkâtip olarak verilmiştir.

Halit Ziya, Türkiye tarihinde önemli bir dönüm noktası olan Batıya açılışın insanını vermekle bugünkü Türkiye'nin de önemli bir bölümünü aydınlatmak bakımından ilginç bir edebiyatçıdır. 1900'lere kadar Türk insanının ruhsal durumu, nasıl hissettiği, bir insan olarak nasıl bir duyarlık içinde olduğu belirgin değildi. H.Ziya'nın kahramanları ne kadar

özellikle düşün sürecinde çaresizi sergilerken bu alaturka geleneksel eğlence ve insanların davranışlarının dışında kalın, bunları çok yadırgar. Halit Bey takım yaşayış bakımından özellikle geleneksel ahlak anlayışının dışında kaldığı gibi, değişik görüş ve yaşayışlarını açıkça ortaya koymaktan çekinmez. Yalnız Firdevs Hanım da, Bihter de, kendi tam Avrupai insanlardır. Düşünde Firdevs Hanım çok eğlenir, Bihter ut çalar.

Halit Ziya, Abdülhamit yönetiminden çekindiği için, eserlerinde sosyal ortamı, kökünden saramıyor. Osmanlı Devletini ve bu sınırlara söz konusu etmez. Yalnız hatıralarında çözümlemede olan inşaatçılığı, onun ilgilerinin nasıl şekillendiğini özellikle Sanayi anlatırken belirtir; kendisi de inşaatın dışında kalmaz. Nitekim Fransızlığa görüş ve 1908'de güvenilir bir kişi sayıldığı için Sultan Reşat'a bağlı olarak yaşamıştır.

Halit Ziya, Türkiye tarihinde önemli bir dönüm noktası olan Batıya açılışın insanını romanla bugünkü Türkiye'nin de önemli bir bölümünü aydınlatmak bakımından ilginç bir edebiyatçıdır. 1900'lere kadar Türk insanının ruhsal durumu, nasıl hissettiği, bir insan olarak nasıl bir duygulanım içinde olduğu belirgin değildi. H. Ziya'nın kahramanlarıyla

piyanoda Chopin çalsalar, Alexandre Dumas okusalar, redingot giyseler ve XIV Louis mobilyalarıyla evlerini döşeseler de bizim insanımızdır. 100 yıl sonra biz kendimizi daha iyi tanımak için, Batı'ya yöneldiğimizi, bütün kurumlarımızla Batılı olmaya çalıştığımızı ileri sürdüğümüz bu sıralarda bu kahramanları daha iyi tanımalıyız. Halit Ziya da onları bize anlatmak için elinden geleni yapmıştır. Ve bu çabasındaki samimiyeti ve iyi niyetli olduğunu ifadeden çekinmiyor:

"Ben ne yapmışsam iyi yapmak kastıyla yaptım; muvaffak olamadıysam bunun kabahati niyetimde değildir."

Eserlerinin çoğunu da beğenmediğini söylüyor Halit Ziya. Ancak Türk insanında ve bana kalırsa gerçek sanat adamında görülen bir alçakgönüllülük, bu endişe de Halit Ziya'dan öğrenilecek çok şey olduğunu gösteriyor. Zaten kahramanlar da bir bakıma bu özellikleri taşırlar. Kendileriyle hesaplaşabilirler, çünkü kendilerini oldukları gibi hatta, bunalım anlarında olduklarından da aşağı görürler. Gerçek insanımız gibi birçok şeye katlanırlar ama, sonunda gene bizim insanımız gibi gösterdikleri tepki, başkalarına isyan değil, kendini cezalandırmaktır. Ömer Behiç tutkularından -büyük

ne kadar piyanoda Chopin çalsalar, Alexandre Dumas okusalar, rednigot giyseler ve XIV Louis mobilyalarıyla evlerini döşeseler de bizim insanımızdır. 100. yıl sonra biz kendimiz daha iyi tanımak için, Batıya yöneldiğimiz, bütün kurumlarımızla Batılı olmaya çalıştığımız ilerisandığımız bu sınavlarda bu kahramanları daha iyi tanımalıyız. Halit Ziya da onları bize anlatarak için elinden geleni yapmıştır. Ve bu çabasındaki samimiyeti de ifadelerden çekinmiyor:

"Ben ne yapmışsam ~~öğüdüm~~ iyi yapmak kastıyla yaptım; muvaffak olamadıysam benim kabahatı niyetimde değildir."

Eserlerinin çoğunu da beğenmediğini söylüyor Halit Ziya. Ancak Türk romanında ve hatta kalmış gerçek sanat adamında görülen bu alçakgönüllülük, bu endişe de Halit Ziya'dan öğrenilecek çok şey olduğunu gösteriyor. Zaten kahramanları da bir bakıma bu özellikleri taşıyorlar. Kendileriyle ~~alay ettiği~~ hesaplaşabilirler onlar kendilerini oldukları gibi hatta, bunların onlarında ~~oldukların~~ da aşağı görürler. Gerçek insanımız gibi birçok şeye kafalarını ama, sonunda yine bizim insanımız gibi gösterdikleri tepki, başkalarına inanır diyip, kendini cezalan-

acı duyduğu halde- vazgeçer, Ahmet Cemil uzak bilinmeyen sıcak bir ülkeye gider. Bihter kendini öldürür. Bunlar hep kırık hayatlardır, bir bakıma tutunamayanlardır; ama öyle boş, kişiliksiz, zavallı kuklalar değillerdir. Kuvvetli ya da zayıf ama gerçek karakterlerdir. Yazar onları, belirli düşüncelerini söylemek için köle gibi kullanmaz, âdeta onlarla birlikte onların maceralarına koyulur gider ve onların gözüyle anlatır her şeyi.

Bu kahramanlar genellikle büyük aşk, şöhret, zenginlik gibi hayalleri kurarlar ve her zaman sezgileriyle hayal kırıklığına uğrayacaklarını hissederler.

Halit Ziya'nın dili bugünkü kuşaklar için ağır. Sinema onun tanıtılması için bu bakımdan yararlı. Ayrıca tasvirler uzun ve fazla süs ve benzetme dolu. Sinema bu zorluğu da yenebilir. Ayrıntılar ve resim gibi tasvirler sinemaya uygun. Sinematik bir anlatımı var. Olay örgüsü için de aynı şey söylenebilir.

Aşk-ı memnu ruh dünyaları çatışan insanların romanı. Bence en trajik unsur Nihal. Wagner çalmasıyla -ve Chopin- H.Ziya bunu sembolize etmek istemiş. Behlül operet müziği filân seviyor. Bihter alaturka-alafranga karışık. Adnan Bey

dumaktır. Ömer Beliş tutkularından - büyük acı duyduğu halde - vazgeçer, Ahmet Cemil uzak bilinmeyen sıcak bir ülkeye gider. Bikter kendini öldürür. Bunlar hep kırık hayatlardır, bir bakıma tutunamayanlardır; ama öyle boş, kişiliksiz, zavallı kuklalar değillerdir. Kuvvetli ya da zayıf ama gerçek karakterlerdir. Yazar onları, belirli düşüncelerini söyletmek için kâğıt gibi kullanmaz, âdeta onlarla birlikte onların maceralarına peşpeşe gider ve onların gözüyle anlatır her şeyi. Bu kahramanlar genellikle büyük aşk, şöhret, zenginlik gibi hayaller kurarlar ve her zaman sezgileriyle hayal kırıklığına uğrayacaklarını hissederler.

Halit Ziya'nın dili bugünkü kuşaklar için ağır. Sinema onun tanıtılması için bu bakımdan yararlı. Açıca tasvirler uzun ve fazla süs ve bezetme dolu. Sinema bu zorluğa da yenilebilir. Aşırtılar ve resim gibi tasviller sinemaya uygun. Sinematik bir anlatımı var. Olay örgüsü için de aynı şey söylenebilir.

Aşk-ı memnu ruh dünyalarını çatışan insanların romanı. Bence en trajik insan Nihal. Wagner çalmasıyla - ve Chopin - H. Ziya bunu sembolize etmek istemiş. Behlül operet müziği falan seviyor. Bikter alafranga

bütün batılılığı yanında Bihter'i arzu ediyor. Ortam da Batı özentisi* Pygmalion, Bazar Allemand, Konkordiya, Odeon, Luksemburg, Patriano, Gambrinus gibi mağaza ve eğlence yerlerinin adları geçiyor sık sık. (Tam bir yarı-sömürge dönemi)

Nihal, Halit Ziya'nın hayal ettiği gerçek anlamıyla Batılı kadın, bir serap. Bihter doğulu gerçeklere dönük ortada.

Not: Filim sözü (sinema yerine) kullanılacak.

10 Nisan 1975

Halit Ziya ile ilgili konuşmanın esasları

1- Halit Ziya'nın kendisinden önce ve sonra gelen edebiyat akımları içinde yeri (kısaca).

Burada Tanzimat edebiyatından söz edilecek. Onların Batı'ya açılışlarını yetersiz bulan gençler Edebiyatı Cedide denilen akımı meydana getiriyorlar. (Tenkit yok - Abdülhamit baskısı - insana, gerçek insana yöneliş).

Sonra günümüz ile Halit Ziya arasındaki bağ ve özellikle benim duyarlığım ile Halit Ziya'nın duyarlığı arasındaki benzerlik.

2- Halit Ziya'nın duyarlığı ve romancılığı insan, kadın, dramatik unsur, Batı v.s. Bu arada tekniği ve dil meselesi. Romanları.

3- Filim olarak Aşk-ı Memnu'nun yönetmene sağladığı imkânlar.

karışık. Adnan Bey bütün bahtiliğe yanma
Bihter'i arzu ediyor. Ortam da Batı eserleri
Pygmalion, Bezar Allemand, Konkordiya,
Odeon, Lüksemburg, Patriano, gambrinus gibi
mağara ve eğlence yerlerinin adları geçiyor
sek sek. (Tam bir yarı-sömürge dönemi)

Nihal Halit Ziyanın hayal ettiği gerçek aşk-
muyla Batılı kadın, bir serap. Bilâkis Doğulu
gerçeklere dönük ortada.

Not: filim sözü (sinema yerine) kullanılacak

1 - Nisan 1975

Halit Ziya ile ilgili konuşmanın esasları

1 - Halit Ziyanın kendisinden önce ve sonra gelen edebiyat akımları içinde yeri (kısaca)
Burada Tanzimat edebiyatından söz edilecek. Onların batıya aşılıklarını yetersiz bulan gençler Edebiyat-ı Cedide denilen akımı meydana getiriyorlar. (Tenkit yok - Batılılaşma - insana, gerçeğe yöneliş)
Sonra günümüz ile Halit Ziya arasındaki bağ ve gösterilebilen benzerlik

2 - Halit Ziyanın duyguluğu ve romantikliği — insan, kadın, mücadele, Batı vs. Bu arada dekorluğu ve dil meselesi - Romanları

3 - Filem Kerack Aşk-ı Memnu'nun yönetmeninin söylediği imkânlar

16 Nisan 1975

Kemal Tahir'le ilgili yazının esasları

1- Kemal Tahir dinamik bir yazardı. Kendini yenileyen, kendisiyle hesaplaşan bir yazar olarak bu davranışını eserlerinde ve yaşantısında hayatı boyunca sürdürdü. Bu yüzden görüşlerini, dıştan bakılınca durmadan değiştirdi denebilir.

2- Doğu-Batı meselesi de böyle dinamik bir değişim gösterir. Kültüre önem verdiği için okumuş-yazmış bir yazar olarak Batı kültürünün verilerini okudu, etkilendi. Sonra kendi kültürümüzün kaynaklarına eğildi. (Romanlarından örnekler verilecek.)

3- Doğu'ya Batı'nın nasıl girdiği ve Doğu'nun Batı'ya nasıl açıldığı gerçeği. Bir sanatçı olarak Batı'yı ve onun ürünü olan romanı bilmeli. Kemal Tahir bunun örneğidir.

22 Temmuz 1975

Hayat bir oyundur, Yıldız Kenter'den dün alındı. Dün akşam üzeri, Yıldız Hanım'ın öğrencisi genç bir oyuncu bize (Y.K. Şükran Güngör, ben, Pakize) oyunu baştan sona sürekli okudu. Özellikle ilk perde ve ikinci perdenin başları okunurken herkes yer yer çok güldü - ben bile güldüm. Sonra bir sessizlik oldu. Sonra Yıldız Hanım tipleri ve olanları ve her şeyin nedenini pek anlayamadığını söyledi. Genellikle başka şeylerle. Şarlo (?) - benzerlikler buldu. İkinci perdenin

16 - Nisan - 1975

Kemal Tahir'le ilgili yazının esasları

1 - Kemal Tahir dinamik bir yazarde. Kendini yenileyen. kendisiyle hesaplaşan bir yazar olarak bu davranışını eserlerinde ve yazı tasarısında hayatı boyunca sürdürdü. Bu yüzden gönüllerin destan bakılınca, durmaden değiştirdi denebilir.

2 - Doğu - Batı meselesi de böyle dinamik bir değişim gösterir. Kültüre önem verdiği için olumsuz yazmış bir yazar olarak Batı kültürünün verimini okudu, etkilendi. Sonra kendi kültürümüzün zenginliklerini eğildi. (Romanlarından örnekler verilecek.)

3 - Doğu'ya Batı'nın nasıl girdiği ve Doğu'nun Batı'ya nasıl açıldığı gerçeği. Bir sanatçı olarak Batı'yı ve onun ürünü olan romanı bilmeli. Kemal Tahir bunun örneğidir.

12 Temmuz 1975

Hayat bir oyundur, Yıldız Kenter'den dün akşam üzeri, Yıldız Hanımın öğrencisi genç bir oyuncu bize (y.K. Sultan Süngür, ben Perihan) oyunu baştan sona sinirli okudu. Özellikle ilk perde ve ikinci perdenin başları okunurken herkes yer yer çok güldü - ben bile güldüm. Sonra bir sessizlik oldu. Sonra Yıldız Hanım toplam ve olumlu ve hoşgörüyle sözlerini pek anlayamadığım söyledi. Genellikle başka şeyleri. Şarlo (?) - hüngürdüğü anlatı. İkinci perde

daha tekrarlarla dolu ve sönük olduğunu söyledi. Şükran Güngör etkilendiğini belirtti, ama neyin gerçek neyin oyun olduğunu anlayamamış. Ben de bunu yapmak istediğimi söyledim. Yıldız Hanım'a göre Saffet'in ilgisi, Coşkun'un tepkisi gibi davranışlar birden oluyor, Cemile çok renksiz ve ilgi uyandırmıyor, Emel-Coşkun ilişkisi Coşkun'un renkli karakterini yansıtmıyor, ikinci perdedeki olaylar, ilk perdedeki parlak konuşmalardan sonra alelâde görünüyor. Genellikle 2. perde sönük bulundu. (Yıldız Hanım, Coşkun ve Emel'in yatma isteklerini oldukça yersiz görüyor, bir yama gibi duruyormuş.) Anlaşılan esprilerin dışında olumlu bir şey yok. Ben ilk tepki olarak -sonradan bu anlayışım değişebilir- Emel-Cemile-Coşkun üçlüsünü ve ilişkilerini daha renkli, canlı, çarpıcı vermem gerektiğini ve ikinci perdede bazı tekrarlar ve durgunluklar olduğunu söyleyebilirim.

Hayat Bir Oyundur
(1. yazılışın şeması)

BİRİNCİ PERDE

Sayfa 1-5: Sahnenin tanımı, Coşkun-Ümit Devrimleri yazarlar.

(Bazı kısıtlamalar gerekli. Sürekliliği sağlayan cümleler eksik.)

(Ümit'in durgunluğu ve geçirmiş olduğu ruh hastalığı üzerinde düşünülecek.)

Sayfa 5-7: Ümit'in reklâm programları.

(Sürekliliğin daha iyi sağlanması gerekli. Ümit sözleri çabuk söyleyebilmeli.)

(Coşkun'un da reklâmlara katkısı olabilir.)

nun daha tekrarlarla dolu ve sönük olduğunu söyledi. Dilhan Güngör etkilendiğini belirtti, ama neyin gerçek neyin oyun olduğunu anlayamamış. Bende bunu yapmak istediğimi söyledim. Yıldız Hanıma göre Saffet'in ölüşü, Coşkun'un tepkisi gibi davranışlar birden oluyor, sanki çok renksiz ve ilgi uyandırmıyor, Emel - Coşkun ilişkisini Coşkun'un renkli karakterini yansıtmıyor, ikinci perdedeki olaylar, ilk perdedeki parlak konuşmalardan sonra ala bala görünüyor. Genellikle 2. perde sönük bulundu. (Yıldız Hanım, Coşkun ve Emel'in yatma isteklerini oldukça yersiz görüyor, bir yama gibi duruyormuş). Anlaşılan espirilerin dozundan olumlu bir şey yok.

Ben ilk tepki olarak - sonradan bu anlayışımı değiştirdim - Emel - Cemile - Coşkun üçlüsünü ve ilişkilerini daha renkli, canlı, çarpıcı vermem gerektiğini ve ikinci perdede bazı tekrarlar ve durgunluklar olduğunu söyleyebilirim.

Hayat Bir Oyundur

(1. yazılışın şeması)

BİRİNCİ PERDE

Sayfa 1-5 : Sahnenin tanımı, Coşkun-Ümit Deyimleri yazarlar.

(Bazı kısaltmalar geçti. Sinirliliği sağlayan cümleler eksik)

(Ümit'in durgunluğu ve geçmiş olduğu ruh hastalığı üzerinde düşünülecek)

Sayfa 5-7 : Ümit'in reklâm programları

(Sinirliliğin daha iyi sağlanması gerekli. Ümit sözleri çabuk söyleyebilmeli)

(Coşkun'un da reklâmlara katkısı olabilir)

Sayfa 7-8: Keman dersi.

Sayfa 8-9: Saffet girer. (Oyun I)

(Saffet'in sözleri daha güldürücü olabilir.)

Sayfa 9-12: Oyunlar yazmalısınız Coşkun Bey.

(Coşkun kendini hemen ele veriyor. Duyarlığını hemen belirtiyor. Bunu ilerde çok tekrarlayacağına göre belirsiz bir iki sözle yetinebilir şimdilik.)

(Burada şöylece bir geçiştirilen -Saffet- hayat oyundur meselesi -senaryoda eklenecek- geliştirilebilir.)

Sayfa 12-13: Coşkun yazar (Cemile gelir).

(Cemile biraz tanıtılmalı.)

23 Temmuz

Sayfa 13: Coşkun kendini anlatır. (Çapkın koca ve sevgilisi).

(Coşkun korku ve pişmanlıklarını çok sıkı anlatıyor. Bunu bölmeli.)

Sayfa 14-15: Saffet gelir, onu azarlar, neden yürümüyor? Coşkun oyunun sonunu hayal eder.

Sayfa 16-17: Napolyon piyesi.

(Biraz daha komik ve anlaşılır olmalı)

NOT: Genel olarak devrik cümleler fazla. Sürekliliği bozuyor. Düzeltilecek.

NOT: Konuşmalar - ne söylenirse söylensin, heyecanlı, gergin ve yüksek tonda olmalı.

Sayfa 17: Cemile ve komşu kadınla prova.

(Cemile'yi tanıtmak bakımından daha iyi işlenmeli.)

Sayfa 18-19: Saadet Nine girer - monolog.

(Bu monolog biraz sıkıcı, öyle bir düzen içinde verilmeli ki,

Sayfa 7-8 Keman dersi

Sayfa 8-9 Saffet girer. (Oyun I)

(Saffet'in sözleri daha güçlendirilecek olabilir)

Sayfa 9-12 Oyunlar yazmalarınız Coşkun Bey.

(Coşkun kendini kaptırmış ele veriyor. Duygulağını kaptırmış belirtiyor. Bunu ilerde çok tekrarlayacağına göre, belirsiz bir iki sözle yetinebilir şimdilerde.)

(Burada söyleşi bir geçiştirilen - Saffet - hayat oyunları meselesi - senaryo da olabilecek - geliştirilebilir)

Sayfa 12-13 Coşkun yazar (Cemile gelir)

(Cemile biraz tanıtılmalı)

Sayfa 13 : Coşkun kendini anlatır. (Çapkın kara ve sezgiler) 23 Temmuz

Coşkun korku ve pişmanlıklarını çok fark anlatıyor.

(Bunu çözülmeli.)

Sayfa 14-15 Saffet gelir, onu azarlar. neden işinemiyor? Coşkun oyunun sonunu Rayal eder.

Sayfa 16-17. Napalyon geyiği

(Biraz daha komik ve anlaşılır olmalı)

NOT: Genel olarak devrik cümleler fazla. Sürekliliği bozuyor. Düzeltilecek.

NOT: Konuşmalar - ne söylenirse söylensin, heyecanlı, gergin ve yüksek tonda olmalı.

Sayfa 17 : Cemile ve konuşa kaldırıla provası

(Cemile yi tanıtmak bakkemandan daha iyi işlenmeli)

Sayfa 18-19 Saadet Nine girer - monolog

(Bu monolog biraz sıkıcı, özlü bir düzen içinde

acıklı ve gülünç olsun aynı zamanda.)

(Nazırlar meselesi başka türlü verilmeli.)

Sayfa 19-20: Cemil Paşa oyunu.

Sayfa 21-23: Kulis'te Emel-Servet. Tiyatro üzerine yorumlar. Eski oyunlar. Romantik oyunlar.

(Gladyatörden futbolcuya geçiş daha kesiksiz olmalı.)

Sayfa 23-25: Coşkun ve Saffet girerler. Tanışma eski oyunların özlemi. Bizde insanlar.

(Coşkun'un Emel'e ilgisi belirmeli.)

('Bizde tiyatro ve duyarlık nasıl gelişti' kısmı daha canlı ve akıcı olmalı.)

(Avrupa'dan bunalım ithali iyi verilmemiş.)

(Heyecanlanıp meyhaneye gitme meselesi havada kalıyor.)

Sayfa 25-26: Meyhane, garson ve ayrılık temi. Coşkun Emel'le konuşur.

(Coşkun'un korkusu gene ortada; fazla deliberate* biraz gizlenmeli.)

Sayfa 26-27: Coşkun'a verilen görev ve alaturka müzik: her şeyi seziyorum. Ben seni sevdim seveli.

(Humour biraz az, fazla ciddi.)

(Emel çok havada, Coşkun'u heyecanlandıracak bir şey yapmıyor, silik.)

(Gene korku meselesi. Ayıklanmalı.)

(Şarkı ve altını söndür meselesi, laf kalabalığı içinde biraz kayboluyor).

verilmeli ki, acıklı ve gülünç olsun aynı zamanda
(Nazlar meselesi başka tinli verilmeli.)

Sayfa 19-20: Cemil Paşa oyunu

Sayfa 21-23: Kulisde Emel-Servet. Tiyatro üzerine yorumlar Eski oyunlar Romantik oyunlar.

(Gladyatörden futbolcuya geçiş daha kesiksiz olmalı.)

Sayfa 23-25: Coşkun ve Saffet girerler. Tanışma eski oyunların öğünü. Pişkin insanlar.

(Coşkun'un Emel'e ilgisi belirmeli)

(Pişkin tiyatro ve deneylik nasıl gelişti' kısmı daha canlı ve akıcı olmalı.)

(Stanislavski'den benzetim ithali iyi verilmemiş.)

(Heyecanlanıp meyhaneye gitme meselesi burada kalıyor)

Sayfa 25-26 Meyhane garson ve oğulluk temi. Coşkun Emel'le konuşur.

(Coşkun'un korkusu genç ortada; fazla delibörtü biraz gizlenmeli.)

Sayfa 26-27: Coşkun'a verilen göre- ve alıntıkanmışlık. Her şeyi seziyorum Ben seni sevdim seveli

(Hüsnü biraz az, fazla cıvıldı.)

(Emel şok halinde, Coşkun'la heyecanlandıracak bir şey yapmıyor. Silik.)

(Genç korku meselesi. Açıklanmalı.)

(Şarkı ve alkol sözcüklerin meselesi, kof kalabalığın içinde biraz kaybolmuyor.

(Turgut'u arama özlemi tam verilememiş.)

NOT: Bunun gibi daha birçok şey havada kalıyor. Galiba söz olarak da genel akışın içinde bunlar yadırganıyor. Bu bakımdan çok gerçek görünen konuşmalar ayıklanmalı. Her şey anlatım olarak da bir rüya hissi vermeli. İnsan bu meselede olduğu gibi mantığıyla "bu nereden çıktı?" dediği halde (Yıldız Hanım gibi) hissiyle buna pek karşı çıkmamalı.

Mustafa Çavuş'la Turgut arasında ilişki kurulmalı: COŞKUN: Turgut mu? Mustafa Çavuş gibi biri. Hayatı hakkında hiçbir şey bilmediklerimizden biri.

Sayfa 28: Bizim gerçeğimizi buldum. Büyük ve çocuk bir milletiz.

(Saffet'in sözü silik ve renksiz.)

(Coşkun milletimiz sözleri zevksiz ve dağınık.)

Bu yazden şiire geçiş güzel değil.

Sayfa 29: Coşkun'un şiiri.

Sayfa 30: Coşkun'un nutku.

(Aydınların karanlığı ilk satırlardaki etkiyi azaltıyor.)

(Nutkun sonunda Coşkun'un Cemile meselesi yama gibi kalıyor.)

Sayfa 31: Coşkun'un kendisiyle hesaplaşması.

(Baştan yazılmalı.)

(Rituals iyi verilmemiş.)

(Tevfik'in arama özlemi tam verilememiş.)

NOT: Bunun gibi daha birçok şey havada kalıyor. Galiba söz olarak da genel akışın içinde bunları yadırgamıyor. Bu bakımdan çok gerek görünen konuşmalar açıklanmalı. Herşey anlatım olarak da bir rüya hissi vermeli. Tasarı bu meselede olduğu gibi mantıkçıyla "bu nereden çıktı?" dediği halkı (Yıldız Hanım gibi) hissiyle biraz pek kavrayabilmeli.

(Mustafa Çavuş'la Tevfik arasında ilişki kurulmalı: COŞKUN: Tevfik nun? Mustafa Çavuş gibi biri Hayatı hakkında hiç bir şey bilmediklerini-mizden değil)

Sayfa 2: Bizim gerçeğimizi bulduk. Büyük ve çocuk bir milletiz.

(Saffet'in sözü sıkıcı ve renksiz)

(Coşkun millîliğimiz sözleri zorlama ve dağınık.)

Bu yüzden şiire geçiş güzel değil

Sayfa 29: Coşkun'un şiiri

Sayfa 30: Coşkun'un nutku

(Aydınlanma karanlığı ilk satırlardaki etkiyi azaltıyor.)

(Nutkun sonunda Coşkun'un Cemile meselesi yarım gibi kalıyor.)

Sayfa 31 Coşkun'un kendisiyle hesaplaşması

(baştan yazılmalı)

(ritmalı iyi verilmemiş.)

(Biz seni seviyoruz - işte bu yüzden işler karışıyor. Zayıf verilmiş. Ruhsal derinlik yok.)

NOT: Yapmak istediğim bazı şeyleri, her şeye rağmen çok düz vermişim. *Açıklama* çok var bir de. Fikirlerin yaşaması önemli aslında. Düşünce bir olay gibi etkilemiyor böyle yerlerde.

(Beni sevmeyin, ben endişe içinde yaşamalıyım. İkinci perdedeki meyhane sahnesinde de aşağı yukarı aynı biçimde yerabiyor. Üstelik NOT'ta yazdığım gibi psikolojik açıklama gibi. Didaktik!)"

Sayfa 32: Coşkun'un bildirisi.

(Korkuyorum. İkinci perdede gene var. Buradan çıkarılmalı ve ikinci perdede kalmalı yalnız.)

* (Bir kere başladınız (SAFFET) Bir kere... bir kere... olmalı.)

(Coşkun'un son konuşması iyi değil. Sahneyi uzatıyor.)

İKİNCİ PERDE

Sayfa 33: Coşkun, Saffet'e gece evine döndüğü zaman olanları (Cemile ile) oynar.

Sayfa 34: Emel konusu, asker-general oyunu. Yerli oyunlar sorunu.

(Emel konusu başka türlü işlenmeli.)

Sayfa 35-38: Kültür ve kitap oyunu.

(Bazı kitap adları - sürekliliği sağlamak bakımından - değiştirilebilir.)

(Biz seni seviyoruz - işte bu yüzden işler karışıyor. Zaaf verilmiş. Ruhsal derinlik yok.)

NOT: Yapmak istediğim bazı şeyleri, her şeye rağmen çok düz vermişim. Açıklama çok. Var bir de. Fikirlerin yaşamasını önemli aslında. Düşünce bir olay gibi etkilemiyor böyle yerlerde.

(Beni sevmeyin, ben endişe içinde yaşamalıyım. İkinci perdedeki meyhane sahnesinde de aşağı yukarı aynı biçimde yer alıyor. Üstelik NOT'la yaptığım gibi psikolojik açıklama gibi. Didaktik!)

Sayfa 32: Coşkun'un bilinci

(Korkuyorum, ikinci perdede gem var. Büyütülmeli ve ikinci perdede kalmalı yanlış.)

AC (Bir kere başladınız (SAFİYET) Bir kere bir kere... olmalı.)

(Coşkun'un son konuşması iyi değil. Sahneyi uzatıyor.)

İKİNCİ PERDE

Sayfa 33: Coşkun, Saffet'e gece evine döndüğü zaman olanları (Cemile ile) oynar

Sayfa 34: Emel konusu, asker-general oyunu. Yeni oyunlar sorun.

(Emel konusu başka türlü işlenmeli

Sayfa 35-38: Kitap ve kitap oyunu

(Bazı kitap adları - sinekliliği sağlamak bakımından - değiştirilebilir.)

Sayfa 38: Saadet Nine'nin öfkesi. İstersem giderim.

(Biraz cansız ve yersiz.)

Sayfa 38-40: Coşkun-Emel buluşması.

Umut-Saadet Nine.

(Coşkun gene ana temalarını işliyor. Bu temaların eylemle bir ilişkisi yok; bu yüzden böyle yerlerde oyun yavaşlıyor, durgun ve sıkıcı oluyor.)

(Saadet Nine'nin davranışları uygun, sözleri biraz daha ilginç olabilir. Genellikle daha önce söylediklerini tekrar ediyor.)

Sayfa 40-41: Karakol ve kaçma olayı.

(Karakol olayı daha absürd olabilir. Komiser, Saadet Nine'ye bir eşya gibi davranabilir meselâ.)

Sayfa 42: Coşkun-Cemile. Neredeydin? Neler dönüyor?

Sayfa 42-44: Saadet Nine ile gazino ve dans oyunu.

Sayfa 45-46: Coşkun-Cemile. Bu tiyatro işi bitecek. Ticaret.

(Cemile'nin sertliğini ve anlayışsızlığını gerektirecek bir birikim olmadığı için, sözleri boşlukta kalıyor.)

15 Ağustos 1975

"Türkiye'nin Ruhu" üzerine teknik notlar. Orta Asya'da başkafiye (alliteration)* kullanıldığına göre, geriye dönüşlerin kabuslu havası verilirken bundan yararlanılabilir.

Büyük şehrin ve Büyük Ülkenin kahramanımıza özel önemli görünen yerleri, insanları ve beylik sözleri üzerinde durulmalı.

Sayfa 38: Saadet Nine'nin öfkesi. İstersem giderim.
(Biraz canavar ve yersiz.

Sayfa 38-40: {Coşkun - Esmâ buluşması
Ümit - Saadet Nine

(Coşkun gene ona temalarını işliyor. Bu temaların eylemle bir ilişkisi yok; bu yüzden böyle yerlerde oyun yavaşlıyor, durgun ve sıkıcı oluyor.)

(Saadet Nine'nin davranışları uygun, sözleri biraz daha ilginç olabilir. Genellikle daha önce söylediklerini tekrar ediyor.)

Sayfa 40-41. Karakol ve karma olayı

(Karakol olayı daha absurd olabilir. Komiser, Saadet Nine'ye bir eşya gibi davranabilir mesela.)

Sayfa 42. Coşkun-Cemile. Nereleyden? Neler dönüyor?

Sayfa 42-44. Saadet Nine ile gezinme ve dans oyunu.

Sayfa 45-46. Coşkun-Cemile. Bu tiyatro işi bitecek. Ticaret.

(Cemile'nin sertliğini ve anlayışsızlığını gerektirecek bir birikim olmadığı için, sözleri boşlukta kalıyor.)

15 Ağustos 1975

"Türkiye'nin Ruhu" üzerine teknik notlar. Orta Asya'da başkafiye (alliktration) kullanıldığına göre, geriye dönüşlerin hükmü havası verilirken bundan yararlanılabilir.

Büyük şehrin ve Büyük Ülkenin kahramanımıza özel önemli görünen yerleri, insanları ve büyülü sözleri üzerinde durulmalı.

İkinci perdenin yeni planı

18 Eylül 1975

1- Cemile - Komşu Kadın - Saadet Nine
Saadet Nine Coşkun'u çekiştirir.

2- Coşkun girer, moda dergilerindeki kadın resimlerine bakar. Cemile alay eder.

3- Saffet gelir. Yeni oyun sorar. Coşkun "tören" oyunu oynar. Komşu kadın şaşkın, memnun. Coşkun sonunda deliliğe vurur. Komşu kadın biraz şaşkın, aceleyle gider.

4- Coşkun giyinmeye gider. Ümit gelir, Cemil Paşa oyunu. Coşkun, Saffet çıkarlar.

5- Emel-Coşkun. Aşk ve seks oyunu.

6- Tiyatroda. Emel Coşkun, Saffet Servet - Coşkun'un oyunu. Servet'in öğütleri.

7- Evde Cemile ile tartışan Coşkun çıkar.

8- Saadet Nine kaçar.

9- Emel - Coşkun. Evden ayrılmalısın Coşkun.

10- Saadet Nine, Saffet, Coşkun, Ümit. Birlikte tarih oyunu. Saadet Nine düşer.

11- Coşkun-Cemile. Coşkun gider. Yolda düşer. Sonra ilk yazılıştaki olaylar.

24 Aralık 1975

Oyun yeniden yazıldı, Kenterlerle birlikte okundu ve bir sonuç alınamadı. Üç aydır yeni bir şey yapılmadı, yazılmadı. Yalnız geçenlerde -bir ay kadar önce- bir gece roman dizisi için rüyamda bir ipucu gördüm ve Sevin'e yazdım: Roman

İkinci perdenin yeni planı 18 Eylül 1975

1 - Cemile - Komşu Kadın - Saadet Nine
Saadet Nine Coşkun'u çekiştirir.
2 - Coşkun girer, moda dergilerindeki kadın resimlerine bakar. Cemile alay eder. Cog
3 - Saffet gelir. Yeni oyun sorar. Coşkun "Tören" oyunu oynar. Komşu kadın şaşkın, memnun. Coşkun sonunda deliliğe vurur. Komşu kadın biraz şaşkın, acelesiyle gider.
4 - Coşkun gişmeye gider. Ümit gelir. Cemil Paşa oyunu. Coşkun, Saffet çıkarlar.
5 - Enel - Coşkun. Aşk ve seks oyunu.
6 - Tiyatroda. Enel Coşkun Saffet Servet - Coşkun'un oyunu Servet'in öğütleri.
7 - Evde Cemile ile tartışan Coşkun çıkar.
8 - Enel - Coşkun. Evden ayrılmalısın Coşkun.
9 - Saadet Nine kaçar.
10 - Saadet Nine, Saffet, Coşkun, Ümit. Birlikte tarih oyunu. Saadet Nine düşer.
11 - Coşkun - Cemile. Coşkun gider. Yolda düşer Sonra ilk yazılıştaki sahneler.

24 Aralık 1975

Oyun yeniden yazıldı, Konterlerle birlikte okundu ve bir sonuç alınamadı. Üç aydır yeni birşey yapılmadı, yazılmadı. Yalnız geçenlerde - bir ay kadar önce - bir gece sırman dizisi (ara rüyamda bir yüzü gördüm ve Seminé

dizisi bir detektif hikâyesi gibi gelişebilir. Bu arada iki aya yakın okul kapalı kaldı. Bir şey yapamadım (şimdi gene açıldı). Okumaya çalışıyorum, Wittgenstein*, Berne, Camus, Ahmet Hamdi, Halit Ziya, Freud... hepsinden az biraz. Bu sabah Toynbee'ye* başladım. Tarihi küçük parçaları ve ayrıntılı belgeleri içinde bir laboratuvar araştırmacısı gibi görenlerle, bir bütün olarak görenleri karşılaştırıyor. Ben bu işin acemisiyim herhalde. Kitaplarında tarih, çok sözü edilen -Albayama ne olduğu tam açıklanmayan bir şey. Bazen -Hikmet- tarihi kurtuluşuyla alay ediliyor, bazen de -gene Hikmet- eskiden yana bir tutum... Belki de 322 tevellütleri* -Kars tepelerindeki komikler- mirliva Hasan'ın notları gibi şeyler Toynbee'nin takıldığı "ara sokaklar"ı belirtiyor. "Ana yollarda dolaşan bir tarihçi bu kılıkırkyarıcıların küçük sokaklarından tesadüfen geçerse, aman ne hatalar yaptı diye kıyamet koparırlar" diyor Toynbee ve bu küçük işçilerin çabasını "Tarihsel düşüncenin sanayileşmesi" olarak nitelendiriyor (iş bölümü v s.). Bir 'scholar'* hangi konuda işlenmemiş ve bol sayıda malzeme varsa o konuyu önemli sanıyor. Sanayici'de en kolay işleyebildiği bol kaynaklı hammaddeyi işliyor (Ve topluma bir ürünün gerekli olduğu temasını reklamlarla işliyor). Kilinin kölesi olan çömlekçi diyor Toynbee. Sanayi cansız maddelerle ilgilenir, tarih canlıların bilimidir. 'Patetik Hata' (yani cansızları hayat dolu olarak hayal etmek nasıl yanılgıya yol açarsa) 'Apatetik Hata' da tehlikelidir. (Bugün özellikle ansiklopedik dil ikinci hatanın belirgin bir örneği oluyor. Demir ve Demirel altalta ayrı duyarsızlıkla anlatıyor.

yazdım: Roman dizisi bir detektif hikâyesi gibi gelişebilir
Bu arada iki aya yakın okul kapalı kaldı Bu süre
yapamadım (Şimdi gene acıldı) Okumaya çalışıyorum.
W. Hgenstein, Berne, Camus, Ahmet Hamdi, Halid Ziya, Freud... Hep-
sinden az biraz. Bu sabah Toynbee'ye başladım Tarihi küçük
parçaları ve ayrıntılı belgeleri içinde bir laboratuar araştırması
gibi görenlerle, bir bütün olarak görenleri karşılaştırıyor Ben
bu işin acemisiyim herhalde Kitaplarında tarih, sık
sözü edilen - Alberg - ama ne olduğu tam açıklanmayan
bu söz Bazen - Hikmet - tarih kavramıyla alay edilmiş,
bazen de - gene Hikmet - eskiden yana bir tutum Beşiktaş
de 312 kullanılan - Kars kapılarındaki kemikler - mevlana Hasan'ın
mistik gibi şeyler Toynbee'nin takıldığı "ara sokaklar"a
belirtiyor "Ana yollarda dolaşan bir tarihçi bu kültürel
yaşamların küçük sokaklarından kaçırdığı gerçeği, zaman
ne hatalar yaptı diye kıyamet koparırlar" diyor Toynbee
- bu küçük işlerin çabasına "Tarihsel düşüncenin
sanayileşmesi" olarak nitelendiriyor (iş bölümü v s)
Bir 'scholar' hangi konuda işlenmemiş ve bol sayıda
malzeme varsa o konuyu önemli sanıyor. Sanayi'ci de
en kolay işleyebildiği bol kaynaklı ham maddeyi işli-
yor (Ve toplumsa bu ürünün gerekli olduğu temasını rek-
lâmlarla işliyor) İşlerin kolayı olan çömlekçi di-
yor Toynbee. Sanayi cansız maddelerle ilgilenir, tarih
canlıların bilimidir. 'Patetik Hata' (yani cansızları
hayat dolu olarak hayal etmek nasıl yanlışa yol açar
sa 'Apatetik Hata' da tehlikelidir. (Bugün özellikle
anaklojedik dil ikinci hatanın bilinçsiz bir örneği
oluyor. Demir ve Demirel adı altında aşırı duygusuzlukla

İş bölümü tarihçiyi öyle önemsiz bir duruma getirmiştir ki, diyor Toynbee, 'Milli Görüş'e sarılarak çalışmalarına bir bütünlük kazandırır. (Milli ilkeden yola çıkan bir devlet de Tarihin sadece bir bölümünde ve dünyanın sadece bir bölümünde yaşadığı halde zaman ve yer bakımından evrensel bir görüş getirmek gibi dar kafalı bir anlayışı yurttaşlarına sunar.) Örnek: Fransız Tarihçisi Jullian* (1922'de) Fransa hakkında hissettiği ateşli duyarlığı geçmişe yansıtıyor. Öyle ruhsal bir Fransa ki onu hayat tecrübesiyle öyle sarıyor ki, bütün Dünya ortadan kaldırılırsa, bir tek Fransa bile kalsa Mösyö Jullian ruhsal hiçbir fakirlik duymayacak. Bu öyle kesin sınırlı bir Fransa ki, Fransız milletinin vatanseverliğiyle sürekli olarak istilalardan korunmuş bu sınırlar... ...Mösyö Jullian geçmişin hangi bölümüne gitse -yüz yıllar, bin yıllar- bu Fransa anlayışını da birlikte götürüyor. Fransa kavramı olmadan yüzyıllar öncesini incelerken bile bu bölgeyi gözönünde tutuyor. Toynbee belirli bir bölgenin - milli görüşle sınırlanmış olan- incelenmesiyle sonuca varılamayacağını, bu anlayışı aşan bir 'araştırma alanı' seçilmesi gerektiğini söylüyor.

30 Aralık 1975

İki gün önce "İkinci Yeni" denilen akımın çevresinde koparılan gürültü ile ilgili yazıları karıştırıyordum. Anladığıma göre yaşları, kültürleri ve dünya görüşleri gelişmeye elverişli olmayan, fakat duydukları ve sezdikleriyle gerçeküstü ya da gerçek ötesi denilebilecek şeyleri yer yer yakalamışlar; sonunda bepü bir yana dağılmış. Neyse, bence önemli olan ülkede her çeşit akımın, atılımın iyi kötü ortaya çıkması. Meselâ bir Bulgaristan ve bugünkü Rusya için böyle bir durum sözkonusu değil. Çok çeşitli ırk, din, kültür v.s. karışımı çok yönlü, bel-

anlatılıyor.

İş bölümü tarihçiyi öyle önemsiz bir duruma getirmiştir ki, diyor Toynbee, 'Millî Görüş'e sarılarak çalışmalarına bir bütünlük kazandırır (Millî ülkeden yola çıkan bir devlet de Tarihin sadece bir bölümünde ve dünyanın sadece bir bölümünde yaşadığı halde zamanın ve yerin bakımından evrensel bir görüş getirmek gibi dar kafalı bir anlayışa yenilmeye sanar.) Örnek: Fransız Tarihçisi Jullian (1977'de) Fransa hakkında hissettiği ateşli duyguları geçmişe yansıtıyor öyle ruhsal bir Fransa ki onu hayat kemikleriyle öyle sarıyor ki, bütün dünya ortadan kaldırılsa, bir Fransa bile kalsa Nüzgo Jullian ruhsal bir bir fakirlik duymayacak. Bu öyle kesin sınırlı bir Fransa ki, Fransız milletinin vatanseverliğiyle sınırlı olmak istiklalardan kaynaklanmış bir sınırlar. Nüzgo Jullian geçmişin kargı bütününe gitse - yüzyıllar, bin yıllar - bu Fransa anlayışını da birlikte götürüyor. Fransa kavramı olmadan yüzyıllar öncesini incelerken bile bu bölgeyi göz önünde tutuyor. Sınırları belirli bir bölgenin - millî görüşle sınırlanmış olan - incelenmesiyle sonuca varılamayacağını, bu anlayışa aşan bir 'araştırma alanı' seçilmesi gerektiğini söylüyor.

3c Aralık 1975

İki gün önce "İkinci Yeni" denilen akımın çevresinde koparılan gürültü ile ilgili yazıları karıştırıyordum. Anladığıma göre yaşları, kültürleri ve dünya görüşleri gelişmeye elverişli olmayan, fakat duydukları ve sezdikleriyle gerçeküstü ya da gerçek ötesi denilebilecek şeyleri yer yer yakalamışlar; sonunda hepsi bir yana dağılmış. Neyse, temce önemli olan ülkede her çeşit akımın, atılımın içi kolu ortaya çıkmasıdır. Meselâ bir Bulgaristan ve bir çok Rusya için öyle bir durum söz konusu değil. Çok çeşitli

ki de zengin bir olguyu çıkarıyor. Yalnız burada ihtiyatlı olmalı. Halit v.d. gibi bundan ülke lehine bir birikim çıkarmada acele etmemeli. Batı'nın sağlam ve köklü akımları yanında bunların yerini, gücünü tayin etmek kolay değil. Mesela 2. yeni konusunda karşılıklı eleştiriler öyle köksüz, mantıksız ve çocukça düşüncelere dayanıyor ki. Batılı deneme ve inceleme yazarlarının kişilikli ve güçlü yorumları (Ulam gibi) karşısında bunlar acıklı ve gülünç. Mahalle çocuklarının çekişmesine benziyor. Sonra ortaya konulan ve bu birikime dayandığı söylenen eserler -X'in son televizyon filmleri gibi- derinlikten yoksun, biçim soyutlamaları dolu şeyler. İşin altında neler yattığını galiba kimse sezemiyor. Taklit yani oyun. Batılı amcalara küfretseler de, gizlice - kendilerinden gizli - onlara benzemeye çalışan, felsefe filân vaziyetleri -X- çok acıklı.

17 Ocak 1976

Yeni yılın ilk kelimeleri. Hiçbir şey yapmadım bir yıldır. Sadece 'Oyun'u ikinci defa yazdım, o kadar. Oysa yapılacak çok iş var. Halit'in senaryosu, büyük roman, Kemal Tahir Halit Ziya-Ahmet Hamdi Tanpınar incelemeleri, hikâyeler... İçim bir şey istemiyor ne var ki. İnsanlarımızın ilgisizliği, uzaklığı da canımı sıkıyor. Bir şeyler gelip gidiyor, rüyalarımda bir şeyler oluyor. Günlük kaygılara kapıldım anlaşılan. Okul da yok. Aslında çok vaktim var, içim karışık. Oturup çalışmaya başlasam bir şeyler olacağını sanıyorum. Programlar filan yaptım. Ama başladım denemez. Bir şeyler okumaya çalışıyorum. Bakalım ne olacak?

ark. din, kültür v.s. karşısına çok yönlü, belki de zengin bir olgunun çıkarıyor. Yalnız burada ihtiyatlı olmalı. Halit Ed gibi bundan üçke lehine bir birikim çıkarmada acele etmemeli. Batının sağlam ve köklü akımları yanında bunların yerini, gücünü tayin etmek kolay değil. Üzerlâ 2 yeni konusunda karşıtlıklı eleştiriler öyle köksüz, mantıksız ve çocukça düşüncelere dayanıyor ki. Batılı deneme ve inceleme yazarlarının kişilikli ve güçlü yorumları (Ulam gibi) karşısında bunlar acıklı ve gülünç. Mahalle çocuklarının çekişmesine benziyor. Sonra ortaya konulan ve bu birikime dayandığı söylenen eserler - [redacted]'in son televizyon filmleri gibi - derinlikten yoksun, biçim soyutlamaları soluk şeyler. İşin altında neler yattığını galiba kimse seçemiyor. Taklit yani oyun. Batılı amcalara küfretseler de, gizlice - kendilerinden gizli - onlara benzemeye çalışan, felsefe filân vaziyetleri - [redacted] - çok acıklı

17 Ocak 976.

Yeni yılın ilk kelimeleri. Hiç bir şey yapmadım bu nedir. Sadece 'Oyun'u ikinci defa yazdım, o kadar. Aslında yapılacak çok iş var: Halet'in senaryosu, büyük roman, Cenab Tahir - Halit Ziya - Ahmet Hamdi Tanpınar. inceleme, hikâyeler. Hem bir şey istemiyor ne var ki. İnsanın varlığının güçsüzlüğü, uçaklığı da canımı sıkıyor. Bir şeyler yapıp çıdıyor, rüyalarımda bir şeyler oluyor. Çantılık kayboluyor, kapıldım anlaşılan. Okul da yok. Bilinde çok vaktim var, hem karışık. Oturup yazmaya başlasam bir şeyler yazacağım sanıyorum. Piyesler filân yaptım. Ama başladım deneme. Bir şeyler okumaya çalışıyorum. Bakalım ne olacak?

24 Ocak 1976

Edwin Muir'den* *(Romanın Yapısı)*

Scott'un (Walter) kahramanları, istisna olarak, savaştıkları (uğruna) davalara meraksızdırlar; ve böylece *Old Mortality*'de* kendisi de (Scott) Prelatistler ile Covenanter'ler arasında hayran olunacak kadar tarafsızdır. Aslında o (Scott) onlarla pek ilgili değildir, hareket, düşüncesiz kaçıştır (?) esas olan. Bunun üzerinde düşünmeli (önemli).

30 Ocak 1976

Bir hafta sonra İngiltere'ye gideceğiz galiba. Bir yıl önce gitmiştik (22 Şubat 1975) son olarak. 7 Kasım'dan beri yani 2.5 ay kapalı okul. Hiç olmazsa düşünebilseydim. Günlük sıkıntı ve öfkelerle geçiyor hayat. Otomobilin tamiri, para hesabı, neden yazdıklarımı anlamıyorlar, neden çevrede kimse yok v.s. Belki de anlaşılacak, önemsenecek bir şey yazmadım, yapmadım. Sadece yazı hayatı denilen çamura bulaştım, yeni öfkeler edindim o kadar. Beni akıl yazarı bulanlar var, öyle olsaydım hep yazacak bir şeyler bulurdum. Oyunlar seyrediyorum, kitaplara göz atıyorum - bizim yazarların kitapları. Böyle şeyler yapabilirim gibi geliyor. Biraz düşün, bir konu - karakterler filân. Böylesi içimden gelmiyor. Sıradan biri olarak yazarlığı sürdürmek mümkün. İstemiyorum. Şu Türkiye'nin ruhu için yapacak ne kadar çok işim var. Eski yazı öğrenmek bile var. Gecekondu araştırması için Turan* söz verdi. Sonra İsmet Sungurbey*... Günlerimi her kitaptan 5-10 sayfa okuyarak geçiriyorum. Sinemaya bile gitmiyorum. Televizyonda İnsan Avcısı, Doktorlar, Üç Silahşör-

Edwin Muir'den (Romanın Yapısı) 24 Ocak 1976

Scott'un (Walter) kahramanları, istisna olarak, savaşçılar (süpürge) davalara mevkuf düşer; ve böylece Old Mortality'de kendisi de (Scott) Prelatistler ile Covenanter'lar arasında rezun olunacak kadar tarafsızdır. Aslında o (Scott) onlarla ek ilgili değildir, hareket, dik, üzüntüsüz kaçıştır (?) cesaret olsun

Bunun üzerinde düşünmeli (önemli)

30 ocak 1976

Bir hafta sonra İngiltere'ye gideceğiz galiba. Bir yıl önce gitmiştik (22 şubat 1975) son olarak. 7 kasımdan beri yarı 2.5 ay kapalı okul. İlaç olmazsa düşünebilsaydım. Günlük sıkıntı ve öfkelerle geçiyor hayat. Otomobilin tamiri, para kasabı, neden yazdıklarımı anlamıyorlar, neden cevrede kimse yok v.s. Belki de anlaşılacak, önemsenecek bir şey yazmadım, yapmadım. Sadece yazı hayatı denilen çamura bulaştım. yeni öfkeler edindim o kadar. Beni akıl yazarı bulanlar var, öyle olsaydım hep yazacak bir şeyler bulurdum. Oyunlar seyrediyorum, kitaplara göz atıyorum - bizim yazarların kitapları. Böyle şeyler yapabilirim gibi geliyor. Biraz düşün, bir konu - karakterler filân. Böylesi içimden gelmiyor. Sıradan biri olarak yazarlığı sürdürmek mümkün. İstemiyorum. Şu Türkiye'nin ruhu için yapacak ne kadar çok işim var. Eski yazı öğrenmek bile var. Çocukodu araştırması için Turan söz verdi. Sonra İsmet Sungurbey. Günlerimi her kitaptan 5-10 sayfa okuyarak geçiriyorum. Sinemaya bile gitmiyorum. Televizyonda İnsan Avcısı, Doktorlar, Üç

ler, Tatlı Sert, Dolu Dizgin... Haberler. Birkaç sayfa okuyunca kafam karışıyor. Oysa -sanki- okuyabildiğim zamanlar eskisine oranla sanki daha iyi bir şeyler sezebiliyorum. Sürekli gücüm yok. Eski yazdıklarımı okuyorum. Çok içten, nasıl bu sürekli duyarlığı becermişim, hayret ediyorum, fakat acemice ve düzensiz buluyorum. Şimdiki aklımla daha iyisini yazardım gibi geliyor. Ama piyes olmadı işte, dün Avşin* tekrar diyordu. Bu bakımdan, kendimi aşabilecek bir sarsıntıdan yoksunum. En kötü tarafım da okurken ya da düşünürken bir kenara yazmıyorum. İnsanın geliştiği filan yok. Yalnız kusurlarına alışıyor, o kadar. Sonra genel olarak da edebiyatı değerlendiremiyorum galiba. Elias Canetti*, Jean Rhys*, Jacob Lind*, Paul Bailey*, John Fowles* filan kimseyi ilgilendirmiyor. Akademik isimler ve akademik önemler var. Yabancılığım burada da belli oluyor. Cevat* tutuyor John Barth*, Kinsley Amis* filân diyor. Rhys meselâ onu hiç ilgilendirmedi. Bizim yazarlar da içimi eziyor. X bir X yazmış, yürekler acısı. Mantık ve köy romanı karışmış. Yılın en iyi bilmem nesi diyorlar. Bir Halıt var belirli konularda konuşulabilen. Ona da bazı şeylerin meselâ *Finnegans Wake*'in* öneminin anlatılması mümkün değil. Çünkü bazı insanlara sezgiler, matematik kesinlikle söylenemedikçe iletilmesi mümkün değil. Ben de bu konuda çok yetersizim. Yazınca biraz oluyor da konuşunca hiç olmuyor. Bir de polis hafiyeleri var X'ın karısı gibi. Şimdi Türkiye'nin Ruhu'nu yazsam (ah nerde!) çaktım F.W.'den men. Ahmaklar her ülkede var -yani her ülkenin edebiyatını bilenler arasında var. Yabancı kitapları kapışıyorlar. Benden haberleri bile yok. Ben de sözüm ona, bu adamlardan kurulu bir okuyucu kalabalığı bekliyorum. Çok aptallık. Conrad

Sülâhsörler, Tatlı Sert, Dala Dizgin... Haberler. Bir kaç sayfa okuyunca kafam karışıyor. Oysa - sanki - okuyabildiğim zamanlar, eskisine oranla sanki daha iyi bir şeyler seziyorum. Sinirli gücüm yok. Eski yazdıklarımı okuyorum. Çok iyiler, nasıl bu sinirli duyarlığı becerebilmişim, hayret ediyorum. Fakat acemice ve düzensiz buluyorum. Şimdiki aklımla daha iyisini yazardım gibi geliyor. Ama pişmanlık değil. İşte, dün Avsen tekrar diyordu. Bu bakımdan, şimdi mi asabileceğim bir sarsıntıdan yoksunum. En kötü ihtimalle de okurken ya da düşünürken bir kenara yazmıyorum. İnsanın gelişeceği filân yok. Yalnız kıvrımlarına eklenmiyor, o kadar. Sonra genel olarak da edebiyatı değerlendiremiyorum galiba. Elias Canetti, Jean Rhys, Jacov Lind, Paul Bailey, John Fowles filân kimseyi ilgilendirmiyor. Akademik isimler ve akademik önemler var. Yalnız ilgim İrlanda'da belli oluyor. Cevat tutuyor John Barth, Kingsley Amis filân diyor. Rhys nasıl olsa hiç ilgilendirmedi. Bizim yazarlar da tanımı eziyor. [redacted] bir [redacted] yazmış, yüzbinler alıcı. Mantık ve kitap romanı kavramış. Yılın en iyi bilmemnesi diyorlar. Bir Halit var belirli konularda konuşulabilen. Ona da bazı şeylerin meselâ Finnegans Wake'in önemsiz anlatılmaz mümkün değil. Çünkü bazı insanlara sezgiler, matematik kesinlikle söylenemedikçe iletilmesi mümkün değil. Ben de bu konuda çok yetersizim. Yazmıca ihtiyaç oluyor da konuşunca hiç olmuyor. Pek de polis hafiyeleri var [redacted] karşı gibi. Şimdi Türkiye'nin Ruhunu yazsam (ah nerde!) şaktım F.W. der konuşmaktan her ülkede var - yani her ülkenin edebiyatını bilenler arasında var. Yabancı kitapların kapışıyorlar. Benden haberleri bile yok. Ben de sözüm ona, bu adamlardan kurulu bir okuyucu kalabalığı dehlizorum. Çok eğlenceli

filân (ya da James*) hiçbir şey demiyordur onlara. Bütün bunları bildikten sonra ve anlatamadıktan sonra, yazmanın ne önemi var? Tatsız bir mücadele. Düşman bile yok. Herkese de karşı olamazsın ya. Olunmuyor. Konur* benden Türk Romanının Sorunu gibi bir şey sormuş. Türk Romanının Sorunu kişiliktir. İnsanımızın kişilik kazanma savaşının önemini henüz kavramamış olmasıdır. Kendisiyle hesaplaşma diye bir kavramın varlığından habersiz oluşundandır. Bunun için romanımız düzmecedir. Diyalektik gibi gerçekten büyük kavramların gerisine sığınan cüceler ordusu oluşundandır. Köylünün sefil yaşayışı olgusu büyük roman yazmayı gerektirmez. Buna benzer sözler söyleyenlerin de aslında sözlerinin anlamını kavramamaları da daha acıklı bir durumdur. Halka büyük doğrular adına yalan söylemekten kurtulamamaktır sorunlardan biri. Kültürsüzlüktür. Ve en önemlisi ne kendini ne gerçeği sezememektir. Sezgisizliktir. Duyarsızlıktır. Kültür koşukluğudur. Kendinden yirmi yıl önce yaşamış bir romancıdan yirmi yıl ilerde olduğunu düşünme yanılgısıdır. Kötü romanları, büyük sözlerle yutturacağım sanma yanılgısıdır. Bir iki toplumsal gerçeği bir yerden duyan insanın başka şeyleri duymamasından ileri gelen bir cahillik coşkunluğudur. Bir edebiyat çetesine yaslanmanın verdiği rahatlıkla yıllar boyunca bir arpa boyu ilerleyemenin zavallılığıdır. Derinlikten, derinliğine ilerlemekten korkmanın böcekçe korkusudur. Havuz edebiyatıdır. Yüzeyde çırpınmanın verdiği korkunun edebiyat heyecanı sanılmasıdır, böcek yanılgısıdır. Öyle bir çıkmazdır ki düzenden yana olanın da, düzene karşı olanın da aynı sularda çırpınmasıdır. Haksız olana karşı çıkanın da haksız olduğu bir ortamdır. Bunları yazmanın da bir yararı

Conrad filân (ya da James) hiç bir şey demiyorsa onlara. Bütün bunları bildikten sonra ve anlatamadıktan sonra yazmanın ne önemi var? Tatsız bir mücadele. Düşman bile yok. Herkese de karşı olamazsın ya. Olunmuyor. (Conun benden Türk Romanının sorunu gibi bir şey sormuş. Türk Romanının Sorunu kişiliktir. İnsanımızın kişilik kazanma savaşının önemini henüz kavramamış olmasıdır. Kendisiyle hesaplaşma diye bir kavramın varlığından habersiz oluşundandır. Bunun için romanımız düzmecedir. Diyalektik gibi gerçekten büyük kavramların geniş'ine sığınan cüceler ordusu oluşundandır. Koşulların sefil yaşayışı olgusu büyük roman yazmayı gerektirmez. Buna benzer sözler söyleyenlerin de aslında söylediklerinin anlamını kavramamaları da daha acıklı bir nedenden. Halka büyük doğrular adına yalan söylemekten kurtulamamalıdır sorumluluktan biri. Kültürsüzlüktür. Ve en önemlisi ne kendini ne gerçeği sezememektir. Sezgisizliktir. Duygusuzluktur. Kültür körpeliğinden. Kendinden yirmi yıl önce yaşamış bir romandan yirmi yıl ileride olduğunu düşünme yanılgısıdır. Kötü romanları, büyük sözlerle yüceltiyeceğini sanma yanılgısıdır. Bu iki toplumsal gerçeği bir yerden duyan insanın bunlara şeyleri duymasından ileri gelen bir cahillik coşkunluğudur. Bu edebiyat çetesine yaslanmanın verdiği rahatlıkla yıllar boyunca bir avuç boşa ilerleyemenin zavallılığıdır. Derinlikten, derinliğine ilerlemekten korkmanın bıçkacı korkusudur. Hamuz edebiyatıdır. Yüzeyde çırpınmanın verdiği korkunun edebiyat heyecanı sanılmasıdır, böcek yanılgısıdır. Öyle bir çıkmazdır ki düzenden yana olanın da, düzene karşı olanın da aynı sularda çırpınmasıdır. Hakkını onlara kaçan çıkanın da haksız olduğu bir ortamdır. Bunları yazmanın da

yoktur aslında. Kişilik kazanmamış bir yarı aydınlar ortamında kimsenin yarın yamalak düşünce ve duygu 'mükteseba'sını irdelemeye, kendi edinimleriyle hesaplaşmaya niyeti yoktur çünkü. Herkes kendinden o kadar memnundur ki, bütün endişesi esnaflığını nasıl sürdürebileceğidir, dükkânda malları eksik olmasın, reklâm da iyi yapılsın yeter. Bu mal, köylünün sefaleti, işçinin direnmesi, ya da küçük burjuva aydının bunalımı olabilir farketmez. Esnaf ve tezgâhtar için bütün mallar satılabildiği ölçüde makbuldur. Köy romanı piyasasında durgunluk mu var, biz de şehire taşınırız olur biter. Esnaf için, yani malı üretmeyen için, yani acıyı sevinci duyarlığı, insan derinliğini yaşamayan için hepsi birdir. Esnaf için bu sözlerin sarsıcı bir etkisinin olacağını sanmıyorum. Ancak henüz çetelerin şartlamadığı gençler varsa, yaşı ne olursa olsun, kafası yüreği genç kalmış olanlar varsa belki bu sorunlar üzerinde düşünür diye umuyorum. Belki henüz gerçekleri okuyarak düşünerek kendi bilinci ile sezecek insanlar vardır bu ülkede. Belki -bir dostumun dediği gibi- kitabı karşısına alıp, araya hiçbir bezirgân sokmadan, kitapla tek başına hesaplaşacak insanlar vardır. Sahte eleştirmenlerin kolluk değneklerine dayanarak yürüyenlerin, edebiyat reklâm ajanslarının gürültüsüne kapılarak şartlananların dışında kalanların varlığına inanmak istediğim için yazıyorum bunları. Belki -Kemal Tahir'in dediği gibi- günde 24 saat romancı olmanın gereğini duyanlar ya da duyacak olanlar vardır. Halit Ziya'nın, Tanpınar'ın (hatta Peyami Safa'nın) roman diye bir gerçeği birçok gürültücünden daha çok hissettiğim, Kemal Tahir'in çok başka yoldan aynı gerçeği yaşattığını

da bir yarara yoktum aslında. Kişilik kazanmamış bir yazı aydınlar aramında kimsenin yarım yamalak düşünce ve duygu mükteseb.ati'ni irdelemeye, kendi edinimleriyle hesaplaşmaya niyeti yoktum zaten. Herkes kendisinden o kadar memnundu ki, bütün endişesi esnaflığını nasıl sürdürebileceğidir, dükkânda mallar eksik olmasın, rekâm da iyi yapılsın yeter. Bu mal, küçümsenen sefaletli, işçinin direnmesi, ya da küçük burjuva aydının bunalımı olabilir fakat neyse. Esnaf ve kasaplıktan için kitap mallar sahlalabildiği ölçüde mahlukidim. Küçük romanın paşaşasında dengesizlik mi var, biz de şahine tazeniz olsun biter. Esnaf için, yani mala üretmeyen için, yani acıya sevinci duygusuz, insan derinliğini yaşamayan için hepsi birdir. Esnaf için bu sözlerim saçma bir eleştirinin ötesinde sayılmayacağını sanmıyorum. Ancak benim yetenekim yanlamadığı çocuklar varsa, yaşı ne olursa olsun, kafası güneşi görse kalbinde olanlar varsa belki bu sorunlar üzerinde düşünüp diye umuyorum. Belki benim yeteneklerimi aşmışsınızdır ve kendi bilinçsiz ile seçecek insanlar vardır bu ülkede. Belki bu dediğim gibi - kitabı kenarına alıp, araya bir bilgisayar sokmadan, kitaplar tek başına hesaplaşacak insanlar vardır. Sahte eleştirmenlerin kültürle değişmelerine dayanarak [illegible] edebiyat rekâmı ajanslarının gizli hesaplarına kapılmak şartlanmaların dışında insanların varlığına inanmak istediğim için yazıyorum bunları. Bertolt Brecht'in dediği gibi - 24 günde 24 sayfa romancı olmanın gerçeğini duyanlar ya da duyacak olanlar vardır. Halit Ziya'nın, Tanpınar'ın (hatta Paşanın Safiye'nin) romanı değil. Bu yaşadığım basit gözlemlerimden daha çok hissettiğim,

daha doğrusu nasıl yaşattığı üzerinde düşünecek 'meçhul asker'lerin varlığına inanarak yazabilir insan ancak. Bu da Kemal Tahir'in dediği gibi kültür işidir, yani sadece bazı şeyleri bilmek değil, yeni deyimiyle özümsemek işidir. Yani çok fırın ekmek işidir. Küçük kafa ve beden yaşantılarıyla büyük fırınalar koparılamayacağını sezmektir. Romanın bir ömür tüketmek işi olduğunu kavramaktır. Şu ya da bu formüle yaslanmak işi değildir. Köyden şehire, şehirden köye taşınmak işi değildir. Bu işi dert edinmektir; ama hangi malı piyasaya sürersem daha iyi iş yaparım diye dertlenmek değildir. Joseph Conrad'ın dediği gibi "her satırında hakh çıkmak" gibi zor bir amaca yönelmektir. Ezilen insanlardan yana görünüp onlara kuklalar gibi bakmak değildir. Bir dava için haklı haksız acı çekenlere tanrısal bir hoşgörüyle bakıp onlara küçümseyerek acımak hiç değildir. Hele bu lafları durmadan ederek, bir yandan da insanın gözüne baka baka yalan söylemek değildir. Romanın temel sorunu "moral" ("ahlâk" gibi, ama daha geniş kapsamlı bir söz) bir sorundur. Bizim romanımız başlangıçta ve bir süre bunu sezmiştir; "Moral" sorun aslında bir felsefe, kültür, sosyoloji, psikoloji sorunu olduğundan -gene Kemal Tahir'in deyimiyle- romancı kendisinin felsefecisi, sosyoloğu, psikologu olmak zorunda kalmıştır. Ama bugün -şükürler olsun- bu zorluklar ortadan kalkmıştır; çünkü sözünü ettiğim sorunlar artık yok sayılmaktadır. Romanımızın bugünkü temel sorunu bu temel sorunların inkârıdır. Bu aşama hepimize kutlu olsun.

Kemal Tahir'in çok başka yoldan aynı gerçeği yazdığını, daha doğrusu nasıl yazdığını üzerinde düşünmek insanı arındırır. Bu da Kemal Tahir'in dediği gibi kültür işidir, yani sadece bazı şeyleri bilmek değil, yeni deyimiyle özümsemektir. Yani çok fazla ekmek işidir. Çünkü kafa ve beden yaşantılarıyla bütünlük fırtınaları koparılamayacağım seçmek bir Romanın bir örnek hikâyecilik işi olduğunu kavramaktır. Bu ya da bu formülle yaslanmak işi değildir. Kuşdili şeklinde, şeklinden küçük taşınmak işi değildir. Bu işi dert edinmektir, ama hangi malı pazarsaya sürersem daha iyi iş yapacağım diye dertlenmek değildir. Joseph Conrad'ın dediği gibi sanatın şartlarına uymak "her satırından hakkı çıkmak" gibi işe [illegible] zor bir amaca yönelmektir. Eziliş insanlardan yana görünüp onlara kulaktan gıdı bakmak değildir. Bir dava için halkla bağ acı gerçeklere temasta bir bağdaşımla bakıp onlara kötümserlerce acımak hiç değildir. Hele bu kişilere olmaları gerektiğini [illegible] yazdırmak. Romanın temel sorunu bir "moral" (ahlâk) gibi, ama daha geniş kapsamlı bir söz) bir sorundan. Bizim romancımız bağlanmıştır. Bir sınıf sınırı seçmiştir. "Moral" sorun aşılınca bir felsefe, kültür, sosyoloji sorunu olduğu için - yine Kemal Tahir'in deyimiyle - romancı kendisini aşacaktır, sosyolojiye, psikolojiye dönmek zorunda kalmıştır. Ama bugün - şükürler olsun - bu zorluklar ortadan kalkmıştır, çünkü sorunlar artık çok soyutlaşmıştır. Romancının bugünkü temel sorunları bu temel sorunların içinden. Bu uğraş hepimize kolay olsun.

6 Şubat 1976

"Zen ve Motosiklet Bakım Sanatı"nı* okuyorum. Best-seller olmuş. Batı'nın çıkmazı için ilginç bir araştırma çünkü. Çünkü batılı motosikleti ile -teknolojisi ile- Zen'i -yüce değerleri- bağdaştırmak istiyor. Pirsig*, istiyor ki, Plato ve Buda uzlaşsın. "Rationality" ile duyarlığı bağdaştırmak istiyor. Yabancılaşma -alienation- kalksın, motosiklet de Buda -the Buddha- olsun istiyor. Teknoloji ile sevgi birleşsin istiyor. John Sutherland'in* yaptığı işle bütünleşmesini -bilinçli olmadığı için- istemiyor.

Bu satırlara 12 saat kadar ara verdim. Çünkü önce gazetede Kuzgun'un* ölüm haberini gördüm. Sonra Altay v.s. Şimdi gece 11. Yarın sabah Londra yolculuğu başlıyor. Yukarıda demek istiyorum ki teknoloji olmasa da "rationality" Batı'da insanı kavrıyor. Meselâ Sevin, 'Pirsig'i ilginç bulurken sanıyorum bu 'objection'lar* aklına gelmiyor. Bu "Walden"* yaşantısı için gerekli minimum teknolojiyi aslında tabiatla birlikte yaşamasını bilmektir. Sanıyorum burada ben kendimi dışarda bırakılmış hissediyorum ve humour ile bu atılmışlığımı örtmeye ve onun acısını çıkarmaya çalışıyorum. Bir yere varmaz bu davranışım, biliyorum; gene de, belki başka çare -şimdilik- göremediğim için direniyorum. Korkarım sonunda ben de teslim olacağım; bu daha acıklı olacak. "Rationality" tehlikeli. Sevin de belki bunun ağında -yani duyarlı insanlar için bence- tehlikeli. Çünkü duyarlığın da 'rational' olmak gerektiğini, ya da -daha tehlikelisi- 'rationally' yorumlanması gerektiğini düşünür insan sonunda.

6 Şubat 1976

"Zen ve Motosiklet Bakım Sanatı" nı okuyorum. Best-seller olmuş. Batının okuması için ilginç bir araştırma. Çünkü Çin-siz Batılı motosikleti ile - teknolojisi ile - Zen'i - yüce değer-leri - bağdaştırmaya çalışıyor. Pirsig, istiyor ki, Platon ve Buda uzlaşsın. "Rationality" ile duygusallığı bağdaştırmak istiyor. Yabancılaşma - alienation - kalksın, motosikleti de Buda - the Buddha - olsun istiyor. Teknolojiyi ile sevgi birleşsin istiyor. John Sutherland'ın yaptığı gibi birbirleşmesini - bütünleşmesini - istemiyor.

Bu satırlara 12 Şubat kadar ara verdim. Çünkü önce gazetede Kıyzman'ın ölüm haberini gördüm. Sonra Aktay v.s. Dün gece 11 yaşın sabah Londra yolculuğa başlıyor. Yukarıda demek istiyordum ki teknoloji olmasa da "rationality" Batıda insanı kavuruyor. Meselâ Sevin, Pirsig'i ilginç bulurken zannediyorum ki "objection" için aklına gelmiyor. Bu "Walden" yaşantısı için gerekli minimum teknoloji çalında tabiat-la bütünleşmesine bilmektir. Zannediyorum bu sırada ben kendimi dışarıda bırakılmış hissediyorum ve kuvvet-le bu atılmışlığımı ötmeye ve onun acısını çekmeye çalışıyorum. Bir yaş vermiş bu duygumuzu bildiyorum; yaş da, belki başka şeyi - şimdilik - göremediğim için duyuyorum. Kendimin sonunda ben de teslim olacağım, bu durum meçhul olmak "Rationality" şeklinde. Sevin de bütün bunun ağında - yani duygusal insandan için - bence - kalbi - beyin çünkü duygularını da 'rational' olmak gerektiğini, yani de. - daha tahlilci - 'rationally' yorumlanmasını gerektiğini düşünüp insanın sonunda.

11 Mart 1976

Bir profesörün hikâyesi*. Olayların ortasında bir sevgi ilişkisi. Öğretimin anlamazlığı ve yarım kalan isteklerin acıklı yaşantısızlığı. Kişisel sorunların verdiği yorgunluğun içinde hareket ihtiyacı ve eylem açısından canlı geçmiş sayılabilecek bir yaşantının cılız bir tekrarı. Matematik hocasının irrasyonel eğilimleri. İçki ve kötü beraberlikler. Çevresine boş bakışlar: asistanlar, doçentler ve küçük ihtirasların ortamı. Eylemin içinde korku ve ilgisizlik.

1 Mayıs 1976

TÜRKİYE'NİN RUHU*
(üzerine notlar)

Kitap üç bölümden -her biri ayrı kitap olmak üzere- meydana gelebilir. Bu bölümlere şimdilik *Devlet, Toplum* ve *İnsan* adları verilebilir. Bu başlıklar üç ayrı durumu, yani, birbirinden kesin çizgilerle ayrılmış üç belirli temayı işlemekten çok, her kitabın hâkim unsurunu belirlemek bakımından seçildi. Aslında bu üç bölümün, girişimlerle daha karmaşık olmasını istiyorum. Bu karmaşıklık, organik bir yapı içinde olmalı. Yani kasıtlı olarak her bölümün ana teması öne çıkarılmamalı; sorunlara değişik yerlerden bakıldığı için, ya da değişik açılardan bakıldığı için, ana temanın daha belirgin görünüşü, aynı yerin çeşitli açılardan bakılarak yapılan resimlerinde olduğu gibi öne çıkışı tabii olmalı.

Türkiye'nin Ruhu'nun temel yapısı bakımından çeşitli yaklaşımlara açık olması, sorunun karmaşıklığına uygun olacak; yani olaylara, durumlara, aynı yerde birleşen çeşitli yollardan yaklaşmak, gerçeğin çok yönlü oluşunu belirleyebilir. Tarihte, olaylar tek bir çözüme ulaşmakla birlikte, etkenlerin

11 Mart 1976

Bir profesörün hikâyesi. Olayların ortasında bir sevgi ilişkisi. Öğretimin anlamsızlığı ve yarım kalan isteklerin acıklı yaşantısızlığı. Kişisel sorunların verdiği yorgunluğun içinde hareket ihtiyacı ve eylem acısından canlı geçmiş sorgulanacak bir yaşantının silik bir tekrarı. Matematik hocasının irrasyonel eğilimleri. İyi ve kötü beraberlikler. Çevresine boş bakışları: aşıklar, doçentler ve küçük ihtirasların ortamı. Eylemin içinde korku ve ilgisizlik

1 Mayıs 1976

TÜRKİYENİN RUHU.

(üzerine notlar)

Kitap üç bölümden - her biri ayrı kitap olmak üzere - meydana gelebilir. Bu bölümlere şimdilik Devlet, Toplum ve İnsan adları verilebilir. Bu başlıklar üç ayrı durumu, yani, birbirinden kesin çizgilerle ayrılmış üç belirli temayı işlemekten çok, her kitabın hâkim unsurunu belirlemek bakımından seçildi. Aslında bu üç bölümün, girişimlerde daha karmaşık olmasını istiyorum. Bu karmaşıklık, organik bir yapı içinde olmalı. Yani, kasıtlı olarak her bölümün ana konusu öne çıkarılmamalı; sorunlara değişik yerlerden yaklaşıldığı için, ya da değişik açılardan bakıldığı için, ana konunun daha belirgin görünüşü, aynı yerin çeşitli açılardan bakılarak yapılan resimlerinde olduğu gibi öne çıkması tabii olmalı.

Türkiyenin Ruhu'nun temel yapısı bakımından çeşitli yaklaşımlara açık olması, sorunun karmaşıklığına uygun olacak; yani olaylara, durumlara, aynı yerde birleşen çeşitli yollardan yaklaşmak, gerçeğin çok yönlü oluşunu belirleyebilir. Tarihte,

gerçek olması şartıyla, sonsuz çeşitlemeler gösterir. Bu çeşitlemeler yazara ve okura inandırıcı geldiği ölçüde gerçeklik kazanır. Bu arada, gerçek görünmeyen ihtimaller bile olayı yaşayan kişilerin bakış açısından verilirse, durumu zenginleştirmesi bakımından, üzerinde durmaya değer bir etkendir, yani, bu çeşit yorumlar hiç olmazsa olayı yaşayan kişilerin ruhsal ve düşünsel durumlarını yansıtması açısından bir renklilik taşır. Ayrıca bu olgu, kendi içinde bir çeşitleme olmasından öte gerçeklik taşır.

Konu genel olarak bir araştırma, soruşturma ya da bir detektif hikâyesi biçiminde gelişecektir. Yalnız, sonuç tek olduğuna göre, yani meselâ Fatih Sultan Mehmed'in Bizans Seferi, orada ne olursa olsun, İstanbul'un alınmasıyla sonuçlandığına göre, her detektif aynı sonuca varmak zorundadır. Bu durum da her şeye rağmen bir determinizmi kapsamaktadır. Yani, farklı ihtimaller burada farklı sonuçlar doğurmamaktadır. Yani, kişiler ve toplumlar için, sonuca yaklaştıkça, bağımsız davranma imkânları gittikçe kısıtlanmaktadır. Yani, sona yaklaşıkça hürriyet gittikçe kaybolmaktadır; belki de her devrimin sonunda yobazca bir yönetime yol açmasının nedenlerinin biri de budur. Yani yalnız devrimde değil, bir savaş, bir reformda bile -bu olguyu yaratan kişilerin ve toplulukların farklı yerlerden hareket etmelerine rağmen- olay bir kere meydana gelince, tek bir sonuçtan hareket

olaylar tek bir çözüme ulaşmakla birlikte, etkenlerin gerçek olması şartıyla, sonsuz çeşitlemeler gösterir. Bu çeşitlemeler yazara ve okura "inandırıcı geldiği" ölçüde gerçeklik kazanır. Bu arada, gerçek görünmeyen ihtimaller bile olayı yaşayan kişilerin bakış açısından verilirse, dokunuşu zenginleştirmesi bakımından, içinde durmaya değer bir etkendir, yani, bu çeşit yorumlar hiç olmazsa olayı yaşayan kişilerin ruhsal ve düşünsel durumlarını yansıtması açısından bir gerçeklik taşır. Diğer bir deyişle bu olgu, kendi içinde bir çeşitleme olmasından öte gerçeklik taşır.

Konu genel olarak bir araştırma, soruşturma ya da bir dedektif hikâyesi biçiminde gelişecektir. Yalnız, sonuç tek olduğuna göre, yani meselâ Fatih Sultan Mehmed'in Bizans Seferi, vaka ne olursa olsun, İstanbul'un alınmasıyla sonuçlandığına göre, her dedektif aynı sonuca varmak zorundadır. Bu dokunuş da her şeye rağmen bir determinizmi kapsamaktadır. Yani, farklı ihtimaller burada farklı sonuçlar doğurmamaktadır. Yani "toplumlar için, sonuca yaklaştıkça, bağımsız davranma imkânları gittikçe kısıtlanmaktadır. Yani, sona yaklaştıkça hürriyet gittikçe kaybolmaktadır; belki de her devrimin sonunda gelecek bir yönetime yol açmasının nedenlerinin biri de budur. Yani, yalnız devrim değil, bir savaş, bir reform bile — bu olguyu yaratan kişilerin ve toplulukların farklı yerlerden hareket etmelerine rağmen — olay bir yere meydana gelince, tek bir sonuçtan hareket

etme zorunluluğu yüzünden çatışmalara yol açtığı için durumu en iyi -kendi açısından- istismar eden topluluğun diktatörlüğü ile ya da sonuçları kendi yararına kullanmasıyla sonuçlanır. Burada olayı yaratan bütün toplulukların aynı bilinçle sonuca yaklaştıkları ileri sürülemez. Biz sonradan onları daraltan, etkenleri yukarıda bir yerden gözetleyebiliriz; zaten birçok topluluğun bu kısıtlamanın farkında olmaması ve sanki aynı hürriyet içinde hareket ediyorlarmış gibi davranmaları onlar için trajik sonuçlara yol açmıştır. Ne var ki bazı topluluklar da bir ölçüde bilinçlidir. Sonuçtan yararlanan genellikle onlardır. Tabii burada şematik yorumlar tehlikelidirler - meselâ bir savaşın, bir çatışmanın nerede bir tarafın lehine döndüğü kesin bir çizgiyle belirlenemez- Hatta uzun bir süre gözönünde tutulursa, savaşı kazandığı kesinlikle söylenemez. Bütün mesele, durumu büyük bir karanlığa itmeden, gerçeğin karmaşıklığını yansıtabilmektir.

Konunun işlenmesi önce sistematik bir araştırmayla başlayacaktır. İncelenecek olan belgeler aynı yaklaşımlar için sınıflandırılacaktır. Böylece tek bir belge bile çeşitli açılardan birkaç kere ele alınacak ve her seferinde ayrı bir yönü not edilecektir. Sonra, karşılıklı göndermelerle bu bölümler arasında organik bir bağ kurulabilir. Bir ansiklopedinin maddeleri arasında göndermeler yapmak gibi bir şeydir bu - çünkü aslında hiçbir konu ötekinden kesin çizgilerle ayrılamaz.

Biçim sorunu: İki ihtimal var -ya konular yanyana dizilerek, bilinen klasik düzen içinde verilir, ya da aslında olaylar

etme zorunluluğu yüzünden çatışmalara yol açtığı için durumu en iyi – kendi açısından – istismar eden toplulığun diktatörlüğü ile, ya da sonuçları kendi yararına kullanmasıyla sonuçlanacak. Burada olayı yaratan bütün toplulukların aynı bilinçle sonuca yaklaştıkları ileri sürülemez. Biz sonradan onları daraltan etkenleri yukarıda bir yerden özetleyebiliriz; zaten birçok toplumun bu kısıtlamanın farkında olmaması ve sanki ayrı bir hürriyet içinde hareket ediyorlarmış gibi davranmaları onlar için trajik sonuçlara yol açmıştır. Ne var ki bazı topluluklar da bu ölçüde bilinçlidir. Sonuçtan yararlanan genellikle onlardır. Tabii burada şematik yorumlar tehlikelidir – meselâ bir savaşın, bir çatışmanın nerede bir tarafın lehine döndüğü kesin bir çizgiyle belirlenemez – Hatta uzun bir süre göz önünde tutulursa, savaşı kimin kazandığı kesinlikle söylenemez. Bütün mesele, durumu büyük bir karanlığa itmeden, gerçeğin kırmızılığını yansıtabilmektir.

Konunun işlenmesi önce sistematik bir araştırmayla başlayacaktır. İncelenecek olan belgeler ayrı yaklaşımlar için sınıflandırılacaktır. Böylece tek bir belge bile çeşitli açılardan birkaç kere ele alınacak ve her seferinde ayrı bir yönü not edilecektir. Sonra, karşılıklı göndermelerle bu bölümler arasında organik bir bağ kurulabilir. Bir ansiklopedinin maddeleri arasında göndermeler yapmak gibi bir şeydir bu – çünkü aslında hiçbir konu ötekinden kesin çizgilerle ayrılamaz.

Biçim sorunu: İki ihtimal var – ya konular yan yana dizilerek, bilinen klasik düzen içinde verilir,

ve etkenler iç içe olduğu için çağrışımlar serbest bırakılarak organik ve ruhsal bir gelişim gerçekleştirilebilir. Ben ikinci yaklaşımı, gerçeği bu biçimde algıladığım için, kendime daha yakın buluyorum. Kişiler ve olaylar verilirken iki çeşit durum sözkonusu - Gerçek ve hayal. Gerçek kişiler ve olaylar roman kahramanlarının ve onların yaşantılarını anlatımından farklı biçimde verilmeli. Yani, Fatih Mehmet'le Yeniçeri Hasan aynı anlatımla verilemez. Aynı biçimde, Yeniçeri Hasan'ın maceralarıyla Fatih'in başından geçenler aynı uslup içinde anlatılamaz. Bu kişiler her üç kitapta -gerekiyorsa- ayrı yönleriyle ele alınabilir. Bence tarihî kişiler destansı bir uslupla verilirse daha iyi olur. Tabii burada ters çevirmeler de yapılabilir. Bazen de kitabın gelişmesi içinde Yeniçeri Hasan bir destan kahramanı kişiliğine bürünürken, Fatih de sıradan bir adam gibi anlatılır.

Önemli tarihsel olaylar yaklaşırken, bu olayların biçimlenmesinde etkenliği olan kişiler ve topluluklar olaydan sonra gelişimlerine, farklı yönlere doğru dağılarak devam ederler. Yani kişilerin yok olmasıyla ya da toplulukların dağılmasıyla onların ruhu kaybolmaz, bir bayrak yarışı gibi düşünceler ve duyarlıklar kuşaktan kuşağa geçirilir: Bir çeşit kollektif bilinçaltıdır bu. Günümüz insanı da bütün zenginliğiyle geriye doğru izlenebilirse, onun köklerini geçmişte bulmak mümkün olabilir. Bu süreç içinde başarı el değiştirebilir. Meselâ, bir devrimin harcadığı kişilerin ya da toplulukların gelişerek daha ilerdeki dönüm noktalarında hâkim gücü ellerine

ya da aslında olaylar ve etkenler iç içe olduğu için çağrışımlar serbest bırakılarak organik ve ruhsal bir gelişim gerçekleştirilebilir. Ben ikinci yaklaşımı, gerçeği bu biçimde algıladığım için, kendime daha yakın buluyorum. Kişiler ve olaylar verilirken iki çeşit durum söz konusu - Gerçek ve hayal. Gerçek kişiler ve olaylar roman kahramanlarının ve onların yaşantılarının anlatımından farklı biçimde verilmeli. Yani, Fatih Mehmet'le yeniçeri Hasan aynı anlatımla verilmez. Aynı biçimde, yeniçeri Hasan'ın macerasıyla Fatih'in başından geçenler aynı üslup içinde anlatılamaz. Bu kişiler her üç kitapta -gerekiyorsa- aynı yöntemiyle ele alınabilir. Bence tarihi kişiler destansı bir üslupla verilirse daha iyi olur. Tabii burada ters çevirmeler de yapılabilir. Bazen de kitabın gelişmesi içinde yeniçeri Hasan bir destan kahramanı kişiliğine bürünürken, Fatih de sıradan bir adam gibi anlatılabilir.

Önemli tarihsel olaylar yaklaşırken, bu olayların biçimlenmesinde etkenliği olan kişiler ve topluluklar olaydan sonra gelişimlerine, farklı yönlere doğru dağılarak devam ederler. Yani kişilerin yok olmasıyla ya da toplulukların dağılmasıyla onların ruhu kaybolmaz, bir kayrak yanı gibi düşünceler ve duyarlıklar kuşaktan kuşağa geçirilir: Bir çeşit kolektif bilinçaltı'dır. Günümüz insanı da bütün zenginliğiyle geriye doğru izlenebilirse, onun köklerini geçmişte bulmak mümkün olabilir. Bu süreç içinde başarı el değiştirebilir. Mesela, bir devrimin harcadığı kişilerin ya da toplulukların gelişerek daha ilerdeki dönüm noktalarında

geçirmeleri mümkündür. Romanın ana teması olan soruşturma, bugünden başlatılacak olursa, geriye doğru götürülürken ilk olarak gözönünde tutulacak temel gerçek şöyle özetlenebilir: Ülkemiz bugün; fakirleştirilmiş ve eski gücünü kaybetmiş durumdadır. Bütün buna rağmen gene de ayakta durabilmişse bunu sağlayan olumlu etkenler geçmişteki olumlu davranışların sonucu olmak gerekir. Tabii burada aşırı tek yönlü yorumlardan kaçınılmalıdır. Fakat gene de geçmişle olan gerçek bağların araştırılmasında geçmişe, bütünüyle olumsuz olaylar ve niyetler zinciri olarak bakmak da aynı derecede tehlikelidir.

Özet olarak, insanımıza, geri kalmış ya da az gelişmiş değil; fakir düşmüş, yani gücünü kaybetmiş bir varlık olarak bakmak düşünülebilir. Yani, ilkel bir topluluk değil, servetini kaybetmiş soylu bir topluluk denebilir.

İnsanımız henüz potansiyelini kullanmamış bir güçtür. Bütün araştırma da bunun nasıl bir güç olduğunu, yani hangi doğrultuya akıtılması gerektiğini, hangi hareketin yaratılabileceğini bulmak içindir: Bu da ancak nasıl bir güç yaratılmış olduğunu ortaya çıkarmakla sağlanabilir.

Fanon'a* göre ayaklanma taşrada başlıyor, kökleri ve yapısı orada belirleniyor. Sonra da şehirlere sızıyor; yerinden atılmış köylülerle lümpenproletarya aracılığıyla oluyor bu. Kemirecek bir kemik bulamayanlar arasında yayılıyor bu hareket. Bu 'sınıfsız aylaklar', pezevenkler, orospular ve küçük suçlular 'kendi gözlerinde ve tarihin önünde yeniden itibar

hâkim gücü ellerine geçirmeleri mümkündür. Romanın ana teması olan sorgulanma, bu günden başlatılacak olursa, geriye doğru götürülürken ilk olarak göz önünde tutulacak temel gerçek şöyle özetlenebilir: Ülkemiz bugün fakirleştirilmiş ve eski gücünü kaybetmiş durumdadır. Bütün buna rağmen gene de ayakta durabilmişse bunu sağlayan olumlu etkenler geçmişteki olumlu davranışların sonucu olmak gerekir. Tabii burada aşırı tek yönlü yorumlardan kaçınılmalıdır. Fakat gene de geçmişle olan gerçek bağların araştırılmasında geçmişe, bütünüyle olumsuz olaylar ve niyetler zinciri olarak bakmak da aynı derecede tehlikelidir.

Özet olarak, insanımıza, geri kalmış ya da az gelişmiş değil; fakir düşmüş, yani gücünü kaybetmiş bir varlık olarak bakmak düşünülebilir. Yani, ilkel bir toplumluk değil, servetini kaybetmiş soylu bir topluluk denebilir.

İnsanımız henüz potansiyelini kullanmamış bir güçtür. Bütün araştırma da bunun nasıl bir güç olduğunu, yani hangi doğrultuya aktarılması gerektiğini, hangi hareketi yaratılabileceğini bulmak içindir: Bu da ancak nasıl bir güç yaratılmış olduğunu ortaya çıkarmakla sağlanabilir.

—

Fanon'a göre ayaklanma taşrada başlıyor, kökleri ve yapısı orada belirleniyor. Sonra da şehirlere sızıyor; içinden atılmış köylülerle lümpenproleterya aracılığıyla oluşuyor bu. Kenarda kalmış bir kesimle bulaşmayanlar arasında yaygınlaşıyor bu hareket. Bu 'sınıfsız aylaklar', pezevenkler, orospular ve küçük suçlular

kazanıyorlar' (iadeyi itibar). Şehir alevler içinde yanarken lânetliler de bu ateşle temizliğe ulaşıyorlar; güzel ve kutsal oluyorlar.

Tabii Fanon, hayalcilikle, romantiklikle ve sınıfları birbirine karıştırmakla suçlanıyor. Fakat çok ilginç bir tema; üzerinde durulmalı. Ayrıca Osmanlı tarihinde lümpenproletaryanın önayak olduğu çok ayaklanma var.

2 Mayıs 1976

Spengler'in* 'Decline of the West' adlı eserini okuyorum. İlginç görüşler var: Batı'nın her şeyin merkezinde kendini görmesini eleştirisi gibi. Yalnız çok yeni bir şey (Türkiye için): Spengler. Büyük şehir ve taşra diye bir kültür-uygarlık ayrımı yapıyor; biz bu ayrımı öyle unutmuşuz ki. Taşra, merkeze benzeyebildiği ölçüde bizim için değerli sanki (Bu arada sakallı bir gencimiz TV'de İspanyolca melodiler söylüyor, bir İngiliz yapar mı bunu? İlginç bir konu).

10 Mayıs

Spengler, her medeniyetin kendi matematiği vardır diyor. Avrupa'nın matematiği, Yunanlılarınkinin uzantısı değildir; Yunanda sayı ve şekil ölçülebilen, bütünlükleri olan kavramlardır, ikisi de somuttur. Avrupa bu kavramları soyutlaştırmıştır. Acaba bizim matematiğimiz nasıldı? Daha doğrusu bizim kültürümüzün temelindeki matematik nasıl bir şeydir? Arap matematiği midir? Bizde orijinal matematikçi yoktu; ama -gene Spengler'in dediği gibi- matematik, kültürün verilerinde görülür. Bizdeki -özellikle mimari- eserlere bakarak nasıl bir matematiğimiz olduğu keşfedilebilir mi?

'kendi gözlerinde ve tarihin önünde yeniden itibar kazanıyorlar' (iadeyi itibar) Şehir aileler içinde yaşarken lânetliler de bu ateşle temizliğe ulaşıyorlar; güzel e kutsal oluyorlar.

Talii Fanon, hayalcilikle, romantiklikle ve sınıfları birbirine karıştırmakla suçluyor. Fakat çok ilginç bir tema; üzerinde durulmalı. Ayrıca Osmanlı tarihinde lümpenproletaryanın önayak olduğu çok aydınlanma var

2 Mayıs 1976

Spengler'in 'Decline of the West' adlı eserini okuyorum. İlginç görüşler var: Batı'nın herşeyin merkezinde kendini görmesini eleştirici gibi. Yalnız çok yeni bir şey (Türkiye için): Spengler, Büyük şekil ve taşra diye bir kültür-uygarlık ayrımı yapıyor; biz bu ayrımı üçle unutmuşuz ki. Taşra, merkeze benzeyebildiği ölçüde bizim için değerli sanki (Bu arada sakallı bir genciniz TV'de İspanyolca melodiler söylüyor-bir İngiliz yayın mı bunu? ilginç bir konu)

10 Mayıs

Spengler, her medeniyetin kendi matematiği vardır diyor. Avrupa'nın matematiği Yunanlıların/Mısırın uzantısı değildir; Yunanda sayı ve şekil ölçülebilen birimlikleri olan kavramlardır, ikisi de somuttur. Avrupa bu kavramları soyutlaştırmıştır. Acaba bizim matematiğimiz nasıldı? Daha doğrusu bizim kültürümüzün temelinde matematik nasıl bir şeydi? Arap matematiği midir? Bizde orijinal matematik yoktu; zaman-gene Spengler'in dediği gibi-matematik, kültürün verilerinde görülür. Bizdeki -özellikle mimari- eserlere bakarak nasıl bir matematiğimiz olduğu keşfedilebilir mi?

8 Haziran 1976

*"Eylembilim"** diye başlayıp yarım kalan hikâyeyi kısa bir roman haline getirmek istiyorum: Bir hocanın öyküsü. İki değişik hayat yaşayan bir yarı aydının macerası. İki dünyasında da uykuda gezer gibi yaşıyor. İradesi ile kendine gelebilmek için silkinmeye çalışıyor, davranışları eylem olarak nitelendiriliyor. Hayatı bir savaş olarak görmek zorunda kalıyor. Saldırılar ve ihanetlerle dolu bir savaş. Ordular, tarihî savaşlar.

16 Haziran

İsyan üzerine notlar:

Stendhal: "Almanlar düşünceye daldıkları (meditation) zaman yatışacakları yerde büsbütün tahrik oluyorlar." Camus bunun 'olgunlaşmamış' bir millet olan Ruslar için daha gerçek olduğunu söylüyor. Bütün medeniyetle ilgili ideolojik yönlerin Rusya'ya ithal yolu ile girmesi felsefe geleneği olmayan bu ülke bu etkileri kanlı bir biçimde ortaya koyuyor (bizim ülkede olduğu gibi). Dostoyevski'nin 'yeraltı proletaryası' dediği topluluk da 'insanlığın kurtuluşu'nun önderliğine en şiddetli bir biçimde sahip çıkıyor. Bu 'yeraltı proletaryası' deyiminin -bence- Fanon'un lümpenproletaryası ile bir benzerliği var. Bunlar genellikle öğrenciler. Yalnız XIX. yy. anarşistleri ya da nihilistleri şiddet ve baskıya karşı özgürlük savunucusu olarak çıkıyorlar. İdeolojik bir örgütlenme yok. Canını çekinmeden veriyor. Yani hayatını bu biçimde ortaya koymak, gerçek özgürlük adına oluyor. Bugünün eylemcileri hazırlıklarında çok ideolojik görünüyorlar, ama davranışlar romantik. Rusya'da şiddet hareketlerinin ideolojik kaynağında Alman İdealizmi -Hegel v.b.- var. XIX. yy. Alman felsefesinin ağır bastığı bir dönem, fakat Rusya'da mevcut bir felsefe olmadığı için hemen ülkeyi işgal ediyor Alman felsefesi.

8 Haziran 1976

"Eylemcilim" diye başlayıp yarım kalan hikâyeyi kısa bir roman haline getirmek istiyorum. Bir hocanın aşkının. İki değişik hayat yaşayan bir yaşaydının macerası. İki dünyasında da uykudagezer gibi yaşıyor. İradesi ile kendine gelebilmek için sıkınmaya çalışıyor, davranışları eylem olarak nitelendiriliyor. Hayatı bir savaş olarak görmek zorunda kalıyor. Saldırılar ve ihanetlerle dolu bir savaş. Ordular, tarihi savaşlar.

16 Haziran

İsyan üzerine notlar:

Stendhal: "Almanlar düşünceye daldıkları (meditation) zaman yatacakları yerde bir bütün tahlil oluyorlar." Camus bunun 'olgunlaşmamış' bir millet olan Ruslar için daha gerçek olduğunu söylüyor. Bütün medeniyet ile ilgili ideolojik yönlerin Rusyaya ithal yolu ile girmesi felsefe geleneği olmayan bu ülke bu etkileri kendi bir biçimde ortaya koyuyor (Bizim ülkede olduğu gibi) Dostoyevski'nin 'yeraltı proletaryası' dediği topluluk da 'insanlığın kurtuluşu'nun öncülüğüne en şiddetli bir biçimde sahip çıkıyor. Bu 'yeraltı proletaryası' deyiminin bence-Fanon'un lümpen proletaryası ile bir benzerliği var. Bunlar genellikle öğrenciler. 19. yy anarşistleri ya da nihilistleri şiddet ve baskıyı kaçınılmaz özgürlük savunucusu olarak çıkıyorlar. İdeolojik bir örgütlenme yok. Canını çekinmeden veriyor. Yani hayatını bu biçimde ortaya koymak, gerçek özgürlük adına oluyor. Bugünün aydınları hazırlıklarında çok ideolojik görünüyorlar, ama davranışlar romantik. Rusya'da şiddet hareketlerinin ideolojik kaynağında Alman İdealizmi - Hegel - v - var. 19. yy Alman felsefesinin açık bastığı bir dönem. Fakat Rusyada mevcut bir felsefe olmadığı için hemen

Önce Hegel - sonra Marx (1872). Belinsky* önce dünyayı olduğu gibi kabul ediyor. Kendi acılarına da aynı sessizlikle boyun eğiyor. (Herkes kendi acısına katlansın. Dünyanın mantığı böyle) Fakat başkalarının acı çekmesini kabul eden insan, aynı güçle sürdüremez yaşantısını. Ve eğer insan başkalarının acı çekmesini kabul edemiyorsa dünyada "haksız olan bir şey vardır ve tarih bu noktada mantıkla bağdaşamaz. Belinsky "mutlak akıl'ı değil hayatın bütünlüğünü istiyordu," Hegel'den yola çıkan B. ona karşı çıkıyor; çünkü *birey tarihi olduğu gibi kabul edemez.* Kendi varlığını kanıtlamak için onu tahrip etmelidir. Böylece bir gelecek -bambaşka- kurmak için, geçmiş toptan inkâr ediliyor. 1860'ların mihilistleri ya da anarşistleri, bütün değerlere karşı çıktıkları halde, faziletli olmaktan vazgeçemiyorlar. (Bizim 1940'ların devrimcileri aynı ilkelerden yola çıkarak, her türlü moral dışı hareketlerden, yaşlanmaya başladıklarında da küçük hesaplardan bir türlü kurtulamadılar. Rus anarşistleri 'Darwin için başlarını vermeye hazır olduklarını söylemişler; Darwin'i haklı gördükleri için Lamarck'a* hain demişler. Bizde bu, ne kadar ünlü eylem adamı varsa onları hainlikle -oturdukları yerden- suçlamak şeklinde ortaya çıkmış.) Her şeyi görmeye çalışan insanın ümitsizliği, her çeşit insanı karanlık çabalar içinde görmenin verdiği bezginlik, zavallı karanlık insanların devrimlere yapışarak doğrulmaya çahşması, sefalet içinde öğrenciler, eylem dışında hiç tutunacak bilgi-görgü-sevgi vb. dalları olmayan ümitsiz gençler, bu arada toplumun 'craze'leri* televizyon, seks, futbol, araba, kat, deniz kıyısı, geziler,

ülkeyi işgal ediyor Alman felsefesi. Önce Hegel - sonra Marx (1842) B. elinsky ona dünyaya olduğu gibi kabul edi- yor. Kendi acılarına da aynı sessizlikle boyun eğiyor. (Herkes kendi acısına katlansın. Dünyanın mantığı bu şekle) Fakat başkalarının acı çekmesini kabul eden insan, aynı güçle sürdüremez yaşantısını. Ve eğer insan başka- larının acı çekmesini kabul edemiyorsa dünyada hakkı olan bir şey vardır ve tarih bu noktada mantıkla başla- şamaz. Belinsky "mutlak akıl'ı değil hayatın bütünlüğü- ni istiyordu." Hegel'den yola çıkan B. ona karşı çıkıyor; çünkü birey tarihi olduğu gibi kabul edemez. Kendi varlığını kanıtlamak için onu tahrip etmelidir. Böy- lece bir gelecek - bambaşka - kurmak için, geçmiş topyekün inkâr ediliyor. 1860'ların nihilistleri ya da anarşistleri, bütün değerlere karşı çıktıkları halde, faziletli olmaktan vazgeçemiyorlar. (Bizim 1940'ların devrimcileri aynı ilkelerden yola çıkarak, her türlü moral dışı hareketlerden, yaşlanmaya başladıklarında da kü- çük hesaplardan bir türlü kurtulamadılar. Rus anarşistleri Darwin için başlarını vermeye hazır olduklarını söylemiş- ler; Darwin'i haklı gördükleri için Lamarck'a hain de- mişler. Bizde bu, ne kadar ünlü eylem adamı varsa onlar hainlikle - oturdukları yerden - suçlamak şeklinde ortaya çıkmış.) - Herşeyi görmeye çalışan insanın ümitsizliği, her şeyi insanı karanlık çabalar içinde görmenin verdiği bezginlik, zavallı karanlık insanların devrimlere yapışarak doğrulmaya çalışması, sefalet içinde öğrenilen, eylem dışında hiç tutunacak bilgi-görgü-saygı v.b. dalları olmayan sinirsiz gençler, bu arada toplumun 'crase'leri. Tolerasyon,

gençlerin bölünüşü: eylemciler ve hippi kılıklı züppeler, tüketim sanayiinin dört nala gidişi, reklâmlar, tücarın birikim endişesi, miskin ve ruhsuz hocalar, öğrencinin başına geçerek büyük adamlık komplekslerini tatmine çalışan hocalar, Demireller ve onlar gibiler, küçük aydının moralist çabası, Eceviı, burjuva aydının ezilişi, esnaf ilerici yazarlar, sevgi propagandası yapan nefret dolu insanlar...

Uzun hikâyeyi bir profesör oturup yazmış olabilir; Edebiyat meraklısı bir yarı-aydın. Bir arkadaşı, sorunları daha derin incelemeyi seven biri onun yarım kalmış notlarını buluyor. Bunlar yarı notlar-yarı edebiyat parçaları. Arkadaşı profesörün bazı olayları tahrif ettiğini görür, kendisi de bazı olayları soruşturur. Arkadaşı profesörü pek sevmemiştir. Onun yaşantısını öğrendikçe, gene onu sevmemekle birlikte ona acır.

Hoca, bir kadın ilişkisi yüzünden üniversiteden uzaklaşmak ve yurt dışına gitmek zorunda kalmıştır. Evlidir. Meselenin içinden çıkamadığı için ülkesinden kaçar, hayatı boyunca her şeyden kaçmıştır. Arkadaşı onun hayatında bazı garip özgürlükler de bulur. Hoca, arkadaşları ile bir topluluk kurmuştur. Orada XIX yy.ın meseleleri tartışılmıştır. Kadın kızmıştır bu topluluğun çağ dışı ciddiyeti yerine ilerici arkadaşlarının gürültülü tartışmalarını getirir.

22 Haziran 1976

Eddington'u* (The Nature of the Physical World) okuyorum. Yıllar önce okumuş olduğum 'entropi' sorunu yine ilgimi çekti. Benjamin'in* Kafka'yı anlatırken, Eddington'un sözleriyle benzetme yapması ve entropi*. Einstein'e göre milyarlarca yıl sonra evren bir ısı ölümüyle karşılaşacak -maksimum entropiye ulaşacak. Bize ne? denebilir. Kafka'nın dehşetinde bu entropiyi sezmesinin payı var. Ayrıca insan yaşarken 'sezgi'

seks, futbol, araba, kat, deniz kıyısı, geziler, Gençlerin bölünüşü: eylemciler ve hippi kılıklı züppeler, tüketim sanayiinin dört nala gidişi, reklâmlar, ticaretin birikim endişesi, müşkin ve rahmi hocalar, öğrencinin başına geçerek büyük adamlık komplekslerini tatmine çalışan hocalar, memurlar ve onlar gibiler, küçük aydının moralist çabası, Cavit, burjuva aydının ezilişi, esnaf ilerici yazarlar, sevgi propagandası yapan nefret dolu insanlar.

Uzun hikayeyi bir profesör oturup yazmış olabilir; Edebiyat meraklısı bir yarı-aydın. Bir arkadaşın, sorunları daha derin incelemeyi seven birinin onun yarım kalmış notlarını bulmuş. Bunlar yarım notlar - yarım edebiyat parçaları. Arkadaşı profesörün bazı olayları tahrif ettiğini görür, kendisi de bazı olayları araştırır. Arkadaşı profesörü pek sevmemiştir. Onun yaşantısını öğrendikçe, onu sevmemekle birlikte ona acır. Hoca, bir kadın ilişkisi yüzünden üniversiteden uzaklaşmak ve yurt dışına gitmek zorunda kalmıştır. Evlidir. Meselenin içinden çıkamadığı için ülkesinden kaçar, hayatı boğunca her şeyden kaçmıştır. Arkadaşı onun hayatında bazı garip özgünlükler de bulur. Hoca, arkadaşları ile bir toplulukta kalmıştır. Orada XIX yy.ın meseleleri tartışılmıştır. Kadın bir zorunluktan bu topluluğun çağ dışı ciddiyeti yerine ilerici arkadaşlarının gürültülü tartışmalarını getirir.

22 Haziran 1976

Eddington'u (The Nature of the Physical World) okuyorum. Yıllar önce okumuş olduğum 'entropi' sorunu yine ilgimi çekti. Benjamin'in Kafka'yı anlatırken, Eddington'un sözleriyle benzetme yapması ve entropi. Einstein'e göre milyarlarca yıl sonra evren bir ısı ölümüyle karşılaşacak - maksimum entropiye ulaşacak. Bize ne? denebilir. Kafka'nın dehşetinde bu entropiyi

ile bu, milyarlarca yıl sonra olacak sıcak ölümün dehşetini duyabilir. Bence en korkuncu enerjinin her noktada aynı olması; 'Dehumanization'* denilen şey gerçekte bu olmalı. Kafka'nın insanlarında gittikçe bir ilgisizlik, farksızlık başlar. Entropi başlar yani. Kafka evrendeki keyfî unsurun (random element) artışını sezmiş olmalı. Kafka'nın duyduğu dehşet, metafizik bir dehşet değildi yani. Son derece düzenli görünen, ama aslında akıl dışı olan toplumda, gerçeküstü -ya da dışı- keyfilikler yer alır. İnsanlar evrendeki başaşağı gidişin farkındadırlar sanki; bu yüzden bir yere ulaşılamayacağını (olumlu bir yere) bilirler. Aslında K. (romanların kahramanı) olumlu bir tiptir; ümitlidir, savaşır kazanamayacağını bildiği halde. Bu, asil bir savaştır. Ümitsizliğe karşı savaştır. Entropiye karşı savaştır. Kafka'nın karşısında olanlar, aslında onun bu derin sezgisine karşı çıkıyorlar; yani bu sezgiye sahip olmadıkları için onu yanlış yorumluyorlar.

Entropi, bireyler için sözkonusu bir yasa değil. Toplulukları yöneten fizik yasalarda keyfiliğin zamanla artışına dayanıyor; buna göre bireyin entropik sezgisi topluma karşı tepkileriyle gelişebilir bence. Gene Kafka buna örnek. Böylece Kafka'nın bireyci olmadığı, evreni algılarken 'insanın yalnızlığı ve Tanrı karşısında güçsüzlüğü' gibi yorumların tutarsızlığı ortaya çıkıyor. Nitekim Dostoyevski de toplumla, özellikle kendi toplumuyla derinden ilgili. (Bizim 'inteligentici' toplumla gerçek ilişki kurmayı nasıl farklı yorumluyorlar.)

Evrenin düzeninde keyfi eleman zaman + & *'a doğru gittikçe artığına göre, geriye zamanın başlangıcına doğru gidildikçe entropinin azalması ve yok olması gerekiyor. Yani her şeyin kesin ve belirli bir düzene bağlı olduğu bir dönem

sezgisinin payı var. Bence insan yaşarken 'sezgi' ile bir, milyarlarca yıl sonra olacak ısı ölümün dehşetini duyabilir. Bence en korkunç enerjinin her noktada aynı olması. 'Dehumanization' denilen şey gerçekte bu olmalı. Kafka'nın insanlarında gittikçe bir ilgisizlik, farksızlık başlar. Entropi başlar yani. Kafka evrendeki keyfî unsurun (random element) artışına sezgisiz olmalı. Kafka'nın duyduğu dehşet, metafizik bir dehşet değildi yani. Son derece düzenli görünen, ama aslında akıl dışı olan toplumda, gerçeküstü-yada dışkeyfîlikler yer alır. İnsanlar evrendeki başaşağı gidişin farkındadırlar sanki; bu yüzden bir yere ulaşılamayacağını (olumlu bir yere) bilirler. Aslında K. (romanların kahramanı) olumlu bir tiptir; ümitlidir, savaşı kazanamayacağını bildiği halde. Bu, asil bir savaştır. Ümitsizliğe karşı savaştır. Entropiye karşı savaştır. Kafka'nın karşısında olanlar, aslında onun bu derin sezgisine karşı çıkıyorlar; yani bu sezgiye sahip olmadıkları için onu yanlış yorumluyorlar.

Entropi, bireyler için söz konusu bir yasa değil. Toplulukları yöneten fizik yasalarda keyfiliğin zamanla artışına bağlanıyor; buna göre bireyin entropik sezgisi toplumun karşı tepkileriyle gelişebilir bence. Gene Kafka buna örnek. Böylece Kafka'nın bireyci olmadığı, evreni algılarken 'insanın yalnızlığı ve Tanrı karşısında güçsüzlüğü' gibi yorumların tutarsızlığı ortaya çıkıyor. Nitekim Dostoyevski de toplumla, özellikle kendi toplumuyla derinden ilgili. (Bizim 'inteligentsia' toplumla gerçek ilişki kurmaya nasıl farklı yorumluyorlar.)

Evrenin düzeyinde keyfî elemanın zaman $+\infty$'a doğru gittikçe artığına göre, geriye zamanın başlangıcına doğru gidildikçe entropinin azalması ve yok olması gerekiyor. Yani her şeyin kesin ve belirli bir düzene bağlı

vardı. Bu Tanrının varlığını kanıtlamak için kullanılmış bir zamanlar. (Cennet ve Cennetten kovulma da aynı esasa bağlanabilir.) Fakat ihtimal kanunları da başlangıca doğru gittikçe nasıl kesinlik kazanır? Yani bir zar atılınca şeş gelmesi ihtimali 1/6'dan 1'e gidebilir mi? Olamaz. Bu kesinlik taşır. + ∞ zamana doğru da 1/6 yerine nasıl 1/12 olmayacaksa geriye doğru da değişemez. Fakat böyle olunca da bu ihtimal kanunlarına bağlı keyfilik nasıl artar ya da azalır? Ya da biz bunun artıp azaldığını nasıl bilebiliriz.

4 Temmuz 1976

Fakirliğin Kültürü (The culture of poverty) Türkçede sefaletin kültürü demek daha iyi olacak sanki. Bu kavram özellikle Türkiye için çok ilginç. Bir iki yıl önce Oscar Lewis'te* rastlamıştım bu deyime. Daha önce de beni ilgilendiriyordu; özellikle 'Tehlikeli Oyunlar'da, bu fakirlerin dünyasını, bana etkileri açısından canlandırmaya çalışmıştım. Sonra Fanon'da lümpenproletarya'nın yüceltilmesi teması ilgimi çekti. Tutunamayanlar'ın hiçbir zaman çok zengin olmadığını sanıyorum. Hiç olmazsa bir süre için fakirleşmeleri sözkonusu. Ben genellikle fakirlerin 'aktif' olanlarıyla meyhanelerde, ya da az da olsa işyerlerinde ilişki kurabildiğim için onların bilinçli olarak sezemedikleri iç dünyalarını biraz anlayabildiğimi sanıyorum. İçlerinde kötülerine de rastladım, ya da çoğunun kötü oldukları anları gördüm. Çok açık olarak biliyorum ki benim sezgilerimin, duygu ve düşüncelerimin ve hele yazdıklarımın hemen hepsi onlara uzak kalacaktır. Fakat meselâ 'Tehlikeli Oyunlar'daki 'Son Yemek' bölümünde fakirlerin de moral ve ruhsal sorunları tartışmalarında 'sembolik' oluşun ötesinde bir gerçeklik var sanki. Sanki bu sefaletin kültürü, dünyaya donuk ve zevksiz burjuvaların

olduğu bir dönem vardı. Bu tanrının varlığını kanıtlamak için kullanılmış bir zamanlar. (Cennet ve cennetten kovulma da aynı esasa bağlanabilir.) Fakat iktisat kanunları da başlangıca doğru gittikçe nasıl kesinlik kazanır? Yani bir zar atılınca şeş gelmesi ihtimali ½'den 1'e gideli bir mi? Olamaz. Bu kesinlik tasarı +∞ zamana doğru da 1/12 yerine nasıl 1/12 olmayacaksa geriye doğru da değişemez. Fakat böyle olunca da bu iktisat kanunlarına bağlı hayfilik nasıl artar ya da azalır? Ya da biz bunun artıp azaldığını nasıl bilebiliriz?

4 Temmuz 1976

Fakirliğin Kültürü (The culture of poverty) Türkçede sefaletin kültürü demek daha iyi olacak sanki. Bu kavram özellikle Tenkuyu için çok ilginç. Bir iki yıl önce Oscar Lewis'te rastlamıştım bu deyime. Daha önce de beni ilgilendirmişti, özellikle 'Tehlikeli Oyunlar'da, bu fakirlerin dünyasını, bana etkileri açısından canlandırmaya çalışmıştım. Sonra Fanon'da lumpenproleterya'nın yüceltilmesi temasını ilgimi çekti. Tuhumamalar'ın tüğlü zamanın çok zengin olmadığını sanıyorum. Hiç olmazsa bir süre için fakirleşmeleri söz konusu. Bu genellikle fakirlerin 'aktif' olanlarıyla meyhanelerde, ya da az da olsa iş yerlerinde ilişki kurabildiğim için onların bilinçli olarak seçemedikleri iş dünyalarına biraz anlayabildiğimi sanıyorum. İşlerinde kötülüklere de rastladım, ya da çoğunun kötü olduklarını anlara gördüm. Çok acık olarak biliyorum ki benim seçkilerimin, duygu ve düşüncelerimin ve hele yazdıklarımın hepsi onlara yasak kalacaktır. Fakat mesela 'Tehlikeli Oyunlar'daki 'Son Yemek' bölümünde fakirlerin de moral ve ruhsal sorunları tartışmalarında 'sembolik' olanın üstünde bir gerçeklik var sanki. Sanki bu sefa.

veremeyeceği bir canlılık getirecek; gecekonduların sefil renkliliği gibi. Ayrıca Avşin'in yazıhanesinde çalışan ve 'Tutunamayanlar'ı okumaya çalışan sağcı genç; 'Hareket'* dergisinde 'Tutunamayanlar'ı bizim halkımızın romanı olarak niteleyen yazar (ne var ki 'Tehlikeli Oyunlar'dan söz etmedi) evet bunlar, şartlanmış burjuva -kendilerini solcu sanan- aydınları gibi uzak hissetmediler kendilerini bana. Belki benim yarı alay yarı ciddi övündüğüm 'taşralılığım'ın payı vardır bunda. Neyse şimdi Oscar Lewis'i okuyalım.

Lewis, bu kültürün, bölgesel ve ulusal farklılaşmaların ötesinde benzerlikler gösterdiğini ileri sürüyor. Gelişimi de aşağıdaki şartlara bağlıymış: 1) Nakit para ekonomisi, ücretli işçilik (emek) ve kâr için üretim. 2) Becerisiz emek için az istihdam ya da işsizlik. 3) Düşük ücret. 4) Düşük gelirli nüfus için, gönüllü ya da resmî organizasyon (sosyal, politik ve ekonomik) başarısızlığı. 5) Biliteral* akrabalık (ana-baba karışımı). 6) Yükselme ve sınıf değiştirme hırsının körüklenmesi - fakirlik yetersizliğin ve aşağılığın ürünüdür. Fakirliğin kültürü, kişilerin çevreye (kapitalist) uyma çabası ve tepkisidir. Bu kültür içinde bulunduğu şartları değiştirme konusunda, bireyin ümitsizliğinin de bir ifade biçimidir.

Fakirliğin kültürü, aile, din, ahlâk bağlarının gevşek olduğu topluluklarda gelişiyor Oscar Lewis'e göre. Türkiye'de Orta ve Güney Amerika'nın şartlarının bulunduğu kuşku. Yalnız geleneklerin zayıflaması bakımından ve kapitalizm başlangıcının yaşandığı düşünülürse, bizim gecekondularımızda da bu kültüre uygun bir ortam yaşandığı söylenebilir. Ancak haberleşme ve ulaşım araçlarının gelişmesi, bu toplulukların tecrit edilmesini güçleştiriyor. Belki uzak Anadolu topluluklarında, geleneksiz olan kütleler için bu kültür sözkonusu olabilir. Beni ilgilendiren Türk insanının yabancı etkilerle en az bozulmuş birimlerini inceleyebilmek. Tabii burada Oscar Lewis'in dediği gibi, durumu idealize etme tehlike-

lerin kültürü, dünyaya, donuk ve renksiz burjuvaların veremeyeceği bir canlılık getirecek, gecekondulaşın sefil renksizliği gibi Ayrıca Orsel'in yazıhanesinde çalışan ve 'Tutunamayanlar'ı okumaya çalışan sefil genç; 'Hareket' dergisinde 'Tutunamayanlar'ı bizim halkımızın romanı olarak niteleyen yazar (ne var ki 'Tehlikeli Oyunlar'dan söz etmedi) evet bunlar, sarılanmış burjuva - kendilerini seçkin sanan - aydınları gibi ucuz hüsnetmediler kendilerini bana. Belki benim yanı alay yanı ciddi övündüğüm 'taşralılığım'ın payı vardır bunda. Neyse şimdi Oscar Lewis'e okuyalım. Lewis, bu kültürün, bölgesel ve ulusal farklılaşmalarının ötesinde benzerlikler gösterdiğini ileri sürüyor. Gelişimi de aşağıdaki şartlara bağlıymış: 1) Nakit para ekonomisi, ücretli işçilik (emek) ve kâr için üretim 2) Bireysiz emek için az istihdam ya da işsizlik 3) Düşük ücret 4) Düşük gelirli nüfus için, gönüllü ya da resmi organizasyon (sosyal, politik ve ekonomik) başarısızlığı 5) Bilateral akrabalık (ana-baba karışımı) 6) Yükselme ve sınıf değiştirme hususunun körüklenmesi - fakirlik yoksulluğun ve aşağılığın ürünüdür. Fakirliğin kültürü, kişilerin çevreye (kapitalist) uyma çabası ve tepkisidir. Bu kültür, içinde bulunduğu şartların değiştirme konusunda, bireyin ümitsizliğinin de bir ifade biçimidir.

Fakirliğin kültürü, aile, din, ahlak bağlarının gevşek olduğu toplumlarda gelişiyor Oscar Lewis'e göre. Türkiye'de orta ve güney Amerika'nın şartlarının bulunduğu kuşku. Yalnız geleneklerin zayıflaması bakımından ve kapitalizm başlangıcının yaşandığı dönüm olunsa, bizim gecekondularımızda da bu kültüre uygun bir ortam yaşandığı söylenebilir. Ancak kabuleşme ve uyumun araçlarının gelişmesi, bu topluluklarda tecrit edilmesini güçleştiriyor. Belki uzak mahalle arası, bu topluluklarda, geleneksiz olan kitleler için bu kültür söz konusu olabilir. Beni ilgilendiren Türk insanının yabancı etkilerle en az bozulmuş birimlerini inceleyebilmek. Tabii burada Oscar Lewis'in

si var. Burjuva aydınları onların olumsuz yanlarının önem taşıdığını düşünüyor bunun tersine. Ama Lewis, "Fakirliği" övmek, onun içinde yaşamaktan kolaydır," diyor. Bununla birlikte sefaletin renkliliği ve burjuvanın donukluğu konusunda bana yakın düşünceleri var:

"Bugünü yaşamak, kendi gibi olmak ve macera yeteneğini geliştirebilir; duygusal yaşantıdan zevk almak ve itkilere kapılmak gibi orta sınıftan olan ve geleceğine bağlı insanlarda körleşen davranışlardır. Belki de bu gerçek -anın gerçeği- ekzistansiyalist yazarların ümitsizce yakalamağa, tekrar ele geçirmeğe çalıştıkları, fakat fakirliğin kültürü tarafından tabii, günlük olgu olarak yaşanan şeydir." Oscar Lewis gene de bu kültürün ferahlatıcı unsurlarını yetersiz buluyor: "Fakirlik kültüründe yaşayanlarda büyük acı çekme ve boşluk duygusu vardır. Uzun süreli tatminler sağlamak zordur. Gerçekte fakirliğin kültürü, kültürün fakirliğidir.

Bence bu incelemede en önemli görüş (Lewis'in): Fakirliğin ortadan kaldırılmasıyla fakirliğin kültürü silinmez. Bir önemli gözlem de: ruh bozukluklarına en çok bu kültür içinde hoşgörüyle bakılması.

Bu kültür, azgelişmişliğin sonucu değildir.

Fakirliğin ortadan kalkmasıyla fakirliğin kültürünü hemen yok edemezsiniz diyordu Lewis. Sosyalist ülkelerde ise -Küba gibi- toplumu organize ederek daha fakirlik ortadan kalkmadan onun kültürünü yok etmek mümkün oluyor.

6 Ağustos 1976

Bir rüya -bir paralel: O. Henry*, "Amelî Gazetecilik Mektebi" Türkiye'yle paralel: "Amelî Edebiyat Mektebi". Para vererek kitaplarını bastırıyorlar önce: Sonra isim yapıyorlar ve ülkenin başına belâ oluyorlar.

ladığı gibi, durumu idealize etme tehlikesi var. Burjuva aydınları onların olumsuz yanlarının. özem tuzedişini düşünüyor bunun tersine. Ama Lewis, "Fakirliği" örmek, onun içinde yaşamaktan kolaydır," diyor. Bununla birlikte sefaletin romantikliği ve burjuvanın dönüklüğü konusunda bana yakın düşünceleri var:

"Bugünü yaşamak, kendi gibi olmak ve macera yeteneğini geliştirebilmek; duygusal yaşantıdan zevk almak ve ilkelere kapılmak gibi orta sınıftan olan ve geleceğine bağlı insanlarda görülmeyen davranışlardır. Belki de bu gerçek - anın gerçeği - ekzistansiyalist yazarların ürünlerine yakalamağa, tekrar ele geçirmeğe çalıştıkları; fakat fakirliğin kültürü tarafından tabii, günlük olgu olarak yaşadığı şeydir." Oscar Lewis'in de bu kültürün ferahlatıcı unsurlarını yeterince bulduğu fakirlik kültüründe yaşayanlarda büyük acı, eksiklik ve boşluk duygusu vardır. Uzun süreli tatminler sağlamak zordur. Gerçekte fakirliğin kültürü, kültürün fakirliğidir.

Bence bu incelemede en önemli görüş (Lewis'in): Fakirliğin ortadan kaldırılmasıyla fakirliğin kültürü silinmez. Bir önemli gözlem de: muhtemelki bu kültürün içinde hoşgörüyle bakılmasıdır.

Bu kültür, azgelişmişliğin sonucu değildir. Fakirliğin ortadan kalkmasıyla fakirliğin kültürünü kesin yok edemeyeceğini diyordu Lewis. Sosyalist ülkelerde işte - Küba gibi - toplumu organize edecek daha fakirlik ortadan kalkmadan onun kültürünü yok etmek mümkün oluyor.

: Ağustos 1976

Bir rüya - bir paralel: O. Henry, "Ameli Gazetecilik Mektebi" Türkiye'yle paralel: "Ameli edebiyat Mektebi" Para vererek kitapların basılmıyorlar önce; sonra isim yapıyorlar ve ülkenin başına belâ oluyorlar.

22 Ağustos 1976

Beş gündür Bodrum'dayım. Yolculuk yeni bir hikâye için bazı düşünceler getirdi: İnsanlarla, yazacağı roman için dostluk, ahbaplık eden bir yazar. Sadece bu amaçla ilişki kuruyor. Onlara anlatmıyor, kötü niyetli yani. Yanında bir kadın, hasta; onu da kullanıyor - Abdülhakhamit gibi. Onun için elemli şiirler yazıyor. İlişkilerinden anlaşılıyor ki hiçbir tutkusu yok, tutkuyu romanları, hikâyeleri için araç olarak kullanıyor, yerleri de: Eski eserleri, kahntıları inceliyor aynı amaçla. Dönüp dönüp bakıyor aynı yerlere: *maddi hata yapmamış olmak için*. Hesaplı bir yazar, işine yaramayanlarla da ilgilenmiyor ve işi bitince de ilişkiyi kesiyor.

30 Ağustos

İstanbul'a cuma gecesi (28) döndüm. Yolda, yukarıdaki hikâyeyi düşündüm: hikâyenin kahramanı, hem romancı olmak, hem de hikâye -roman- kahramanı olmak zor iş diye düşünüyor. Bir yolculuk yapıyor bu amaçla. Kasaba, şehir v.s. tarihî yerler geziyor. Bu arada antik-eski-yeni çelişkisini yaşıyor, ama 'amacı' yüzünden her şeyi pek farkedemiyor. Gene de bazı anlarda, taşra insanının onu isyan ettiren davranışları yüzünden bazı gerçekleri seziyor, büyük şehir ve taşrada yaşayanları, ayrı milletler olarak görüyor: Hiçbir ülkede görülmeyen bir fark var aralarında.

Kale-ihtiyar kadın, kızı ve gayrımeşru çocuğu. Köylünün tepkisi... Türbe bekçisi ve turist kılavuzu olmayı hayal eden ihtiyar (kriko) - Kroki. Dillerimiz bile ayrı diye düşünüyor hikâyeci.

5 Eylül

İnsan yarımyamalakların hikâyesini ömür boyunca anlatabilir mi? Bu belki de dayanılmaz bir gerginliği ömür boyunca yaşamakla mümkün olur. Böyle bir sinirliliğe ne kadar katlanılabilir? İnsan her an kendini parçalayarak, kendi

22 Ağustos 1976

Beş gündür Bodrum'dayım. Yolculuk yeni bir hikâye için bazı düşünceler getirdi: İnsanlarla, yazmağa roman için dostluk, ahbaplık eden bir yazar. Sadece bu amaçla ilişki kuruyor onlara anlatıyor, kötü niyetli yanı yanında bir kadın, hasta yönü de kullanıyor — Abdülhak Hamit gibi. Onun için elemli şiirler yazıyor. Kişiliklerinden anlaşılıyor ki hiç bir tutkusu yok; tutkuyu romanlara, hikâyelere için araç olarak kullanıyor yerleri de. Eski eserleri, kalıntıları inceliyor aynı amaçla. Dönüp dönüp yalnız aynı yerlere: maddi hata yapmamış olmak için. Hesapçı bir yazar. Fışkıra yaratmayı da ilgilendirmiyor ve ısı bilimce de ilişkiyi kesiyor.

30 Ağustos

İstanbul'a cuma günü (28) döndüm. Yolda, yukarıdaki hikâyeyi düşündüm: hikâyenin kahramanı, hem romancı olmak hem de hikâye-roman-kahramanı olmak zor iş diye düşünüyor. Bir yolculuk yapıyor bu amaçla. Kasaba, şehir vs. tarihi yerleri geziyor. Bu arada artık-edi-yeni gelişkisini yapıyor, ama 'amaç' yüzünden her şeyi pek farkedemiyor. Genç de bazı anlarda, taşra insanının onu isyan ettiren davranışlarının yüzünden bazı gerçekleri seziyor, büyük şehir ve taşradaki yaşayanları, aynı milletler olarak görüyor: Hiç bir ülkede görülmeyen bir fark var aralarında.

Kale — ilkiyar kadın, keçe ve yapmacık gücüğü. Köylünün tepkisi. Türbe bekçisi ve turist kılavuzu olmaya hazırlanan ilkiyar (kriko) — kroki. Dillerinin bile aynı diye düşünmüyor hikâyeci.

5 Eylül

İnsan yarım yamalaklarını hikâyeciyi örnek koyarak anlatabilir mi? Bu belki de dayanılmaz bir gerçeğe örnek koyunca yaşamakla mümkün olan. Böyle bir sınırlılığa ne kadar katlanılabilir? İnsan her an kendini

etinden kanından vererek yaşayabilir mi? Gerçeği aramak bu mudur? Böyle olanları görünce, bu sinirin insanı nasıl donduruduğunu gözledikçe, dehşet içine düşüyorum. Herşeyi yarını yapmış olmanın dehşeti de var bunun içinde. Yeni bir şık belki de tam bilinekle mümkün olur.

Son okumaya başladığım bir kitapta (Raban*-*Tecnique of Fiction*) Oskar Lewis'in edebiyata getirdiği yeni soluktan söz ediyor. Truman Capote* ve William Manchester'in* de adı geçiyor: "Belgelerden roman yazmak, ya da belgeseli romanlaştırmak. Belki de benim 'Mustafa İnan'da yapmaya çalıştığım şey. Birçok şeyi sezdiğimi sanıyorum, hatta yazıyorum; sonra pek kimsenin okumadığı kitaplarımın köşelerinde sıkışıp kalıyor bunlar sanki. Geçen akşam Maurice'in* 'Art and Life' meselesinde bunlar yeni değil demesi gibi önemsizleşiyor bazen de. Halit de mektubunda yazmıştı: Batılılar aydınların sızlanıp durmasından bıkmış, dil özellikleri gösteren kitaplarım onlar için yeni bir şey değilmiş. Doğu'dan yeni bir ışık getirebilirsem... v.s. Bu sözler de beni dehşete düşürüyor; anlatmak istediğimi tam -ya da hiç- veremiyorum demek ki. Ya da öyle bir şey işte anlattıklarım. Yaşarken unutulup gitmek. Bense neler düşündüğümü sanıyorum. Bu yüzden bu ülkede herkese kafa tutuyorum. Neyse -Sevin'in dediği gibi- herhalde bu endişeleri bir yana bırakmalı. Tam yoğunlaşmadan başka çare yok anlaşılan. (Vakit de yok.)

18 Eylül 1976

Kendini parçalayan adam -kişiliğini parçalayan adam. Başkalarına davranışını, içindeki farklı bir adam durmadan eleştiriyor. Kendine güvenen tavırları hep bu adamın gücüyle oluyor. Sonra ani düşüşler. Ruhunu şeytana satan adam hikâ-

parçalayarak, kendi etinden kanından vererek yaşayabilir mi? Gerçeği aramak bu mudur? Böyle olanları görünce, bu sinirin insanı nasıl dondurduğunu gözledikçe, dehşet içine düşüyorum. Hiçbir yarım yapmış olmanın dehşeti de var benim içimde. Yeni bir şiir belki de tam bilmekle mümkün olur.

Son okumaya başladığım bir kitapta ('Raban - Technique of Fiction) Oscar Lewis'in edebiyatta getirdiği yeni soluktan söz ediyor. Truman Capote ve William Manchester'ın da adı geçiyor: Belgelerden roman yapmak, ya da belgesel romanlaştırmak. Belki de benim 'Mustafa Inan'da yapmaya çalıştığım şey. Birçok şeyi sezdiğimi sanıyorum, hatta yazıyorum; sonra pek kimsenin okumadığı kitaplarımın köşelerinde sıkışıp kalıyor bunlar sanki. Geçen akşam Mauria'in 'Art and life' meselesinde bunları yeni değil demesi gibi önemsizleşiyor bazen de. Halit de mektubunda yazmıştı: Batılılar aydınlanma sızlamp durmasından bıkmış, dil özelliklerini gösteren kitaplarım onlar için yeni bir şey değilmiş. Doğu'dan yeni bir ışık getirebilirsem...v.s. Bu sözler de beni dehşete düşürüyor, anlatmak istediğimi tam - ya da hiç - veremiyorum demek ki. Ya da öyle bir şey işte anlattıklarım. Yazınken unutulup gitmek. Belki neler düşündüğümü sanmıyorum. Bu yüzden bu ülkede herkese kafa tutuyorum. Neyse. - Sevin'in dediği gibi - hecelede bu edipseleti bir yana bırakmalı. Tam yoğunlaşmadan başka care yok anlaşılan. (Vakit de yok)

18 Eylül 1976

Kendini parçalayan adam - kişiliğini parçalayan adam. Başkalarına davranışına, içindeki farklı bir adam durmadan eleştiriyor. Kendine güvenen tavırları hep bu adamın güdüsü oluyor. Sonra içi düşüşler. Kırılmış

yesi aklıma geliyor: Şeytan gidince adam sanki varlığını kaybediyor.

19 Eylül 1976

Bir süre evde -genellikle- oturmaya ve kendimi yaşantı ve kafa olarak çevreden tecrit etmeye niyetliyim. İnsanların "casual"* sözleri beni fazla incitmeye başladı. Aynı zamanda yazmalıyım. Kafamda gelip giden şeyler kayboluyor. Bunlar ancak uzun süreli bir yazma durumu içinde değerlendirilebilir. Meselâ son hikâyemde (Bir Rüya) elbette rüyada görmediğim bir sürü ayrıntı vardı. Okumanın da anlamı kalmıyor böyle ayrıntılar kaybolunca.

22 Eylül

Bir kişilik nasıl bölünür? Kaça bölünür? Mesela eylembilimin kahramanı bu bölünmeyi nasıl yaşar? (Dün gece bir rüya: saatim patlıyor, sonsuz küçük çarklar, dişliler ortalığa yayılıyor, toplayamıyorum, saat camı bir iç basınçla şişiyor, dağılıyor). Profesör her şeyin bilincinde midir? Hesaplaşmalar ona ne getiriyor? Bir taslak düşünüyorum: Prof. evli, erken evlenmiş. Yaşantısında, insanımızın sıradan sayılan fakat bana göre acıklı olan beceriksizliğinin örnekleri dolu. Sonunda bir buhran geçiriyor ve evleniyor ve üniversiteye kapılanıyor. Üniversitede ve mezun olduktan sonra kısa bir süre eylem kırıntılarına bulaşmış. Karısı onun düzenli olmasını istiyor. Bir "hayat" kadını tanıyor, ona yaşamayı öğretiyor, bir de üniversiteli genç kız eylemden yana, eylemin şöyle böyle içinde. Birden kadınlar doluyor Prof.'un dünyasına, şaşırıyor. O güne kadar okulda onu sessiz çekingen biliyorlar. Birden bir forumda kendini kaybediyor (trajikomik). Onu kullanıyorlar.

şeytana satan adam hikâyesi aklıma geliyor: Şeytan gidince adam sanki varlığını kaybediyor.

19 Eylül 1976

Bir süre evde - genellikle - oturmaya ve kendimi yaşantı ve kafa olarak çevreden tecrit etmeye niyetleniyorum. İnsanların "casual" sözleri beni kafa incitmeye başladı. Aynı zamanda yazmalıyım. Kafama gelip giden şeyler kaybolu-yor. Bunlar ancak uzun süreli bir yazma durumu için de değerlendirilebilir. Meselâ son hikâyemde (Bir Rüya) eskiden rüyada görmediğim bir sürü ayrıntı vardı. Okurunun da anlamı kalmıyor böyle ayrıntılar kullanılmasa.

22 Eylül

Bir kişilik nasıl bölünür? Kaça bölünür? Meselâ eylemsizlenin kahramanı bu bölünmeyi nasıl yaşar? (Dün gece bir rüya: saatim patlıyor, sonuç küçük çarklar, dişliler ortalığa yayılıyor. toplayamıyorum, saat cam-bu iş kaşıkla zişiyor, dağılıyor) Profesör her şeyin bilincinde mıdır? Hesaplaşmalar ona ne getiriyor? Bir taslak düşünüyorum: Prof. evli, erken evlenmiş. Yaşantısında, insanlarını sıradan sağlam fakat bana göre anlamlı olan becerikliliğinin örnekleri dolu. Sonunda bir bunalım geçiriyor ve evleniyor ve üniversiteye kapılanıyor. Üniversitede ve meşgul olduktan sonra-sına bir süre eylem kısırlaşma bulaşmış. Karısı onun düşünceli olmasını istiyor. Bir "hayat" kadını tanıyor, ona yaşamayı öğretiyor, bir de üniversiteli genç kız-eylemden, jana, eylemin şöyle böyle içinde. Birden kafalarla dolmuyor Prof. un dünyasına, şaşırıyor. O güne kadar okulda onu sessiz sakin bilmişler. Bir-bir forumda kendini kaybediyor (traji-komik)

Bu arada ülkede olaylar genişliyor. Prof. kadınlar ve olaylar arasında bocalıyor. Korkakça davranışları oluyor, ama hesaplı davranamadığı için başına iş açılıyor. Fakat onu, bir yaşantı içine girmiş olması cesaretlendiriyor; biraz rastlantıyla katıldığı eyleme aklını veriyor, bilimsel olarak meseleye yaklaşıyor ve herkesin -kendince- yanılgı içinde olduğunu görüyor. Fakat bu nedenle yaptığı çıkışlar korkaklık ve ihanet olarak nitelendiriliyor. Onun üzerine tek başına bilimsel -kendine göre- eyleme geçiyor, yani kendini aşıyor. Önce okulda garip bir kişi, zararsız bir deli olarak tepki görüyor. Sonunda işi büyütüyor ve her eyleme kendi açısından katılıyor. Karşılıklı silahların çekildiği bir çatışmada, iki tarafın da adamı olmadığı halde öldürülüyor. Ertesi gün iki taraf da basın organlarında ve törenden önce ona sahip çıkıyor (Trajikomik). Bu arada karısı -sevgilisi ve üniversiteli kız çeşitli nedenle ondan uzaklaşmışlardır. Ona çok başka bir kadın sahip çıkıyor.

Olayı Prof.'un son davalarındaki avukatı bir önsözle açıklıyor: Prof. notlar bırakmış, bazen birinci tekil, şahıs, bazen üçüncü. Kasten mi yapmış? Olabilir. Belli değil. Kafasının karışıklığı, ya da edebiyat özentisi olabilir. Avukata son zamanlarda bazı roman vs. okuduğundan söz ediyormuş. Avukat da notların sonuna ölümden sonraki olayları, gazete vs. haberlerini ekliyor.

Sonunda Prof. notlarında herkese çatıyor, herkesten çılgınca hesap soruyor. Herkesi bu ülkede yer alan akıl almaz olayları öğrenmeye çağırıyor. Kafasında ihtilaller yapıyor, arkadaşlarını toplayarak hükümetler kuruyor. Memleketi kısa sürede kurtarıyor. Bu arada ütopik görüşler de -ülkede yer

Onu kullanıyorlar. Bu arada ülkede olaylar genişliyor. Prof. kadınlar ve olaylar arasında bocalıyor. Korkakça davranışları oluyor, ama hesaplı davranamadığı işin başına iş açılıyor. Fakat onu, bir yaşantı içine girmiş olması cesaretlendiriyor; biraz rastlantıyla kahrediş eylemi aklını veriyor, bilimsel olarak meseleye yaklaşıyor ve herkesin -kendince- yanlış içinde olduğunu görüyor. Fakat bu nedenle yaptığı çıkışlar korkaklık ve ihanet olarak nitelendiriliyor. Önün üzerine tek başına bilimsel - kendine göre - eylemi geliyor, yani kendini aşıyor. Önce okulda garip bir kişi, sonra bir deli olarak tepki görüyor. Sonunda işi büyütüyor ve her eylemi kendi açısından katediyor. Karşılıklı silahların çekildiği bir çatışmada, iki taraftan da adamı olmadığı halde öldürülüyor. Ertesi gün iki taraf da basın organlarında ve törenden önce ona sahip çıkıyor (Trajikomik) Bu arada kansı - sevgilisi ve üniversiteli kız çeşitli nedenle ondan uzaklaşmışlardır. Ona çok başka bir kadın sahip çıkıyor.

Olayı prof.un son davalarındaki avukatı bir önsözle anlatıyor: prof. notlar bırakmış, bazen kişinin telefonu çalmış, bazen üşümüş. Kasten mi yapmış? olabilir. Belli değil. Kafasının karışıklığı, ya da edebiyat özentisi olabilir. Avukata son zamanlarda bazı romanları okuduğundan söz ediyormuş. Avukat da notların sonuna ölümden sonraki olayları, gazete vs. haberlerini ekliyor.

Sonunda prof. notlarında herkese çatıyor, herkesten çılgınca hesap soruyor. Herkesi bu ülkede yer alan akıl almaz olayları öğrenmeye çağırıyor. Kafasında ihtilaller yapıyor arkadaşlarını toplayarak hükümetler kuruyor. Memleketi kısa sürede kurtarıyor. Bu arada ütopik görüşler de

almış- yarı ciddi ortaya konuluyor. Prof. bir gün devri daim motoru bulduğunu ileri süren siyahlar giymiş adamla, onun rakibi Ermeni usta arasında, sergi sırasında olan tartışmayı hatırlıyor. Hayır ben öyle değilim diyor. Bu arada iyi -dünyayı kurtaran- ve kâbuslu rüyalar görüyor.

- Hiç çalışmayan adam- pesimist oldukça kendini mutlu hissediyor: banyo yapıyor, köpeği, en iyi müzik dinleyen adam-insanlığın neden battığını açıkladıkça neden çökeceğini açıkladıkça daha rahat hissediyor kendini (Buraya psikopat ve işsiz doktor da konulabilir.)

Prof. kadınlarla, arkadaşlarıyla konuşamadıkça onlara derdini anlatamadıkça yazmaya, onlarla yazılı olarak konuşmaya başlıyor. Notların bir kısmı böyle. Bu yüzden notlar gittikçe karışıyor.

Prof. soruyor: Neden bizde eskilerin biyografileri yok?

Çok soruyor Prof. sorular birikiyor. Cevap alamıyor. Sonra onlar için biyografiler icat ediyor. Matematik esaslara göre. (Prof. matematikçidir.)

-Hikâye, filim gibi olmalı: renkli, görüntüsel -Biyografilerde en çok "tahmin edilmektedir" sözü geçiyor. Hep tahmin, galiba, herhalde. Kesinlik yok.

- Türkler uzun yüzyıllar boyunca garip, exotic bir topluluk olarak dikkati çektikten sonra- Mevlevi ayinleri, Tekkeler, Bektaşiler, Harem, Mevlud, resim yasağı, eski yazı, Türbe, kılık v.s. bunu bırakıp alelade şapka, ceket kuklaları oluşlarının acıklı görünüşleri - Toynbee.

- Ülkede yer alınış- yanı ciddi ortaya konulmuyor. Prof. bir gün devri daim motoru bulduğunu ileri sürüp siyahlar giyecek adamla, onun rakibi ermeni usta arasında, zeka sırasında olan tartışmayı hatırlıyor. Hayır ben öyle değilim diyor. Bu arada içi - dünyaya kuytaran - ve kâbuslu rüyalar görüyor.

- Hiç çalışmayan adam - pasifist oldukça kendini mutlu hissediyor: banyo yapıyor, köpeği, en iyi müziği dinleyen adam - insanlığın neden battığını açıkladıkça neden çöktüğünü açıkladıkça daha rahat hissediyor kendini. (Buraya psikopat ve issiz doktor da konulabilir.)

Prof kadınlarla, arkadaşlarıyla konuşamadıkça onlara derdini anlatamadıkça yazmaya, onlara yazılı olarak konuşmaya başlıyor. Notların bir kısmı böyle. Bu yüzden notları gittikçe karışıyor

Prof. soruyor: neden bizde eskilerin biyografileri yok?

Çok geçmeden prof sorular biriktiriyor. Cevap alamıyor. Sonra onlar için biyografiler icat ediyor. Matematik esaslara göre. (Prof. matematikçidir.)

- Hikâye, filim gibi olmalı: renkli, görüntüsel - Biyografilerde en çok "tahmin edilmektedir" sözü geçiyor. Hep tahmin, galiba, herhalde. Kesinlik yok.

- Türkler uzun yüzyıllar boyunca garip, exotic bir topluluk olarak dikkati çektikten sonra - Mevlevi ayinleri, Tekkeler, Bektaşiler, Harem, Mevlid, resim yasağı, eski yazı, Türkçe, kelek v.s. bunu bırakıp alaylarda şapka cekat kıyafetleri olduğunun acıklı görüntüleri - Toynbee

31 Eylül 1976

Bir hafta kadar önce 'eylembilim'e başladım, önceleri notlarda yazdığım şekilde. Dün gece 'Mehmet Akif'i okudum. Sanıyorum bu konularda hem gerçeğe -yaşanan gerçeğe- uymayan, hem de düşüncede saplantılara kapılan insanları anlatmayalım. Bu arada Lukacs'ı da yer yer okuyorum. Çözümleri her zaman inandırıcı olmasa da, analizleri çoğu zaman ilginç. Prof.'un eski eylem arkadaşıyla konuşmaları ve geçmişi hatırlaması sırasında bunları vermek istiyorum. Lukacs topluma karşı çıkışın bir dünya görüşünden yoksun olması durumunda 'boğuntu' 'kaos' gibi karamsar kavramların ortaya çıktığını, Heny Müller gibi yazarların da bu karanlıkta birçok şeyi görmezlikten gelerek meselâ bütün yaşantıyı cinsel ilişki gibi tek olgulara indirgediğini söylüyor.

İnsan ilk gençliğinde topluma karşı duyduğu ilk tepkilerinde, ona karşı çıkmış bilinçsiz kişileri (fahişeler, lumpen proletarya, serseri edebiyatçılar v.b.) gözünde yüceltiyor. Bu arada toplumcular da, kişilikleri çoğu zaman gözönünde tutulmadan - hayran olunacak kişiler arasına giriyor. Sonra onların kötülükleri görülünce bu sefer toplumculuktan soğuma gibi bir aykırı sonuç çıkıyor. Ya da kural dışı ne varsa, kendini yok etme pahasına insan onları yaşantısına alıyor. Evli erkeklerin küçük kaçamaklarından iğrenen biri ya evliliği anlamsız bir püritenlikle benimsiyor. Ya da kurduğu evlilik dışı ilişkileri sonuna kadar sürdürerek hayatındaki kadınların sürekli olarak değişmesine yol açan toplum dışı ve bunalımlı bir yaşantı içinde bocalıyor. Prof. Server, bu karmaşıklığı yaşamasında ve çevresinde görerek anlatabilir. Yeni -toplumcu- bir ahlâk düzeni kurulmadan, eski düzeni kişisel hayatında yıkmaya çalışan insanların dramıdır bu.

31 Eylül 1976

Bir hafta kadar önce 'eylemlilik'e başladım, önceki notlarda yazdığım şekilde. Bu gece 'Mehmet Akif'i okudum. Sanıyorum bu konularda hem gerçeğe - yaşanan gerçeğe - uymayan, hem de düşüncede saplantılara kapılan insanları anlatmalıyım. Bu arada Lukacs'a da yer yer okuyorum. Çözümleri her zaman inandırıcı olmasa da, analizleri çoğu zamanda ilginç. Prof.un eski eylem arkadaşıyla konuşmaları ve geçmişi hatırlamaları sırasında bunları vermek istiyorum. Lukacs toplumu kapsayan bir dünya görüşünden yoksun olmanı denemelerde 'bütünlük' 'kaos' gibi kavramları kavramlarını atlayışını, Henry Miller gibi yazarların da bu karanlıkta kişisel seziş görmeğilikten gelerek meselâ bütünü yaşantıyı cinsel ilişki gibi tek olgulara indirgediğini söylüyor. İnsan ilk gençliğinde toplumu kapsayan ilk tepkilerinde, onu kapsayamamış bilinçsiz kişilerin (Fahişeler, lümpenproleterya, sanayi edebiyatçıları v.b) gözünde yücelttiğini. Bu arada toplumcular da kişilikleri çoğu zaman göz önünde tutulmadan - kapsanacak kişiler arasına giriyor. Sonra onların kötülükleri görülünce bu sefer toplumculuktan soğuma gibi bir aşama sonuç çıkıyor. Ya da kısaca diyelim ne varsa, kendini yetkeleme paksasına insanı onları yaşantısına alıyor. Evli arkadaşım kendini kapsamalarından öğrenci birini yaşadığı anlamsız bir pişmanlıkla benimsiyor. Ya da kendine ailelik dışı ilişkileri sonuna kadar sürdürerek hayatındaki kalıpların sürekli olarak değişmesine yol açan toplumsal dışı ve tutarsız bir yaşantı içinde bocalıyor. Prof. Sever bu karmaşıklığı yaşantılarından ve çevresinde görerek anlatabilir. Yeni - toplumun - bir ahlâk düzeni kurulmadan, eski düzeni kişisel hayatında yıkılmaya çalışan insanların dramından bu

1 Ekim 1976

Prof.'un gençlik heyecanları iyi verilmeli. Özellikle lumpen-proletarya'ya verdiği önem belirtilmeli. Bir arkadaşı fahişeleri savunurken Prof. da dilenci, deli v.b. tiplerin etkisiyle onları kurtarmaya çalışıyor (sözle)- Bu arada Fanon'un bu çeşit proletaryayı yüceltmesi motifi ilginç olabilir - Özellikle bu romantize etme ya da hayranlık temalarının bireyciliği ile benimsenen sosyalizmin çoğulculuğu arasındaki çelişki *renkli* biçimde anlatılabilir. Psikolojik problemlerin yarattığı bunalımların, toplumcu eğilimlere verilen ağırlıkla bastırılmaya çalışılması da önemli. Prof. bir süre sonra bunu farkediyor - bilinçli. Bilinçsizce bu çelişkiyi yaşayanların durumu daha acıklı. Ne var ki bu bilinçsizlik onları sertleşmeye ve bazılarında da aşırı gevşekliğe götürüyor. Ama ikinciler de bu dağılmalarını örtbas etmek için sertlik gösterileri ya da anlamsız otokritikler yapıyorlar. Eski yaşantıların tecrübeleri bu durumun çizilmesinde yararlı olabilir (Genellemeler tehlikeli). Prof. böyle acıklı çelişkileri yaşamış olanların yıllar sonra karşısına birer kahraman olarak çıkarıldığını görüyor - gençler tarafından. Bu arada üniversiter hayatı canlı ve ayrıntılı bir yaşantı olarak çizmek istiyorum.

28 Mart 1977

Londra. Bir hikâye başlığı: *Geleceği elinden alınan adam**. Hikâyeci uzun başlıkları seven bir sanatçı. Geçenlerde 'Karşıdan karşıya geçerken neredeyse ezilecek kadın' adlı bir hikâye yazmayı düşündüm diyor. Gazetelere, dergilere yazarken onunla mektuplaşan biri geliyor yazarın evine. Bir hastalık geçiriyor bu okuyucu. Artık çok yaşamayacağını düşünüyor. Bu nedenle geleceği ile ilgili hayaller kuramıyor. Gazetede meselâ yazı otelimizde geçirin diye bir ilân görse -mev-

1 Ekim 1976

Prof.un gençlik heyecanları iyi verilmeli. Özellikle lumpen proletarya'ya verdiği önem belirtilmeli. Bir arkadaşı fahişeleri savunurken prof. da dilenci, deli vb tiplerin etkisiyle onları kurtarmaya çalışıyor (sözle) – Bu arada Fanon'un bu çeşit proletaryaya yüceltmesi motifi ilginç olabilir – Özellikle bu romantize etme ya da hayranlık temalarının bireyciliği ile benimsenen sosyalizmin gerçekliği arasındaki çelişki renkli biçimde anlatılabilir. Psikolojik problemlerin yaratılığı bunalımların, toplumsal eğilimlere verilen aşırılıkla bastırılmaya çalışılması da önemli. Prof bir süre sonra bunu farkediyor – bilinçli. Bilinçsizce bu çelişkiyi yaşayanların durumu daha ağır. Ne var ki bu bilinçsizlik onları sertleşmeye ve bazılarında da aşırı gerçekliğe götürüyor. Ama ikinciler de bu dağılmalarını örtbas etmek için sertlik gösterileri ya da anlamsız otokritikler yapıyorlar. Eski yaşantıların tecrübeleri bu durumun çizilmesinde yararlı olabilir (genellemeler tehlikeli) Prof. böyle ağır çelişkileri yaşamış olanların yıllar sonra karşısına biner kahraman olarak çıkarıldığını görüyor – gençler tarafından. Bu arada üniversiter hayatı canlı ve ayrıntılı bir yaşantı olarak çizmek istiyorum.

28 Mart 1977

–ondra. Bir hikâye başlığı · Geleceği elinden alınan adam. Hikâyeci uzun başlıkları seven bir sanatçı. Geçenlerde 'Karşıdan karşıya geçerken neredeyse ezilecek kadın' -dir bir hikâye yazmayı düşündüm diyor. Gazetelere dergilere yazarken onunla mektuplaşan biri geliyor yazarın evine. Bir hastalık geçiriyor bu okuyucu. Artık çok yaşamayacağını düşünüyor. Bu nedenle geleceği ile ilgili hayaller kuramıyor. Gazetede mesleği yazı O'lduğu

sim kış- ilgilenmiyor. Beni anlatın diyor yazara. Yazar ayrıntı istiyor. Meselâ diyor hastalığınızın ayrıntılarını açıklayın diyor. Üstelik ayrıntılar teknik olsun istiyor. Ansiklopediler açılıyor, ayrıntılar bulunuyor. Yazar bununla da yetinmiyor: Hastalığın en ağır döneminde neler hissettiniz? Çevrenizi gözlediniz mi? Öteki hastalarla sosyal ilişkiler kurdunuz mu? Sonra hastaneye giderken, doktoru beklerken - öteki hastalarla durumlarınızı yeniden gözden geçirdiniz mi? Hastalığınızı onlarla tartıştınız mı? İyileşmeğe nasıl başladınız? Hikâyesini anlatan adam geleceği ile ilgili duyarlıklarının üzerinde durmak istiyor, anlaşamıyorlar. Yazar, bugün bugün ve geçmiş diye tutturuyor. Adamı bir de bürokrasi çok sıkıyor; bir dairede memur. Raporlar; izinler - karar? Çalışabilir mi? Çalışamaz mı? Doktorlar çalışamayacak kadar hasta. fakat tedavi edilemeyecek kadar da iyi buluyorlar onu. Devlet ne yapabilir? Ona boşuna para verse olmuyor. Raporlar da hep kısa süreli. Yazar gerçeklerin belgelenmesini istiyor. Bunları yazabilmem için noterden tasdikli suretler isterim diyor. Onun da başı belâda çünkü: Eleştirmenler, yazarın gerçekleri yansıtmadığını ileri sürerek onu suçluyorlar.

3 Mayıs 1977

Eylembilim üzerine notlar (Prof. gece yarısı düşünüyor, klasik müzik dinliyordu ilk 30 sayfanın sonunda) S. -Prof.- kültürümüzle, Batı'nın kültürünü düşünüyor. Nasıl trajikomik bir durumdur bu. Aydınların bir bölümü alaturka (ve folklor müziği) sevmemekle yüceltir kendini - bir kısmı da tersiyle - bir kısmı da ikisini de toleransla (!) karşılayarak ve özel-

de geçirin diye bir ilân görse - mevsim kış - ilgilenmiyor. Beni anlatsın diyor yazara. Yazar ayrıntı istiyor. Mesela diyor hastalığınızın ayrıntılarını açıklayın diyor. Üstelik ayrıntılar teknik olsun istiyor. Ansiklopediler açılıyor, ayrıntılar bulunuyor. Yazar bununla da yetinmiyor: Hastalığın en ağır döneminde neler hissettiniz? Cenazeyi gözlediniz mi? Öteki hastalarla sosyal ilişkiler kurdunuz mu? Sonra hastaneye giderken, doktoru beklerken - öteki hastalarla durumlarınızı yeniden gözden geçirdiniz mi? Hastalığınızı onlarla tartıştınız mı? İyileşmeğe nasıl başladınız? Hikâyesini anlatan adam geleceği ile ilgili duygularının üzerinde durmak istiyor. Anlaşamıyorlar. Yazar, bugün bugün ve geçmiş diye bitiriyor. Adam bir de bürokrasi çok sıkıyor: bir dairede memur. Raporlar, izinler - karar? Çalışabilir mi? Çalışamaz mı? Doktorlar çalışamayacak kadar hasta, fakat sedai edilemeyecek kadar da iyi buluyorlar onu. Devlet ne yapabilir? Ona başına para versin olmuyor. Raporlar da hep kısa süreli. Yazar gerçeklerin belgelenmesini istiyor. Bunları yazabilmem için noterden tasdikli suretler isterim diyor. Onun da başı belâda çünkü: Eleştirmenler, yazarın gerçekleri yansıtmadığını ileri sürerek onu suçluyorlar.

3 Mayıs 1977

Eylembilim üzerine notlar (prof. gece yarısı düşünüyor, klasik müzik dinliyordu ilk 30 sayfanın sonunda S.- prof.- kültürümüzle, Batının kültürünü düşünüyor. Nasıl trajikomik bir durumdur bu. Aydınların bir bölümü alaturka (ve folklor müziği) sevmekle yücelttiğini kendini - bir kısmı da tersiyle - bir kısmı da ikisini

likle halktan yana hissederek (!) geniş görüşlülük. Başka bir ihtimal daha olmadığı halde S. bu davranışların hiçbirini sevmiyor. (Pikabı olmadan 9. senfoni alan toplumcu) Edebiyatta da durum aynı. Neden hiçbiri olmuyor? Neden Fuzulî ve Baki v.d. büyük adamlar oldukları halde bu kültürü tutan, yayan, açıklayan kimseler S.'nin gönlüne göre değil? Neden bize gelince yürümüyor? Bunu birilerinden soruşturmalıyım diyor S. Yarın sabah hemen birini bulup sormalıyım. Bu insanları nasıl bulacağımı sormalıyım hiç olmazsa. (Heyecanla!) Lisedeki öğrencilik yıllarını hatırlıyor: edebiyat dersleri, matematik, sınıfın kabadayıları ve S.'in itilip kakılması... (Sonra toplumcuların arasında ezilmesi ileriye gidişle hatırlanabilir.) Toplumcuların arasına ilk katıldığı zaman da ona, burjuva çocuğu bu işler sana göre değil, demişlerdi. S. de onu küçümseyenlere yaranmak için ne kadar çırpınmıştı. İçkiye de belki sırf bu yüzden alışmıştı. Bütün serseriliklere, hatta kötülüklere eğilimli olduğunu göstermek istemişti. Geneleve de gitmişti onlarla birlikte, bara da; hatta gerçekten serseri bir toplumcuyla kumarhaneye gitmişti. Gerçek katillerle birlikte kumar bile oynamıştı. S'ye ve arkadaşına, kültürlü oldukları için saygı gösteriliyordu. Şimdi de acaba aynı karışıklıkların

de toleransla (!) karşılayarak ve özellikle halktan yana hissederek (!) geniş görüşlülük. Başka bir ikinci mal daha olmadığı halde S. bu davranışların hiç birini sezmiyor. (Pikabı olmadan 9. senfoni dan toplumcu) Edebiyatta da durum aynı. Neden hiç biri olmuyor? Neden Fuzuli ve Baki v.d. büyük adamlar oldukları halde bu kültürü tutan, yayan, anlayan kimseler S.'nin gönlüne göre değil? Neden bize gelince yürümüyor? Bunu birilerinden soruşturmalıyım diyor S. Yarın sabah hemen birini bulup sormalıyım. Bu insanları nasıl bulacağımı sormalıyım hiç olmazsa. (Heyecan!) Lisedeki öğrencilik yıllarını hatırlıyor: edebiyat dersleri, matematik, sınıfın kabadayıları ve S.'in itilip kakılması... (Sonra toplumcuların arasında ezilmesi ileriye gidişle hatırlanabilir) Toplumcuların arasına ilk katıldığı zaman da ona, bunlar çocuğu bu işler sana göre değil, demişlerdi. S. de onu küçümseyenlere yaranmak için ne kadar çırpınmıştı. İçkiye de belki sırf bu yüzden alışmıştı. Bütün serserilikler, hatta kötülüklere eğilimli olduğunu göstermek istemişti. Genelev'e de gitmişti onlarla birlikte, bara da; hatta gerçekten serseri bir toplumcuyla kumarhaneye gitmişti. Gerçek katillerle birlikte kumar bile oynamıştı. S.'ye ve arkadaşına, kültürlü oldukları için saygı gösteriliyordu. Şimdi de acaba aynı

içine yeniden düşecek miydi? Yatmalıyım diye söylendi. Belki sınıftaki genç kızı düşünürsem gerginliğim geçer, uyur kalırım.

3 Ekim 1977
Londra

Yakında İstanbul'a dönüyorum. Bugün Dr. Morgan'a gideceğim, ilaç v.s. için görüşeceğim. İçim karışık - düşüncelerle değil, bulanık. Yalnız, vaktim ve kafa gücüm olursa 'Eylembilim' ve 'Geleceği Elinden Alınan Adam' adlı hikâyelerimi bitirmek istiyorum. İkisinin de ana hatlarını bu deftere yazmıştım, ama yazacak kuvveti ve düşünme çabasını kendimde bulamıyorum. Belki bu deftere bazı ayrıntılar yazabilirsem bir yerden yürütmeye başlıyorum -başlayacağımdiyebilirim. Bu çaba bana çok anlamlı görünmüyorsa da bütün günümü aynı sonuçsuz düşüncelerle geçirmekten daha yararlı olabilir. Üstelik "Eylembilim'in belki Türkiye için -iyi yazılırsa- bir şeyler ifade etmesi mümkün olabilir. Tabii önce bana tamam gelmesi şartıyla. Artık kafamın bulanıklaştığını ve saçmaladığımı düşünsünler istemiyorum. 'Onlar' için bir şey yazmanın gerginliği değil bu; ama gene de -düşünme zorluğunun dışında- bir gerginlik duyuyorum bu nedenle. Biraz önce 'Eylembilim'in son sayfasını da -yarım kalmıştı- bulamadım. Bu küçük evde kâğıtların kaybolması olur şey değil. 36 sayfa cümlenin, hatta kelimenin ortasında kesilip kalmış. Neyse bu hiç önemli değil. Bu deftere gerçekten bir şeyler not edebilirsem - Papi benden bir hafta on gün önce

karşıtlıklarım içine yeniden düşecek miydi? Yatmalıyım diye söylendi. Belki sınıftaki gene kızı düşünürsem gerginliğim geçer, uyur kalırım.

3 Ekim 1977

Yakında İstanbul'a dönüyorum. Bugün Dr. Morgan'a gideceğim, ilaç v.s için görüşeceğim. Işım karışık — düşüncelerle değil, bulanık. Yalnız, vaktim ve kafa gücüm olursa 'Eylemlilik' ve 'Geleceği Elinden Alınan Adam' adlı hikâyelerimi bitirmek istiyorum. İkisinin de ana hatlarını bir deftere yazmıştım, ama yazacak kuvveti ve düşünme cabasını kendimde bulamıyorum. Belki bu deftere bazı ayrıntılar yazabilirsem bir yerden yürütmeye başlıyorum — başlayacağım — diyebilirim. Bu çaba bana çok anlamlı görünmüyorsa da bütün günümü aynı sonuçsuz düşüncelerle geçirmekten daha yararlı olabilir. Üstelik 'Eylemlilik' ve belki Türkiye için — iyi yazılırsa — bir şeyler ifade etmesi mümkün olabilir. Tabii önce bana tamam gelmesi şartıyla. Artık kulağımın bulanıklaştığını ve saçmaladığımı düşünsünler istemiyorum. Onlar için birşey yazmanın gerginliği değil bu; ama yine de — düşünme yeteneğinin dışında — bir gerginlik duyuyorum bu nedenle. Birkaç önce 'Eylemlilik'in son sayfasını da — yarım kalmıştı — bulamadım. Bu küçücük evde kâğıtların kaybolması olası şey değil. 36. sayfa cümlenin, hatta kelimenin ortasında kesilip kalmış. Neyse bu hiç önemli değil. Bu defterde gerçekten bir şeyler not edebilirsem tıpkı benden bir kafa organı gibi ince—

gidecek - kendi başına hikâyeyi biraz yoluna koyabilirim. Tabii bugüne kadar neler kurdum, ne kadarını gerçekleştirebildim ayrı mesele. Belki, bir iki kişinin dediği gibi ancak kendini ve aklına nasıl geliyorsa öyle yazan biriydim; ben de son zamanlarda buna gittikçe daha fazla inanıyorum. Oysa Mustafa İnan'da başladığım bazı değişik şeyler vardı sanki. Ya da bazı şeyleri kendime göre anlatmayı deniyordum. Düşüncem geç gelişti, biraz geç başladım; biraz da erken bırakmak durumunda kalıyorum. Geleceğini kaybetmek, yaşanan zamanı da boşlaştırıyor. Ne yapalım, henüz biraz da ayakta durma gücüm var; deneyelim, sonuç almaya çalışalım.

gidecek - kendi başıma hikâyeyi biraz yoluna koyabiliyorum. Tabii bugüne kadar neler kurdum, ne kadarını gerçekleştirebildim ayrı mesele. Belki, bir iki kişinin dediği gibi ancak kendini ve ailesini nasıl geliyorsa öyle yazan biriydim; ben de son zamanlarda buna gittikçe daha fazla inanıyorum. Oysa Mustafa İnan'da başladığım bazı değişik şeyler vardı sanki. Ya da bazı şeyleri kendime göre anlatmayı deniyordum. Düşüncem geç gelişti, biraz geç başladım; biraz da erken bırakmak durumunda kalıyorum. Geleceğini kaybetmek, yaşama zamanı da başlıyor. Ne yapalım, henüz biraz da ayakta durma gücüm var; deneyelim, sonuç almaya çalışalım.

Oğuz Atay'ın günlüğünü tuttuğu ilk defter burada bitiyor. Bundan sonraki sayfalar, Atay'ın Londra'daki ameliyattan sonra, sadece ameliyat ve hastane izlenimlerini yazdığı ikinci defterden.

27 Aralık 1976 - LONDRA

Bugün Sevin bu defteri getirdi. (Atkinson Morley's Hospital-Wimbledon)

31 Aralık - (St. Teresa's Hospital)

29 Ocak 1977

Bu deftere herhalde hastanede düşündüklerimi, hissettiklerimi, gördüklerimi yazacaktım. 4 Ocak'ta St.Teresa'dan çıktım, 17 Ocak'ta ışın tedavisi başladı. Geçen hafta sonunda nezle, sonra öksürük... gene de soğuk kış günlerini ayakta geçirmeğe çalışıyorum; hafta sonları dışında her gün Surrey'e tedavi için gidiyorum. Bu arada çok mektup geldi İstanbul'dan: Berber İlhami'ye, Engin Ardıç'a kadar herkes yazdı. (Yukarıdaki resim ne kadar beceriksizce yapılmış.) Birçokları benim iyileştiğimi, 'Eylembilim'e filân devam ettiğimi düşünü-

17 Aralık 1976 - LONDRA

Bugün Sevim bu defteri getirdi. (Atkinson Morley's Hospital - Wimbledon)

31 Aralık (St. Teresa's Hospital)

4 Ocak 1977

Bu defterie herhalde hastanede düşündüklerimi, hissettiklerimi, gördüklerimi yazacaktım. 4 Ocak'ta St. Teresa'dan çıktım. 17 Ocak'ta işim tedavisi başladı. Geçen hafta sonunda nezle, sonra öksürük... gene de soğuk kış günlerini aşabilmeğe çalışıyorum; hafta sonları dışında her gün Surrey'e tedavi için gidiyorum. Bu arada çok mektup geldi İstanbul'dan: herkes yazdı. (Yukarıdaki resmim ne kadar becerliksizce yapılmış) Birçokları benim

yor. (Ben de bunları istiyorum doğrusu) Herhalde benden hayat-ölüm-trajedi gibi karmaşık ilişkileri olan şeyler bekleniyor. Oysa çoğu anlarda her şey -acıklı da olsa- çok sade ve basit geçiyor. Meselâ ameliyat günü -24 Aralık- sabah önce zenci bir berber geldi, bütün saçlarımı traş etti; bir de takke giydirdi. Sonra genç bir hemşire -güzeldi- bir iğne yaptı. Soyundum bu arada. Bir garip gömlek gibi bir şey giydim. Ameliyathanenin kapısında, 'şimdi bir iğne daha yapacağız, hemen uyuyacaksın' dediler -pek inanmadım; ama gene de düşündüm: Şimdi, dedim; uyusam ve ameliyatta ölsem, hiçbir şey duymayacağım- hepsi bu kadar. Çok kötü hissetmedim.

Ve nasıl uyuduğumu, yani bayıldığımı bile hatırlamıyorum. Kendime gelince, "Intensive Care Unit" denilen bir odadaydım. O sırada Sevin, Maurice, Papi ve başhemşire geldi. Beni seyrettiler. Onlarla konuştum. Sonra onbeş dakikada bir tansiyon, nabız, ateş kontrolu - sürekli serum. Sonunda hemşireye söylendim: Biraz uyumak istiyorum. 25 Aralık sabahı tekrar koğuşa döndüm (22 Arahk'ta yatmıştım hastaneye). Koğuştaki hastalar genellikle ağır hareketli - boynundan ameliyat olan hastanın dışında: uzun bir sopayla hep vasistasları açıyordu o gün -25 Aralık- Christmas. Ameliyatı yapan Mr. Richardson da geldi. Beni yataktan kaldırmadılar; ama Richardson, 'ona da kestaneli hindi' ve Christmas pudding verin,'

iyileştiğimi, 'Eylembilim'e filân devam ettiğimi düşünmüyor. (Ben de bunları istiyorum doğrusu) Herhalde benden hayat-ölüm-trajedi gibi karmaşık ilişkiler falan şeyler bekleniyor. Oysa çoğu anlarda herşey - acıklı da olsa - çok sade ve basit geçiyor. Mesela ameliyat günü - 24 Aralık - sabah önce zenci bir berber geldi, bütün saçlarımı traş etti, bir de takke giydirdi. Sonra genç bir hemşire - güzeldi - bir iğne yaptı. Soyundum bu arada. Bir garip yeşil gibi bir şey giydim. Ameliyathanenin kapısında, 'şimdi bir iğne daha yapacağız, hemen uyuyacaksın' dediler - pek inanmadım, ama genç de düşündüm: Şimdi, dedim, uyuyacağım ve ameliyatta ölsem, hiç bir şey duymayacağım - hepsi bu kadar. Çok kötü hissetmedim. Ve nasıl uyuduğumu, yani bayıldığımı bile hatırlamıyorum. Kendime gelince, 'Intensive Care Unit' denilen bir odadaydım. O sırada Sevim, Maurice, Papi ve baş hemşire geldi. Beni seyrettiler. Onlarla konuştum. Sonra on beş dakikada bir tansiyon, nabız, ateş kontrolu - sürekli sersem. Sonunda hemşireye söylendim: Biraz uyumak istiyorum. 25 Aralık sabahı tekrar koğuşa döndüm (22 aralıkta yatmıştım hastaneye) Koğuştaki hastalar genellikle ağır hareketli - bayımdan ameliyat olan hastanın dışında: yine bir sopayla hep vasistasları açıyordu. O gün - 25 Aralık - Christmas. Ameliyatı yapan Dr Richardson da geldi. Beni yataktan kaldırmadılar; ama Richardson, 'ona da hastaneli hindi ve

dedi benim için. Bir yanımda Mr. Roberts: ağır ve sarsak hareketli, orta yaşlı; yardımsız -koluna girilmeden- yürüyemiyor. Sigara tiryakisi, çok yavaş ve kısık sesle konuşuyor. Bütün derdi sigara. Arada bir izin veriliyor. (Sense of humour'u da var.) Benden pek hoşlanmadı galiba; bir iki nezaket cümlesi dışında konuşmadı benimle. Temmuzdan beri yatıyormuş; hastalığı, onun yanında yatan Mr. Price'a göre 'sun burn' ya da 'sun stone'(?) birkaç kere ameliyat olmuş. Mr.Price, yaşlıca, sevimli; hep bana soruyor: 'Are you alright?' ben de hep 'Alright,' diyorum. Yaşh bir Arap vardı karşı sırada; sonra Türk asıllı olduğu anlaşıldı (Mr. Richardson'un asistanı 'aramızı buldu') Türkçe biliyor; bana hep, 'Maşallah çok iyisiniz,' diyor. Her gün oğlu (Ahmet) geliyor -kendisi 'retired army officer'; ama genç. Bir kere Sevin'in arabasına binmiş. Her ülkede 'kendisi gibi' yaşarmış- neyse onun gibi. Sonra hemşireler, erkek hastabakıcılar -en sevimlisi David. Bana en ilgi gösteren de Ashley ("You speak english perfectly Mr. Atay,") Bir de ikinci zenci berber -ve her işi yapan- Harry vardı. Galiba beni sevmedi. Belki de ona hiç sakalımı traş ettirmedim diye. Atkinson Morley's Hospital'da hiç acıkmadığım halde verilen bütün yemekleri yedim (kahve-kahvaltı-çay-öğle yemeği-çay-akşam yemeği-çay). Sargılarım pazar günü çıkarıldı (26 Ocak) dikişler alındı - gene sargı. Dr.John, asistan, Rum, yaptı bu işi; bana takılıyor: "We are enemies."

Christmas pudding verin,' dedi benim için. Bir yanımda Mr Roberts: aşırı ve insanlık hareketli, orta yaşlı; yardımsız - koluna girilmeden - yürüyemiyor. Sigara tiryakisi, çok yavaş, kısık sesle konuşuyor. Bütün derdi sigara. Arada bir izin veriliyor. (Sense of humour'u da var.) Benden pek hoşlanmadı galiba; bir iki nezaket cümlesi dışında konuşmadı benimle. Hemşireden beni getiriyormuş; hastalığı, onun yanında yatan Mr. Price'a göre 'sun burn' ya da 'sun stone' (?) bir kaç kere ameliyat olmuş. Mr. Price, yaşlıca, sevimli; hep bana soruyor: 'Are you alright?' Ben de hep 'Alright,' diyorum. Yaşlı bir Arap vardı karşı sırada; sonra Türk asıllı olduğu anlaşıldı (Mr. Richardson'un asistanı 'aramızı buldu') Türkçe biliyor; bana hep 'Maşallah çok yaşınız,' diyor. Her gün oğlu (Ahmet) geliyor - kendisi 'retired army officer'; ama genç. Bir kere Sezen'in arabasına binmiş. Her ülkede 'kendisi gibi' yaşıyormuş - nerye onun gibi. Sonra hemşireler, erkek hastabakıcılar - en sevimlileri David. Bana en ilgi gösteren de Ashley ("You speak English perfectly Mr. Atay.") Bir de ikinci zenci berber - ve her işi yapan - Harry vardı. Galiba beni sevmedi. Belki de ona hiç sokulmamdan, fırsat ettirmediğimdir. Atkinson Morley's Hospital'da hiç acıkmadığım halde verilen bütün yemekleri yedim (Kahve - kahvaltı - çay - öğle yemeği - çay - akşam yemeği - çay) Sarıgüllerim pazar günü çıkacaktı (26 ocak) dikişler alında - geniş sargı. Dr John, asistan, Rum,

Ben de hep, "I have nothing to do with this busines" diyorum. Bir de baş asistan var. Sert görünüşlü, çok keskin ve yüksek sesle, tane tane konuşuyor.

yapıp bir şey, bana takılıyor: "We are enemies." Ben de hep, "I have nothing to do with this business" diyorum. Bir de kan arıtan var. Sert görünüşlü, çok keskin ve yüksek sesle, tane tane konuşuyor

DİPNOTLAR

s.6 * Selim: *Tutunamayanlar*'ın kahramanı Selim Işık.
s.8 * Marmeladov: Dostoyevski'nin *Suç ve Ceza*'sında Raskolnikov'un âşık olduğu Sonya'nın alkolik babası.
s.10 * *Tehlikeli Oyunlar*'daki Şevgi ile Hikmet.
s.14 * Vüsat O. Bener, *Dost ve Yaşamasız* adlı hikâye kitaplarıyla *Ihlamur Ağacı* adlı oyunun yazarı
s.16 * *Games People Play:* Türkçe'si Altın Kitaplar'dan yayımlanan, hayatta insanların üstlendikleri rolleri ve buna göre oynadıkları (ciddi anlamda) oyunları anlatan, *Hayat Denen Oyun* adlı kitap. Yazarı Erich Berne.
s.18 * Dostoyevski'nin *Yeraltından Notlar*'ı.
s.24 * Plot: "Olay örgüsü".
s.26 * "Irrational": "Akıl dışı"; Batının Aydınlanma Çağı düşüncesinin, Kartezyenizm'den ve sonrasından etkilenmemiş bir düşünce tarzı.
s.34 * "Kerhane Climax'ı": *Tutunamayanlar* romanında yeralan bir bölüm.
s.36 * Füruzan: Yazarın teyzesinin kızı.
s.38 * Maniyer: İçten gelen bir tavır olmayıp, bilinçle tasarlanarak takınılmış olan.
s.38 * Eliot: İngiliz şair, eleştirmen ve kültür adamı T.S.Eliot.
s.48 * *Pilgrim's Progress:* 17. yüzyılda İngiltere'de Protestan vaizi John Bunyan'ın yazdığı ve daha sonra çağdaş romanın doğuşunu etkilemiş dinî alegorik kitap.
s.50 * Bradley: Özellikle Shakespeare çalışmalarıyla tanınmış İngiliz edebiyat eleştirmeni.
s.52 * "Offense":Saldırı, kendisine yönelik bilinçli ve kötü niyetli bir davranış.
s.60 * Polonius: *Hamlet*'de kralın casusluğunu kabul eden, çekingen ve iki yüzlü soylu. Hamlet onu bilmeden (bir perde arkasında dinlerken) öldürür.
s.60 * Sözü geçen II. Perdede, kendi oğluna casusluk etmek üzere, Reynaldo'yu görevlendirir.
s.64 * Asuman: *Tehlikeli Oyunlar*'daki kişilerden biri.
s.74 * Acknowledgement: Bilgi, açıklama.
s.76 * "Babama Mektup": Oğuz Atay'ın *Korkuyu Beklerken* kitabında yeralan hikâyelerinden biri.
s.92 * Frankestein'in savunması: Ünlü korku romanında cesetlerden aldığı parçalarla canavar yaratıp ona hayat veren doktor.
s.92 * Nevzat Tandoğan: Tek-parti döneminin ünlü Ankara valisi.
s.94 * Kafka'nın hayvam: *Bir Savaşın Tasviri*, Çev.: Kâmuran Şipal. *Dev Köstebek* adlı hikâye. Cem Yayınları, 1967
s.106 * 28 M.Çelebi: Avrupa ülkelerine giden ilk Osmanlı elçisi olarak Fransa anılarını yazan Yirmisekiz Mehmet Çelebi.
s.120 * Berne: *Games People Play*'in yazarı Erich Berne.
s.158 * Ahmet Hamdi Tanpınar'ın "ne içindeyim zamanın, ne de büsbütün dışında" dizesine atıf.
s.184 * Halit Refiğ.
s.186 * Kipling: Hindistan üstüne yazdığı (*Kurt Çocuk Mougli, Kim* vb.) kitaplarıyla ünlü ve emperyalist bakış açısını büyük ölçüde benimsemiş İngiliz yazarı.
s.198 * İstanbul'da, Beyoğlu'nda çeşitli lokanta, otel, lokal ve mağazalar.
s.206 * Deliberate: İngilizce, "bilinçli", "kastını belli eden" anlamında.
s.212 * Alliteration: Bir bölümde yeralan kelimeler içindeki seslerin tekrarlanmasıyla sağlanan müzikal etki.
s.216 * Wittgenstein: Çağdaş Alman filozof.
s.216 * Toynbee: 1889-1975 yılları arasında yaşamış ünlü İngiliz tarihçi. Bir tarih felsefesine dayanan *Study of History* adlı kitabı. *Tarih Bilinci* adıyla Türkiye'de yayımlanmıştı.

s.216 • 322 tevellütleri... Muhtemelen "tevellütlüler" olacak. ... doğumlular.
s.216 • Scholar: Araştırmacı, bilim adamı.
s.218 • Jullian: Milliyetçi bir Fransız tarihçi.
s.222 • Edwin Muir: Roman teorisi üstüne incelemeleriyle de tanınan İskoçyalı şair ve yazar. *The Structure of the Novel* (Romanın Yapısı) 1928'de yayımlandı.
s.222 • *Old Mortality:* Walter Scott'un bir romanı (1816): Prelatist ve Covenanter'-ler, 17. yüzyılda İskoçya'daki kilise kavgalarında çatışan iki taraf. Romanda bu kavgayı yansıtan kişilerin, aslında entelektüel bir anlamda katıldıkları tarafa bağıtlanmadıkları belirtiliyor.
s.222 • Turan: Yazarın kızkardeşinin kocası.
s.222 • İsmet Sungurbey: İstanbul Üniversitesi Hukuk Fakültesi, Medeni Hukuk kürsüsü profesörlerinden.
s.224 • Avşin (Baysal): Yazarın askerlik arkadaşı.
s.224 • Elias Canetti: Bulgaristan'da doğan (1905), 1981 Nobel Edebiyat Ödülü'nü kazanan Yahudi yazar.
s.224 • Jean Rhys: Galli bir doktor ve Batı Hint adalarından bir kadının kızı olarak, önce Avrupa hayatı ve otuz yıllık bir aradan sonra da Karaibler üstüne yazmış kadın romancı.
s.224 • Jacob Lind: Yahudi asıllı Alman romancı, 1938'de Hollanda'ya kaçtıktan sonra Filistin'e göçtü. Şimdi Londra'da. *Tahtadan Ruh* adlı hikâyeleri ve *Beton Manzara* adlı bir romanı var.
s.224 • Paul Bailey: İngiliz tiyatro oyuncusu ve oyun yazarı, *At the Jerusalem* (Kudüs'te) ilk romanıdır.
s.224 • John Fowles: *Korkunç Koleksiyoncu* filminin dayandığı romanla ün yapan İngiliz romancı.
s.224 • Cevat: Cevat Çapan.
s.224 • John Barth: Eserlerinde felsefi derinlikle mizahı kaynaştıran çağdaş Amerikalı romancı.
s.224 • Kingsley Amis: Özellikle *Lucky Jim* (1954) romanıyla ün yapan, daha çok akademik çevrelerin hayatını ele alan İngiliz romancı.
s.224 • *Finnegans Wake:* James Joyce'un son romanı. Bir rüyayı anlattığı için bilinçlilik akışı tekniğini son haddine kadar uyguladığı, dolayısıyla anlaşılması çok güç bir eser.
s.226 • Conrad, James: 19. yüzyıl sonu ile 20. yüzyıl başının, modern romana geçişi sağlayan önemli teknikleriyle yazmış iki romancısı; Polonya asıllı İngiliz romancı Joseph Conrad ve Amerikalı romancı Henry James.
s.226 • Konur: Eleştirmen Konur Ertop.
s.232 • *Zen ve Motosiklet Bakım Sanatı:* Robert M.Pirsig'in gençlere yönelik popüler bir kitabı. Kahramanı oğluyla birlikte motosikletle Amerika'yı dolaşıyor. John Sutherland romanın ikinci kahramanı. Sylvia karısı. Otomobil bakımından fevkalade anlıyor. Tam bir mekanik.
s.232 • Kuzgun: Heykelci Kuzgun Acar.
s.232 • "Objection": İtiraz.
s.232 • *Walden:* Amerikalı yazar Henry Thoreau'nun ünlü kitabı. Püriten ahlâka ve aynı zamanda devlete karşı olan Thoreau aynı adı taşıyan bir gölün kıyısında kendine bir kulübe yapmış ve iki buçuk yıl burada kendi başına yaşamıştı.
s.234 • Bir profesörün hikâyesi: *Eylembilim*'in karakteri olan profesör.
s.234 • Türkiye'nin Ruhu: Oğuz Atay'ın yazmayı tasarladığı bir eser olduğu anlaşılıyor.
s.242 • Fanon: Fransız sömürgesi Martinique'de doğmuş, ama hayatının en önemli yıllarını Cezayir'de, Bağımsızlık Savaşı sırasında geçirerek, Afrika ve ulusal kurtuluş hareketlerinin bir çeşit teorisyeni olmuş yazar Franz Fanon.
s.244 • Spengler: Oswald Spengler. Yirminci yüzyıl başlarının Alman filozofu, İbni Haldun ve Vico gibi, tarihin ilerlemeyip, yükseliş ve çöküş döngüleri oluşturduğunu savunan karamsar felsefesiyle tanınır. Başlıca eseri *Batının Çöküşü*'-dür. *(Decline of the West).*
s.246 • *Eylembilim:* Yazarın son başladığı ve tamamlayamadığı ilginç bir roman de-

nemesi.

s.248 * Belinsky: 19. yüzyılın milliyetçi ve radikal Rus yazar ve eleştirmeni.

s.248 * Lamarck: Evrimcilik teorisine bazı katkıları olan öncü Fransız biyolog. Edinilmiş özelliklerin soyaçekimle aktarılabileceğini savunmuştu. Darwin onun bazı teorilerine karşı çıkmıştı.

s.248 * "Craze": "Çılgınlık", "moda" niteliğinde salgınlar, tutkular.

s.250 * Eddington: İngiliz matematikçi, fizikçi ve astronom. Bilim ve bilim felsefesi üstüne de yazmıştır.

s.250 * "Entropi": Termodinamik yasalarına göre, bir sistem içinde enerji azalmasından ötürü her şeyin durması.

s.250 * Benjamin: Yahudi asıllı Alman Marksist yazar ve eleştirmen. En çok Frankfurt Okulu içinde görülmekle birlikte, özgün yaklaşımıyla tanınır.

s.252 * Dehumanization: "İnsansızlaşma, insanlıktan uzaklaşma ve kopma.

s.252 * Zaman + & :Zaman "artı sonsuz"a doğru...

s.254 * Oscar Lewis: Kitapları *Sanchez'in Çocukları*, *İşte Hayat* adlarıyla Türkçe'ye de çevrilen Amerikalı antropolog.

s.256 * Hareket: Nurettin Topçu'nun yönetiminde 1939-1982 yılları arasında çeşitli *aralıklarla* 7 devre halinde yayımlanan ve sağın seçkin entelektüel ürünlerine yer vermesiyle tanınan dergi.

s.256 * "Biliteral": "Bilateral" de olabilir: İki yanlı ya da iki köklü.

s.258 * O.Henry: Asıl adı W.S.Porter olan, bitişi sürprize dayanan hikâyeler yazmakla ünlü Amerikalı yazar (1862-1910).

s.262 * Raban: *Technique of Fiction (Romanın Tekniği*, ilk baskı 1968) adlı eleştiri kitabının yazarı, Oğuz Atay'ın da ilgisini çeken Oscar Lewis, Capote, Barth gibi yazarları incelemiş eleştirmen.

s.262 * Truman Capote: *Tiffany'de Kahvaltı* ve *Grass Harp* (1951) gibi romanları dilimize de çevrilen Amerikalı romancı.

s.262 * William Manchester. Gazeteci-romancı bir yazı tarzını deneyen Amerikalı bir yazar.

s.262 * Maurice: Yazarın arkadaşı, Oxford'dan felsefe mezunu bir kişi.

s.264 * "Casual" sözler: Geçerken, önem vermeksizin söylenmiş sözler.

s.272 * Geleceği Elinden Alınan Adam": Oğuz Atay bu hikâyeyi Londra'da tasarlanmıştır.

Album

BABASI CEMİL BEY
(ORTADAKİ) VE İKİ
YAŞINDAKİ OĞUZ (YANDA).

ANNESİ
MUAZZEZ
ATAY (ÜSTTE)
VE 1960'LARDA
OĞUZ ATAY.

Ad ve
Baba
Doğum
Doğum
Diploma
İmtihanı bi
dönemi
Mecburi h

yadı
eri
lı
veren oku
ders yılı ve
et süresi

Z-OKŞAN (ÖĞET)
DEŞLER

	Oğuz Atay
	Cemil
	İnebolu
	1934
	Ankara Gazi Lisesi
	1950-1951 Yaz

TÜRKİY
MİLLÎ EĞ
DEVLET OL
Di

DİPLOMA NU

Cemil

Lisesini 15 Vi 19
diploma ile bit
kolundan Devl
çirerek Bekiyc
ğa hak kazanm

Milli Eğ
Okul Müdürü

29. [illegible] 1951

TÜRKİYE CUMH

İSTANBUL TEKNİK

1933 Yılında İnebolu
Oğuz A
öğrenimini İstanbul

İNŞAAT FAKÜ

ve bütün im
rmiş olduğun
orta der
MÜHENDİS
erilm

1960'LARDA,
DENİZCİLİK
BANKASI'NDA
BİR ŞEF.

Oğuz ATAY
(Demiryolu)

Mayerdeu aldığı deve tüyu pardesüsü, kırmızılı mavili kaşkolü, ütüsü ile havalup beslediği (Douglas) bıyıkları ile hayli enteresan bir tipti. Bir ara sakal bırakmaya niyetlenmişse de hacı namzedi zannedilmesine sinirlenerek vaz geçmiştir. Nuri hocanın bir numaralı hayranlarındandır. Matematik imtihanında hocanın "Babanız nasıl" sualine evvelâ cevap bulamamışsa da, sonradn bu benzetmeden doğan bu ahbablığın üzerine yatmayı bilmiştir.

Vize'lerden evvelki günler, hayatının en kötü günleridir. Doğuştan muhaliftir. Çok iyi program yapar. Vizeye kaç saat, kaç saniye kaldığını ondan sorabilirsiniz.

Hesap cetvelini sadece çizgi çizmekte kullanmak prensibine uzun seneler riayet etmişse de cetvelin nasıl kullanılacağını öğrenince bu prensipten ayrılmak zorunda kalmıştır. Sunu Kan'ı çok beğenir ve sanatını da takdir eder. Üç gece arka arkaya rüyasında Sunu Kan konseri dinleyince, pijamalı oluşundan utanıp, dördüncü gece lâcivert elbisesiyle yattığını anlatmaktadır.

İmtihan arefesinde Resimle Emirgânda çay içmeye veya Çam'lıca'da çiçek toplamaya gider. Resim yapmaktan ziyade resim hakkında konuşmaktan hoşlanır. Su topu elemanları, Turgut abi ve Armavud'la iyi anlaşmaktadır.

60'I ARIN SONLARI. İSTANBUL/YILDIZ'DA ÖĞRENCİLERİYLE.

1970'LERİN ORTALARINDA.

FİKRİYE ATAY'LA
EVLİLİK TÖRENİ.

1964.
ATAY'LAR
VE KIZLARI
ÖZGE.

17 Mayıs 1977

Sevgili Özgeciğim,

Mektubunu bu sabah aldım. Bana böyle uzun ve güzel bir mektup yazdığın için teşekkür ederim, Ahmet Mithat Efendi - Hüseyin Rahmi hikâyesini de çok beğendin. yalnız bazı yerlerinde - "heleca" dan alacak - kelimeleri eksik ya da fazla yazmışsın ('göndelirmi', 'mektubuneyse alınınca' gibi) Bunlar önemli değil, asıl dilbilgisi - yazım - kurallarında bazı hatalar yapıyorsun, benim kızımın yazılarında böyle şeyler olmamalı. Meselâ 'Efendi'ye' derken arada apostrof gerekli değil. Ayrıca «şık'ı» (roman adı) derken tek tırnak (' apostrof gibi) yapılırsa daha iyi olur ve asıl önemlisi tırnak içinde sadece özel isim bulunur - şık da büyük harfle başlar; yani şöyle olur: 'Şık'ı, ya da senin gibi yazarsak: «Şık»ı. Sonra 'İngilizce' değil 'İngilizce'. Ayrıca bazı Osmanlıca kelimeler kullanmışsın, olabilir; ama 'cerzebe' değil 'carbeze' yazılır. Yazılışta kuşkun olursa

19 Temmu

Canım kızım Özgeciğim,

...na çoktandır yazamadım; ...a'da kalma durumum henüz ...k kazanmadı. Oysa ben sen... ...nunda buraya çağırmayı düş... ...m. Araştırma için Akademi ...a verdiğin izin Milli Eğitim ...nca kabul edilmemiş. Sonra seçimler oldu ve ... ...ldiği de ...

... Mart 1977

...zgeciğim

..., sana yazamadım; ...nu okudum, iyi oldu ...cin çok sevindim. Ben şimdi daha iyiyim, bazı zamanlar baş ağrılarım oluyor - doktorlar bunun da geçeceğini söylüyorlar. Rahatterapi de iki haftada bitti. Doktorum bir buçuk ay sonra uzaya çalışmaya başla-

1977.
OĞUZ ATAY
LONDRA'DA
TEDAVİDE...

1970'LERDE OĞUZ ATAY (ÜSTTE)
VE BİR "BEYAZ PARDESÜLÜ ADAM".

4 Şubat 1977

Sevgili İlhami,

gönderdiğin kartın beni ne kadar sevindirdiğini bilemezsin. Diyebilirim ki Türkiye'den gönderilen mektuplarının içinde en çok senin kartın beni heyecanlandırdı. Ben de bunada 'yahu İlhami de beni merak eder,' diyordum; 'ama Uğur ona nasıl olsa söyler,' diye düşünüyordum. Çok sağol beni hatırladın.

İlhami'ciğ
iyileşmiğe
sine kalac
bol bol s
mi çok d

LONDRA'DAN BERBERİNE YOLLADIĞI MEKTUP.